

JOAQUIM ALBAREDA I SALVADO

**ELS INICIS DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ A CATALUNYA
(1700 - 1705).**

Volum I .

**Tesi Doctoral dirigida pel Dr. Josep Fontana i Làzaro .
Ponent : Dr. Lluís Roura i Aulinas .**

**Departament d'Història Moderna i
Contemporània .
Facultat de Lletres .
Universitat Autònoma de Barcelona .
Any 1.990 .**

INDEX .

Introducció	1
1 . La societat catalana del segle XVII .	
1 . 1 . La demografia .	21
1 . 2 . L'agricultura .	25
1 . 3 . La manufactura .	29
1 . 4 . La represa del moviment comercial .	31
1 . 5 . <i>La florida dels projectes econòmics</i> .	34
1 . 6 . Els grups socials .	43
1 . 7 . El marc institucional català .	50
1 . 8 . El govern reial a Catalunya .	62
1 . 9 . Els Comtats després del Tractat dels Pirineus .	70
1 . 10 . La guerra amb França .	77
1 . 11 . Els miquelets .	84
2 . Els precedents de la guerra de Successió : guerra i revolta a Catalunya .	
2 . 1 . La revolta dels barretines .	93
2 . 2 . Centelles i la revolta dels barretines .	113
2 . 3 . Sebastià Enric Torres .	123
2 . 4 . Anàlisi de la revolta dels barretines .	130
2 . 5 . Els dirigents barretines al servei de la monarquia francesa . L'ocupació de les tropes franceses de 1690 .	142
2 . 6 . L'ocupació francesa de 1691 . Un intent de conspiració .	153
2 . 7 . La monarquia francesa i Catalunya .	167
2 . 8 . 1692 - 1696 : la guerra constant .	176
2 . 9 . L'ocupació de 1697 .	198
2 . 10 . Les classes dirigents catalanes i la monarquia espanyola .	213

3. El primer govern de Felip V i Catalunya . .	
3. 1. La mort de Carles II i la successió a la monarquia espanyola ..	224
3. 2. El 1701 . <i>Ja no hi ha Pirineus</i>	234
3. 3. Les Corts de 1701 - 1702	243
3. 4. Els anys 1702 -1703 : de l'expectació a l'oposició	269
3. 5. L'esperit antifrancès	296
3. 6. La formació del partit austriacista	303
4. L'intent de 1704 : un fracàs i un advertiment .	
4. 1. L'any 1704 . Velasco virrei . Els <i>vigatens</i>	312
4. 2. L'intent frustrat de Darmstadt (1704)	321
5. La revolta i el desembarcament aliat de 1705 .	
5. 1. El 1705 : de la repressió de Velasco al Pacte de Gènova	348
5. 2. La revolta dels <i>vigatens</i>	362
5. 3. El desembarcament de l'Arxiduc i la generalització de la revolta	383
5. 4. Barcelona en mans de l'Arxiduc	400
5. 5. La revolta i els Comtats del Rosselló i la Cerdanya	413
6. Els catalans i la causa de l'Arxiduc : simpaties , inhibicions , oposició .	
6. 1. L'actitud dels estaments i dels grups socials catalans el 1705	420
6. 2. El capteniment de la noblesa i la burgesia el 1705	434
6. 3. L'actitud dels eclesiàstics . La religió a la guerra de Successió	449
7. Els municipis de Catalunya i la causa austriacista el 1705 .	
7. 1. L'actitud dels municipis : ni <i>vigatens</i> , ni <i>batiflers</i>	473
7. 2. Els municipis anomenats <i>batiflers</i>	498
8. Cloenda	526

Notes del capítol 1	542
Notes del capítol 2	552
Notes del capítol 3	571
Notes del capítol 4	582
Notes del capítol 5	587
Notes del capítol 6	599
Notes del capítol 7	612
Notes de la Cloenda	622
Apèndix : llistat d'austriacistes i filipistes destacats	626
Bibliografia	638
Fonts manuscrites	662
Fonts impreses	672

ABREVIATURES .

- ACA . Arxiu de la Corona d'Aragó .
ADG . Arxiu Diocesà de Girona .
ADPO . Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals . Perpinyà .
AEV . Arxiu Episcopal de Vic .
AHG . Arxiu Històric de Girona .
AHMB . Arxiu Històric Municipal de Barcelona .
AHN . Archivo Histórico Nacional . Madrid .
AHP . Arxiu Històric de Protocols . Barcelona .
AMB . Arxiu Municipal de Berga .
AMM . Arxiu Municipal de Manlleu .
AMSU . Arxiu Municipal de la Seu d'Urgell .
AMV . Arxiu Municipal de Vic .
ANA . ASC . Arxius Nacionals d'Andorra . Arxiu de les Sis Claus .
ANP . Archives Nationales . París .
APC . Arxiu Parroquial de Centelles .
APM . Arxiu Parroquial de Manlleu .
APT . Arxiu parroquial de Torelló .
BC . Biblioteca de Catalunya .
BCEV . *Butlletí del Centre Excursionista de Vic* .
BN . Biblioteca Nacional . Madrid .
BNP . Bibliothèque Nationale . París .
BPO . Biblioteca Pública d'Olot .
BRABLB . *Butlletí de la Reial Acadèmia de les Bones Lletres de Barcelona* .
BSC . Biblioteca del Seminari Conciliar . Barcelona .
FB . *Fulletts Bonsoms* .
MAE . Ministère des Affaires Étrangères . Quai d'Orsay . París .
EDHAP . *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols* .
PROL . Public Record Office . Londres .
RA . Reial Audiència .
OSA . Österreichisches Staatsarchiv . Viena .
SBV . Secretaria del Bisbat de Vic .
SHAT . Service Historique de l'Armée de Terre . Vincennes . París .

**Al professor Pierre Vilar ,
per la seva extraordinària contribució
a la historiografia catalana i pel
mestratge que ha exercit entre els
historiadors d'aquest país .**

INTRODUCCIÓ.

L'any 1981 , quan vaig interessar-me per primera vegada per l'actitud *botiflera* de les viles de Manlleu i Centelles , per curiositat històrica i per simpatia local , a parts iguals , no em podia imaginar que el tema m'atruiria tant fins al punt que al cap de nou anys enllestiria la tesi de doctorat sobre els inicis de la Guerra de Successió a Catalunya . De fet , el primer resultat seriós d'aquesta recerca no va veure la llum fins el 1984 ("La guerra de Successió a Osona : vigatans i botiflers") , en el Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya , en el qual vaig comprovar la relativitat de les dues qualificacions i de les suposades actituds que implicaven .

A partir d'aleshores , les converses i l'ànim que em va donar el professor Josep M. Torras i Ribé , bon coneixedor del tema , em van engrescar a plantejar-me la possibilitat d'enfilar la tesi sobre l'actitud dels estaments i dels municipis catalans a la Guerra de Successió , inquietud que se'm desvetllà amb el qüestionament de les interpretacions històriques massa simplistes que reduïen els *vigatans* a patriotes i els *botiflers* a traïdors , acabades de plantejar per Torras Ribé i per Núria Sales i , posteriorment , per Enric Tello . Val a dir , però , que en aquest objectiu topava , d'entrada , amb un problema conegut : la manca de documentació als arxius catalans sobre els anys del conflicte successori a conseqüència de la seva destrucció o de la poca claredat de la informació en molts municipis a conseqüència dels dos canvis de règim , fet que limitava seriosament la possibilitat d'avançar en el tema i sortir dels tòpics coneguts . En aquell moment va ser Núria Sales qui , afortunadament , em féu conèixer l'extens i ric fons documental dels arxius militars de Vincennes (París) i de l'Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals (Perpinyà) . Després d'haver treballat als dos arxius

vaig tenir el convenciment que era possible de plantejar coses noves sobre el tema. La coneixença d'Alain Ayats, historiador rossellonès que ha fet la tesi de doctorat sobre la defensa dels Pirineus francesos en el regnat de Lluís XIV, fou un altre pas decisiu en aquest lent procés, tant per la seva col·laboració decisiva com per l'intercanvi constant d'informació i d'idees que hem mantingut. Finalment, Josep Fontana, que ja havia estat el meu director de la tesi de llicenciatura, no solament acceptà de dirigir de nou el meu treball sinó que m'animà a seguir endavant i ha posat al meu abast documentació inèdita i publicacions de localització difícil.

La recerca a París i Perpinyà, iniciada el curs 1985-1986 i continuada en els anys següents l'he ampliat amb la realitzada als arxius de Viena, Madrid, Londres i Andorra, a més de diversos arxius de Catalunya. Aleshores, però, l'enfocament inicial de la tesi s'eixamplà cap a una interpretació més general sobre l'actitud dels catalans envers els dos pretendents a la corona espanyola, cosa que comportava l'ampliació del marc cronològic de l'estudi cap a les dues darreres dècades del segle XVII, les quals, cada vegada més se'm presentaven, tal com indicava la documentació, com la clau de volta per explicar els esdeveniments posteriors.

Al capdavant de la recerca, penso que aquest ampli treball m'ha permès, si més no, situar l'estat del coneixement sobre la Guerra de Successió a Catalunya en un pla molt més concret i ajustat a la realitat del que ho ha estat fins avui, centrada sobretot en l'àmplia informació que proporcionen les fonts franceses, fins ara poc explotades, ja que una anàlisi de la dinàmica global de la societat catalana exigiria una extensa recerca en d'altres fonts catalanes, com ara els fons de la Generalitat i de l'Audiència que podria ser motiu d'altres tesis. De bon primer, els interrogants que em plantejava, entre d'altres, eren: hi va haver uns mòbils i uns sentiments comuns entre els diferents estaments catalans el 1705? Quines van ser les diferents actituds dels estaments? Obviant el repetit i conegut argument de la defensa de les institucions i de les constitucions catalanes, ¿podem precisar quins foren els elements sobre els quals es fonamentaven les actituds dels diferents estaments catalans? Eren coincidents aquests elements? Fou sempre unànime l'actuació de les institucions catalanes enfront de la

monarquia ? Donant per vàlida la hipòtesi de Torras i Ribé sobre el comportament divers i canviant dels municipis catalans durant el conflicte , ¿ podem també assenyalar unes pautes comunes i , a la inversa , uns trets discordants de determinats municipis envers la resta ? Per últim , és possible d'establir una línia de continuïtat explicativa entre els esdeveniments històrics iniciats amb la revolta dels Barretines (1687-1689) i el 1705 , tal com suggeria Henry Kamen ?

Val a dir però que en aquesta mar de dubtes , afortunadament , en els diversos viatges a París , vaig poder plantejar molts d'aquests interrogants al professor Pierre Vilar , el qual m'aclarí les idees i em facilità algunes publicacions de gran interès . Paral·lelament , l'estudi de la revolta dels Barretines i la relació dels seus dirigents amb la monarquia francesa m'obria noves perspectives d'anàlisi alhora que el tema esdevenia cada vegada més apassionant . Per últim , en els dos darrers anys , la publicació d'alguns articles sobre aspectes parcials de la tesi m'ha ajudat a plantejar-me globalment el tema i a assolir-ne una visió de conjunt més travada (assenyalamment , "Els dirigents de la revolta pagesa de 1687-1689 : de barretines a botiflers") .

Aquest és el marc circumstancial en el qual s'ha gestat i he elaborat la tesi . Resta parlar de l'enfocament historiogràfic i de la metodologia amb què l'he concebuda .

Format acadèmicament a la universitat catalana dels anys setanta (a l'Autònoma , primer a Girona i després a Bellaterra) , el meu bagatge historiogràfic deu molt als plantejaments del materialisme històric i al mètode d'anàlisi de les societats proposat per Marx . Ben lluny de l'esclerosi dogmàtica que va convertir el materialisme històric en un receptari inútil , comparteixo plenament les paraules de P. Vilar publicades el 1974 : Així doncs , el problema plantejat per Marx (i per tots els que tenien l'esperança d'esclarir els mecanismes de les societats humanes i dominar-les un dia) , és el de la construcció d'una ciència d'aquestes societats que sigui a la vegada *coherent* , gràcies a un esquema teòric sòlid i comú , *total* , és a dir , capaç de no deixar fora de la seva jurisdicció cap terreny d'anàlisi útil , i finalment , *dinàmica* , doncs , en no ser eterna cap estabilitat , res no pot esdevenir més útil que descobrir el principi dels canvis (*Historia*

marxista , *historia en construcción* . Ensayo de diálogo con Althusser . p. 10) . Tant en els seus estudis de caràcter metodològic , rigorosos i innovadors , com en múltiples estudis fonamentals sobre el *cas català* , P. Vilar ha posat de manifest la validesa de la *història total* . D'altra banda , Josep Fontana ha reivindicat una *història-eina* a l'abast de totes les mans , que serveixi perquè tothom pugui entendre i interpretar el passat , com a aprenentatge indispensable per a participar en la construcció del present i enfront de la *història científica* , entesa com a *neutra i imparcial* , ho proposat una *història política* , objectiva però partidària , que no cerqui de crear conviccions , sinó d'estimular la capacitat crítica ("Els usos de la història" . L'Avenc , 0 . p. 10) . En aquest sentit , ha estat Jordi Nadal qui en ressenyar , precisament , una obra de J. Fontana i afirmar que aquesta s'acosta a l'ideal de la *història total* , ha dit amb encert i amb l'agudesa que el caracteritza que l'objectiu de la *història total* ha estat la meta somniada per tothom i abastada per ningú , i que presentar el desenvolupament d'una societat de manera que integri els treballs i les idees , les accions i les inhibicions dels seus membres dins un edifici únic , sostingut per l'acció recíproca dels uns i dels altres semblava impossible (L'Avenc , 127-128 . p. 106) .

Penso , doncs , que la proposició de la *història total* i l'estudi de la dinàmica històrica de les societats dins el ventall d'opcions diverses que ofereix la historiografia actual segueix essent el repte més vàlid i suggerent per bé que no gens fàcil d'assolir per la seva complexitat .

Per altra part , també em sembla que l'exigència d'una *història total* no ha de desentendre's de la voluntat d'assolir , alhora , una *història nacional* . Comparteixo , doncs , l'opinió d'A. Balcells , C. Martí i J. Termes que no es pot fer una història de Catalunya nacionalment neutra , perquè o és nacionalment catalana o és nacionalment espanyola -és a dir , castellanitzant... L'alternativa és una història de la societat catalana que constata el procés de construcció de Catalunya com a nació i el considera viable , tot prescindint del nacionalisme com a ideologia totalitzadora , tot evitant la personalització orgànica de la nació , i tot fugint del doble anacronisme de projectar concepcions i

vivències recents sobre un passat llunyà i idealitzat sobre la realitat present ("Problemes de la historiografia sobre el fet nacional català . Història nacional i història social" . L'Avenc , 87 . p. 68) . Però precisament perquè aquestes deformacions interpretatives han planat massa sovint damunt el tema objecte de l'estudi d'aquesta tesi , el qual ha estat interpretat persistentment des d'angles d'idealització i de mitificació , cal revisar-lo des d'una nova òptica rigorosa que resitui els esdeveniments històrics en aquells moments decisius per Catalunya . Ben entès , pel que fa a l'assoliment d'una *història nacional* , les perspectives actuals són més engrescadores que no pas en el moment de crispació política en què fou redactat el polèmic article dels tres autors esmentats . A tall d'exemple , podríem recordar la recent publicació de la *Història de Catalunya* dirigida per P. Vilar , desigual tant en la vàlua del contingut com metodològicament , però que constitueix una aportació cabdal com a *història nacional* , assenyaladament el volum de J. Fontana (*La fi de l'Antic Règim i la industrialització . 1787-1868*) , model de síntesi brillant d'*història total* concebuda des d'un marc nacional català .

Cal que recordi , finalment , el paper essencial de la *història local* , en la renovació de la ciència històrica a Catalunya ? Una història local que ens permet d'assolir una nova visió de la nostra història a partir de l'acció combinada dels diversos nuclis regionals i que s'expressa de formes diverses tal com es va posar de manifest en el col·loqui valencià *L'espai viscut* (novembre de 1988) : des de les aportacions erudites dels vells cronistes locals , a una història amb voluntat universal , fins a la *micrastoria* , però que al nostre país , amb les darreres fornades d'universitaris , ha esdevingut un moviment indiscutiblement renovador tant conceptualment com metodològicament . En aquell col·loqui , si hom arribà a una conclusió evident , aquesta fou que la *història local* no pot ser considerada com un subgènere de la història general , sinó una part integrant i de ple dret , tal com és reconeguda en països amb una forta tradició d'aquest gènere com Gran Bretanya , Itàlia i França . El debat sobre si la història local és aquella que atén l'àmbit reduït , però que metodològicament és idèntica a la història general , no és res més que un fals dilema han afegit un grup d'historiados després del Col·loqui (Alcázar , Cerdà , Colomines , Furió , García-Oliver

."Un espai per a la història local". L'Avenc, 121. Plects, 277).

Recapitulant, doncs, pel que fa a la concepció historiogràfica i metodològica en què s'emmarca aquesta tesi, penso que la *història nacional* i la *història local*, en el marc de la història universal, són plenament vàlides i positives si són elaborades des d'una òptica globalitzadora com la que ofereix la *història total*.

En un altre ordre de coses, he de fer constar el meu reconeixement a moltes persones que, al llarg de la tesi, m'han donat tota mena d'ajut i de suport. Al professor Pierre Vilar li he d'agrair les llargues estones de conversa inoblidable, les publicacions que m'ha proporcionat i la seva gentil hospitalitat. A Josep Maria Torras i Ribé l'ànim i els seus suggeriments sempre interessants que en tot moment m'ha donat. A Núria Sales, la col·laboració valuosa i les seves crítiques, sempre útils. A Alain Ayats l'ajut que m'ha proporcionat en fer-me més fàcil el treball a Perpinyà i l'haver-me ajudat a entendre el fenomen complex de la guerra a la frontera pirinenca i les qüestions militars de finals del segle XVII. A ell i a la Isabelle també els quedo reconegut per la seva amistat i hospitalitat.

Als Estudis Universitaris de Vic els he d'agrair la concessió d'una beca el curs 1982-1983 i dos trimestres sabàtics, els cursos 1985-1986 i 1989-1990. I, especialment, el suport rebut de part de Segimon Serrallonga -de qui he après tant- i de Ricard Torrents -que sempre m'ha animat a continuar la recerca-, així com de molts companys de treball que s'han interessat per aquesta tesi. A la Fundació Jaume Bofill, i de manera especial a Jordi Porta, a Casimir Martí i a Josep Lladonosa, la confiança que m'han atorgat en concedir-me una beca per a realitzar la tesi, el 1987, prorrogada el 1989. A la CIRIT, la concessió de dos ajuts, el 1985 i el 1987, per a dues estades de curta durada a l'estranger. I al Programa d'Estudis Catalans "Joan Maragall", la concessió d'una beca el 1989. No cal que digui que sense tots aquests ajuts la realització de la tesi, llarga i complicada per la llunyania i la dispersió de les fonts, haguera estat impossible.

Per acabar, vull afegir que han estat moltes les persones que en un moment o altre han col·laborat o m'han donat facilitats en el treball. Entre d'altres, vull fer extensiva la meva gratitud a Jim Amelang i a Antoni Pladevall per les valuoses informacions que m'han proporcionat.

De manera semblant , agraeixo a Jordi Figuerola , a més de la seva vella amistat , la documentació que m'ha passat . També he rebut tota la col·laboració de Josep Maria Fradera , de Xavier Pedrals , d'Antoni Govaaldà , d'Elisenda Vives , de Joaquim Maria Puigvert , d'Anna Maria Garcia , de Francesc Olivé , de Xavier Gil , de Jaume Dantí , de Soco Sancho , de Francesc Rocafiguera i de Xavier Torres , amb qui he mantingut un interessant intercanvi d'idees des de fa anys . A Ignàsia Font i a Miquel S. Gros els agraeixo l'ajut i la comoditat amb què m'han permès de treballar a l'Arxiu Episcopal de Vic . A Hélène Hugues i als responsables de l'Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals (Perpinyà) les grans facilitats que m'han concedit per dur a terme la meua recerca . Als responsables del Service Historique de l'Armée de Terre (París) , la seva amabilitat i efectivitat en microfilmarme desenes de volums i trametre-me'ls a Perpinyà . A Manuel Fernández , Anna Freixas i Dolors Vila , la seva col·laboració i amable hospitalitat en fer-me possible treballar al ric arxiu de la masia de Les Torres de Sant Quirze Safaja . També a Josep Llavina , propietari del mas la Llavina de Centelles i a Joaquim de Trinxeria d'Olot . A l'amic Pau Casañas , el seu ajut inestimable en el camp de la informàtica . Naturalment , si tot llur suport ha fet possible la consecució d'aquesta tesi , del resultat final , de les seves mancances i deficiències en sóc l'únic responsable .

Finalment , vull afegir que dec tot el meu reconeixement i agraïment a Josep Fontana per la seva paciència i el seu consell sempre encertat , qualitats que només gaudeixen els millors mestres ; a la Margarita i en Jordi perquè en tot moment m'han fet costat , amb la recança d'haver-los escatimat injustament les hores i l'atenció que es mereixen ; a la mare , que li hagués agradat tant de veure acabada aquesta tesi .

Abans d'endinsar-nos en el contingut de la tesi , serà bo de fer un ràpid recorregut per la historiografia catalana contemporània per tal de veure com ha evolucionat la percepció i l' anàlisi de la Guerra de Successió .

Fa poc , J. Fontana , en parlar dels erudits il·lustrats de la segona meitat del XVIII ha assenyalat que en el procés cap a l'elaboració d'uns projectes econòmics i en la recuperació dels senyals d'identitat , en primer lloc fou la història , perquè als catalans els calia saber qui eren realment i d'on venien , per a entendre fins a quin punt eren diferents , com a poble , de la resta dels integrats a la monarquia espanyola , i com condicionava això el rumb que els calia prendre amb vista al futur (*Història de Catalunya* , V . pp. 117-118).

Però almenys pel que fa al tema de la Guerra de Successió , la tasca de Narcís Feliu de la Penya , de principis del XVIII , no va tenir continuïtat fins entrada la segona meitat del XIX . La seva obra (*Anales de Catalunya* , 1709) ens ofereix , no solament una visió cronològica i rica dels esdeveniments en les dècades anteriors a la Guerra i dels primers anys del conflicte , sinó que narra els fets en primera persona des d'una opció política favorable a l'Arxiduc i d'acord amb els interessos d'un grup social concret . A. de Bofarull va assenyalar les limitacions pel que feia a l'objectivitat de l'autor , **acérrimo partidario del Archiduque [que] se detiene en quantos pormenores puedan contribuir a desacreditar al Borbón** (*Historia crítica* , p. 399) . A partir d'aleshores el tema és silenciàt sinó manipulat com succeeix en les Històries d'Espanya , assenyaladament la del Marqués de San Felipe , elaborada des d'una òptica clarament profilibista i anticatalana .

Amb la historiografia romàntica , especialment preocupada per

rememorar un passat *gloriós* fins a la pèrdua de les institucions de govern , el tema de la Guerra de Successió passa a un primer pla des d'una òptica de justificació del passat nacional de Catalunya i amb una càrrega considerable de victimisme històric . Amb tot i això , E. Serra ha advertit que Antoni Bofarull i Víctor Balaguer no deixen de fer una història provincial i a la defensiva en lloc de proposar-la en termes nacionals ("Una aproximació a la historiografia catalana..." . **Revista de Catalunya** , 27. pp. 40-41) .

Tanmateix podríem afegir que malgrat les diferències ideològiques i de contingut , no totes les Històries de Catalunya romàntiques plantegen la Guerra de Successió com un conflicte purament nacional en els seus orígens , encara que sí en les conseqüències finals , en un clar esforç per part dels seus autors per esdevenir científiques bo i seguint el corrent positivista com fa A. Bofarull . Aquest fet s'observa , per exemple , en la visió crítica respecte els Àustries i el seu darrer govern , a diferència de Feliu , que l'idealitza . Vegem alguns exemples : així és com Balaguer veu a Carles III : **Miserable rey a quien sus confesores , sus consejeros , sus cortesanos , los embajadores de la potencias extranjeras y hasta su propia esposa , señalándole siempre con el dedo el sepulcro entreabierto , le hablaban sin cesar de su muerte , de su testamento y de su herencia , infeliz monarca que se hallaba hundido en un caos de pasiones , de intrigas y de odios , y que veía a distintas naciones repartirse , aún viviendo él , la España , disponiendo cada una de los destinos de este mísero país !** (**Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón** , V . 1863 . pp. 5-6) . Per a Antoni Bofarull , el decantament per l'Arxiduc fou cosa dels consellers , de la gent cansada de la dominació francesa i dels amics i seguidors de Darmstadt , **viendo que Cataluña estaba condenada a ser instrumento de unos y otros , ambiciosos , y que los mismos que les alentaban contra los Franceses eran ahora propagadores de la política francesa , todos estos , entre los que se debe contar la masa general del pueblo Catalán , recibían con disgusto , repugnancia o duda al representante de la nueva extirpe , permaneciendo en una actitud expectante , de manera que costara poco declararles en contra , bastando**

para ello los abusos del nuevo gobierno o la instigación del Austria para que los Catalanes la ayudaran en la reclamación de sus creídos derechos . Contràriament , diu , foren filipistes els càrrecs retribuïts , com els ministres de l'Audiència i els diputats , els quals veien perillar llur càrrec i la gent que , avorrida de tanta guerra , confiava en la pau sota Lluís XIV . Per tant , doncs , Bofarull no posa en primer pla la qüestió de la lluita pel manteniment de les institucions catalanes sinó que intenta trobar factors explicatius més sòlids i concrets a partir de cada estament social i polític (*Historia de Cataluña* , 8 . 1878 . pp. 387-388) .

En canvi , la visió d'Aulèstia s'aporta d'aquesta interpretació crítica : [Catalunya era] **un dia d'un senyor , l'altre d'un altre ; perduda sa integritat , reduhida al paper de vil esclava que's ven y's compra . No és estrany , donchs , que en l'esperit de la terra se congriés l'odi contra'ls homes que allavors dirigien los destins de la monarquia ; que notant que sos mals eren deguts al poder del gran Lluís XIV que feya llavors jugar la dèbil Espanya entre sos dits , vegés en ell la personificació del unitarisme , enemich mortal de ses llibertats ; y que prevegent , com tothom , la prematura fi del rey Carles , fixés sos ulls en Alemanya , que dintre de la Europa representava encara , ab sa varietat d'estats , l'esperit confederatiu ...** (*Història de Catalunya* , 1-2 . 1887 . pp. 149-150) . I de nou , cal remarcar que Enric Moliné va reprendre el repte d'analitzar objectivament la Guerra en l'anotació que féu a l'obra d'Aulèstia reeditada el 1922 . En una de les notes , va escriure : **En aquesta guerra desgraciada no hi surt ni per incidència cap ideal de reivindicació nacional ; fou senzillament una qüestió dinàstica en la qual Catalunya prenia'l partit més netament espanyolista , o sia'l representat per la casa d'Àustria contra la invasió del esperit francès de Lluís XIV , absorvent y cessarista . I després de repassar els fulletons de l'època afirmava que , desgraciadament , no trobà referències al règim anti-català qu'informa los primers actes del nou regnat . Així , conclouia : Ni Felip V ni Carles III representaven l'esperit de la terra ; l'un y l'altre portats per les corrents imperialistes de la època , havien de considerarse**

com un perill per a la íntegra conservació de la autonomia catalana (*Història de Catalunya*, II. 1922. p. 154). Finalment, no podem oblidar F. Sanpere i Miquel, autor d'una obra de referència obligada sobre la Guerra de Successió a Catalunya (*Fin de la nació catalana*, 1905), caracteritzada per un marcat positivisme encara que deixa notar el seu esperit romàntic.

De fet, la historiografia catalana no ha comptat amb una interpretació analítica sobre la guerra fins a l'obra de Ferran Soldevila. En un primer article ("Catalunya en la Guerra de Successió". *Recerques i Comentaris*, I. 1929) ja esbossava l'estructura del que seria el capítol posterior de la *Història de Catalunya* (1934-1935). En ell assenyalava un element de ruptura amb la vella visió romàntica: La guerra dels Segadors havia estat, en els seus començaments, una lluita per isolar-se, per a defensar-se de la intromissió castellana a Catalunya, i en les seves derivacions immediates, una guerra separatista; la guerra de Successió, de fet, serà, contràriament, una lluita per a informar la vida política espanyola. És el trànsit que hem vist produir-se alguna vegada en els nostres temps, del separatisme a l'intervencionisme, i d'aquest altra volta al separatisme. Catalunya debatent-se en el dilema: o separar-se d'Espanya o dirigir Espanya (*Història...* III p. 1085). També remarcava el paper crític de Catalunya entre les potències francesa i espanyola, l'interès francès per dominar el territori català i la incompetència per part de les autoritats de la monarquia a l'hora de defensar-lo: No és estrany que, paral·lelament a l'hostilitat contra l'invasor, s'afermés en el cor dels catalans l'hostilitat contra els castellans i que en la pugna dinàstica que es descabdellava sordament al volt del monarca per a esclatar aviat en guerra civil i europea, els catalans es decontessin contra Felip d'Anjou, sostingut a l'hora per castellans i francesos (p. 1093). Per altra part, si observava uns elements negatius evidents en la presa d'actitud dels catalans enfront de Felip V, eren menys clares les raons favorables a l'Arxiduc, en una exaltació de lleialtat dinàstica que avui se'ns fa difícil de comprendre... No escapava pas a la reflexió dels catalans que llur pàtria no devia res a la Casa d'Àustria; però semblava

com si aquesta abnegació gratuïta els aparegués com a més gloriosa i meritòria (p. 1099), encara que la dinastia austríaca representava l'imperialisme descentralitzat i la dinastia borbònica , l'absolutisme i la centralització portats a les darreres conseqüències (pp. 1102-1103). Per aquest darrer motiu , deia , la celebració de Corts de 1701-1702 i la concessió de privilegis a Catalunya , de la mà de Felip V , eren concessions purament estratègiques , tal com es posà en evidència en l'actitud repressiva i repetidament anticonstitucional del virrei Velasco . Per últim , és important assenyalar que la visió de Soldevila recolza en la idea que Catalunya , com un sol home , sense esclatxes de caràcter social , va triar l'opció austríacista : Catalunya , doncs , torna a disposar dels seus destins... Catalunya es posava decididament enfront de Felip V i enfront de Castella en la lluita dinàstica... (vol. II pp. 379-380).

Però E. Serra ha observat que malgrat l'avanç qualitatiu respecte dels historiadors romàntics , els neoromàntics , seguint la qualificació de R. Grau i M. López (Ictineu , 1979) , havien intuïtivament encertat respecte a la importància de la dialèctica societat catalano-estat espanyol , seguint les petjades anteriors ; però , en canvi , no estaven en condicions ni ideològiques ni teòriques per a situar la naturalesa exacta d'aquest estat i la naturalesa de l'articulació de la societat catalana amb ell... Tampoc no havien situat la naturalesa exacta de les contradiccions internes de la societat catalana històrica i contemporània ("Una aproximació..." pp. 46-47).

Uns anys després , Jaume Vicens Vives (Notícia de Catalunya , 1954) , matisava la interpretació de Soldevila : Paradoxalment , els catalans s'aferraren al representant de la dinastia que havia enervat el país . I això fou degut a dues conviccions : la primera , de caire tradicionalista , descansava en el manteniment de llur posició diferenciada en el conjunt dels territoris de la Monarquia hispànica ; la segona , de caire futurista , entrellucava... la possibilitat d'adquirir , a través de la victòria de l' Arxiduc , un lloc preeminent en la política espanyola... Com en el 1640 , hi ha en el moviment de 1705 , un

deliberat propòsit d'assegurar els principis polítics consubstancials amb el desenvolupament orgànic de la societat catalana . És una inclinació indefugible que s'adscriu al terranò pactista de la terra . Però , d'altra banda , s'expressa per primera volta un disseny intervencionista , que si en la seva definició explícita només és patrimoni d'una minoria reduïda , en el fons constitueix , l'obscur gran disseny de l'alçament (pp. 200-201) .

No solament això , sinó que avançava en la precisió del subjecte protagonista de la revolta : els qui portaren la iniciativa de l'acció foren novament l'aristocràcia i els prohoms... Al contrari de 1640 , el poble fou ara arrossegat cap a l'alçament per un grup minoritari (p. 202) .

Vicens deixava , així , una porta oberta a una interpretació més apropiada a la realitat de la revolta . També s'esforçà en desmitificar l'Arxiduc i el seu govern : Carles d'Àustria governà amb un equip minoritari , que s'imposà als contrincants amb mesures d'excepció : empresonaments , deportacions , confiscació de béns . Molts adherits de la primera hora es desencisaren davant aquest espectacle i les poques solucions que els austròfils portaven a les coses del país i d'Espanya . Molts s'adonaren que l'absolutisme era a l'una trinxera i l'altra i es prepararen per canviar de casaca amb el mínim risc . Aquests catalans , juntament amb els que ja eren filipins o botiflers , foren els realitzadors de la política de la Nova Planta . S'espantaren de la revolució , al camp i a la ciutat , malgrat haver-la preparada , i deixaren que en els dies funestos de la retirada dels aliats , fossin els més humils els complidors de l'heroica resistència . D'aquesta manera , arribava a la conclusió que els fets de 1714 s'han d'entendre com un mecanisme insurreccional mancat , no solament per fallida de l'Europa que l'havia emparat , sinó de la classe social que l'havia mogut , vacil·lant des dels primers dies de prendre el poder entre el seu localisme tradicionalista i els seus afanys d'intervencionisme hispànic , entre el seu conservadorisme i la necessitat de donar pas a les noves forces demogràfiques i

socials del país (pp. 203-204) . Però la millora interpretativa i metodològica que Vicens introduí no era exempta de contradiccions . De nou , E. Serra objecta que el canvi d'enfocament ha tingut com a conseqüències l'abandó del tema de les relacions de poder , exposat de manera elemental pels romàntics , una certa desnacionalització i despolitització de la història així com l'elaboració de teories d'un **Leviatan no tan opressor com millor racionalitzador de recursos** , encara que en la seva anàlisi s'ha millorat la percepció de les classes socials ("Una aproximació... " p. 50).

Fou Pierre Vilar -com en tants d'altres temes cabdals de la història de Catalunya- qui primàriament millorà l'anàlisi i el significat de l'aixecament de 1705 , després d'haver explicat el context de recuperació econòmica de la Catalunya de finals del XVII , en la seva gran obra **La Catalogne dans l'Espagne moderne** , el 1962 . Vilar posà en qüestió la interpretació de Soldevila sobre el subjecte protagonista de la revolta , Catalunya , entès com un sol cos social coherent , quasi personificat : **la Catalogne** , -nous disent-ils , comme si ce terme , à tous instants , recouvrait une réalité solidement définie- se prononce , après cinq ans de passivité apparente , contre la dynastie des Bourbons , en 1705 , puis abandonnés de ses alliés , choisit en 1714 le chemin d'une résistance désespérée . Si l'on ne nous dit pas *qui* se prononce , *qui* résiste , aurons nous pénétré vraiment dans la réalité historique ? (*Le Manuel de la Compagnie Nova de Gibraltar* . 1962 . p. 90). I també : els historiadors han precisat poc la geografia social i els matisos d'aquest patriotisme (Catalunya... , II . 1964 . p. 421) . Vilar acabava preguntant-se : **¿És que hi ha alguna relació entre aquesta posició política tan diferent de la del 1640 , i tan pròxima alhora , i d'altra banda , el renaixement econòmic iniciat al Principat , la nova florida d'iniciatives , les aspiracions al comerç lliure i al comerç colonial ?** (pp. 410-411) per respondre ell mateix que el moviment de 1705-1714 s'havia fundat sobre les esperances i els temors d'una classe mitjana en via de reconstitució en l'Espanya mediterrània , menys separatista , per altra banda , respecte a Espanya , que desitjosa d'intervenir en el destí espanyol

(pp. 421-422) . D'aquesta manera , aprofundia la línia d'anàlisi encetada per Soldevila i reblada per Vicens . El grup dirigent , amb la figura de Narcís Feliu de la Penya al bell mig , ben connectat amb persones de Barcelona , Mataró i la Plana de Vic , aprofitava la disputa dinàstica per a assegurar al màxim els interessos , les condicions generals dels quals ja havia definit feia temps . Ultra les simpaties difoses per a la persona de l'Arxiduc , podia esperar que un pretendent llunyà , que desembarcaria al seu sòl , fixaria la seva capital a Barcelona , tindria el seu millor triomf al Principat i lluitaria espontàniament contra les potències franceses , realitzaria , millor que un borbó , les ambicions econòmico-polítiques d'un quant temps ençà entre ells . Era el somni d'una burgesia mercantil d'esdevenir una altra Holanda per al comerç lliure (pp. 415-416) .

La hipòtesi afinada de Vilar demanava que es precisés la composició social i la procedència geogràfica de la burgesia comercial que actuava com a grup dirigent , en substitució d'una alta noblesa castellanitzada i absent de Catalunya , cosa que , d'altra banda , havia facilitat la cohesió interna de la classe dominant catalana malgrat les seves procedències socials diverses , com ha remarcat J.H. Elliott ("La classe dominant catalana... L'Avenc , 40) . Per últim , Vilar coincidia amb Soldevila en el fet que el partit francès no tenia cap mena de possibilitat a Catalunya , ja que França l'havia desmembrada i l'havia envaïda múltiples vegades en mig segle , alhora que Lluís XIV s'havia guanyat una reputació merescuda de centralitzador i absolutista . (p. 415)

No van haver de passar massa anys perquè Joan Mercader replantegés de nou la qüestió del subjecte històric en el moviment de 1705 (Felip V i Catalunya , 1966) observant que no tot Catalunya va comportar-se exactament enmig del terrabastall successori (p. 12) i fent notar que en algunes ciutats hi hagué mobilització a favor dels dos partits . Amb tot , Mercader defensà , en termes generals , la unanimitat de Catalunya a favor de l'Arxiduc bo i remarcant la presència evident de *batillers* en els estaments alts , emparentats en un aspecte o altre amb la burocràcia virregnal ja des del temps de Carles II , i que , després d'haver tingut topades serioses

amb les corporacions autònomes del Principat... optaren per fugir a terres de Castella [el 1705] (p. 11) . També advertí que en un estadi intermedi trobaríem un esplet d'aristòcrates (marquesos i barons) , cavallers , funcionaris , lletrats també vinculats a l'administració règia o bé al Braç Militar de les Corts catalanes i alguns ciutadans honrats de Barcelona , engatjats al partit de Felip V ja força abans del 1705 (p. 12) els quals patiren dures represàlles durant el govern de Carles II i ocuparen càrrecs a l'administració després de la Nova Planta .

Tanmateix , la historiografia catalana encara va trigar més d'una dècada a posar en dubte el mite de la unanimitat de 1705 , a favor de l'Arxiduc , mitjançant les aportacions fonamentals de Josep Maria Torras i Ribé ("Reflexions sobre l'actitud dels pobles i estaments... Pedralbes , 1 . 1981) i de Núria Sales (Els botiflers . 1981) .

Josep M. Torras , a partir d'una anàlisi acurada de les actituds dels municipis catalans durant el conflicte , arribà a la conclusió que , lluny d'una suposada unanimitat , actuaren de forma canviant i totalment autònoma com a compartiments estancs -d'altra banda , tal com corresponia a la seva idiosincràsia . Remarcà , a més , la indecisió com un dels components generals , en part provocada per la irregularitat del component de guerra . La proximitat de les tropes d'un exèrcit o l'altre o la influència més gran dels homes d'un dels dos partits en el municipi eren els factors que pesaven més a l'hora del decantament . D'aquesta manera , baixant de la interpretació general a la local , hom obtenia una visió més ajustada i propera a la realitat de la guerra . Entre d'altres coses , Torras posava de manifest la impopularitat de la guerra -amb les dificultats inherents a l'hora de trobar voluntaris per a les tropes de l'Arxiduc el 1706- i , per tant , qüestionava la imatge èpica de la guerra en la qual , com succeïa en tot conflicte bèl·lic , s'imposà l'expoli damunt les classes populars tant per part de les tropes austriacistes i filipistes com per part dels miquelets de l'Arxiduc i dels minyons filipistes . Malgrat aquestes constatacions , Torras no deixa d'observar l'austriacisme decidit d'àmplies zones del país bo i remarcant el caràcter obscur de la seva gènesi : **De totes maneres , el que resta per explicar de manera concloent és com aquests elements d'intranquil·litat , latents en el si de la societat catalana de**

l'època , essencialment disperss , van cristal·litzar en un moviment unitari d'adhesió a la incerta causa de l'Arxiduc Carles d'Àustria (p. 190).

Per altra part Núria Sales , a partir d'una anàlisi més intuïtiva que sistemàtica , oferí una visió molt crítica i renovadora . Entre d'altres aspectes qüestionava un seguit de temes que per a la historiografia romàntica eren indiscutibles : Felip V hauria destruït aquelles llibertats si els catalans no haguessin trencat el jurament de fidelitat ? Felip V no va pas destruir les llibertats i constitucions de navarresos i bascos , que no s'havien revoltat contra ell . ¿ Significa el daltabaix de 1714 que els catalans que havien pres partit per Felip V l'any 1700 i que li romangueren fidels fossin més mal catalans que els altres ? L'any 1700 o l'any 1705 , res no semblava indicar que un Habsburg hagués de ser més respectuós amb les constitucions i les corts que un Borbó ; les constitucions , els reis de la casa d'Àustria les transgredien crònicament al llarg del segle XVII , i és famosa la frase d'un dels seus lloctinents , el virrei duc d'Albuquerque : *Guardaré las constituciones que me parece & las demás no* . ¿ Les Corts ? Feia més d'un segle que no n'hi havia hagut de regularment presidides i clausurades pel rei quan Felip V ho va fer el 1701-1702 ! ¿ L'absolutisme borbònic ? Si bé entre els seguidors de Felip V hi havia juriconsults absolutistes , també n'hi havia en el camp del rei-arxiduc , com Francesc Grasas i Gralla... La veritat és que els reis d'aquells temps aprofitaven totes les ocasions que podien per retallar constitucions . Felip V destruí les dels catalans , valencians , aragonesos i mallorquins com a càstig perquè s'havien rebel·lat contra ell després d'haver-lo reconegut per rei ; havien comès un crim col·lectiu de lesa majestat . I , tot seguit , afegia : L'any 1700 , o l'any 1705-1706 , no eren l'alternativa d'autonomia-pèrdua de llibertats ni la d'absolutisme-pactisme que estaven en joc . Per tant , els catalans que continuaren fidels al primer borbó (recordem que Catalunya l'havia jurat per rei en corts solemníssimes) no necessàriament ho feien per menyspreu a aquelles llibertats . Però tot havia canviat

els darrers anys de guerra . És innegable , i voldria subratllar-ho amb tot l'èmfasi que calgui , que els herois del Fossar de les Moreres moriren l'any 1714 defensant les llibertats catalanes (Senyors bandolers , miquelets i botiflers . pp. 142-143) .

En síntesi , N. Sales féu dues precisions metodològiques i conceptuals molt interessants : la primera , desvincular els motius concrets de la presa d'actitud de la majoria de la població de Catalunya -la qual tenia idees poc determinades sobre els dos partits , encara que és evident que dues minories dirigents sí que havien pres opcions coherents d'acord amb els seus interessos de grup o individuals , uns per l'Arxiduc i els altres per Felip V- , de les connotacions finals de la guerra , molt polititzades i radicalitzades , i també dels efectes posteriors, nefastos i repressius per a la nació catalana . La segona , sobre els *botiflers* com a grup suposadament absolutista i partidari de la centralització política , el qual queda matisat i situat en un marc ideològic circumscrit a preses d'actitud concretes , tant locals com individuals més que no pas polítiques .

Finalment , N. Sales ha caracteritzat el conflicte de 1705-1714 com a guerra civil catalana : una guerra on , molt més nombroses que les regulars , trobem partides de països armats ; una guerra on la religió és invocada contínuament ; una guerra on vellíssimes rivalitats entre pobles veïns es tradueixen en el fet que l'un pren partit per Felip V i l'altre per Carles III (Senyors... p. 154) . L'anàlisi de la Guerra esdevé més complexa i rica que mai en matisos alhora que , ben segur , cada cop més apropada a la realitat .

En aquest sentit , val a dir , també , que l'aportació de Jaume Bartrolí fou cabdal ("La Cort de 1701-1702 : un camí truncat" . *Recerques* , 9 . 1979) . En el seu article remarcà el resultat satisfactori , encara que no exempt de contradiccions , de les Corts de 1701-1702 , les quals podien haver actuat d'element de contenció de l'austriacisme ascendent . Si més no , els seus resultats posen en entredit les interpretacions simplificadores que identifiquen automàticament Felip V amb el centralisme i que atribueixen únicament a aquesta causa l'explicació del rebuig dels catalans d'aquest rei . Henry

Kamen contribuï en aquest procés de clarificació i d'acotament del tema ("Una insurrecció oblidada del segle XVII : l'alçament dels camperols catalans de l'any 1688 ." *Recerques* , 9 . 1979) bo i integrant les revoltes pageses del 1687 al 1691 en el context explicatiu del 1705 : **La revolució del 1640 no fou un final , sinó un principi : les qüestions crucials que va suscitar van continuar turmentant tots els catalans conscients fins a la revolta encara més decisiva del 1705 ... Els alçaments de 1688 van representar un paper molt important en la cadena d'esdeveniments que se succeeixen del 1640 al 1705 (p. 11) , nova via que és fonamental per tal d'arribar a entendre el decantament majoritari de Catalunya a favor de l'Arxiduc . També , Joaquim Nadal ha precisat l'abast de la francofòbia per motius de competència econòmica , l'impacte del cobrament dels serveis votats a la Cort de 1701-1702 com un element que pressionà negativament damunt l'economia catalana i que generà descontentament , així com la importància de la dimensió internacional del conflicte , assenyaladament el Pacte de Gènova de 1705 , en la mesura que consumà la transformació de la francofòbia , latent a molts nivells de la vida del Principat , en una opció política definida , a partir del qual les inhibicions del 1704 van esdevenir entusiasme austriacista (*Història de Catalunya* , 4 . 1978 . p. (152) .**

Més recentment , noves aportacions han eixemplat aquestes interessants vies d'anàlisi . Potser les més significatives són , d'una banda , la gran obra de Víctor Ferro (*El Dret Públic Català . Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta . 1987*) , estudi sistemàtic de les institucions catalanes i de la seva creació jurídica , base del sistema pactista català , que permet valorar amb molt més coneixement de causa el funcionament de les institucions i la seva creativitat , especialment a la vetlla de la desfeta de 1714 ; de l'altra , el llibre d'Enric Tello (*Visca el rei i les calces d'estopa ! . 1990*) que consolida la línia d'anàlisi crítica respecte a la suposada actitud unànime dels municipis catalans a favor de Carles III , a partir d'una suggerent explicació sobre la tradició reialista de Cervera , vila que , com és sabut , ha estat considerada *batiflera* . Lamentablement , no podem dir el mateix de l'obra d'Antoni Porta (*La victòria catalana de*

1705 . 1984) que tot i que proporciona un aplec d'informació respectable , en part procedent d'arxius holandesos , la seva visió de tall romàntic i la manca de rigor metodològic fan que l'estudi no tingui transcendència renovadora .

1.1. LA DEMOGRAFIA .

Malgrat la manca de dades demogràfiques , podem conèixer ni que sigui mínimament l'estat de la població de Catalunya a finals del XVII gràcies al cens del milanès Ambrosio Borsano (elaborat entre 1.685-1.688) . Aquest , dóna un total de 30 vegueries , 2.098 llocs i 57.185 focs , als quals afegeix 244 llocs i 4.498 llocs pertanyents als dominis de França (els Comtats del Rosselló i la Cerdanya i Puigcerdà) i els territoris "neutrals" de les Valls d'Aran i d'Andorra amb 28 llocs i 12 , respectivament . (1)

Els efectes de la crisi del XVII es feien sentir . Catalunya va perdre un 8 % del contingent demogràfic entre 1.553 - 1.688 . En aquestes dates -inclosos els territoris dels Comtats- va passar de tenir 67.126 focs a tenir-ne 61.673 , mentre que el 1.708 els efectes de la recuperació eren patents : el Principat havia assolit la xifra de 92.731 cases (2) . Dintre aquest balanç negatiu per al segle XVII , Jordi Nadal ha assenyalat els diferents ritmes . Entre 1.594 i 1.625 , hi hagué un període d'expansió , seguit d'una fase crítica entre 1.626 i 1.654 -especialment en els anys de la guerra dels Segadors- que suposà un decreixement del 25% del contingent humà . La recuperació , assenyalada , es produí entre 1.655 i 1.700 , amb dos moments intensos entre 1.685-1.691 i 1.696-1.700 . Entrat el segle XVIII , s'iniciava una nova davallada de 1.701 a 1.711 -marcada per la guerra de Successió- i una represa en els anys immediatament posteriors (1.712-1.717) . (3)

Estudis de caràcter local han matisat aquestes grans tendències . Seria el cas del Vallès Oriental , analitzat per Jaume Dantí , on no es constata crisi demogràfica fins a la dècada següent a 1.650 . I a partir de 1.660 , el creixement fou constant (4) . R. García Cárcel , després d'esmentar d'altres exemples locals -el Baix Camp , caracteritzat per un creixement inicial moderat i per una crisi també moderada que s'accentuà de 1.640 a 1.652 ; el Gironès , estancat en una situació de crisi quasi permanent- , constata que **nadie cuestiona la evidencia**

de una crisis demogràfica en Cataluña a mediados del siglo XVII , crisis que afectó de modo desigual a las diversas comarcas . Las que peor la sufrieron fueron el Segrià , la Noguera , los Garrigues , el Pallars Jussà , el Urgell y la Ribera , mientras que , en contraste , la Osona , el Ripollès , la Garrotxa , el Berguedà y el Vallès Oriental fueron las que mejor resistieron . (5)

Sens dubte , un dels factors que incidiren en la crisi demogràfica foren les pestes de 1.629-31 i , sobretot , la de 1.651-54 . Aquesta arribà a la Península , per València , el 1.647 . Cap el 1.650 , després d'haver-se escampat per Andalusia s'estengué cap a l'Alt Aragó i Catalunya i cap a Mallorca i Sardenya . Malgrat les mesures preventives adoptades per les autoritats de Barcelona el contagi guanyà Barcelona el dia de cap d'any de 1.651 , dels efectes del qual l'assaonador Miquel Parets en redactà un bell testimoni de primera mà . En poques setmanes havia fugit de Barcelona prop de la meitat de la població per evitar el contagi , de manera que **era terror y llàstima de anar per los carrés , que a penes se trobave ningú sinó algú que anave a cercar los recaptés per los malalts** . A l'agost , prop d'una tercera part dels 45.000 habitants de Barcelona hi havia sucumbit . Aquest és el trist balanç que Parets feia dels estralls de la pesta en la seva família : **Se'm morí la muller y un minyó que anave per los tretze anys y altro que [en] tenia onze y una minyoneta de un any que ma muller criave , que són quatre persones . Totes se'm moriren en manco de un mes . (6)**

La fam , la pesta i la guerra , entre 1.651 i 1.652 van donar lloc a una de les conjuntures més difícils a Catalunya en els temps moderns . La població de Catalunya -sense els Comtats , hauria passat de tenir uns 475.000 habitants el 1.626 a tenir-ne 357.000 el 1.655 , segons Jordi Nadal . García Cárcel ha remarcat que si bé la pesta produí un descens global de la població catalana situat entre el 15 i el 20 % , a Calaf fou del 40% , a Tortosa , Palamós i potser també a Barcelona , Lloret i Sant Feliu fou del 25-30% , i a Girona , Manresa , Banyoles i Arenys no fou inferior al 20 % . (7) . Els preus del blat van augmentar de 1.628 a 1.632 i de 1.649 a 1.652 . D'altra banda , cal no oblidar els efectes de la guerra , especialment entre 1.640-1.651 , i per les ocupacions franceses .

de 1.653 , 1.657 i 1.676 . Tot plegat fa que ciutats com Tarragona i Lleida el 1.708 hagin vist reduït el seu component humà gairebé a la meitat . També la natalitat se'n ressentí : la seva reducció fou considerable entre 1.600 i 1.680 a Girona i Tarragona , mentre que a Barcelona i Lleida a l'enfonsada de 1.650 a 1.680 l'havia precedida un increment durant la primera meitat . (8)

La recuperació demogràfica de la segona meitat del XVII fou deguda en bona part al corrent immigratori francès -de la França pirinenca fins a l'Auvèrnia- però segons García Cárcel també pel relleu de la fecunditat des de 1.680 , amb la normalització demogràfica , marcada pel descens de la mortalitat i , sobretot , per l'augment de la natalitat , en bona mesura degut a l'arribada al matrimoni d'un contingent humà més nombrós , el de la generació de 1.653 . A principis del segle XVIII , Catalunya tenia uns 400.000 habitants -J. Aparici , el 1.708 , calculava que tenia 92.731 cases distribuïdes en 1.876 poblacions , repartides en 15 vegueries i 9 sotsvegueries- , xifra que Jordi Nadal augmenta fins a 508.000 per a 1.717 . La densitat demogràfica mitjana era de 2'89 cases per quilòmetre quadrat , amb uns nivells més elevats al Barcelonès , al Maresme i al Tarragonès , i amb un densitat comarcal mínima a les Garrigues , la Vall d'Aran , el Montsià , els dos Pallars , el Segrià , el Solsonès , l'Alt Urgell , la Terra Alta , el Baix Ebre i la Ribera d'Ebre (9) . Amb tot , començava a forjar-se l'expressió que trobem repetidament en les descripcions dels viatgers , segons Vilar : **Catalunya sembla una sola ciutat , una aglomeració contínua** (10) . Pel que fa a les ciutats , aquestes serien les més importants el 1.708 segons el nombre de cases : Barcelona , 5.555 ; Tortosa , 1.161 ; Vic , 1.145 ; Mataró , 1.029 ; Girona , 924 ; Reus , 902 ; Valls , 784 ; Tarragona , 730 ; Manresa , 719 ; Vilanova i la Geltrú , 714 ; Vilafranca del Penedès , 623 ; Lleida , 600 ; Sitges , 503 . (11)

1.2 L'AGRICULTURA.

Eva Serra ha assenyalat que la renda feudal va caure gradualment entre la darrera dècada del segle XVI i les dues primeres del XVII -interpretació que Montserrat Duran ha matisat en el sentit que els ingressos senyorials no decauen arreu - cosa que esdevé símptoma de reculada irreversible de la noblesa catalana i que coincideix amb el naixement de les xarxes de facció del bandolerisme (12). La caiguda dels ingressos senyorials i l'endeutament patrimonial corroboren, així, una certa erosió de les estructures feudals catalanes. **La crisi hauria abocat a la guerra [de 1640], sobretot quan el sistema fiscal enfrontaria càrregues senyorials i càrregues fiscals** (13), ha dit ella mateixa. En aquest marc interpretatiu, planteja la hipòtesi que la crisi del XVII pot entendre's, d'una banda, perquè el creixement de la segona meitat del XVI havia topat amb la limitació del sostre productiu i de l'altra, com a expressió dels canvis -en les estructures de conreus i en les relacions socials- protagonitzats per una pagesia demogràficament en creixement. La guerra s'inicià, doncs, en un moment d'erosió de la renda feudal i en una fase prematura o d'inici de les transformacions en el sistema de conreus que posaven en conflicte renda feudal i pes fiscal a la vegada que es produïa un enduriment de l'explotació pagesa (pels allotjaments, els reclutaments i el pes fiscal) que comportava un endeutament pagès progressiu, el qual, alhora, posava en entredit el procés de transformacions endegat (14). Un dels resultats fou l'inici de ràpids processos de diferenciació social pagesa que abastaven des del reforçament de l'explotació directa o la masoveria fins a la consolidació del sistema feudal (a les terres de Lleida) o de l'oligarquia rural (a la Segarra).

A la segona meitat del segle XVII, seguint E. Serra, **la inicial contradicció entre renda feudal-renda fiscal fou resolta amb les harmòniques relacions institucions-corona...** La historiografia ha pogut identificar l'acceptació del donatiu voluntari i el comportament de les institucions durant la crisi dels Gorretes com l'expressió de liquidació de qualsevol projecte polític del país separat de la corona, a l'estil de

1.640 i com una garantia d'ordre intern (15) . En aquest context , assenyala , va tenir lloc la recuperació i la reconstrucció de les forces productives . Fins als anys 60 , la producció no s'aproximà als nivells de principis de segle , cosa que permeté que entre 1.670 i mitjans de la dècada del 80 fos seguida , possiblement , d'un període d'acumulació d'ingressos . I de nou , entre mitjans dels 80 i mitjans dels 90 s'encetava una altra situació crítica amb la plaga de la llagosta , amb les crisis de subsistència i amb la guerra i els allotjaments dels soldats : **els ingressos rurals foren el terreny defensat pels Gorretes fora de les institucions contra la guerra i el privilegi . Aquest límit , però , no es va traduir en cap cruïlla política crítica com la del segon terç del segle XVII a causa d'una major estabilitat del sistema agrari : producció , procés de descentralització i especialització comarcal complementària , però , i sobretot , també per la major estabilitat del sistema polític : domesticació institucional . (16)**

Quins eren els canvis introduïts en l'agricultura ? Al Vallès Occidental el blat perdia importància en relació als mestalls , disminuïen les lleguminoses , es reduïa el bestiar , però es feien rompudes i establiments a rabassa i s'iniciava l'especialització en la vinya i , posteriorment , en el segle XVIII, en el cànem i el lli . Al Baix Llobregat i al Barcelonès , on el blat seguia essent hegemònic , s'introduïen tècniques de rotació força avançades i creixia la importància de les lleguminoses i dels productes d'horta i dels farratges . Es tracta d'un procés d'intensificació agrària caracteritzat per l'explotació del pagès per part del propietari urbà i per una intensa parcelació de la terra (17) . Al Vallès Oriental , J. Dantí hi observa també un creixement , encara que lent , dels llegums i , en un grau menor , del cànem , olives , pinyons i nous . En el tombant de segle , els mestalls i la vinya prenen terres al blat . (18)

Es dibuixava , doncs , un nou esquema de la producció agrària catalana , ben diferent del de la primera meitat de segle , que prefigurava el model agrari del XVIII . Tanmateix , les fluctuacions de la producció provoquen crisis de subsistència , com les de 1.684 , 1.687 i 1.694-5 . De més a més , el conflicte d'interessos entre els productors terratinents i la burgesia comercial agreujaven els problemes

d'abastiment , però sí en el segle XVI el creixement dels preus global fou del 150 % , en el XVII era del 40 % . (19)

La comunitat pagesa rebia els efectes dels mecanismes de selecció interns a través de l'endeutament i de les relacions de mercat . Com a resultat d'aquest procés selectiu sorgia una franja de propietaris benestants procedents de les files dels antics pagesos emfiteutes . El sistema hereditari havia facilitat la seva reproducció , el qual , alhora , es consolidava amb l'ampliació del mas i amb l'especialització agrària , cosa que significà l'aparició de noves categories socials pageses , com el rabassaire i el masover . A partir dels anys 80 , aquest procés de diferenciació social ja prefigurava un nou tipus de relacions socials , el qual havia de portar a la desintegració definitiva de la solidaritat comunitària , procés agreujat per la guerra amb França i la presència de les tropes sobre àmplies zones del centre de Catalunya o properes a la frontera . Els vells propietaris dels masos emfitèutics -tal com havien fet els antics senyors feudals- abandonaven el règim d'explotació de gestió directa del mas i feien ús de la masoveria i dels establiments a rabassa morta . D'altres , menestrals o pagesos arrendataris , participaven dels ingressos de la terra a través dels arrendaments de drets senyorials i especulaven en els moments crítics de caror . (20)

D'altra banda , com ha remarcat Antonio Domínguez , la imatge del català era ben lluny , encara , de la de l'*homo economicus* que prendrà cos a finals del segle XVIII . El tret que més destacaven els viatgers espanyols era el temperament bel·licós i dur , imatge que s'accentuà després de les guerres dels Segadors i de Successió . Per a l'intendent francès Macqueron els rossellonesos eren **fort paresseux aussy bien que les Catalans , et par conséquent pauvres et nécessités d'argent** . Un altre francès , Beaulieu , en parlar de l'Empordà , deia : **ce pays-cy est sec d'une manière qu'on ne le comprend pas . Il est peu habité et les paisans sont , à cause de leur paresse et de leur faineantize dans une pauvreté inimaginable** . Espanyols i francesos també coincidien que els catalans eren poc amants de pagar impostos . Segons Macqueron , eren **peu dociles , qu'ils laisseront brusler leurs meubles avec leurs maisons et abandonneront les lieux de leur habitation , plustot que de payer un sol** , idea que compartia Patiño , acabada la guerra de Successió : **ninguna cosa**

sienten tanto como ser cargados con tributos por la sola real autoridad . Als ulls de Quevedo , més mordaç , els catalans eren el ladrón de tres manos, que para robar en las iglesias juntaba con la izquierda otra de palo y , en tanto , viéndole puestas las dos manos le juzgaba devoto , robaba con la derecha . (20 bis)

1.3 . LA MANUFACTURA.

En el segle XVI la indústria tèxtil guanyà importància . Exemple d'aquesta expansió fou l'aparició de nous gremis , com el de sombrerers , el de teixidors de vels , el dels cordoners , i el de guardamacillers . La indústria del ferro , que alimentava les forges del Pirineu , també fou remarcable , l'exponent més conegut de la qual és l'armeria de Ripoll . També ho eren el sabó , exportat a Portugal i el cuir , exportat a les Indies , i el vidre . D'altra banda , cal remarcar la construcció naval , especialment a les Dressanes de Barcelona . R. García Cárcel presenta el següent quadre de la població artesanal a Catalunya entre els segles XVI i XVIII : a Barcelona , el 1.516 , els artesans eren 2.340 i representaven el 36'6% de la població censada , mentre que el 1.717 eren 2.951 i representaven el 38'2 % ; a Girona , el 1.559 , eren 590 (el 53'78 %) , el 1.651 eren 513 (el 58'1 %) i el 1.716 eren 368 (49'3 %) ; A Tarragona , el percentatge d'artesans , en el segle XVII , representaria el 35'8 % de la població ; a Mataró , a la primera meitat del XVII , el percentatge era del 36'2 % ; a Igualada , en el XVI , de 179 focs , 43 eren d'artesans ; i a Vic , de 598 focs , 113 eren de paraires (21) . E. Junyent va remarcar l'expansió de l'activitat tèxtil a Vic en el segle XVII . Entre 1.553 i finals del XVII , el nombre de paraires havia passat de 113 a 271 . I no solament això , sinó que també es produí el desplegament de la indústria de la pell , els gremis de la qual es desdoblaren (com els sabaters i cinters , que se separaren dels blanquers) : el 1.605 hi havia 18 blanquers , el 1.656 eren 57 i a finals de segle hi havia 125 blanquers , 43 assaonadors i 30 cuireters . Aquesta activitat es traduí en una important efervescència urbana reflectida en les obres a les cases i a pràcticament a totes les esglésies i convents i en l'expansió del comerç . (22)

Dintre el total de l'artesanat català , el pes més important el tenien els gremis tèxtils , amb la meitat de la població artesanal , majorment paraires , teixidors i sastres (en total , el 80 %) . Eren seguits , de lluny , pels gremis de la pell i calçat , la fusta i la construcció i el metall . La seva evolució a Barcelona , entre 1.515 i 1.717 , segons Nadal i Giralt , seria la següent (23) :

	1.516	1.717
Teixit i confecció	979	949
Pell i calçat	465	510
Fusta i construcció	329	542
Alimentació	230	427
Metalls	229	361
Arts gràfiques	60	77

Podem veure com, llevat el descens del ram tèxtil, tot i que segueix essent capdavanter, la resta de sectors han augmentat el nombre d'artesans entre les dues dates. En el tèxtil cal remarcar el pes superior de la confecció (654 sastres) enfront dels artesans tèxtils (295). En aquesta indústria, però, els efectes de la competència exterior, sobretot francesa, eren considerables. El tema, provocà nombroses polèmiques entre els productors i els exportadors. El 1.630 i el 1.644, el municipi barceloní intentà aprovar, debades, una política dràsticament proteccionista prohibint que les persones residents a la ciutat poguessin vestir-se amb roba no fabricada al Principat. El 1.650, el capità general de Catalunya, Vendôme, prohibí l'ús i l'entrada de robes confeccionades fora de Catalunya així com d'altres mercaderies que es consideraven perjudicials per a l'economia catalana. A partir de 1.659, però, retorna el lliurecanvisme pràcticament fins 1.681, moment en què la situació canvià (24). Per últim, convé recordar els canvis estructurals que experimentà la indústria tèxtil durant el segle XVII: el gremi, que ostentava el monopoli de la producció i de la distribució, entrà en conflicte amb el paraire. A finals del XVII, el paraire-comerciant pren relleu i organitza una àmplia xarxa de treball a domicili en zones rurals al marge del gremi tot cercant una mà d'obra abundosa i més barata que l'urbana i defugint el control gremial i les seves càrregues contributives. Evidentment, els gremis se'n ressentien i veien reduïts, sovint, els seus efectius humans. La batalla es resolgué decididament a favor dels paraïres al cap d'un segle, com ha explicat P. Molas. (25)

1.4. LA REPRESA DEL MOVIMENT COMERCIAL.

Pierre Vilar va constatar que el tràfic marítim català en estagnació i potser en crisi entre 1.664 i 1.674 i després durant el període 1.685-1.687, progressava seriosament, al contrari, pel volts del 1.680, i ultrapassava àmpliament, a la fi del segle XVII, el nivell que havia atès als seus primers anys, malgrat la presència constant de la guerra. Ell mateix ha recordat que el vi català, era exportat a tots els ports espanyols en quantitat creixent i en particular a Andalusia, especialment a Cadis, on els exportadors hi trobaven la clientela colonial. El fet és significatiu en la mesura que anuncia les transformacions econòmiques del segle XVIII i que posa de relleu el fonament agrícola de la recuperació comercial. L'increment del consum del tabac era un símptoma de prosperitat, així com també ho fou la represa del dinamisme del barri comercial barceloní (26). Amb tot, a la fi del XVII, el comerç marítim de més abast estava controlat pels holandesos, genovesos i francesos. Segons Josep Fontana, es produí un canvi d'orientació clar en el comerç marítim barceloní, entre 1.664 i 1.695: el comerç mediterrani disminuí una meitat i el d'Orient unes tres quartes parts, mentre que el comerç atlàntico-europeu i l'americà augmentaren del 8 al 29 % i del 5 al 21 %, respectivament. (27)

C. Martínez Shaw també ha remarcat l'increment del comerç atlàntic entre finals del XVII i principis del XVIII, via Cadis, per bé que la mar Tirrena, àmbit tradicional del comerç marítim català mantenia un lloc preferent, seguit del comerç amb els ports de la Corona d'Aragó i d'un tràfec menor amb Lisboa, els ports de Londres i Hamburg i del nord de l'Àfrica. L'intercanvi amb els ports italians era, bàsicament, de teixits catalans, pinyons, vi, aiguardent i ametlles, per blat i pesca salada, mentre que el comerç amb els ports de la Corona d'Aragó es basava en la redistribució de productes agraris i colonials. Barcelona rebia grans quantitats de provisions (blat, oli, sal) i d'altres productes bàsics (cera, ferro, llana). Finalment, el comerç atlàntic era el més innovador: Catalunya exportava vi, aiguardent i avellana, a

més de productes manufacturats (tisores , navalles) a Cadis , Lisboa i Gibraltar , bona part dels quals soriten del port de Salou , catalitzador de la producció agrària del Camp de Tarragona . En conjunt , sempre seguint C. Martínez , la marina mercant de la costa de Llevant , amb Blanes al capdavant , esdevé la més rellevant , amb la presència creixent de les de Mataró , Arenys i Canet .

Tot aquest bellugueig comercial féu que es consolidés un grup d'homes de negocis , com els mercaders Jaume Teixidor , Jeroni Duran , Josep Duran , Jacint Cavaller , Anton Cavaller , Joan Bòria i Pau Lluscà ; botiguers de teles com Joan Lapeyra , Joan Serra , Jaume Romanyà , Josep Simó , Joan Maymó , Fèlix Artimbau i Joan Puiguriquer ; paraires com Francesc Lleonart i Joan Ortells ; adroguers com Josep Rodoreda i Amador Dalmau ; negociants com Pere Dalmau ; corredors d'orella com Josep Mitjans ; pellers com Joan Alzina ; matalassers com Pere Robert , llista que s'amplià durant la guerra de Successió amb gent com el botiguer de teles Josep March , els adroguers Josep i Vicenç Duran i Francesc Vilar , el notari Joan Bruguera i el corredor d'orella Domènec Gispert . També , el perpinyanenc Ignasi Fontaner i la companyia de Pau Dalmasas i Jeroni Ferrer , exptadora de teixits i importadora de blat al Mediterrani , però exportadora d'aiguarent a Lisboa i importadora de productes colonials . De Mataró , cal remarcar Josep i Fèlix Tarau i Esteve Farou . I a cavall entre Mataró i Barcelona , la companyia de Pau Feu i Salvador Feliu de la Penya . Finalment , C. Martínez ha assenyalat el paper important dels comerciants estrangers afincats a Barcelona , com els anglesos Shallett i Crowe , els holandesos Kies i Jäger , el probablement maltès Tomàs Brinyone , els genovesos Jácome i Nicolàs Meriardo , el probablement francès D. Dolier i , durant la guerra de Successió , els genovesos C. Escasso i J. B. Viale . (28)

A la fi del XVII s' observa una intensa activitat productiva i exportadora : dagues matoronines exportades a les Indies ; producció de sacs de cânem a Vilafranca , Igualada , Cervera , Tàrrrega i Agramunt ; activitat de la blanqueria de Girona , Solsona , Manresa i Olot que desbanca la de Barcelona ; producció clavetaire de Manresa , Olot i Ripoll -que fa extingir la confraria dels clavetaires de Barcelona- ; Reus , Riudoms i la Selva del Camp exporten aiguarent . I seran petits ports com els de Salou , Cambrils , Tamarit , Torredembarra i Mataró , però

també del Masnou , Teià , Vilassar , l'Escala i l'Estartit els que donaran sortida a molts d'aquests productes (29). Es evident , doncs , com ha dit P. Vilar , que **el redreçament econòmic comença al camp i no a Barcelona** , en el marc d'una tendència general a la descentralització econòmica del Principat que va permetre , a la llarga , un benestar rural bastant generalitzat . Aquesta descentralització afecta alhora el comerç i la indústria fins al punt que el 1.683 la superioritat de la draperia camperola -fins i tot tècnica- és evident : Barcelona només pot dedicar-se a la fabricació de teixits ordinaris perquè els fins es produeixen fora . Mentrestant , les petites ciutats del Principat **van augmentant de moltes cases , y en algunes de carrers enters per ocasió del comerç** (30) . En síntesi , el volum creixent de comerç depèn d'aquesta vitalitat del camp i alhora de les grans ciutats industrials . A l'excessiva fiscalitat barcelonina , cal afegir-hi factors de més pes con són l'augment demogràfic i la barator de la mà d'obra rural , l'acumulació dels beneficis agrícoles a les masies de l'est i del vinyar del Penedès i del Camp , els quals arrenquen del segle XVI , conclusió que porta P. Vilar a afirmar amb encert respecte al desenllaç fatal per Catalunya de la guerra de Successió : **Ja compremem per què la profunda caiguda de Barcelona , el 1.714 , no comprometé sinó parcialment , i provisionalment , la recuperació catalana . Aquesta partirà de Reus i Salou , de Conet i Blanes , de Manresa i Berga , d'Olot o de Ribes , tant com de la capital . Una vegada més , com a l'Edat mitjana , la nostra anàlisi haurà d'abraçar tot un país , no una simple ciutat .** (31)

1.5. LA FLORIDA DELS PROJECTES ECONÒMICS.

El títol d'aquest apartat, manllevat per la seva representativitat de la gran obra de Vilar **Catalunya dins l'Espanya moderna**, abasta els diversos projectes econòmics elaborats a la Catalunya de finals del XVII, el més conegut dels quals és el **Fènix de Catalunya** que, significativament, pren el nom de l'au que reneix de les seves cendres. Talment, el país somniava en la seva resurrecció en una època plena d'inquietuds.

Vilar descarta que aquests projectes derivin simplement de

l'arbitrisme espanyol, sinó que afirma que aquestes esperances de futur es basaven en sòlids grups econòmics o en iniciatives concretes. Esperances fonamentades en la creació d'un impost de pur consum que n'eliminés la multiplicitat i que facilités el comerç lliure i en un renaixement comercial basat en el model de les grans places d'intercanvi mediterrànies. Són objectius que van molt més enllà de la pura demanda de proteccionisme, la qual comptava, cada vegada, amb menys unanimitat en els medis de negocis barcelonins. (32)

La *companyia*, de tradició immemorial, esdevé la forma d'associació que protagonitza l'activitat econòmica, on conflueixen petits capitals, ja sigui per arrendar un dret senyorial o per construir una nau, l'efectivitat de la qual es farà evident en el segle següent.

Trobem, doncs, que **un corrent de pensament, lligat sòlidament als interessos pràctics, existeix ... des del 1.680, per a la defensa i el progrés del vell tràfic català (33)**. La referència obligada d'aquest corrent és l'historiador i home d'acció Narcís Feliu de la Peña.

Els Feliu eren una família pagesa de Mataró, dintre la qual, Narcís pertanyia a una branca fadristerna. El seu pare, Narcís, el 1.637 va ingressar a la matrícula de mercaders de Barcelona i el 1.644 fou conseller quart de la ciutat. Però el seu fill Narcís, com molts altres descendents de mercaders no seguí la professió del pare, sinó que estudià lleis i es doctorà. Com a doctor, formà part del grup de *gaudints* de privilegi militar esdevenint, doncs, un personatge

representatiu de la burgesia de professions liberals paranobiliàries (34). La seva relació estreta amb els mercaders i menestrals i la seva influència en la societat barcelonina li proporcionaren un coneixement de primera mà dels afers econòmics contemporanis , en els quals s'implicà tot esdevenint el portaveu d'aquests grups i participant en el primer esbós de la Junta particular de Comerç de Catalunya . Però també fou l'historiador del seu país amb els **Anales de Cataluña** , especialment interessants pels 30 anys de testimoni directe que reporten i per la seva presa d'actitud declarada a favor de la casa d'Àustria . A més a més , cal no oblidar la seva influència política , de la qual és il·lustrativa l'amistat amb Pere Antoni d'Aragó , president del consell d'Aragó qui nomenà Feliu representant de la Junta General de Comerç a Barcelona el 1684 , fins al punt que a les Corts de 1705-1706 fou l'*advocat del rei*.

El 1681 , Feliu publicà el **Político Discurso** , per encàrrec dels quatre gremis tèxtils més influents de Barcelona , defensors acèrrims del proteccionisme : paraires , velluters , velers i sombrerers . De bell antuvi , s'adreçava als consellers de Barcelona amb aquest aclariment : **Catalán , escribo en castellano , por si saliere los límites del Principado mi discurso , no advirtiendole defectos en nuestro natural idioma** , per passar a recordar tot seguit la prosperitat que havia generat el comerç a Gènova , Florència , Holanda i França i també a Catalunya quan era *señora del mar* . L'exaltació de l'activitat comercial es cloïa amb l'al·lusió al fènix : **Renzca , pues el comercio en Cataluña , qual otro Fénix de sus cenizas** (35). En essència , el **Político Discurso** defensa la prohibició no solament de les mercaderies estrangeres , sinó també de la sortida de les matèries primeres com les llanes , les sedes , els cuirs i les pells . Feliu plantejava : **A que vienen los extranjeros , a enriquecerse , o enriquecernos ? A enriquecerse y a su negocio ! Hacerse ricos con provecho nuestro , dúdolo . Hacerse ricos con nuestro daño , créolo .** I segueix : **Este es el daño que padece nuestro Principado , total ruina suya , dexando los naturales sin dinero y las Artes y oficios perdidos , no pudiendo trabajar (ya por las sacas de lana y seda) , que como las ropas de seda venidas de Italia , paños y otras mercancías de Olanda y Francia no son**

de tan buena calidad , y aunque lo sean , entrando a veces sin registrarse , se dan con mayor comodidad más baratas que las que se labran en este Principado ; los nuestros oficiales perdidos y rotos dexan de trabajar , faltando el despacho de sus mercaderías , en daño grande de la Patria . Daño es tan inevitable , que no admite remedio , dexando entrar y usar las ropas estrangeras , pues no por buenas , no por baratas , sí por estrangeras , caras o baratas , han de ser preferidas (36). El seu càlcul era clar : segons els llibres del Consell de Cent i la Diputació , a Catalunya entraven robes per valor de 700.000 escuts (sense comptar , evidentment , el contraban) , mentre que la xifra d'exportació de robes catalanes no arribava als 50.000 escuts . I , a més a més , una nota manuscrita damunt l'imprès del **Discurso** guardat a la Biblioteca de Catalunya (de Feliu ?) afegeix que els anys 1.696 i 1.699 , la xifra passa de milió i mig , infectando todo el Principado . Per aquestes raons , recomanava als consellers : **Despierten del letargo en que les tiene su imaginado provecho los mercaderes y miren por su patria , no empobreciéndola con los tratos de las ropas estrangeras , cuydando enriquezerla alentando las artes y artifices . (37)**

Respecte de les exportacions de matèries primeres , deia : **Admiramos los portentos de Olanda , Génova y otras tierras , singularmente de Olanda , que sin pan , vino , azeyte y otros mantenimientos necesarios para vivir , están ricos y opulentos ... no deviéndonos admirar , pues nosotros les ministramos la materia para sus aumentos , y llevándose la lana nos dexan trasquilados (38)** . La referència a Holanda era una constant en aquesta mena de memorials , ja que , com ha escrit Molas , lògicament , per als catalans , era més atractiu imitar Holanda , primera potència econòmica del segle XVII , superior a França , a més que la seva constitució política , federal i pactada , tenia certs punts semblants a la catalana . Ell mateix ha fet referència a les paraules del dirigent de l'alçament de 1.640 , Josep Fontanella , escrites el 1.644 : **establiir la negociació en Catalunya és lo únic remei per eixir de la misèria en què estam ; que los holandesos en lo principi de la guerra estaven molt més pobres**

i espatllats que nosaltres , i amb la negociació se són fets en breu temps los més rics i poderosos del món , i té molta més capacitat Catalunya que no aquelles terres . (39)

Finalment , Feliu , a més de la prohibició , afirmava que calia fomentar la navegació (ja que Catalunya podia exportar vi , aiguardent i alguns anys blat , oli , fruites i també teixits) , la formació de companyies de comerç i unificar els impostos .

El Fènix de Cataluña , del 1.683 , ens recorda Vilar , ja no obeeix a inspiracions tan simples . En ell , l'autor hi perfila el seu pensament , unint-se els dos caires de la personalitat de Feliu : l'historiador , coneixedor del passat de Catalunya i el projectista , encarat al futur , com ha dit Molas (40) . I a diferència del **Político Discurso** , en ell hi preval l'esperit mercantilista : la prohibició no hi és plantejada . De fet , havia estat escrit a instàncies del gremi de botiguers de teles . Però l'obra és signada per Martí Piles , mercader de teles originari de Vic , amic i soci seu i probablement el veritable mentor de l'obra . Ben segur , Feliu donà forma a les idees dels homes de negocis , unes idees comunes ben arrelades , mitjançant la seva erudició històrica i el domini del castellà . De nou , escriu Vilar , **estem lluny de l'obra d'un erudit imaginatiu o d'un patriota desinteressat ; el Fènix expressa els interessos d'un grup , portat per un comerciant d'una visió molt àmplia . (41)**

El nucli central del Fènix , el constitueix la proposta de formació d'una gran companyia a l'estil holandès a fi de resoldre el problema de la manca de capital tant en l'activitat manufacturera com en la comercial , a conseqüència de la qual fracassaven molts projectes . El finançament de la Companyia s'havia de fer efectiu mitjançant l'aportació inicial de 126.000 lliures catalanes (12.000 dobles) a càrrec de 60 fundadors . La resta del capital , fins arribar a les 330.000 lliures (60.000) dobles , havia de ser aportat per accionistes . A més , preveia la creació d'obligacions a l'interès fix del 3 % i la formació d'un dipòsit per a assegurança dotal dels fills . Hom preveia que la Companyia deixés diners a patrons , fabricants , botiguers i negociants , a canvi de participar en llurs beneficis (42) . I com ha recordat Molas , **el Fènix contenia altres de les idees centrals del pensament col·lectiu**

de l'època . Demanava la participació dels catalans en el comerç amb Amèrica , la concessió d'un port franc a Barcelona , l'establiment de fires de canvis i assenyalava l'interès dels canvis marítims ... No hi mancava un dels temes preferits del pensament mercantilista : el problema dels pobres i la necessitat de recollir-los en hospicis , que fossin altres centres de producció , més o menys forçada (43) . Tant el tema del comerç amb Amèrica com el del port franc , a l'estil de Marsella o Liorna , foren plantejats a les Corts de 1.701-2 i 1.705-6 .

Es interessant de recordar l'existència d'un projecte previ al que fou publicat -localitzat i guardat per Josep Fontana- , escrit en català , i que presenta algunes diferències respecte del Fènix (44) . En efecte , la *Disposició de un negoci nou* , anomenat *Magistrat de la Santa Creu* coincideix en els plantejaments generals però difereix en d'altres , com en el marge de benefici per als accionistes : en lloc del 3 % , parla del 4 % i proposa que la Companyia tingués barques pròpies de 1.000 a 2.000 quintars , les quals amb patent del *Magistrat* podrien traficar pel Mediterrani . La Companyia també , havia d'obtenir franqueses de la capitania de sedes de Llevant , de llins , cànems i cotons en floca per a les fàbriques que endegués el *Magistrat* , el qual faria **las negociacions de Alexandria y otras llochs en Llevant de la manera que en altro temps se feyan** . I podria concedir privilegis de fabricacions noves a forasters , introduir-les i incentivar les persones que les experimentessin per compte del *Magistrat* . L'Administració havia de portar 5 llibres : el de capital , el de fabricacions , el de canvis del país , el de negocis de fora el regne i el de dipòsits . Malgrat que els diners es dipositarien al Banc de la Ciutat , hi hauria d'haver un administrador i un compte a part per a cada un d'ells . La finalitat última seguia essent la d'estimular el negoci i la navegació perquè **en todas parts aont y ha negoci , desde al notable al plabeo gosan de la tranquilitat que lo dit negoci aporta , que si se intenta en est Prinsipat en amar lo negoci y apoyarlo ha posat N. S. est Prinsipat en lo millor paratge de la Auropa , perquè trobansa com se troba en lo mig del mar Mediterranea pot gosar de la negociasió de las navegacions del Nort , Indias y Llevant** . En concret , proposava introduir a Catalunya la fabricació dels següents

productes : robes de seda , sarges de llana i *escots escarlalinas* , mitges d'estam -que aleshores procedien de França- , barrets de la mateixa qualitat que els que arribaven de França -y per **aquexa mercaderia és un abisma lo diner que sen va desta Provinsia-** , fils blaus per cosir -pels quals també marxava una gran quantitat de diner cap al país veí- , agulles de cap -que abans ja s'havien fabricat a l' Hospital de la Misericòrdia- , mitges de seda de qualitat com les de Nàpols , teles crues i blanques per fer camises i fil de cotó , si es duïa el cotó en floca . En síntesi , aquest esborrany sembla que encara dóna més relleu a la funció pública de la Companyia que no pas el Fènix .

Tanmateix , la Companyia , tal com s'havia projectat , no es constituí . Segons Vilar , **aquesta Companyia de la Santa Cruz , per voler resoldre tots els problemes , hauria envaït tota la vida econòmica del Principat , en un moment que el formigueig d'iniciatives rurals sembla descartar la necessitat (i per tant el desig comú) d'un organisme públic (45)** . La mínima representació que preveia en ella dels ciutadans , respecte dels mercaders , artistes i menestrals , en una clara revenja dels sectors econòmicament actius sobre un municipi d'aristocràcia envellida , segueix dient Vilar , convertia el projecte en inviable , per minoritari , raó per la qual va tenir més èxit a Madrid tingué més èxit a Madrid , on estaven avesats a les realitzacions d'Estat . De fet , Feliu , el 1.684 fou nomenat representant català a la Junta General de Comerç i el 1.692 fou encarregat d'organitzar-ne la filial a Catalunya junt amb el governador Manuel de Llupià .

H. Kamen , per la seva part , afegeix que les propostes de Feliu finalitzaren amb poc èxit per les diverses dificultats amb què topà : ***la oposición de muchos tratantes de ropas estrangeras*** [en paraules del mateix Feliu als Anales] , **la predilecció de la burgesia i de la noblesa catalanes pels articles de luxe estrangers , la manca d'inversions de capital , i *la falta mayor de aquesta nostra terra* (en paraules de Josep Aparici) *que la noblesa no vol apadrinar lo públich comers*** , factors als quals afegeix l'impacte sens dubte negatiu dels successos de 1.688 , 1.697 i 1.705-1.714 . (46)

Per concloure , ¿ quin balanç podem fer , en general , de l'activitat

de Feliu , com a home de projectes però també com a introductor de noves tècniques de treball i com a estimulador de la millora productiva? D'una banda , els seus projectes , si més no , trobaren expressió en les Corts tant de Felip V com en les de Carles III : el port franc , els dos vaixells a Amèrica i la creació d'una gran Companyia (la realització de la qual tampoc no quallà) . De l'altra , desembocaren en realitzacions familiars dels Feliu de la Penya : la **Companyia de la Santa Creu** , el 1.690 , treballava amb operaris flamencs per tal d'introduir teles a la flamenca . Associats amb ells hi trobem alguns nobles i mercaders (47) ; La **Companyia Nova de Gibraltar** , del 1.709 , creada en el context de la Guerra de Successió , de la liquidació de l'imperi espanyol a Europa i de reculada de l'hegemonia francesa i de domini marítim i colonial anglès , aprofitant l'aliança anglo-catalana , havia de garantir les relacions continuades entre Barcelona i Gibraltar , ocupat pels anglesos . Com ens recorda Vilar , **bien que les Feliu de la Penya aient largement participé aux projets et aux tentatives de "Compagnies" publiques de grande envergure , bien que leur position politique envers l'Archiduc et la situation particulière de Gibraltar en 1709 aient pu suggérer d'autres pensées de ce genre , rien n'autorise à dire que la Companyia nova de Gibraltar se soit jamais apparentée aux Compagnies privilégiées autrement que par son titre un peu solennel . Son "Manual" ne nous révèle qu'une entreprise strictement privée , et des plus modestes** (48) . Ben entès , Feliu ja havia fet aquest pas no gaires anys abans . Si bé el balanç de la Companyia donà beneficis mínims , Vilar en remarca la complicada xarxa de negocis i de companyies semblants en què es trobava immersa , les quals representaven , alhora , una fracció molt reduïda de l'activitat global dels homes que hi participaven : una manera efectiva d'escindir els riscos . (49)

Fins i tot , podem afegir , si fem cas d'un fulletó de l'època , que el 1.705 el mercat català de teixits ha estat reconquerit pels fabricants del país , tancant-se així la controvèrsia entre negociants importadors de teixits de luxe i botiguers de teles del país (els Juliàns , dels quals formava part Martí Piles) , batalla en la qual Feliu hi tingué un paper més que destacat . (50)

Per altra part , com és sabut , Feliu intervingué activament en la renovació del tèxtil , com a resposta a la invasió de productes estrangers , fenomen iniciat amb anterioritat a la seva actuació . Aquesta renovació era imprescindible per tal de poder assolir una política proteccionista eficaç . Entre la publicació del **Político Discurso** i la del **Fènix** , ell mateix , i a costa seva , va enviar alguns menestrals a França , Flandes , Anglaterra i Alemanya per tal que aprenguessin noves tècniques tèxtils . Al seu retorn , havien de crear tallers-pilot a fi de formar tècnics especialitzats . A nivell concret , les modalitats que calia introduir eren la nova draperia i la fabricació de mitges amb teler , per a la realització de les quals , el 1.682 , va rebre el suport del Consell de Cent . I cap el 1.690 va centrar la seva atenció en la necessària reforma del tint , amb resultats més discutibles , per a la qual cosa envià de nou menestrals a França i Flandes . (51)

En un cas i en l'altre , cal remarcar la xarxa de col·laboradors que Feliu aglutinà al seu voltant . D'aquest entorn , remarcarem , de manera especial , les seves connexions amb gent de la Plana de Vic començant pel dinàmic soci Martí Piles , vigatà , a partir del qual hi entrà en relació . El 1.690 , el veler Francesc Calvaria , procedent d'una família de paraires i propietaris pagesos de Torelló , esdevingué soci de Piles . A la vegada , Calvaria havia estat associat amb Jeroni Ferrer per fabricar puntes de seda . Ferrer , estava casat amb una Calvaria i emparentat amb els Parrella de Torelló , una branca dels quals , a la vegada , entroncà amb els Feliu a principis del XVIII (Dantel Parrellà es casà amb Teresa Feliu de la Penya) . La majoria d'ells , formaven part d'unes classes puixants de Torelló , paraires en els seus orígens , que intervingueren en múltiples rompudes de terres . Una vegada enriquits s'instal·laren a Barcelona . Un altre factor comú fou el seu austriacisme durant la guerra de Successió , entre els quals cal remarcar el doctor Fortià Parrella que el 1.705 formà part del Consell reial de l'Arxiduc (52) . També cal esmentar Josep Prats , que era un distribuïdor de mercaderies als traginers de la regió de Vic , amb pocs mitjans econòmics , el 1.687 fou finançat per Feliu i Piles per tal de fabricar teixits nous (teles a la flamenca , amb estam , estam i lli , estam i cànem) . Considerat com un creador remarcable i com a cap d'una escola

de tècnics , fou enviat a l'estranger per espiar nous mètodes i Josep Puiguriquer , procedent d'una família de teixidors de Tona , que fou deixeble seu relacionat també amb el teixidor de Ili , enviat a l'estranger per Feliu , Antoni Burgada (53) . Finalment , el soci de Feliu Jaume Circuns , era el representant del negoci de glaç d'Enric Torres de Sant Quirze Safaja , subministrador de la ciutat de Barcelona , casat amb la seva filla Mariàngela (54) . Aquest entramat de col·laboradors de la Plana de Vic no fa altra cosa , doncs , que reblar les idees exposades per Vilar sobre el caràcter descentralitzat de la represa de les iniciatives econòmiques a finals del XVII que precedí les transformacions capitalistes en el segle següent . No solament això : el moviment econòmic que s'endevina a la Plana de Vic , al Maresme , a Valls i al Camp de Tarragona , centres d'acció de l'activitat de Feliu i els seus homes , prefigura , en bona part , la geografia dels nuclis austriacistes de primera hora .

1.6 ELS GRUPS SOCIALS.

La Sentència de Guadalupe establí un nou ordre social al camp en el qual la pagesia havia guanyat la llibertat i el dret a disposar de la terra. Però el senyor feudal seguia conservant la propietat eminent de la terra així com els drets dominicals i el conjunt de relacions jurídiques feudals. Efectivament, a més de les prerrogatives jurídiques de què gaudia el senyor damunt el pagès, aquest havia de fer front a les diverses modalitats d'extracció de l'excedent econòmic a què el sotmetia el feudal com eren els pagaments proporcionals (el delme, la tasca, la primícia, el braçat, la calcatura ...), els pagaments fixes (cens emfitèutic, acptes ...), els impostos indirectes (lleudes i passatges) i els impostos sobre els monopolis feudals, entre d'altres. Aquesta sobrecàrrega forçà sovint els pagesos a recórrer al préstec, el qual fou una via d'enriquiment per a l'Església i per a l'oligarquia urbana.

Totes aquestes atribucions senyorials engendraren un estat de conflictivitat latent que es manifestava a través de diverses formes de resistència per part de la pagesia ja fossin pacífiques o bé violentes, en els moments més crítics.

La crisi del segle XVII va comportar una reestructuració selectiva que reforçà determinats propietaris benestants sorgits d'entre els antics pagesos emfiteutes i perjudicà la petita noblesa rural, tal com ha explicat E. Serra. Aquests propietaris seran els protagonistes de l'especialització i el policultiu i, alhora, abandonaran l'explotació directa d'una part de la terra i faran ús de la masoveria i dels establiments de rabassa morta, cosa que significà l'aparició de noves categories socials pageses: el rabassaire i el masover. També augmentà el nombre dels jornalers. El resultat final fou la desfeta de la solidaritat comunitària, la qual va anar acompanyada de l'increment de les tensions socials a finals del XVII. (55)

La noblesa, d'altra banda, estava dividida en tres categories: la noblesa amb títol (vescomtes, comtes, marquesos i ducs), els nobles pròpiament dits (que empraven el prefix *don*), i els *cavallers*,

doncells i militars. La seva piràmide social era molt ampla, amb una presència mínima de la noblesa amb títol. El seu creixement fou progressiu en els segles XVI i XVII. Els 250 nobles de 1516 s'havien convertit en 794 a principis del XVIII; procés que tingué el seu punt més intens en els anys immediats a les Corts de 1599 i els darrers anys del regnat de Felip IV. En el seu interior, només l'alta noblesa, unes 20 famílies, gaudia d'unes rendes altes (el comte d'Empúries, el vescomte de Perelada -dels Rocaberti-, els Queralt, els comtes de Santa Coloma, els Pinós, els comtes de Vallfogona, els Cruïlles, els Urrea, els Boixadors) a la qual caldria sumar-hi l'alta jerarquia eclesiàstica (l'arquebisbe de Tarragona i els bisbes de Lleida, el de Tortosa, el de Barcelona, el de Girona, el d'Urgell, el de Solsona, el de Vic i el d'Elna). Els vincles familiars entre l'alta noblesa catalana amb la jerarquia eclesiàstica i amb l'alta noblesa castellana eren evidents.

En contrast, la precarietat dels ingressos de la resta de la noblesa, acostumada a un consum desproporcionat amb les seves possibilitats econòmiques, era una realitat que conduïa inexorablement a l'endeutament dels patrimonis nobiliaris i a l'accentuació de les pràctiques d'explotació dels pagesos (56). De més a més, es dolia el contemporani Francesc de Gilabert, la noblesa catalana tenia poques possibilitats per gaudir dels oficis reials i, a la vegada, es tractava d'una noblesa rural fragmentada i carregada de lluites internes (57). Efectivament, el bandolerisme fou l'expressió de la guerra privada que enfrontà la noblesa, amb implicacions urbanes importants en la disputa pel poder polític i en el descabdellament de múltiples conflictes locals o particulars, sobre el qual Xavier Torres s'ha demanat si caldria entendre'l com **una forma subsidiària de reacció feudal**. (58)

Tot plegat, doncs, va portar a bona part de la noblesa a desplaçar-se a la ciutat: la creixent inseguretat del camp i les dificultats econòmiques per les quals passava la induïren a provar sort en les ciutats on albiraven la possibilitat d'accedir a càrrecs públics ben remunerats o de participar en negocis. D'aquesta manera, el 1639 la quarta part de l'aristocràcia catalana ja residia a Barcelona. Si li sumàvem els nobles residents en les altres ciutats principals, tindriem que a mitjans del XVII, la classe dirigent del Principat era eminentment urbana, afirma James Amelang, qui remarca el poder d'atracció de les

ciutats : Las ciudades ejercían una poderosa atracción por sí mismas . Barcelona y otras zonas urbanas funcionaban como centros para la petición y concesión de préstamos , mercados de matrimonios lucrativos y lugares de sociabilidad de clases altas (59) . El desplaçament cap a la ciutat de la noblesa i el seu afincament no generà enfrontaments amb l'oligarquia urbana . Ben al contrari . J. H. Elliott ha dit que la cohesió social i familiar dins els més alts esglaons de la societat catalana fou molt notable . En la pràctica unes cinc-centes famílies , dominaven la vida del Principat . (60)

Pel que fa al pes de la jurisdicció senyorial , era abassegador . En el segle XVII , segons Elliott , només el 28'5 % dels pobles de Catalunya pertanyia a la jurisdicció reial . A la jurisdicció baronial hi pertanyia el 46'7 5 i a l'eclesiàstica el 24'7 % (61) . Destacaven per la seva extensió els dominis jurisdiccionals de l'arquebisbe de Tarragona (a la vegueria de Tarragona) ; del duc de Cardona (a la vegueria de Montblanc , sobretot , a Cervera , a Lleida , a Girona i en un grau menor a les vegueries de Barcelona i Manresa) ; del comte d'Erill (a la vegueria de Lleida) ; del comte de Santa Coloma (a les vegueries d'Agramunt , Tortosa i Vilafranca del Penedès) i del vescomte de Perolada (a la de Girona) , mentre que la jurisdicció eclesiàstica tenia una representació més gran a les vegueries de Tarragona , Vilafranca del Conflent , el Rosselló , Puigcerdà , Camprodon , Girona , Manresa , Lleida , Vilafranca del Penedès , Montblanc , Cervera , Tàrrrega i Agramunt . (62)

Per la seva banda , l'oligarquia urbana , ens explica Amelang , afectada per la depressió dels segles XIV i XV , a principis del XVI ja havia abandonat la seva herència d'empresa mercantil a gran escala a favor de la vida de rendista que s'identificava amb la noblesa tradicional: l'*honor* aristocràtic es fonamentava en la capacitat de viure de renda , en contrast amb l'estament baix , que participava directament en les activitats productives . D'aquesta manera , la riquesa acumulada en els segles d'expansió en el comerç es transformà en una estructura diversificada d'inversions que produïa uns rèdits fixos i estables (la Taula de Canvis un 3 % i els censals un 5 %) encara que molt per dessota dels que generaven les empreses comercials . Amb tot , una part de ciutadans honorats s'implicà directament en el comerç , en la

indústria i en els arrendaments dels impostos municipals i dels abastiments, però sovint en activitats que requerin una inversió inicial reduïda. Vilar els ha definit com a **estat mig noble i mig burgès**.
(62 bis)

A més del rendisme, però, la crisi del XVII decantà l'oligarquia cap a les activitats professionals, la més destacada de les quals fou el dret que donà juristes (Claris, Fontanella, Ferrer, Potau...), procuradors i notaris de prestigi. Aquesta activitat, segons Amelang, **desempeñó un papel importantísimo en el sostenimiento de la clase dirigente barcelonesa durante su transición desde la oligarquía mercantil y la aristocracia feudal a la élite cívica unificada**, alhora que proporcionava uns guanys considerables que compensaven la disminució dels ingressos que patiren els aristòcrates.
(63)

Si hi ha un tret definitori de l'oligarquia urbana del XVII, una vegada la noblesa rural ja s'havia instal·lat a la ciutat, fou la formació d'una èlite integrada. El fet que no hi hagués un nombre important de magnats i que aquests, a més a més fossin absentistes, escurçà les diferències entre els rangs de l'estament noble: la distància entre els nobles rurals i pobres i les capes superiors de l'aristocràcia era menor que la que existia a França i a Castella. La causa principal de esta **integración**, diu Amelang, **era que los dos bandos contendientes podían negociar en igualdad de condiciones**. La classe dirigente unificada de la Barcelona moderna nació de un acuerdo entre la oligarquía ciudadana y la aristocracia tradicional, cada una de las cuales codiciaba los recursos monopolizados por la otra. Los aristócratas, que se veían cada vez más apurados a causa de la inflación y el estancamiento de los ingresos señoriales, envidiaban el control que ejercían los ciudadanos honrados sobre la política local y los oficios de gobierno. Por su parte, los oligarcas urbanos, que ansiaban ver reconocidas sus pretensiones de rango aristocrático, se dieron cuenta de que sólo los nobles podían satisfacer tal deseo. La admisión de caballeros primero y *nobles* después en el gobierno municipal de Barcelona y otras ciudades catalanas tuvo reciprocidad en la aceptación de ciudadanos como miembros integrantes del

segundo estamento . Fou un procés basat en la igualtat d'intercanvis entre poder i status que es relligà amb un reciclatge cultural (del qual en són un exponent el Col·legi de Cordelles i l'Acadèmia dels Desconfiats) que va donar uns nous signes d' identitat a l'èlite urbana . Els conceptes de cultura i *de bon gust* que s'imposaven eren els del coneixement i la conducta específics que distingien els governants dels governats . Contreposició que implicava que aquests darrers , el *vulgo* , fossin considerats com a a *ignorants , supersticiosos , rústics i grallers* (64). I , evidentment , el procés donà lloc a l'adopció d'un estil de comportament clarament elitista a través de l'educació i la urbanitat que havien d'indicar , de bell antuvi , l'origen noble i la distinció enfront dels orígens humils per evitar , a tota costa , la barreja i la confusió de classes . En aquest sentit , és molt il·lustratiu el títol del capítol on Amelang explica el distanciament de l'oligarquia respecte del poble baix i la conformació de l'estil de vida de l'èlite urbana barcelonina , *La retirada al balcó* : **El balcón proporcionaba una atalaya incomparable desde la cual la clase dirigente podía observar y ser observada . Al mismo tiempo , preservaba el requisito de deparación , y daba una configuración especial directa a la jerarquía de lo alto y lo bajo.** (65)

Per últim , a la ciutat hi conflua un univers de grups socials amb els seus oficis tan variats com les seves mateixes categories . El món dels gremis , amb tota la seva gradació social i econòmica (els mestres , els oficials i els aprenents) n'és un clar exponent . A la base de la societat , l'artesanat constituïa un proletariat en potència , amb una massa flotant d'ex-aprenents sense feina , amb problemes de vivenda , víctimes directes de les crisis de subsistència . D'altra banda , una frontera social separava el món de la *Llotja* i el de la *botiga* , entre el mercader de comerç a l'engròs i el botiguer , venedor a la menuda i d'un sol producte (de drogues , ferro , peix , teixits de llana , sedes , teles ...) . Ésser mercader no significava sols una professió , sinó una *qualitat* , un *estat* , que implicava formar part de la matrícula de mercaders per naixença i poder formar part del govern de la ciutat . Però dins la jerarquia dels oficis , els botiguers de teixits de llana i de seda hi tenien un paper superior , més a prop de la burgesia mercantil que del patronat dels oficis manuals , amb participació en el govern de les

ciutats (66) . La capa més alta de la menestralia era formada pels mercaders a la menuda , pels artesans especialitzats , pels grups dirigents dels oficis tèxtils , i pels argenters , entre d'altres . **A partir d'aquest punt , ha escrit P. Molas , és a dir , de la diferència de col·legi i gremi , cap diferenciació legal no revelava les insensibles variacions que portaven , en una transició contínua , de la burgesia botiguera a la petita burgesia artesanal , i d'aquesta al proletariat de mestres sense botiga i de fadrins . La burgesia , pel seu costat , es delia per assolir l'estatut de noblesa . És el conegut problema de la *traïció de la burgesia* de què parlà F. Braudel . (67)**

I , finalment , el clergat , el qual tingué una presència remarcable a la societat catalana , tant pel seu nombre elevat com per la incidència ideològica i política que exercia damunt la població . Des de 1.593 , el Principat s'havia dividit en nou diòcesis , les quals , seguint l'ordre d'importància de les seves rendes eren les següents : Tarragona , Lleida , Tortosa , Barcelona , Girona , Solsona , Urgell , Vic i Elna . L'increment dels eclesiàstics fou degut a les disposicions tridentines , les quals van suposar el naixement i l'expansió de noves cases de religiosos com els jesuïtes , els caputxins , els carmelites descalços , etc... La influència de l'Església , doncs , era cada cop més gran a conseqüència del monopoli de l'ensenyament i del seu intervencionisme creixent en les pautes de conducta de la vida quotidiana , en la família i en la beneficiència . Però el clergat baix es trobava ben integrat en la comunitat on vivia : **uns capellans que obliden de posar-se la sotana fins i tot quan celebren missa , que obliden de llegir-hi l'evangeli , que llouren , que no es perden cap fira ni mercat ni festa , que es passegen pel carrer tot fent mitja , fan de mainadera o de bressola i si cal prenen en braços i agombolen la criatura que plora , ens diu N. Sales (67 bis) . Per altra part , el seu paper polític era extraordinari . El Braç Eclesiàstic gaudia d'un gran prestigi i , en general , els eclesiàstics van tenir una influència decisiva en la guerra dels Segadors predicant l'*obligatorietat* de prendre les armes contra l'exèrcit sacríleg (68) . Després de la pèrdua dels Comtats , el 1.659 , els eclesiàstics també van sobresortir per la seva resistència a la francesització . Alain Ayats ha explicat que Lluís XIV s'oposà**

frontalment al clergat rossellonès perquè aquest era **farouchement tridentin , mais aussi parce qu'il est entièrement attaché au reste du clergé catalan** . El rei francès va voler assegurar , primer , el suport de les èlites rosselloneses per endegar , tot seguit , **une chasse de sorcières et une francisation à outrance du clergé roussillonnais (69)** . Al llarg del segle XVI , com ha demostrat Joan Bada , el nomenament de bisbes catalans , que partia d'uns efectius mínims el 1.500 , gairebé igualava el dels castellans el 1.715 (70) . Com a estament privilegiat , la clerecia gaudia d'un estatut propi , la **més conspícua manifestació del qual era la submissió dels clergues a una jurisdicció especial , és a dir , el for eclesiàstic**, ha dit Víctor Ferro , el qual li atorgava immunitat fiscal , immunitat personal davant la justícia secular , protecció legal dels béns eclesiàstics i dels llocs sagrats , entre d'altres privilegis . (71)

1.7. EL MARC INSTITUCIONAL CATALÀ.

Catalunya era , a començament del segle XVIII , un Estat *complet* , amb tots els atributs d' una entitat sobirana i totes les funcions pròpies d' una comunitat política evolucionada . El fet que el titular d' aquella sobirania i l' exercici d' una part d' aquestes funcions fossin compartits amb d' altres entitats equiparables , en un primer nivell dintre el clos més estructurat i familiar de la Corona d' Aragó -o allò que en restava- , en una segona instància dins el conjunt més lax i estrany de la Monarquia , fa que sovint hom tendeixi a parlar d' autonomia (en sentit modern) i no pas d' independència en referir-se a la Catalunya dels segles XVI i XVII . Cuitem a aclarir que això , que és acceptable del punt de vista polític , és confusionari pel que fa a les estructures institucionals . Mirada sota aquest prisma , Catalunya era ben bé una societat *perfecta* , com qualsevol dels altres regnes , principats o repúbliques sobirans de l' Europa del temps (72) . Així defineix V. Ferro el quadre institucional català anterior a la desfeta de 1.714 . Allò que conferí *anormalitat* al model institucional no fou la integració a la monarquia sinó l' absentisme reial , el qual , no solament generà una tensió constant entre el virrei i els representants catalans , sinó que paralizzà la Cort general . Segons la dialèctica institucional establerta , únicament la celebració constant de Corts haguera permès de fer front als problemes del país , corregir els abusos i la tendència a l' anquilosament dels interessos oligàrquics , millorar la legislació , reformar l' administració i les finances , i organitzar la defensa del territori . Per aquesta raó , segueix dient Ferro , **les institucions catalanes quedaren limitades a les atribucions judicials , financeres i administratives ja consolidades a la Baixa Edat Mitjana** , mentre que les relacions internacionals i la guerra esdevingueren atribucions vinculades a la figura del monarca i , per tant , a la Corona de Castella . La Diputació , representació permanent dels Braços , a més de la missió administrativa i financera que exercia ,

acomplí una funció política evident , especialment en moments de crisi que consistia en mantenir la relació dialèctica amb el príncep , fonament del constitucionalisme pactista , i que es concretà en la defensa de la legalitat paccionada . En aquest sentit , *la constitució de l'observança* , creà un mecanisme eficaç per protegir la legalitat , de la mateixa manera que el capítol *Com la potíssima a principal part en tots actes sie la execució de aquells* , implicava al rei i als seus oficials , mitjançant jurament , en el compliment de les lleis (73) . I el pactisme , segons Ferro , lluny de ser un *tarannà* contemporitzador , transigent i intrínsecament possibilista (paral·lel al no menys cèlebre *seny* , en la seva interpretació més degenerada) , fou una opció institucional lúcidament escollida , arrelada en unes conviccions religioses i ètiques . (74)

Ferro , que desqualifica els plantejaments anacrònics dels historiadors que han posat en entredit el valor de les institucions catalanes abans de 1.714 titllant-les d'oligàrquiques -en clara al·lusió a Vicens Vives (74 bis) - , argumenta **la magnífica continuïtat i la perenne creativitat de la tradició institucional de Catalunya a través d'un llarg període d'aparent mediocritat col·lectiva . Car les institucions internes del sistema ... no es decandiren ni es dissolgueren ; més , ni tan sols no s'estagnaren , ans continuaren llur evolució , adaptant-se a noves situacions i produint noves solucions , fidels sempre a llurs orígens i als principis que les inspiraven ... És representatiu -o simbòlic , si es vol , que entre les lleis elaborades per les darreres Corts de Catalunya , hi figuri l'obra mestra de la reforma del procés de contrafació , en la qual s'establí una defensa absoluta dels drets del recurrent (75) . I conclou així la seva valoració : Les institucions de Catalunya , que registren tantes consecucions notables , tant per llur caràcter primerenc com per llurs mèrits absoluts -repartiment de fet de la potestat legislativa entre el príncep i el país ; supeditació de tota autoritat a la llei paccionada ; vinculació directa dels oficials a la legalitat ; custòdia política i judicial de l'ordre públic i administració d'un erari públic diferent del del príncep a càrrec d'una representació permanent dels Braços ; garanties de la**

seguretat personal i tantes altres- culminen així en uns procediments que realitzen en mesura gairebé insuperable les aspiracions implícites en totes elles : preservació del principi de la llibertat sota l'imperi del dret , definit i declarat , arribat el cas , en un judici imparcial . (76)

L'anàlisi exhaustiva de Ferro , el qual ha cobert un dels camps més desèrtics , fins ara , de la història del nostre país (76 bis) , malgrat la seva aportació monumental no és exempta de certa idealització , en no valorar suficientment la realitat feudal , jurídica i social , que emmarcava l'exercici de les lleis , amb totes les limitacions i infraccions flagrants que aquest context imposava , en el terreny dels fets històrics . Idealització que es constata , de manera especial , quan afirma que **a la Catalunya tradicional no sols regia el principi de llibertat...sinó que constituïa la raó d'ésser de tot el seu ordre institucional (77)** . És evident , en aquest cas , que parla més en termes jurídics que no històrics & Però no és cert que l'ordre jurídic respon a un model de societat concret en el qual els grups socials dominants imposen unes determinades pautes econòmiques i , en conseqüència , jurídiques ? Núria Sales , que no ha estalviat elogis a l'obra de Ferro , s'ajusta a la realitat quan s'interroga : **& la Catalunya tradicional seria doncs l'única terra del món on la primera raó d'esser de tot el seu ordre institucional no fora , més modestament , la conservació de l'ordre establert ?** , o quan posa en dubte la seva afirmació sobre la inexistència a Catalunya d'un dret especial per a la noblesa , o , per últim , quan remarca una certa idealització de la societat medieval per part de l'autor . (78)

En una línia semblant , Joaquim Nadal , fa una valoració menys etèria de les institucions catalanes d'abans de 1.714 : **es pot dir , en primer lloc , que els mecanismes de govern interns a Catalunya no eren més representatius pel fet d'ésser formalment autònoms , i per a valorar-los és pertinent no l'anàlisi exclusivament jurídic-institucional dels principis legals que informaven el seu funcionament , sinó l'anàlisi de classe que aclareix el paper que hi tenien els grups socials que amb tota evidència els controlaven . En segon lloc , cal que quedi clar que a Catalunya les institucions del govern autònom**

representaven els interessos , sovint coincidents , de les diferents fraccions de l'oligarquia catalana . En tercer lloc , un sector important d'aquesta oligarquia catalana tenia prou connexions i interessos comuns amb l'oligarquia de la resta de l'estat , que , tot i que en teoria era la dipositària de les institucions autonòmiques , no estava pas disposada a enfrontaments irreconciliables amb Madrid . En tot cas , quan l'exercici real de l'autonomia podia posar seriosament en perill llurs interessos com a classe , aquests grups privilegiats , no van dubtar pas a desfer-se de plantejaments autonòmics , ja fos pactant amb la monarquia hispànica , ja cedint el control dels mecanismes decisoris a França , paradigma de l'absolutisme monàrquic . (79)

Recentment , J.L. Palos ha estudiat la pràctica del govern de les institucions catalanes a Barcelona durant els segles XVI i XVII . La insaculació va evitar la perpetuació d'alguns individus en els càrrecs . Només una èlite reduïda aconseguí de col·locar diversos membres en els principals llocs dirigits : els Calders i els Alentorn (6) de la vegueria de Cervera , els Ferrer , els Homs i els Jordà de Barcelona , els Oliver de Boteller (4) i els Meca de Tortosa (6) . Palos , a més de proporcionar unes interessants llistes de les principals famílies que detentaren el poder al llarg dels dos segles , ha assenyalat que la concepció de la política no en termes de servei públic sinó de benefici feia que ocupar un càrrec suposés assolir privilegis inabastables per altres vies . En el Consell de Cent els ciutadans eren el grup més afavorit en el repartiment dels càrrecs (clavari , obrer , tauler , mostaçaf , cònsol de mar) , seguits dels mercaders , mentre que en un segon pla els cavallers i els artistes quedaven igualats i en un tercer s'hi situaven els menestrals . La corrupció era un element consustancial al sistema de gobierno barcelonés y al mantenimiento de los *ciudadanos* como grupo social con personalidad propia... La abundancia de privilegios dictados durante los años del cambio de centuria [finals del segle XVI] , bajo los cuales se escondían un número creciente de medidas de control , tuvieron el efecto inmediato de producir una sobrecarga del sistema , haciéndolo pesado , engorroso e inmanejable . Como consecuencia , la estructura del poder en

la Barcelona moderna acabó resultando excesivamente rígida y estaba condenada a la formación de fisuras a través de las cuales afloraba la exuberancia de una sociedad incapaz de contenerse en unos moldes estrictos . Por esto , los dirigentes barceloneses estaban obligados a ser los más corruptos cuanto más elevado fuera el número de reglas dictadas , ha remarcat . I prossegueix : En Barcelona , la corrupció se había convertido en un elemento imprescindible para la estabilidad del sistema político y social . En primer lugar , la manipulación de las bolsas permitió la permanencia en el gobierno de un conjunto de individuos y familias que , independientemente de sus intenciones , aportaron una línea de continuidad absolutamente necesaria... En segundo lugar , la privación repentina del poder para los *ciudadanos* , hubiera supuesto un cataclismo social de consecuencias imprevisibles . Desde sus orígenes , el gobierno ciudadano se había estructurado pensando más en la necesidad de dar trabajo a un determinado grupo de patricios que en satisfacer unas necesidades reales , y esta situación no podía modificarse de la noche a la mañana .

A aquesta explicació , Palos hi afegeix la concepció patrimonial que les classes dirigents barcelonines tenien de l'acció de govern fins al punt d'identificar els interessos municipals amb els propis , cosa que no excluïa , però , la defensa de determinats interessos en bé de la ciutat . D'altra banda , la corrupció es veia afavorida per la manca de rigor en l'aplicació de les sancions previstes per la llei , actitud benevolent que contrastava amb la penalització rígida de la malversació de fons . Finalment , ha posat en evidència la inutilitat del sistema de matricules dels ciutadans de cara a la insaculació , ja que a més d'afegir-s'hi els de privilegi reial i els gaudints , a les insaculacions s'hi introduïen noms que no pertanyien a aquests grups : la distància entre els candidats teòrics i els efectius reals era abismal , conclou . (79 bis)

Anem a veure , doncs , quina era la comesa i com funcionaven aquestes institucions , coses explicades amb tota mena de detalls per V. Ferro al qual ens remetrem una vegada més (60) . La prerrogativa de convocar Corts corresponia al rei . D'entrada , ens recorda Ferro , les

institucions parlamentàries no eren una limitació del poder reial , sinó una conseqüència de la seva debilitat : Els reis no convocaven corts , parlaments , estats ni dietes si , mercès a llurs pròpies rendes o a la cooperació interessada d'algun magnat , d'una ciutat o d'un particular , podien prescindir-ne . Ara bé , en el cas de Catalunya , hom interpretà que les lleis resultants d'aquesta col·laboració ... eren altres tants pactes que se sobreposaven a la potestat legisladora del príncep i la limitaven . (81) A la Cort , es considerava que hi era present la *republica* , amb el rei i els estaments . Els Braços no representaven els estaments pròpiament dits , sinó que eren l'expressió d'unes jurisdiccions i competències territorials , amb concomitàncies polítiques , econòmiques i militars , prou importants perquè els reis no poguessin deixar-les de tenir en compte . (82)

Tant el rei com els seus súbdits , havien de jurar les constitucions i altres lleis del país abans d'iniciar les Corts . Hi assistien un seguit de dignitats eclesiàstiques , per part del Braç Eclesiàstic ; els ducs , marquesos , comtes i vescomtes , barons i cavallers , per part del Braç Militar , i totes les universitats reials amb privilegi per participar-hi . Entre els exclosos a participar-hi hi destaquen els ciutadans honorats de Barcelona sense escó en el Braç Militar , els cavallers menors de 20 anys i els que no disposaven de privilegi específic per assistir-hi , així com els comuns dels pobles baronals i els deutors de les rendes públiques . Els síndics o procuradors , podien representar els seus delegants , però havien de formar part de l'estament o la institució que representaven . Només els cavallers podien representar diverses persones del seu estament . Les vegueries d'on procedia el nombre més elevat de nobles convocats van ser les de Barcelona , (quasi comptava amb la meitat dels diputats) , Girona , Cervera , Lleida i el Rosselló , amb la presència constant de 36 famílies . L'estament eclesiàstic estava constituït per tres grups : els bisbes de les 8 diòcesis , presidides per l'arquebisbe de Tarragona , un representant de cada capítol catedralici i els abats dels principals monestirs . Per la seva part , la representació del Braç Reial procedia de l'elecció feta a 31 municipis : Barcelona , Perpinyà , Lleida , Girona , Tortosa , Manresa , Balaguer , Cervera , Vilafranca del Penedès , Vilafranca de Conflent ,

Sant Pere d'Auró , Vilanova i la Geltru , Salses , Vic , Puigcerdà , Besalú , Talarn , Torroella de Montgrí , Figueres , Caldes de Montbui , Berga , Vilamajor , Cabra , Pals , Tàrrega , Sarreal , Camprodon , Granollers , Argelers , Colliure i Voló . Tanmateix , no hi eren representades poblacions importants com Tarragona , la Seu d'Urgell o Solsona , malgrat la presència de nuclis rurals entre els pobles que hi participaven . D'altra banda , foren convocats , esporàdicament , representants d'altres municipis . Tots aquests municipis hi enviaven un representant , llevat de Barcelona que n'hi duïa 5 (i el conseller en cap ostentava la presidència del Braç) , Lleida , Tortosa , Girona i Balaguer n'hi enviaven 2 i Perpinyà 3 . Els síndics del Braç Reial , a diferència dels altres , portaven instruccions concretes i eren els menys absentistes . (83)

Els representants de cada braç examinaven els greuges presentats a les Corts i discutien les lleis amb un procediment forçosament lent , amb una comissió de jutges que estudiava els greuges i una altra que treballava en les esmenes a les lleis i a les constitucions . Les propostes eren passades als Braços , els quals no sempre manifestaven criteris coincidents entre ells . En cas de divergència , es creava una nova comissió de tres representants de cada braç i una vegada assolit l'acord , la proposta era presentada als ministres reials perquè consideressin si era adequada formalment . La major part del treball de les Corts , doncs , passava per les comissions , qüestió fonamental , assenyala Elliott , ja que cap ministre reial no podia assistir a les reunions dels estaments i , per tant , els ministres i els representants de les Corts només podien treballar conjuntament en comissions .

Però , en tot moment , les Corts tenien la darrera paraula , amb un control distant i efectiu alhora sobre tots els passos de les comissions (84) . El procedimiento del *dissentiment* -cualquier miembro de cualquier estamento podía manifestar su disensión y paralizar la máquina legislativa hasta que se hubiera investigado la cuestión planteada- , la minuciosidad legalista , la conciencia de la necesidad económica del rey , etc. , alargaban con frecuencia los debates hasta extremos increíbles ... El papel de las Cortes se va a debatir en la contradicción de ser , por una parte , el reducto de las

oligarquías locales y , por otra, representar constitucionalmente el baluarte desde el cual se había de defender la personalidad política de Cataluña frente al centralismo castellano , ha remarcat R. García Cárcel (85) . Finalment , l'activitat legislativa de les Corts es concretava en les constitucions , les propostes del rei aprovades , i els capítols de Corts , les propostes dels Braços aprovades pel rei . Per la seva part , la Cort oferia al rei el donatiu , fent constar el seu caràcter *graciós* i voluntari . D'altra banda , la representació dels Braços no s'acabava en les Corts . La Junta de Braços , amb una presència reduïda de cada estament , de caràcter accidental i sense poder legislatiu , ve a reforçar el paper de la Generalitat i juga un rol decisiu en moments políticament crítics .

La Generalitat era l'organisme de representació permanent al qual les Corts delegaven l'execució de les seves decisions en els intervals de la celebració de Corts , institució que tendí a consolidar-se en un poder separat gràcies a les seves àmplies atribucions . Estava constituïda per tres diputats i tres oïdors de comptes -un diputat i un oïdor de cada braç- , amb una durada en el càrrec de tres anys . Havien de ser catalans , llevat dels eclesiàstics , n'eren exclosos els oficials reials , entre d'altres restriccions i eren triats per insaculació . A mitjan segle XVII , a les bosses d'eclesiàstic hi havia 30 llocs per a diputat i 36 d'oïdor , en les de militars 137 i 113 , respectivament -dividits per vegueries- , i 89 i 119 -dividits en *bassa de Barcelona* i *bassa de fora d'ella*- en les de l'estament reial , a través d'un sistema que garantia a Barcelona la presència d'un consistori en dos de cada tres triennis (86) . Malgrat que les seves atribucions eren de caràcter financer , administratiu i militar , la Diputació del General assumia funcions polítiques de gran transcendència en els moments de crisi del sistema pactista . La seva tasca quotidiana es centrava en l'administració del fisc del General (bàsicament , els impostos que alimentaven l'erari eren els drets d'entrades i eixides -com el dret del General-, el dret de la *balla de plom* i el dret del General de guerra o *nova empra*) i la defensa de l'ordre jurídic paccionat . En aquesta segona funció , diu Ferro , la defensa d'aquest ordre girava , doncs , entorn del concepte de contravenció o de contrafacció (de *venir contra* i *fer contra* , respectivament) ; sobreentès : de les constitucions i altres

lleis de la terra (alguna vegada es deia , explícitament , *contraconstitució*) ; sobreentès encara : per part del Rei o dels seus oficials , és a dir , de la part contractant eminentment encarregada de complir i fer complir la llei (87). Pel que fa a la sociologia dels diputats i oïdors , durant els segles XVI i XVII , entre els eclesiàstics destaca la presència de canonges , seguida del clergat regular -amb tendència a augmentar- i dels bisbes , amb clar predomini barceloní . Entre els membres del braç militar , es destaquen els *danzells* , seguits dels cavallers i , finalment , dels senyors amb jurisdicció territorial , també amb una presència creixent de la capital . I entre els diputats i oïdors del braç reial creixia el protagonisme del ciutadans honrats de Barcelona i d'altres ciutats . (88)

El primer graó de la representació institucional era la *universitat* o municipi , constituït per una representació general -a Barcelona era el consell de Cent- , una comissió permanent -a Barcelona nomenada Trentenari- i els càrrecs executius , de 3 a 5 , segons les poblacions -a Barcelona nomenats *consellers* , *cònsols* a la zona gironina i pirinenca , *jurats* en una àmplia zona de la Catalunya Nova i *paers* a Lleida . Josep Maria Torras i Ribé , en la seva gran obra sobre els municipis catalans , ha constatat que en els segles XVI i XVII , tot i la generalització del sistema insaculatori , continuava el monopoli de poder per part de l'oligarquia patrícia , engruixida encara en un sentit antipopular per l'admissió de la noblesa en els municipis , i continuava també el malestar de la resta de classes ciutadanes ... L'adjectivació que hom utilitza per descriure la història municipal del període és prou significativa : **decadència , fossilització , anquilosament , en definitiva conservadorisme , perfectament reflectit en els constants conflictes d'etiqueta i de protocol característics de l'època .** Però a mitjans del XVII , en plena crisi , van prendre forma les exigències de reforma per limitar el control de l'oligarquia amb la reivindicació de la creació d'un sisè conseller menestral en el municipi de Barcelona a fi d'evitar el compartir alternativament artistes i menestrals la plaça del cinquè conseller . (89)

L'increment de la presència aristocràtica en els municipis respon , òbviament , al seu desembarcament a les ciutats i a l'ennobliment de

sectors rics del patriciat urbà . Segons Torras , la data de 1599 té una importància transcendental , ja que el gaudi de privilegi militar i l'assimilació entre burgesos i ciutadans feta per Felip II a les Corts de Barcelona equiparava en honors i preeminències als ciutadans honrats de Barcelona als burgesos de Perpinyà , Vic , Cervera , Granollers , Vilafranca del Penedès , etc. , **amb la qual cosa es podria dir que el patriciat urbà de les principals poblacions catalanes era elevat col·lectivament a la consideració nobiliària , ni que fos en el seu graó més baix , com un clar exponent de l'afermament de l'atracció nobiliària sobre l'oligarquia dirigent catalana .** Durant els segles XVI i XVII , l'admissió de cavallers i nobles en el municipi es repeteix arreu de Catalunya (90). El procés d'ennobliment continuà a les Corts convocades per Felip V i per l'Arxiduc Carles i la culminació del procés d'aristocratització del municipi de Barcelona es produí el 1708 quan l'Arxiduc concedí a la noblesa titulada i als *grans d'Espanya* el privilegi de formar part del Consell de Cent . (91)

Per altra part , malgrat que en els segles esmentats continuava la difusió del sistema insaculatori a la majoria de municipis , assenyaladament a les poblacions més petites , la monarquia intentava institucionalitzar el seu control tot reservant-se el dret a intervenir en la provisió dels noms a les bosses d'insaculació dels municipis importants , **on la insaculació regular esdevenia un greu obstacle per a la voluntat reial , en el sentit d'establir una perfecta autonomia organitzativa sancionada per privilegis reials** (92). Mitjançant la revisió periòdica de les nòmines d'insaculació , la monarquia s'assegurà un mecanisme subtil de control de les persones que formaven part del govern municipal a fi de garantir la seva docilitat política , prerrogativa refermada el 1652 , a la fi de la guerra dels Segadors , i estesa als càrrecs de la Diputació del General . Enfront d'aquest intervencionisme , el Consell de Cent es mostrà actiu i intentà recobrar el dret a insacular el 1660 -signat el Tractat dels Pirineus- , el 1675-76 -en plena ofensiva política de Joan Josep d'Àustria- i el 1698 -un any després de la pau de Ryswick i de l'ocupació francesa de Barcelona , en la qual la ciutat manifestà sobradament la seva fidelitat al rei . En cap moment , però , el Consell

d'Aragó no va cedir a la pretensió de la ciutat . I encara , a les Corts de 1701 el tema fou plantejat de nou i esdevingué un dels cavalls de batalla de les negociacions , fins al punt que comprometé llur conclusió , sense que tampoc Felip V cedís en aquest punt . Calgué esperar a les Corts de 1705 convocades per l'Arxiduc per obtenir un retorn de l'hegemonia municipal en el control de les insaculacions . Podem afegir , amb tot , que es tractava d'un control matisat , condicionat a l'imperatiu del *reiis beneplacit* , mecanisme que el mateix rei no trigà a posar en funcionament en diversos municipis , el 1706 , reservant-se fins i tot el dret de portar a terme discrecionalment la primera insaculació . (93)

També cal fer referència al protagonisme evident que el Consell de Cent exercí en la política catalana , el qual sovint eclipsava la mateixa Generalitat i comptava amb un seguit d'institucions menors administrades per un ampli funcionariat : els *clevaris* , els advocats ordinaris de la ciutat , els escrivans-notaris , els *cònsols de llatja* i administradors de la Taula , els *obrers de la vila* i els *mastaçafs* , càrrecs que sovint esdevingueren una plataforma per a la promoció de futurs consellers . (94)

Per últim , assenyalem que la defensa aferrissada de les constitucions per part dels catalans , era un tret remarcant pels castellans i pels estrangers de l'època . A tall d'exemple , Olivares deia que eren **gente sin duda dura y terrible , porque el gobierno dista tan poco de república que no sé si dista algo** . I segons Melo : **entre las naciones de España son los más amantes de su libertad** . Segons Lope de Vega : **perderán mil vidas por guardar sus fueros** . I per Patiño : [el català] **es amante de su libertad** (94 bis) . Tret que és repeteix a bastament en els informes francesos de finals del segle XVII i de principis del XVIII que reproduïm al llarg d'aquesta tesi .

1.8. EL GOVERN REIAL A CATALUNYA.

El Consell d'Aragó , instal·lat a la Cort de la monarquia , era el màxim organisme responsable de la problemàtica referida als regnes de la Corona d'Aragó . En l'absència permanent del monarca , doncs , se satel·litzava la Corona d'Aragó en el mateix grau que Nàpols-Sicília (Consell d'Itàlia) i Amèrica (Consell d'Indies) ; en expressió de García Cárcel . Aquest Consell era l'intermediari entre el monarca i el virrei i a través d'ell passaven totes les qüestions procedents del virrei o adreçades a ell a fi d'aconsellar el rei . També despatxava les ordres del monarca . (95)

El *llactinent general* , nomenat virrei des de mitjans del segle XVI , era el representant polític del rei com a comte de Barcelona , l'*alter nos* del rei , el qual comptava amb un gran nombre de facultats pròpies del monarca . Com a tal , **els seus actes de justícia i govern eren del mateix nivell i eficàcia que els del Rei , al qual eren imputats i que hom li podia , per tant , oposar com si els hagués fets ell mateix . Seia , doncs , a la cadira reial i gaudia , en principi , dels mateixos privilegis i honors del sobirà (96)** . Era designat pel rei , normalment a proposta del Consell d'Aragó . Un cop nomenat , prestava jurament a la primera localitat important de Catalunya que visitava en arribar , normalment a Lleida , per tal de poder començar a exercir jurisdicció i el reiterava a Barcelona . J. Lalinde va proporcionar un estudi exhaustiu sobre la institució virregnal a Catalunya . (96 bis)

La Cancelleria de Catalunya constituïa el principal instrument jurídic per a l'exercici de l'autoritat virregnal , la qual era encapçalada pel canceller de Catalunya . El canceller solia presidir l'Audiència . **Distribuïa les causes entre els doctors de les diverses sales ... Era l'encarregat de decidir les contencions de jurisdicció entre els tribunals eclesiàstics i seculars i alternava amb el regent de la cancelleria la tasca d'oïr els litigants en juí verbal . Com a cap de la Cancelleria conservava el segell reial i referendava amb la seva visa els actes més importants expedits pel llactinent general . El càrrec era exercit per un clergue**

català eminent , graduat en dret civil o canònic . Per tal de substituir el canceller i el vice-canceller al front de la Cancelleria i l'Audiència en cas d'absència o impediment , fou creat l'ofici de regent , el qual adquirí relleu i tendí a substituir el canceller en l'exercici de moltes funcions d'aquest . Al front de la secretaria reial , i alhora del lloctinent i de l'Audiència , hi havia el lloctinent del protonotari del Consell d'Aragó , el primer dels escrivans de manament . (97)

Sense la possibilitat de celebrar corts , i per tant , de contribuir a elaborar normes generals i de rang suprem , i retinguda pel Rei la facultat de fer pragmàtiques , l'actuació principal del lloctinent en allò que avui entenem com a legislació , però que en aquells temps hom interpretava com una manifestació més de la potestat graciosa , era l'expedició de certs privilegis orgànics referents , especialment , al règim , l'administració i les finances municipals , sobre la qual pesaven , però , igualment les restriccions contingudes en les instruccions reials , ens diu V. Ferro (98) . També podia dictar normes per a l'execució de la llei , promulgar crides o edictes generals -amb el vot del Reial Consell- i tenia sota la seva jurisdicció les fortaleses que defensaven les fronteres i les costes del Principat . Però les atribucions militars no les exercia com a *alter nos* del rei , sinó mitjançant el càrrec que acumulava de capità general de Catalunya , el qual , degut al seu caràcter menys regulat , li permetia , sovint , de fer coses que li estaven vedades com a lloctinent : la delimitació d'ambdues jurisdiccions era molt important , donat el contrast existent entre la manera de fer , minuciosa i lenta , però plena de garanties , de l'Audiència i el procediment sumaríssim , ex abrupto , que practicava l'autoritat militar . (99)

Pel que feia al manteniment de l'ordre públic , la justícia reial només comptava amb dos aljutzirs ordinaris i dos d'extraordinaris , a més del portantveus de general governador (nomenat impròpiament governador , era un oficial superior amb amplis poders per administrar justícia) amb el seu aljutzir , en constant peregrinació pel Principat . Al marge d'aquests funcionaris i dels que es podien nomenar per a cada cas concret , el virrei havia de dependre dels oficials locals : veguers , sots-veguers , batlles i sots-batlles als territoris de jurisdicció reial ;

procuradors jurisdiccionalis i batlles a les terres de barons , amb els seus col·laboradors directes , *saigs* i *capdeguaites* .

La Reial Audiència i Reial Consell de Catalunya adquirí la seva forma definitiva el 1599 com a màxim òrgan jurisdiccional del Principat i els comtats bo i conservant un fort component polític i administratiu . El seu president era el rei i , ordinàriament , en la seva absència , exercia el càrrec el lloctinent general . D'aquí es desprèn que els seus decrets tinguessin la qualitat de sentències reials . Es dividia en tres sales , ens explica Ferro , que formaven l'anomenada Audiència civil . La primera o del canceller , que la presidia habitualment , era integrada , a més , per cinc doctors o ministres togats ; la segona , dita , pel seu president , sala del regent la cancelleria , tenia també cinc doctors ; la tercera sala , amb quatre doctors , era presidida pel magistrat més antic . Els doctors d'aquesta sala , amb l'afegit del regent la cancelleria , el regent la tresoreria i tres jutges de cort , sota la presidència del lloctinent general -substituit , en cas d'absència , pel regent la cancelleria- constituïen el Reial Consell , conegut correntment , per les seves competències en la matèria , com a Reial Consell Criminal , malgrat que aquesta denominació corresponia pròpiament a l'òrgan abolit el 1585 (100) . L'increment de les atribucions de l'Audiència fou un resultat directe del desplaçament del vell Consell Reial dels reis d'Aragó a la Cort de Castella seguint Ferran el Catòlic . Omplint aquest buit , l'Audiència esdevenia un òrgan essencial tant de govern com de justícia fins al punt que els virreis , sovint desconexors de les lleis i tradicions dels catalans , acudien a demanar el seu consell i actuaven segons les seves recomanacions . Obviament , també proporcionava al virrei els noms dels candidats per als càrrecs vacants , el qual , al seu torn , els trametia al Consell d'Aragó perquè hi donés el vist-i-plau abans d'arribar al rei a fi que aquest els nomenés . (101)

L'extraordinària vitalitat de la tradició constitucional catalana , adverteix García Cárcel , la qual originà topades constants entre l'autoritat reial i les institucions del país , va donar un relleu espacial als juristes catalans que ocuparen càrrecs en l'Audiència , escindits entre els defensors de les constitucions i els submisos a la monarquia .

Fruit d'aquests actituds enfrontades i de la identificació dels membres de l'Audiència amb el poder de la monarquia foren els atemptats que reberen cinc dels quinze jutges per part dels revoltats a la diada de Corpus de 1.640. (102)

Els veguers i els batlles , nomenats pel rei , eren els responsables d'impartir la justícia local , tema ben estudiat per J. Lalinde (103) . A finals del segle XVII Catalunya estava dividida en 15 vegueries . El veguer tenia jurisdicció ordinària i comprenia el mer i mixt imperi , la jurisdicció civil i criminal , alta i baixa , i era jutge penal amb grau alt sense altre magistrat per sobre d'ell que el governador general . A banda d'aquesta funció judicial , el veguer intervenia en la convocatòria de sometents i en el manteniment de l'ordre públic , en general , i assistia en múltiples aspectes (administratius , sanitaris , d'ensenyament ...) a l'administració . Per la seva part , els batlles incidien només en l'àmbit local dels pobles . La seva jurisdicció era ordinària , civil o criminal , sense abastar , però , els casos castigats amb pena corporal greu . Una funció remarcable era la de defensar els interessos patrimonials del monarca , especialment pel que feia a la percepció de drets . També tenia jurisdicció gremial , marítima , forestal , sobre la cúria , etc .). Les seves facultats , però , quedaren retallades pels privilegis que acumulaven les universitats . A les ciutats i viles grans el seu poder polític quedava mediatitzat pel Consell municipal , mentre que a les poblacions rurals conservava una preeminència indiscutible . (104)

Les interferències de jurisdicció entre veguers i batlles foren constants . Si bé als llocs que no eren caps de vegueria la divisòria era clara (el batlle exercia el mixt imperi , és a dir , les causes civils i les infraccions poc greus , mentre que el mer imperi o jurisdicció criminal , amb càstigs de pena corporal corresponia al veguer) , als caps de vegueria la cosa era més embullada : el mixt imperi era exercit de manera comuna i indiferenciada per ambdues autoritats , encara que el batlle tenia assignats uns temes específics (gremis , jurisdicció marítima , defensa forestal , esclavitud...) i el mer imperi corresponia al veguer , encara que en determinats casos també hi intervenia el batlle . A Barcelona i en moltes d'altres ciutats es tendí a la participació en l'àmbit judicial dels òrgans rectors locals , amb la creació del Tribunal de Prohoms on intervenien el veguer , el batlle i l'oligarquia local . En

d'altres llocs , per evitar les interferències s'optà per la unió dels dos poders en una mateixa persona . Però la tendència general , seguint l'exemple de Barcelona , era de distingir clarament les funcions dels dos càrrecs . (105)

Finalment , cal parlar de l'administració de la hisenda reial a Catalunya , la màxima autoritat de la qual la constituïa el mestre racional . Aquest càrrec havia esdevingut hereditari en la casa dels marquesos d'Aitona , que l'exercien mitjançant un floctinent , el qual vetllava les rendes i l'administració de tots els béns del patrimoni reial . Controlava la gestió financera de tots els oficials reials com ara el batlle general , el tesorero , el regent de la tresoreria i tots els administradors locals dels municipis reials (compresos els consellers , cònsols , jurats i procuradors) . La Batllia General , en canvi , s'ocupava de la recaptació de diner , per la via típicament fiscal (lleudes , cóps , dret del pes del rei , ocupació de béns vacants , concessió en emfiteusi de terrenys públics i vacants , etc.) . També intervenia en qüestions administratives : la concessió a particulars de l'ús de béns públics , com el de les aigües corrents per fer anar molins i altres indústries o per a regar ; l'autorització de molins i forns públics , carnisseries , hostals i fondes ; la llicència per a construir ponts o posar barques de pas als rius ; el permís per a explorar i explotar mines i salines i per a edificar en places i vies públiques , entre d'altres . Els *establiments* de la Batllia General consistien en explotacions en exclusiva i llicències per desenvolupar determinades activitats mitjançant el pagament d'un cens anual . La Reial Tresoreria -els recursos de la qual eren escassos era la receptora de les rendes reials i havia d'efectuar el pagament als oficials reials . (106)

Cal plantejar-se , després d'aquesta enumeració i definició de les institucions de la monarquia que operaven a Catalunya , quin era realment l'abast del poder reial i fins a quin punt limitaven la capacitat de govern de les institucions catalanes que també hem descrit . Ha estat Elliott qui ha posat de relleu les limitacions del poder reial a Catalunya , on el 70 % de la jurisdicció era baronal o eclesiàstica i on aquest comptava amb una reduïda plantilla de funcionaris . Ell mateix , a més a més , ha recordat que els ministres reials actuaven condicionats per la **duresa de les limitacions constitucionals ... i per la severitat**

de les restriccions legals (107) . V. Ferro ha demostrat , a bastament , la potencialitat legal de les institucions catalanes coincidint , doncs , amb aquesta opinió . Per això , segons Elliott , el govern reial en el Principat depenia tal volta en un grau inusual en la monarquia espanyola , de la cooperació , tant activa com tàcita , de la pròpia classe dominant de la província , una classe dominant homogènia que ajudava la corona a mantenir l'ordre social establert i que tractava de preservar i , en tot cas , estendre els seus drets i privilegis contra les intromissions reals o preteses de la corona -un procés que aquella tendia a identificar amb la preservació del país en general de l'arbitrarietat reial . I afegeix : cada vegada que la corona intentava aprofundir la seva autoritat i estendre el seu control damunt el Principat , la classe dominant era capaç , invariablement , de frenar-la gairebé a mig termini fent ús d'una hàbil explotació de les lleis i institucions , perquè , efectivament , la majoria de les constitucions catalanes eren prou específiques per a no permetre massa sortides a la corona , i les possibilitats d'aquesta per aconseguir alterar les constitucions sense el consentiment de les corts eren escasses (108) . El símptoma més evident d'aquestes limitacions el troba en la mateixa administració virregnal , la qual estava massa lligada a la classe dominant del Principat per a actuar com un instrument cec de l'autoritat reial ... En conseqüència , calia al rei la més gran habilitat política si volia fer valer la seva autoritat arreu del Principat per mitjans aliens a la força bruta . A cada tomb es trobava empatenecat amb lleis i constitucions que frenaven dràsticament l'exercici del poder reial . (109)

V. Ferro ha insistit sobre el tema remarcant que la conseqüència més aparatosa de l'absentisme reial fou la tensió excessiva que descarregà sobre els titulars d'una institució que com la Lloctinència no hi era adequada . Cal fer-se una idea del que podia representar per a un magnat foraster , com ho foren la gran majoria -no sempre , però, castellans- el fet de veure's enfrontat amb problemes que potser haurien superat la

capacitat del més astut dels estadistes -com el de l'ordre públic vers la fi del segle XVI i durant el primer terç del XVII, amb les seves concomitàncies constitucionals-, revestit de la pompa i la responsabilitat d'una autoritat que no tenia, perquè la que no li retallava el Rei la hi negaven els súbdits; amb uns mitjans humans i financers ridículs per a la tasca encomanada; sense el dret d'escollir ni els seus col·laboradors immediats, ans al contrari, submergit de cop i volta en la jungla de faccions i intrigues oligàrquiques i burocràtiques d'un país estranger; amb mitja dotzena d'anys a tot estirar per davant; i, com si fos poc, amb l'encàrrec de defensar una de les fronteres de la Monarquia, tenint a l'esquena un país que -no diem ara si amb raó o sense- li regatejava sovint els auxilis fins a uns extrems que per força li havien de semblar incomprendibles, a ell i als seus subordinats militars. I conclou així aquest retrat precís: Si tenim tot això en compte, potser no jutjarem els virreis amb tanta severitat i distanciament com ho han fet alguns historiadors, i fins i tot ens admirarem de la raresa de llurs explosions de mala humor i de la notable eficàcia dels juraments de l'època sobre uns homes habituats a manar *more militari*. (110)

Finalment, Elliott, que ha remarcat que el manteniment de l'autoritat reial era desitjable per a la classe dominant catalana, perquè l'ajudava a conservar un ordre social bàsicament favorable als seus privilegis, ha observat que malgrat que aquesta pugui ser acusada de defensar només els seus propis interessos, els seus objectius estaven íntimament identificats amb la preservació del caràcter constitucional històric de Catalunya en tant que estat amb autèntiques tradicions de llibertat política, fins a l'extrem que l'aristocràcia va rebre, com a mínim, un cert crèdit pel seu èxit en mantenir viu el constitucionalisme en una època que se l'amenaçava arreu d'Europa a causa de l'avenç del poder reial. (111)

En síntesi, tot i que coincidim amb Elliott en la seva anàlisi global, podem retreure-li l'associació excessivament directa que estableix entre defensa de les constitucions i classes privilegiades. Recentment,

Ferro ha aportat informació àmplia i molt documentada sobre el desplegament jurídic entorn de la llibertat personal i del dret que la regulava , mitjançant unes relacions jurídiques que lligaven tots els subjectes , del més humil al més enlairat , sota la norma objectiva del dret , les quals culminaren , de manera significativa , a les darreres Corts de 1706 , amb el que anomena l'*obra mestra* de la reforma del procés de contrafacció , amb la qual es confirmà la preservació del principi de llibertat sota l'imperi del dret , definit i declarat , arribat el cas , en un judici imparcial

(112) . En el fons d'aquesta anàlisi d'Elliott s'hi descobreix el sofisma que justifica la pretesa modernor de l'estat centralitzat enfront del suposat anacronisme que representa el manteniment d'institucions de caràcter *provincial* , en el trajecte suposat de via única de la història europea , cap a la consolidació de l'estat absolutista .

1.9. ELS COMTATS DESPRÉS DEL TRACTAT DELS PIRINEUS.

A la vetlla del Tractat dels Pirineus Lluís XIV , el juny de 1.660 , dissolia el Consell Reial , la Diputació , i els tribunals autònoms . Els Comtats esdevenien província francesa amb règim especial de província estrangera , amb barreres duaneres . La seva administració local depenia del Secretariat d'Estat per a la Guerra i els impostos eren gestionats directament per l'intendent de Policia , Justícia i Finances . Malgrat el manteniment de la insaculació , el seu control fou total . Un dels canvis més significatius fou el de la fiscalitat : s'imposà la gabella de la sal i d'altres impostos indirectes i directes . Segons el jurista perpinyanenc Francesc Fossa , a la fi del XVIII el pes de la fiscalitat era feixuc perquè als impostos tradicionals del país s'hi sumaren la majoria dels que s'aplicaven a la resta del reialme (113) . La justícia va quedar sota la jurisdicció de l'intendent i l'administració judicial sota un Consell Sobirà del Rosselló -equivalent a la Reial Audiència espanyola- , constituït per juristes del Principat refugiats , els més prestigiosos dels quals eren Josep Fontanella i Francesc de Segarra . Aquest Consell va funcionar com a tribunal d'apel·lació i suprema instància i els seus membres eren nomenats pel rei .

Tanmateix , el Consell revalidà l'oficialitat de les Constitucions de Catalunya , les quals foren jurades per Lluís XIV , tal com havia fet el seu antecessor Lluís XIII , confirmades per edictes reials la dècada de 1770 . En opinió de N. Sales , fets com que , el 1687 , el rei intentés , en va , expurgar-les , si bé contraposables a l'òbvia freqüència de la contrafecció , rarament protestada , o la manca d'indicis de reedicions perpinyanques d'aquelles Constitucions durant els segles XVII i XVIII ... , semblen indicar que -fins i tot per part del monarca , que se les pren prou seriosament com per voler eliminar les que menys li convenen- no ens trobem davant de confirmacions , juraments o enregistraments purament formals , buits de tot sentit . I , tot i que el Consell Sobirà del Rosselló és un innegable , i sovint dòcil , instrument del poder central , no en serà mai (tant si es tracta de defensar drets de pas dels ramats ,

d'impugnar els d'evocació del *Conseil Royal* -mai admesos al Rosselló- o de registrar certs edictes reials) un instrument incondicional (114). També , Louis Assier-Andrieu ha remarcat que les profundes transformacions polítiques que patí la *province* del Rosselló foren compatibles amb el manteniment del dret comú . (115)

Començava , però , un procés irreversible d'afrancesament . S'imposà l'ensenyament del francès als convents , esglésies i escoles . El 1682 calia conèixer el francès per accedir als càrrecs públics i el 1700 es declarà l'única llengua de la magistratura i el notariat malgrat les queixes del Consell sobirà (116) . Per tal de veure acomplerts els seus objectius assimiladors , les autoritats franceses no es limitaren a les mesures legals . El 1681 , Louvois escrivia a l'intendent del Rosselló Trobat : **Sa Majesté approuve que vous continuez à tenir la main à ce que que les habitans du Roussillon s'habillent à la françoise et suivant ce que vous proposez j'écris à M. le Cardinal de Bonzy pour le prier de vous faciliter les moyens d'avoir des maistres d'escolle françois à Perpignan et dans les autres villes ddu Roussillon , i li demanà que portés al Rosselló els mestres que calguessin pour aprendre la langue aux enfans et introduire les moeurs et coutumes de France . La cautela extrema arribà al punt de controlar , fons i tot , les aliances matrimonials entre els rossellonesos i els catalans del Principat : **Sa Majesté ne désire pas que vous souffriez qu'il se fasse aucune alliance sans qu'on luy en demande la permission** (117) . Uns anys abans , el 1665 , no s'havia permès l'entrada al Rosselló d'uns comediants catalans , perquè calia fer **tout ce que sera possible pour communiquer nos meurs et nostre langue à ses subjets de Roussillon** (118) i fins es plantejà la substitució de Sant Jordi , com a patró , per Sant Lluís . (119)**

Una de les mesures essencials per a l'afrancesament fou la política d'integració dràstica aplicada als eclesiàstics , els quals hi oposaren una resistència notable . Com ha assenyalat A. Ayats , el clergat rossellonès era , a més a més , **farouchement tridentin , mais aussi parce qu'il est entièrement attaché au reste du clergé catalan** , cosa que portà a Lluís XIV a actuar amb decisió : **Il va dans un premier temps s'assurer le soutien des élites**

roussillonnaises , en privilégiant les plus fidèles de ses sujets catalans , avant de se lancer dans une chasse aux sorcières et une francisation à outrance du clergé roussillonnais (120) . L'afrancesament de les èlites l'assolí mitjançant l'educació . El 1661 prohibí que els seus fills fossin portats a estudiar a Catalunya , com feien molts d'ells fins aleshores i els oferí la possibilitat d'educar-se a les escoles dels jesuïtes , els quals esdevingueren un element efectiu d'afrancesament . Efectivament , llur establiment al Rosselló tenia com a finalitat ensenyar el francès i en francès . Però la tasca fou difícil en un principi ja que comptaven amb la competència dels altres religiosos que seguien predicant en català i per aquesta raó demanaren al rei que els ho prohibís . Lluís XIV els respongué que no podia atendre la seva demanda perquè els religiosos mendicants es veien obligats a predicar en català per subsistir . Al final , hagué de concedir als jesuïtes , perquè guanyessin audiència , que després del sermó en francès poguessin fer un resum en català i que les dissertacions i el catecisme a les places públiques també els hi fessin . D'una manera semblant , els *Enseignants de la Corporation de Béziers* també tingueren el seu paper afrancesador . (121)

Per aquestes raons , els eclesiàstics rossellonesos es trobaren especialment afectats per l'annexió a la monarquia francesa . Els càrrecs eclesiàstics eren sistemàticament ocupats per francesos o per rossellonesos fidels al nou rei , els convents foren repoblats amb religiosos francesos i alguns religiosos catalans foren expulsats (122) . A la Cerdanya francesa les coses no anaven pas de manera diferent . El bisbe de la Seu , el 1675 , es queixà a Roma que les autoritats franceses no li permetien de visitar les parròquies . Més endavant denuncià que la monarquia controlava les rectories que quedaven vacants . (122 bis)

No ha d'estranyar , doncs , que el clergat esdevingués un dels sectors oposats a la integració més actiu , especialment el clergat baix . El seu descontent el féu sentir damunt la població , sobre la qual tenia tanta influència . De més a més , alguns eclesiàstics participaren activament en els aixecaments i intents de conspiració antifrancesos . Finalment , cal no oblidar els lligams i els contactes sovintejats que aquests mantenien amb els eclesiàstics de Catalunya , mitjançant un transvasament continuat , amb els resultats conseqüents que això produí

en la consolidació d'una presa d'actitud antifrancesa aferrissada entre el clergat del Principat , de la qual tornarem a parlar .

Malgrat tots aquests esforços , com ha dit Michel Brunet , a finals del segle XIX , l'objectiu de l'afrancesament del Rosselló encara era lluny d'haver-se acomplert plenament . (123)

D'altra banda , el caràcter constantment mutable de les possessions territorials pirinenques de les monarquies francesa i espanyola , a desgrat dels límitis establerts pel Tractat dels Pirineus , fou continuat fins a les darreries del XVII i principis del XVIII . Pel que fa a la Cerdanya , per exemple , N. Sales ha assenyalat que els anys 1667-1668 , 1674 i 1705-1706 es troba gairebé tota sencera sota el domini dels Habsburg , mentre que durant els anys 1678 , 1684 , 1690-1697 i 1707-1714 , també gairebé tota , fou dominada pels Borbons . Aquesta incertesa , a més dels preparatius de guerra i les entrades dels espanyols als territoris catalans de França , alimentaren les esperances dels sectors populars descontents de la política absolutista francesa i de les minories que conspiraven per reincorporar els Comtats a la monarquia espanyola . P. Sahlins ha proporcionat un bon estudi sobre l'evolució de les dues Cerdanyes a partir del tractat dels Pirineus . (124)

La introducció del monopoli de la sal a partir de 1661 provocà un augment creixent de la tensió als Comtats per les exaccions que cometien els guàrdies de la sal i pel tancament de les salines pròpies com les de Canet . L'impost sobre la sal significà el trencament de l'exempció que gaudien els Comtats des de l'Edat mitjana , regió ramadera i gran consumidora de sal i atemptà contra els privilegis que Lluís XIV havia jurat respectar . D'altra banda , el contraban de sal , de Cardone al País de Foix i a l'Ariège , sobretot , era una activitat econòmica fonamental lligada a l'existència de la frontera , també amenaçada per les noves disposicions de la monarquia francesa (no és d'estranyar , doncs , que molts dels Angelets fossin traginers) (125) . En aquest context , al qual cal afegir-hi una llarga conjuntura crítica marcada per la guerra , per les epidèmies i l'empobriment , es produïren les revoltes dels Angelets , estudiades per Alícia Marcet . L'impost , acceptat pel Consell sobirà com a un mitjà de finançament d'aquesta institució , provocà , ben aviat , el 1663 , enfrontaments oberts entre

els traginers i els *gabellats*. Però fou entre 1667 i 1673 quan la revolta prengué unes proporcions remarcables amb trets clarament antifiscals i també de rebuig al poder francès (*Via fora lladres i gavatxs!* , cridaven els revoltats) , rebuig que ha induït A. Marçet a parlar de *revolta nacional* (126) . Com ha escrit , recentment , N. Sales , en l'estat actual dels coneixements , **el que sabem de les seves accions (ja molt mitificades als *Anales* de Feliu de la Penya) , com el que sabem dels conspiradors proespanyols de 1674-1675 , no justifica el qualificatiu de *revolta nacional* que algun historiador els ha atribuït , ni fa de tals complots i preferències dinàstiques cap prova d'una general *resistència rossellonesa o incorporar-se a França* , en clara al·lusió al títol del llibre de Josep Sanabre (127) . Recentment , ha estat Alain Ayats (128) qui ens ha proporcionat una interpretació més afinada del tema , lluny de cap presa d'actitud a priori sobre l'actitud dels rossellonesos enfront de l'estat francès (de la qual , certament , necessitem estudis més exhaustius) , a partir de la integració del moviment del Angelets i dels intents de conspiració a Cotlliure , Vilafranca i Perpinyà , en el marc dels projectes espanyols de recuperar el Rosselló i de la configuració , en resposta a aquests intents , d'un sistema defensiu rossellonès per part de Lluís XIV . D'entrada , Ayats ha plantejat que els sometents i les milícies rossellonesos s'oposaren frontalment a les entrades de l'exèrcit espanyol el 1667-1668 , des del punt que sentiren amenaçades les seves comunitats pels ocupants : **Français et Catalans sont bien associés dans la défense de la province . Bien qu'il ne s'agisse pas d'un mariage de coeur , la collaboration s'avère indispensable . Rien ne laisse apparaître une quelconque méfiance des Français à l'égard des Roussillonnais** (129) . D'altra banda , ha constatat l'existència d'un nombre important de miquelets , gent que vivia de la guerra , si més no temporalment , entre els Angelets . Almenys 100 miquelets procedents del Principat prengueren part en la revolta , cosa que relativitza el seu grau d'espontaneïtat i que comportà , probablement , un cert grau de control per part de la monarquia espanyola . Així , doncs , el 1668 , els francesos temien que els espanyols aprofitessin el descontentament dels rossellonesos . De més a més , ha recordat , les autoritats**

franceses , com podien reprimir una població que , mitjançant el sometent , garantia la defensa del territori en cas d'invasió espanyola ?

A tot plegat , hi afegeix un nou component de caràcter polític que mediatitzà la revolta . En aquella conjuntura , les autoritats franceses estudiaven la possibilitat de donar suport militar a l'intent de cop d'estat de Don Joan Josep d'Àustria i , per tant , portar tropes a prop de la frontera per reprimir els revoltats , haguera pogut posar en alerta els espanyols . D'aquesta manera s'arribà a un acord amb els Angelets del Vallespir el desembre de 1668 . Però el maig del 1669 el conflicte rebrotava al Conflent , agreujat segons les autoritats franceses **pour les diligences que les Espagnols ont fait pour les allier à l'occasion de la gabelle** (130) . Efectivament , s'intensificava el rumor que el rei d'Espanya volia recuperar els territoris catalans a canvi del Franc-Comtat i d'altres places , per a la qual cosa , veritablement , hi hagué diverses negociacions (el 1661 i el 1665 , segons Sanabre ; el 1668 i el 1669 segons Ayats ; el 1671 , el 1677 , el 1679 i el 1701 , segons Villanove) . (131)

Cal no negligir , doncs , l'augment de les expectatives favorables a la reunificació dels territoris catalans que es creaven amb aquests rumors , els quals fomentaven l'ànim antifrancès en el moment de més intensitat de la revolta , el març de 1670 , quan els Angelets assetjaren Ceret . Aleshores Lluís XIV ja tenia les mans lliures , com ha explicat Ayats : havia signat la pau amb els espanyols i , d'altra banda , les expectatives del cop d'estat de Joan Josep d'Àustria s'havien esvaït . Per tant , podia portar tropes a la frontera i reprimir amb duresa els revoltats , cosa que no va trigar a fer el mes de maig , moment que molts Angelets van passar a refugiar-se a Catalunya amb el seu cap Josep de la Trinxeria qui entrà al servei de la monarquia espanyola i , des d'aleshores , lluità aferrissadament contra França .

Pel que fa a les conspiracions de Cotlliure (1667) , Vilafranca i Perpinyà (1674) , en les quals un grup de col·laboradors havien de facilitar l'entrada a les tropes espanyoles a fi que aquestes poblacions retornessin a l'obediència d'Espanya , el qualificatiu de *revolta nacional* , tampoc no sembla massa encertat , tant per la limitació del seu abast com per la reduïda representació social del grup conspirador , bàsicament constituït per burgesos benestants , sovint amb lligams

econòmics i familiars amb Catalunya . Un grup social que , en definitiva , aspirava a recuperar els béns que li havien estat confiscats al Principat i a obtenir càrrecs de què aleshores no gaudia . Finalment , Ayats posa en dubte la motivació patriòtica dels seus dirigents , els quals , precisament , assenyala , havien estat la pedra angular de l'afrancesament dels Comtats . (132)

Respecte al dirigent Josep de Trinxeria , les hipòtesis d'Ayats no semblen gens desencertades . Gràcies a la documentació familiar hem pogut resseguir la trajectòria militar d'aquesta nissaga mitificada . Així sabem que Manuel Trinxeria de Prats de Molló , el 1652 , durant el setge de Barcelona , **tuvo secreta correspondencia con el Sr. Príncipe Juan de Austria dándole avisos ciertos de las prevenciones del enemigo para el socorro de dicha ciudad , enviand a tal fi en diferentes ocasiones persona de su mayor satisfacción para toda la Francia hasta Paris** i intentà fer per manera que fracassessin les lleves dels francesos al Rosselló per defensar Barcelona de l'exèrcit espanyol . A conseqüència d'això estigué pres durant dos anys a Perpinyà i va perdre els seus béns , junt amb el seu germà el capellà Blai i Miquel Sucasas . Quan Josep Trinxeria es posà al davant dels Angelets , doncs , ho féu com a col·laborador del partit pro-espanyol . Conseqüentment , el 1672 entrà al servei d'Espanya com a miquelet i l'any següent ja era capità . El 1682 fou ennoblit per Carles II . El seu fill Blai entrà com a soldat en la mateixa companyia el 1677 i va esdevenir capità de cavalleria el 1685 . El 1695 fou nomenat governador de totes les esquadres de miquelets d'Espanya i es destacà en les campanyes contra les ocupacions franceses dels anys següents , en les quals **continuando sus correrías hizo tanto daño a los enemigos que les tubo en continuo cuidado** . (132 bis)

1. 10. LA GUERRA AMB FRANÇA.

Fa poc , Pierre Vilar ha escrit que **la presència obsessiva de les armes** és un tret definitori de la Catalunya del sis-cents (133) , tret , d'altra banda , ben amb consonància amb l'estat de guerra constant que vivia l'Europa contemporània , marcada per una organització creixent dels estats que mobilitzen homes i recursos ingents i cada cop més carregosos (allotjaments de tropes , lleves , contribucions , etc.) , malgrat la precarietat de les economies populars i les repetides crisis conjunturals . G. Parker ha assenyalat diversos elements que conformen la *revolució militar* entre 1560 i 1660 : el perfeccionament de l'armament , la revolució en la tàctica i en l'estratègia , el creixement dels efectius humans i la transformació de l'Estat . Més concretament , S. Adams ha remarcat que en la Guerra dels Trenta Anys Lluís XIV **revolutionized the international context : first , by replacing fears of a Hapsburg Imperium with fears of a French Imperium , and second , by almost single-handedly bringing the confessional wars to a close by attacking Spain and the United provinces indiscriminately .** (133 bis)

A. Ayats , en la seva tesi doctoral sobre la defensa dels Pirineus catalans francesos entre 1659 i 1681 , ha perfilat la política canviant de la monarquia francesa enfront de Catalunya en aquests anys . Si al principi d'aquest període Lluís XIV tenia com a preocupació fonamental evitar l'entrada de les tropes espanyoles , que posaria al seu abast una àmplia extensió de territori que arribaria fins al Llenguadoc , al final estava convençut que podria dominar Catalunya . El canvi decisiu es produí a partir de 1674 quan Lluís XIV **va vouloir défier les Espagnols sur leur propre territoire et s'il ne s'agit pas pour lui de réaliser des vastes conquêtes , il va , campagne après campagne , asseoir son autorité sur la frontière de la Catalogne** (134) . Canvi , en bona part , degut a la vulnerabilitat d'aquesta frontera i que comportà , alhora , una mutació del sistema defensiu rossellonès . De bon primer , es tractava d'un sistema estrictament defensiu per tal de frenar les constants entrades de les tropes espanyoles i per tal de reservar homes , queviures i municions .

Però a partir d'aleshores les places fortificades van tenir una missió ofensiva.

El 1.675, ja, els francesos entren a l'Empordà encetant una etapa marcada per la seva presència gairebé anual damunt el territori del Principat amb totes les seqüeles que comportava. Per al mariscal Navailles, la manera més efectiva de resguardar l'entrada del Rosselló era prendre Puigcerdà (135). S'albirava, també, un altre element que esdevingué una constant a les darreries de segle: la malfiança dels catalans del Principat envers els oficials de l'exèrcit espanyol pel que feia a la defensa del territori. Sobre aquesta qüestió, Navailles havia escrit: **La Catalogne crie fort contre eux, de ce qu'ils ne l'empeschent pas d'estre mangée. Trobat havia dit coses semblants tot subratllant que la différence qu'il y a de ceux de Roussillon à tous les habitans de cette province... eren les soings qu'on a de conserver le Roussillon, et le peu que les espagnols en ont eu pour les conserver (136).** Del mateix s'havia dolgut Feliu de la Penya quan deia que **en este tiempo començó a comprehender Cataluña que los ministros castellanos que governavan la Monarquia, estaban inclinados y dispuestos a favorecer al francés para que lograsse la possession de la corona, faltando el Rey sin sucesión (137)**. Desconfiança que, sumada al descontentament pels allotjaments i els abusos de les tropes, podia arribar a generar, en certs moments, actituds favorables als francesos com succeí també a finals de la dècada dels vuitanta. Segons Trobat, qui no sempre era prou objectiu en les seves anàlisis, **si sa Majesté estait en disposition de prendre une place en ce pays, ils nous disent autement qu'il n'y en aurait pas un qui ne prit les armes contre les espagnols pour les chasser entièrement du pays. La misère où le peuple se trouve est si considerable pour avoir perdu trois récoltes de suite, qu'il n'y en a pas un qui ne soit réduit à la mendicité pendant qu'ils voyent que les ceux de Roussillon n'ont pas perdu un seul grain de leur récolte pendant tout ce temps-là. (138)**

A més a més, la batalla d'Orlins, havia donat un balanç de 1800 morts i ferits i 300 presoners entre els espanyols i 200 morts i 400 ferits entre els francesos. L'anàlisi de Navailles, el qual era contrari

a la guerra defensiva sobretot per les dificultats que suposava haver de mantenir la tropa en territori francès, no deixa de ser interessant : els espanyols , deia , **ils ont d'ailleurs les secours de sept ou huit mille soumetans qui sont aguerris et intéressés à nous chasser de leur pays en ce que nous leur mangeons leurs fruits . Ce qui les oblige à faire tous les efforts que les ennemis peuvent désirer d'eux , nous disant souvent que si nous prenions un établissement dans leur pays , et que l'on pût soutenir leur désobéissance ils ne seraient pas si réguliers à exécuter leurs ordres . Le party de demeurer en Roussillon est ruyneux pour ce petit pays qui est peu fertile ... les peuples n'estant pas laborieux et se décourageant facilement ... Il n'y a pas de fourrage pour deux mois en mangeant tous leurs bleds pour une très petite armée , laquelle il faut avoir assés forte pour empescher que les ennemis n'y entrent qui serait sa ruyne entière , ce qui pourrait renouveler les anciennes inclinations de ces pour l'Espagne , les quelles ils ont bien de la peine à cacher nonobstant les bons traitements que nous leurs faisons (139) .** Aquesta desconfiança creixent , desembocà en actituds declaradament hostils a les autoritats espanyoles , com succeí amb l'assalt per part del poble a la carrossa del floctinent comte de Monterrey quan sortia de Barcelona increpant-lo **qu'il estait un poltron -qu'ils disent en leur langue galine , segons explica Trobat . (140)**

A la fi de la guerra d'Holanda (1678) Lluís XIV era plenament conscient de la fragilitat de la defensa fronterera espanyola i en la dècada dels vuitanta hi concentrà la seva atenció iniciant nous treballs a les fortaleses de Perpinyà , Bellaguardia , Vilafranca i Mont-Lluís , els quals foren dirigits per l'enginyer Vauban . **Il ne s'agit plus de défendre la Roussillon . Louis XIV sait qu'il n'a rien à craindre , tant que les Espagnols n'auront pas établi de système défensif qui puisse leur permettre d'avoir quelque prétention sur le contrôle de la frontière . Le système défensif roussillonnais va ouvrir une porte militaire et psychologique , large , solide , durable sur la Catalogne , et , au-delà , sur le coeur même de la penisule iberique , diu A. Ayats (141) .** I conclou :

Les officiers du roi sentent que les Catalans du Principat en ont assez d'être du côté des perdants . Ils en ont assez de devoir supporter la présence d'une armée française pendant plusieurs mois de l'année , et de devoir subvenir le restant de l'année aux préparatifs de l'armée espagnole . Ce cycle infernal , les Catalans le connaîtront en 1684 , et puis au cours de presque chaque campagne de la guerre de la Triple Alliance . Cette situation ne tardera a être abondamment exploitée par les François , referint-se , de manera especial, a la revolta dels Barretines (1687-1689) . (142)

El pas d'una estratègia de distracció de les tropes espanyoles , amb incursions esporàdiques a fi de defensar el Rosselló , a una política decididament partidària de l'ocupació de Catalunya produí unes conseqüències nefastes per als catalans del Principat . No ha de sorprendre , doncs , que als ulls dels militars francesos , tinguessin fama de bel·licosos , perquè , tal com deia un d'ells , Saint Silvestre , **les peuples y sont élevés dès l'âge de dix ans à porter les armes , toujours prêts à se soulever , sans prévoir même ce qui leur en peut arriver .** (143)

S. Adams ha destacat que el creixement de la infanteria , en detriment de la cavalleria en els dominis dels Habsburgs fou degut al desenvolupament de la nova artilleria en les fortificacions . Les guarnicions desenvolupaven una doble funció : la defensa del territori i el control de la població . (143 bis)

Per tant , no eren solament els problemes derivats de la presència de tropes franceses el que exasperava els catalans sinó , sobretot , el manteniment de l'exèrcit espanyol el qual , a partir de 1621 , havia començat una presència continuada i creixent damunt el territori amb llevés forçoses , com ha assenyalat N. Sales , destinades a campanyes llunyanes i no a defensar el Principat (únic cas que les Constitucions de Catalunya acceptaven) (144) , allotjaments i contribucions en clara contrafecció de diverses Constitucions , tal com en protestaren repetidament , en va , els seus representants , coses a les quals cal afegir els abusos , depredacions i sacrilegis comesos repetidament per la tropa . Com ha dit V. Ferro , **hom s'esforçà en diverses constitucions -amb èxit molt relatiu- per regular aquesta**

situació , com també les derivades de les obligacions connexes dels bagatges o transports per a l'exèrcit , el tall d'arbres i el trogi de fustes per a les construccions navals militars . Segons aquestes disposicions els soldats no s'havien d'allotjar en cases de particulars més que si no hi havia cap altre lloc adequat i , àdhuc en aquest cas , amb limitacions precises . Els queviures , palla , llenya , etc. , que necessités l'exèrcit havien d'ésser pagats al preu corrent i avaluats amb intervenció dels oficials ordinaris , reials o de barons , i dels administradors i prohoms de la localitat (145) . Però la pèrdua de la capacitat de govern deprés de 1651 i la dinàmica de la guerra imposaren una realitat diferent que obviava aquestes disposicions .

Aquesta presència desmesurada dels allotjaments desembocà en una actitud contra l'exèrcit espanyol considerat ocupant , de rebuig evident , que es manifestà amb enfrontaments físics (i morts de soldats) , amb la mobilització popular amb el recurs tradicional del *Via fara* , amb la solidaritat vilatana que practicava la llei del silenci i la complicitat amb els agressors com ha exposat Jordi Vidal (146) . Des d'una òptica , diu Eva Serra , la guerra pogué contribuir inicialment a reforçar la cohesió del resistencialisme vilatà més d'un cop dirigit pels jurats ; des d'una altra , endeutava i reforçava la desigualtat social base de la disgregació de la comunitat ; des d'una tercera òptica , la guerra pogué també obligar a augmentar el sentit de responsabilitat política de les classes privilegiades del país , clarament escamotejades , i no pas innocentment , pel Consell d'Aragó (147) . Tanmateix , la cohesió interna de la comunitat es podia trencar quan els allotjaments i bagatges posaven en evidència l'existència de privilegis i exempcions d'una minoria creixent -d'aquí ve l'interès dels grups puixants urbans per ennoblir-se- i aleshores esclatava el motí o l'avalot .

D'altra banda , el problema dels allotjaments afectà amb persistència determinades zones rurals , les quals es trobaven en un lent procés de recuperació econòmica , mentre que les ciutats i les viles o bé n'eren exemptes o bé podien pagar composicions per alliberar-se del manteniment dels soldats i de les cavalleries . Amb tot , una memòria impresa es queixava que també a Barcelona , desde los últimos del

año 1652 hasta el de 1664 padecieron los naturales de la ciudad daños muy considerables por ocasión de haver entrado en la ciudad más crecido número de guarnición , assí de infantería como de cavallería , que ocuparon calles y barrios enteros ; y después con el tiempo , casa para acomodarse los oficiales ; y siendo la guarnición tan numerosa y no cifándose los soldados tan estrechamente a la obediencia de las órdenes de sus superiores , passaron a derribar muchas casas , dexándolas inhabitables , cosa tan lastimosa , que no será encarecimiento dezir , que no bastava un millón a satisfacer el daño que recibieron los particulares dueños de las casas ; y más siendo los que principalmente le recibieron iglesias , conventos de religiosos y religiosas , viudas y pupilos y otra gente mísera y necesitada . Després d'aleshores , la ciutat pogué concertar un acord amb el lloctinent (148) . El 1654 , el pagès Bernat Roca de Muntanyola , escrivia que la gent , atemorida , amagava les pertinences a les esglésies i fugien de les cases per la por als soldats que eran per la terra com dels francesos que venian que eran a Olot i en Bas , que deyan que sacrificarian tota la Plana de Vich . (148 bis)

Cap a la fi del XVII , amb les entrades anuals dels exèrcits francesos , els allotjaments esdevenen insostenibles . El 1692 , el pagès A. Ribalta de Palau d'Anglesola es dolia que lo país estava molt mortificat ; tots los iverns tenia los soldats allogats en casa , i és lo asot del paísà , i si el tens a casa ho coneixeràs , que del dir-ho a trobar-s'hi és tan diferent com de la nit al dia ; ... los soldats [que] corrien en aquell temps eren tots flamencs , i lo paísà no els entenia , i aquí eren los treballs (149) . Els diputats i els consellers de Barcelona havien escrit un llarg memorial al rei , el 1690 , -del qual tornarem a parlar- on exposaven el problema en aquests termes : Todas las campañas dentro del país de Cataluña se sustentan dos exèrsitos que le dexan exausto y ponen en contingencia de desemparar sus casas y sus pueblos los abitadores y quedar inútil el país para continuar el Real Servicio ... porqué la extrema necesidad en que se ven los soldados por falta de acistencias les obliga a buscar su

remedio aunque sea atropellando , con las leyes del ospedaje , y violando sus Constituciones y privilegios en gran daño de los naturales y en contingencia de turbarse la quietud pública (150) . Aleshores , el convenciment entre les classes baixes de la corrupció dels ministres reials (del rey sanguijuelas i al rey y al país traydores , deia una *Glosa* de l'època) i del mal ús dels diners recaptats (todo poraba en juegos , convites , putas y comedias , denunciava un altre paper imprès) (151) , era tan estès com el de la ineficàcia de l'exèrcit espanyol .

I a les Corts de 1701-1702 , el problema es trobava ben lluny d'haver-se resolt fins al punt que es convertí en un dels cavalls de batalla de les negociacions . En diversos memorials adreçats al rei , representants d'institucions catalanes oferien un donatiu substitutori dels allotjaments de la cavalleria . Assenyalaven que dels allotjaments només se'n beneficiaven els oficials , perquè els soldats paravan en los desgraciados pueblos reducidos al miserable alimento de verduras y legumbres , mentre que el pan , que a buena ley se avía de dar al paysano que sustentava al soldado [que] lo ha pagado siempre a V. Magd. no se ha visto ; los doblones han salido a millones de la Corte para pagar los individuos de la milicia y con la urbana piedad de estar alojados han pasado años enteros sin ver un sueldo . (152)

1.11. ELS MIQUELETS.

Una altra constant de la segona meitat del XVII i de principis del XVIII, en el marc continuat de la guerra, és la presència dels miquelets tant del costat espanyol com del francès. **Originaris sovint del Conflent o del Vallespir, de la vall de Ribes o la de Camprodon, del Capcir, la Cerdanya, el Berguedà, el Pallars, la vall de Benasc o la Ribagorça en general, empordanesos, aranesos, andorrans, de vegades foixencs o del Donasà, al principi vestits burells amb *capote, grande culotte, espadrilles et bonet à la mode du pays*, amb dues pistoles i punyal, corn o trompa marina, no es podien confondre amb altres soldats**, diu d'ells N. Sales (153). Noailles, que coneixia prou bé els miquelets, havia descrit la gent de la Cerdanya com **una manière de gens rudes qui habitent les montagnes et la plus part miquelets** (154). I en un diccionari francès es deia que els habitants de les altes valls del Comenge, Bigorra o Coserans eren **tous un peu miquelets** (155). Procedien del món dels jornalers i dels sense feina. Indisciplinats, mig salvatges, poc respectuosos de jerarquies, poc inclinats a continuar plantant cara quan l'enemic és més fort, sovint cruels, àgils i ràpidíssims, bons tiradors i caminadors infatigables, són els trets característics amb què N. Sales els defineix. (156)

Llur utilitat fou immensa tant a la monarquia espanyola com a la francesa per fer la guerra a les zones de muntanya, per la seva agilitat i duresa, pel coneixement del territori i per les seves despeses inferiors a les dels exèrcits, degut al caràcter normalment temporal del seu servei. Com el segador itinerant, el miquelet dels segles XVII i XVIII és sovint un muntanyenc i un temporer (tractes d'una sola campanya, d'unes quantes setmanes o mesos, excepte en el cas de capitans i tinents que de vegades continuen estipendiats pel comandant general o per l'intendent general del Rosselló un cop dissolta la companyia). Com els segadors, els miquelets canviaven d'amo, ara el rei d'Espanya, ara el de França, i abans de constituïts en companyies, o

després de desfetes , es desplaçaven en colles , cadascú amb el seu corn o trompa marina . Per això calia reclutar-los abans de la sega , ja que el miquelet potencial era un segador potencial , o , en tot cas , calia pagar-los millor que als segadors , segueix dient N. Sales (157) . Caràcter temporal que es posa clarament de manifest en aquesta cançó , alhora que el seu tarannà de bandit :

**Acabades les veremes
dels miquelets què en farem ?
Acabades les veremes
a fangar los posarem .
Hi ha fills de moltes mares
no els hi sap bo lo treballar ,
acabades les veremes
se posaran a robar .**

Tarannà que també queda ben reflectit en aquesta altra cançó dels *miquelets d'en Fujol*:

**... ni servien an al rei
ni servien a la pàtria .
Adéu , miquelets , adéu ,
Madres de França i d'Espanya ! (158)**

Les definicions de la paraula *miquelet* solen insistir en aquest darrer aspecte . Aquestes són les que Núria Sales ha recollit : les **miquelets espagnols pillards et criminels , les miquelets français non moins pillards et criminels** , segons l'abbé Torreilles ; **des gens accoustumez aux meurtres et à toute sorte de barbarie et d'inhumanité , au vol et brigandage , capables de tout entreprendre pour un peu d'argent , habitant dans des lieux inaccessibles à la justice et aux armées , endroits affreux et dangereux précipices** , per G. Doublet ; **sorte de bandits qui vivent dans les Pyrenées , armés de pistolets de ceinture , d'une carabine à rouet et d'une dague au côté** , les miquelets sont fort à craindre par les voyageurs , segons L. de Froidour ; **Miquelet , c'est ainsi que l'on nomme les espagnols qui demeurent dans les Pyrenées sur les frontières de la Catalogne et l'Aragon . Ils portent les armes et en temps de guerre le parti contre lequel ils se déclarent en est fort incommodé par**

les partis qu'ils détachent continuellement . Les hautes montagnes du pays qui ne sont accessibles que pour eux , les favorisent dans ces occasions . En temps de paix ils tâchent de vivre de pillage et de dépouiller les voyageurs qui n'ont pas la précaution d'en prendre un à leur suite et de le payer... Les armes ordinaires des Miquelets sont un poignard , une carabine et un pistolet qu'ils portent pendu au ceinturon (159) .
Definicions , segons aquesta historiadora , perfectament aplicables als *bandolliers* del segle XVI i que tenen més en compte la realitat de finals del segle XVII , principis del XVIII que no pas la de l'època en què estan escrites , quan els *miquelets* del Rosselló són o bé fusellers de muntanya enregimentats prou regularment i regnicoles , o bé guardes de duanes , fronteres i cordons sanitaris (160) .

D'altra banda , als ulls de les autoritats castellanes , la imatge dels miquelets no era pas millor . A la guerra dels Segadors trobem els anomenats *almogàvers* , a les ordres de capitans no nobles , qualificatiu substituït en endavant pel de *miquelets* (161) . Aleshores ja els identificaven com **un género de catalanes o modo de vandoleros y agregados a la gente plebeya y amotinada** (162) . Segons sembla , aquestes partides foren creades per la Diputació amb la funció de controlar els passos , camins i fronteres del Principat però que foren ràpidament dissoltes el 1641 , probablement pel seu caràcter indisciplinat i pel potencial social de les seves accions , apunta X. Torres . I segueix : **per bé que alguna mena de milícies espontànies i locals potser mai no desaparegueren del tot durant la guerra , els miquelets reaparegueren , amb una consistència renovada , després de la capitulació de Barcelona el 1652 . El seu territori d'actuació serà , naturalment , l'escenari de la guerra : l'Empordà i les comarques septentrionals i pirinenques , des de la Garrotxa i el Ripollès fins a la Cerdanya i l'Urgell , el Berguedà , Lluçanès i Osona . La seva tàctica militar segueix essent la mateixa : la guerrilla i l'emboscada .** (163)

Efectivament , a *la guerra dels miquelets* (1652-1659) que Torres ha estudiat , trobem els *miquelets d'Espanya* i els *miquelets de França*

o de la Terra, com els anomenaven alguns contemporanis . Poc abans de la caiguda de Barcelona (l'octubre de 1652) i amb coincidència amb unes revoltes de caràcter semblant a Puigcerdà , Terrassa i Mataró , cavallers de les vegueries de Vic i Girona en contacte amb les tropes castellanes intentaren promoure un aixecament contra els francesos per tal de prendre la ciutat de Vic . Però la temptativa fou descoberta i els seus organitzadors perseguits . Un cop rendida Barcelona , la ciutat de Vic es mostrà fidel al rei d'Espanya i esdevingué una plaça militar castellana indiscutible , ben al contrari dels entorns de Vic , especialment el Collsacabra , que com el Ripollès , esdevingueren la frontera militar francesa . Cruïlla d'exèrcits i de miquelets , els excessos d'uns i altres arribaren a exasperar la pagesia dels termes , aclaparada , a més , per les contribucions de guerra , sovint exigides per partida doble . Això justifica reaccions com ara les de Jaume Pey , un jornaler de la sagrera d'Espinelles , la divisa del qual serà , ben aviat , *Ni França ni Espanya , sinó visca la terra y muyra malgovern* , ens diu X. Torres . (163)

Els aixecaments contra els soldats espanyols no es van fer esperar al Ripollès , al Collsacabra i a la Garrotxa al crit de *Visca França , muyren traydors* i els miquelets , en proporció creixent , dominaren nuclis importants com Olot , Ripoll , Berga , perseguits pels *miquelets d'Espanya* en una guerra devastadora en la qual prengueren part , també , els exèrcits espanyol i francès . A principis del 1654 l'exèrcit espanyol i els sometents locals saquejaren Rupit i els indrets dels voltant , santuari dels *miquelets de França* . I el novembre , eren els soldats francesos els que assolaren diversos llocs del Collsacabra i de la Plana de Vic amb tal furor que deceberen , fins i tot , llurs seguidors (164) i van saquejar *totas las iglesias , que molt pocas se an deixadas a la Plana de Vic que no les àjan robadas* . A l'Esquirol , entre la *iglesia , rectoria y la Bertrana* [els francesos] se'n són anats carregats a fins a tant que no hi han dexat cosa gran ni xica , que no se n'ho hajan portat , ens explica Joan Guàrdia (165) . Un testimoni de la seva retirada diu que los va veure passar en un sarrat en fora que ell se era retirat , que tot un dia enter ne va veura passar a la collada , sempre , sempre , que noy havia

un tir de palet que noy agés gent o cavalcadures carregades de roba o mobles que havien robat o cavalls , que lo tal amich quant mo contava me feya estar atonit y espantat ... Quant se'n foren anats totom procurava de tornar a casa pobres y miserables del bé avian perdut , y per los camins , per les cases de hont los dits gavayts abitaven ne trobaven de morts de los quals la gent ne mataven y altres se morien , que molts ni dexaren la pell ; dexaren per la terra gran carestia de gra y los habitants sensa roba , sensa gra per anar al molí , sensa bestiar y sensa diner ; ja poran pensar la misèria que era per la terra . (165 bis)

El record d'aquestes accions devastadores restà ben present en la memòria dels catalans i fou un dels elements indiscutibles que propicià una actitud antifrancesa a la vetlla de la Guerra de Successió , en la conformació de la qual els eclesiàstics hi jugaren un paper de primer ordre (l'1 de març de 1655 el bisbe de Vic dictà una sentència d'excomunicació contra els francesos) (166) . Per la seva part , les autoritats militars franceses van aprendre la lliçó i , a partir d'aleshores fins 1694 , en les campanyes d'ocupació de Catalunya , van establir unes pautes de disciplina molt més rígides per a la seva tropa .

Ara bé , si en un principi la resistència dels miquelets de França expressa el desgavell de la guerra i el temor al saqueig i a la mort en mans dels soldats espanyols , **una reacció enordida contra la depredació dels soldats espanyols** , Torres remarca que es generà una autèntica guerra civil en molts pobles de la Plana de Vic i del Collsacabra , en la qual ressorgiren antagonismes socials que havien trobat expressió en els bàndols i rivalitats locals abans de 1640 . Ben entès , es tractaria d'una guerra local de masies , amb notable presència de la pagesia estable , en la qual , a conseqüència de la depauperació arran de la guerra i de la depredació per part dels soldats , es revifaren velles diferències , amb setges , composicions i represàlles inclosos : **era tanta la pasió que los jarmons y parens se portàvan , que es matàvan los uns als altres** , deia J. Guàrdia (167) . Segons el pagès B. Roca : **vingueren los castellans altra volta... y aquí robaren y se'n portaren y tot lo entorn saquejaren y u posaren tot al diable ; després y agué molts**

micalets de totes parts , de francesos y de catalans ; de la part dels francesos... que gafaren y composaren molta gent y feyen mil disbarats . Los altres de la part de Espanya fan lo mateix composant , robant y gafant los de l'altre part . (167 bis)

També , cal assenyalar que bona part dels miquelets de França procedeixen de la baronia dels Granollachs (Roda , Sant Pere i Sant Vicenç de Torelló , L'Esquirol i Sant Martí Sescorts) destacats partidaris d'Espanya , amb els quals els seus vassalls mantenien un litigi des de feia vint-i-cinc anys (168). El resultat fou nefast per a uns i altres . X. Torres ha subratllat que **la guerra dels miquelets dels anys cinquanta ha estat potser la fase més cruel de les bandositats locals** (169). Poc abans del Tractat dels Pirineus , Joan Guàrdia , que havia estat enquadrat entre els miquelets de França , afirmava desenganyat : **És estat lo Collsacabra frontera de Fransa y tostems los micalets de Fransa y Aspanya an cosejat per tota aquesta terra composant y matant tant de una com altra que és gran terror . (170)**

Però malgrat l'amargor que restà entre els miquelets de França , després de la devastació indiscriminada per part de les tropes franceses , cal notar l'inici d'una tradició de col·laboració amb la monarquia veïna d'un seguit de famílies pageses , entre les quals hi trobem els Rocafort i els Rocabruna de l'Estany , els Moncau de Tagamanent i el capità Bisbe , **gran micalet de Fransa** , capdavanter de la revolta dels Barretines (1687-1689) i , de nou , col·laboradors de França com a fusellers de muntanya en els anys següents i , els dos primers , també a la guerra de Successió . (171)

Al capdevall , doncs , a banda dels exèrcits , la presència dels miquelets havia continuat la tradició violenta dels bandolers amb totes les seves seqüeles . Prou que se'n dolia Miquel Parets en el seu dietari quan demanava un virrei capaç d' **enllestir de tanta brionalla que y avia per la terra ... perquè ningú no podia anar per los camins a causa de tants miquelets , ho lladres que en estar en mal se feyen miquelets ... y no tant solament se acontentaven de robar però en pendre algú que sabian que tenia dinés se'l ne aportaven al bosch y allà lo composaven .** I també Joan Guàrdia ,

en aprovar la dura repressió que s'abaté contra els capitans de miquelets de França , [que] molts de ells ho merexien , perquè lo matar y composar que an fet no té comta , tant ab sos amichs com desenemichs (172) . Tot plegat va fer que als ulls dels contemporanis , hom identificés miquelets i bandolers com una mateixa cosa . És ben significatiu que el pagès d'Arbúcies Dionis Regàs , en el seu dietari , quan explicava que l'any 1655 hi hagué unes quadrilles de miquelets que composaven gent (en particular un cabo que es deia Maurici , ... aquexa mala canalla que seran apoderats casi de Cathalunya) , hagués escrit de primer bandolers i després hagués ratllat aquesta paraula i l'hagués substituïda per miquelets . (173)

Signat el Tractat dels Pirineus , retornà la calma i els miquelets foren bescentats i rebuljats per les dues monarquies : ha paregut que lo llamp se sia barayat ab ells , que són astats parsaguits dels francesos com dels castellans (174) . Ben entès , la tranquil·litat només va durar unes dècades , perquè , si bé a partir d'aleshores les companyies de miquelets , com a auxiliars a la montanya dels exèrcits , tingueren un paper remarcable , l'aparició de miquelets a discreció esdevingué de nou un fenomen carregós per al país a l'últim quinquenni del segle . Efectivament , Francesc Gelat , constatava en el seu dietari que el 1697 los treballs que passa aquesta terra y molta part de Catalunya ab aquestos quatre anys no se pot explicar , fins que per causa de dita guerra se avian fets molts micalets , uns perquè los ho havien robat tot , altres que no podien estar en les cases , que ells eren pitjors que los francesos que apareixia que era lo major càstich de tot ab lo mal obrar que feien (175) . Aleshores , certament , l'actitud dels miquelets d'Espanya era fora de tota mena de control . El 1696 , el virrei Darmstadt havia proposat als militars francesos de canviar 114 soldats seus que havien estat presos per un nombre determinat de miquelets també presoners . La resposta de Vendôme fou tallant : no es podia considerar com a tropa gent sense sou i que no vestien de manera diferent dels poisons .

Repetidament , les autoritats franceses es queixaven de llur actitud , perquè com lo major part no cobraven , tenien carta blanca per robar i assassinar pels camins . Solien ser grups de 3 a 10 persones que es

refugiaven en boscos , turons o bé en cases de parents o amics , d'on sortien per robar o per fer composicions , ja que pràcticament només rebien el pa com a paga i rarament tocaven diner (176) . Aquesta llibertat d'acció , deia l'intendent del Rosselló Trobat , explicava la facilitat amb què els espanyols reclutaven miquelets (segons ell , el 1695 en tenien 220 companyies) , **en quoy conciste leur meilleure force , la liberté qu'ils leur donnent de voler impunement leur donne une grande facilité pour en faire** (177) . Però de nou , la línia divisòria entre miquelet i bandoler s'esvaeix : les autoritats franceses insistien en la necessitat d'evitar **aux paysons la facilité de voler sous le nom de miquelets d'Espagne** , els quals **volent et assassinent journellement sur les grands chemins** (178) . La situació arribà a tal extrem , el 1697 , que fins i tot Velasco , per part de l'exèrcit espanyol , coincidí amb els militars francesos que calia posar fre al pillatge incontrolat dels miquelets . (179)

Per la seva banda , els francesos , una vegada van haver comprovat l'eficàcia dels miquelets d'Espanya en el terreny montanyós , el 1674 decidiren crear-ne tres companyies , **sans porter le nom de miqueletz** , sens dubte per evitar mals records , els quals havien d'actuar com a companyies franques de fusellers i havien de contrarrestar la força dels miquelets d'Espanya , que eren uns 700 o 800 . Per constituir-les , calia atreure els miquelets d'Espanya amb una paga superior a la que cobraven (180) . A. Ayats ha explicat el funcionament d'aquestes companyies : **une compagnie , quelle que soit sa nature , était considerée avant tout par les officiers comme une entreprise , souvent fructuese** (181) . Efectivament , el capità encarregat de formar la companyia i de comandar-la percebia uns ingressos de la monarquia i , en funció d'aquests , mantenia i pagava els seus homes , sempre amb caràcter temporal (a l'hivern , les companyies es reduïen o es dissolien) . De bon primer , entre els militars francesos , hi hagué detractors dels miquelets . El mariscal Navailles , el 1676 , pensava que eren inútils , cars i molt indisciplinats . El general Du Bruehl , el 1678 , ja distingia entre el que eren fusellers de muntanya , especialistes del combat a muntanya , amb molts dels seus homes formats com a miquelets anteriorment , i el que eren els miquelets . (182)

L'opció fou evident : el 1684 es formaren sis companyies de fusellers de muntanya , regides per un reglament que fixava la vestimenta , l'armament , el seu control a càrrec dels inspectors de l'exèrcit d'infanteria del Rosselló i el sou . El 1689 el total de companyies ja era de 16 , amb uns 640 homes , considerades per les autoritats franceses com absolutament necessàries i tan disciplinades com les tropes (183) . El seu paper en la defensa fronterera i en evitar que els soldats desertessin fou indiscutible . Caldrà tornar-ne a parlar tot seguit .

**2 . ELS PRECEDENTS DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ :
GUERRA I REVOLTA A CATALUNYA .**

2.1. LA REVOLTA DELS BARRETINES.

Els estudis sobre l'alçament dels pagesos d'una àmplia zona de Catalunya van matisar sensiblement la visió optimista generalitzada de la recuperació econòmica de finals del segle XVII i posà de manifest algunes qüestions importants (1). Entre elles , remarcarem la represa econòmica desigual dels centres urbans amb activitat manufacturera i comercial i les poblacions marítimes respecte dels rurals , diferència agreujada per l' allotjament de la tropa en aquests darrers ; la continuïtat d'uns elements de malestar i de la revolta , respecte de 1640 , oblidats en algunes obres cabdals d'Història de Catalunya i , finalment , la pèrdua progressiva de la capacitat de govern de les institucions de Catalunya després de 1652 , la qual es manifesta en la conculcació constant de les Constitucions i privilegis per part dels representants de la monarquia .

A una conjuntura econòmica desfavorable , provocada per la plaga de llagostes que malmeté la collita de 1687 , s'hi afegí l'allotjament desproporcionat de les tropes espanyoles , les quals es diposaven a reprendre la guerra amb França , i les contribucions per a l'exèrcit que carregaven persistentment les àrees rurals i esdevenien més feixugues en la mesura que els grups privilegiats n'eren exempts . Tot plegat , a més , en un context polític delicat per la desinsaculació i empresonament de dos diputats i un oïdor del General per part del virrei . La revolta prengué una proporció creixent : iniciada a Centelles (Osona) , s'estengué al Collsacabra , al Lluçanès i al Vallès , al Llobregat , la Segarra i l'Urgell ; si el 1687 havia mobilitzat de 6000 a 7000 persones i el 1688 en va mobilitzar 10000 , el 1689 foren 18000 . Però és evident que el nucli dirigent de la revolta té el seu suport més actiu en la **gent de la Montanya** , com assenyalen repetidament J. Avallà i F. Gelat en els seus dietaris (2) . A partir d'aleshores davallà però tingué rebrots localitzats fins almenys el 1694 .

Jaume Dantí ha exposat quines foren les causes que expliquen la revolta . En primer lloc , el retard de la represa econòmica de moltes comarques de Catalunya , amb un grau de creixement mínim ,

acompanyat d'una expansió demogràfica continuada . El mecanisme de creixement entrà en crisi el 1687 a partir d'altres factors : el pes creixent de l'allotjament de tropes , fenomen constant a les dècades del 60 , 70 i 80 malgrat la seva inconstitucionalitat ; a més a més repartit desigualment en el territori ; la multiplicació dels privilegis nobiliaris , els quals comportaven l'exempció d'allotjar soldats , accentuà la càrrega sobre el poble baix i originà tensions al si de les comunitats vilatanes (en alguns casos , viles senceres foren declarades exemptes , com Caldes de Montbui perquè pogués acabar de construir l'església) . Finalment , la situació crítica provocada per la plaga de llagosta que malmeté les collites de 1687 i la presència excessiva de la tropa a Catalunya van fer esclatar la revolta . (3)

La plaga de llagosta havia causat estralls a Lleida el 1685 i s'allargà fins el 1687 , any que assolí la intensitat més gran malmetent un 70 % de les collites (4) . Francesc Gelat la descrivia així : [les llagostes] **eran ab tanta abundància que causava espantament , de tal manera que quant eren posadas en terra cobrien la terra y quant volavan aparexia que tapavan al sol ... y se menjavan lo blat y tota cosa verda que y avia per los camps . Era una cosa que per no haverho vist ningunas personas per vellas que fossan causava gran admirasió (5)** . Joan Guàrdia , explica que foren debades les processons , les pregàries i que es traguessin els Sant Màrtirs i que el Sr. bisbe digué missa al mix de un camp y estant dient missa las llagostas arribaren ... **que aparaxia quant las abellas axamènan , lo qual en aquest lloch qui tingé garbas al camp totom las portaria a casa encara que fossan totes verdes , lo cual al vespra no cadà ninguna garba per als cams , que donas y miñons totom ne portaven , no curant-se de qui éran , tant se ajudavan als uns als altres ...** Amb tot , segons ell , sembla que a la Plana de Vic la plaga no tingué conseqüències massa greus , fora de la civada , **que a penas no n'an dexadas , que ab una nit ja las se avían totes menjadas y las fayas quant se avían menjadas las fullas se menjavan las tavellas i entre el bestiar : y també anmalaltían als losinos y al bestiar no volían menjar de l'erba de la gran poder que dexaven (6)** . A Vic , el 14 de juliol el consell féu crides perquè tots los dies tothom generalment isqués ab dos

concellers y quatre capitulars los matins desde las quatre fins a las set y las tardas desde las sis fins a las vuyt horas y mitja ... pero matar y sepultar aquellas [llagostes] ... y alguns dias son exidas passades de mil personas ; y se ha feta matansa fins als 20 de dit mes y any de passadas de 400 quarteras . La gent es reunia a toc de caixa o de tambor , primer a Vic i després als afores . Uns mataven els insectes mentre altres amb escombres de bruc -en un sol cop , l'administrador en pagà 440- , els apilaven . Uns altres els recollen i els enterraven en ciots on eren recoberts amb calç . (7)

D'altra banda , les conseqüències de la presència de les tropes no foren pas menors . Segons Dantí , el 26 de juny de 1687 , l'exèrcit allotjat a Catalunya constava de 33 companyies , amb un total de 2.431 places , 1596 de les quals eren muntades , més la companya de Fèlix Ballaró de 86 places , 50 de les quals eren muntades . La xifra , doncs , era important , i més si tenim en compte que molts d'ells arrossegaven la família i servaven una actitud d'ocupant . Cal afegir-hi , encara , la contribució que calia pagar a l'exèrcit , el cobrament del qual sovint era motiu d'abús per part dels oficials . Precisament la negativa a pagar-lo motivà l' inici de la revolta a Centelles . (8)

Tres anys abans , segons Dantí , el 1684 , el síndic de Centelles Josep Llavina havia parlat amb el seu advocat a Barcelona , Josep Pujades , per presentar un memorial a la Diputació a fi que disminuïssin els allotjaments . Llavina , acompanyat de Pere Vila de Tona , lliurà un memorial al diputat eclesiàstic Antoni Saiol , el qual manifestà el seu acord amb el contingut però els comunicà que havien d'arribar a un acord amb el capità de cavalls allotjat a Centelles , Fèlix Ballaró . El consell de Centelles debaté la qüestió i hi sorgiren actituds contràries a l'acord amb Ballaró , de part de Joaquim Canes i Enric Torres . D'altra banda , la destitució per part del virrei Leganès del diputat eclesiàstic Antoni Saiol , del seu germà Daniel Saiol i de l'oïdor militar Josep Sitges , perquè havien tramès una carta a Madrid el 20 de maig on es feien ressò de les queixes dels pobles pels allotjaments , augmentà el malestar dels pobles . Per la seva banda , la resta de membres de la Diputació aviat es desmarcà de l'actitud dels Saiol ; mentre el marquès de Leganès els acusava d'instigar la rebel·lió . Aquest , a més a més , empresonà Enric

Torres . (9)

En un ambient cada cop més tens , el capità de cavalls Fèlix Ballaró intentà cobrar 24 rals al dia a Centelles , en lloc de 22 , cosa a la qual es negaren els seus habitants . El 8 d'octubre , arribaven a la vila el general de cavalleria napolità Domingo Pignatelli amb 300 cavalls i Antonio Serrano amb 500 infants . Els jurats van fer córrer l'ordre que ningú allotgés els soldats a casa seva . Aleshores , expliquen els jurats , **considerándose los soldados ministros del castigo de los pobres , empessaron algunos desórdenes en particular en una masía llamada Las Canas a la qual cupieron seis soldados con un capitán reformado , el patrón de la qual havia ido por vino para sus huéspedes , pidieron a la patrona que luego les preparasse gallinas para la barienda i como no fuesen servidas con aquella puntualidad que pedían y deseavan se descompusían con ella , dándole uno de dichos soldados a la pobre muxer algunos golpes en la cabessa . Dicha casa de Las Canas no dista mucho del camino real y como passassen dos arrieros por él y sintiessen el ruido de la dicha muxer empessaron a gritar muchos gritos de Via fuera con los quales se commovieron muchas gentes de los lugares cercanos de dicho condado y como se havia divulgado por este Principado que las dexas tropas ivan a Centellas para violentar a los de la dicha universidad a que admitiessen composición ... y que en caso de no admitirla los havían de quemar las casas , acudió gran multitud de forasteros amenazando a los vesinos de dicha villa que si admitían composición los havían de matar y quemar vivos a quantos consintieran esto , viéndose en este libirinto de confusiones la pobre universidad de Centellas .**

El comú de la vila , en aquesta situació tan difícil , demanà al general que sortís de la vila , cosa que féu acampant amb les tropes als afores , on rebia puntualment l'assistència de la vila (pa , aus , vi i una dotzena de xais) . Ara , el general es mostrava satisfet i afirmava que comunicaria al rei **lo mucho que [la vila] havia administrado y bien obrado en dicha ocasión , como también en lo que havia diligenciado en sosegar las gentes commovidas por medio de sus sacerdotes y otras personas de maduro consejo .** (10)

Pocs dies deprés , el 9 d'octubre , el virrei decidí d' anar cap a la Plana de Vic , malgrat els advertiments en sentit contrari que li féu el conseller en cap . A la Garriga , on es trobava acompanyat de nobles , jutges de l'Audiència i no massa exèrcit , s'assabentà de la gran quantitat de gent que hi havia concentrada a Centelles i se'n desdí . S'instal·là a Granollers i , d'allí estant , hi envià l'oïdor militar Francesc Despujol i Josep Sala Folguerola perquè negociessin amb els revoltats . L'endemà , una comissió de 16 persones anaren a demanar-li disculpes però es negaren a pagar la contribució (11) . El 13 , el virrei tornava a Barcelona . La por de les autoritats a un esclat generalitzat era evident , temor que es resumeix en la coneguda frase de Feliu de la Penya en la seva carta al president del consell d'Aragó Pedro de Aragón : **el fuego en Centellas ha sido apagado pero las cenizas han sido escampadas por toda Cataluña** (12) . Als **Anales** , Feliu argumentava que els pagesos **no fueron oídos en sus instancias repetidas a los diputados ; y aún les faltó este consuelo que concede la ley , por no atreverse los abogados a firmarles sus memoriales** . També afegia que els diputats estaven dividits al respecte i que el tresorer Pere de Montaner tampoc no actuà adequadament . Per aquestes raons recomanà solucions moderades a Pedro de Aragón : **referí los lances y mi sentir para la quietud , sin culpar a ninguno en particular , y disculpando al Marqués de Leganés , por no bien aconsejado ... representé siempre , me parecía conducía al bien público , reintegrasse su Magestad a los Diputados , se diese algun tiempo para atender a unos y a otros , y por lo que importava la quietud , se evitassen las diligencias severas , y con blandura y humanidad , por medio de personas de crédito en el país , se quietassen los pueblos y consolassen aliviándoles en parte , y solicitando acudiesen como pudiesen al sustento de los soldados , hasta que con los medios que conceden nuestras Leyes , fuese servido el Rey executar el de mayor consuelo a esta Provincia .** (13)

El canceller doctor Oleguer Montserrat , també li manifestà la gravetat del problema : **en quanto a la pobresa de los paysanos que contribuyen , se refieren lástimas tales que haze lastimar y enternecer el corazón más duro ; porque los ricos como son**

los clérigos , cavalleros , letrados y médicos , que cada uno destes estados son sin número , son exemptos , y esta exemption la estienden en sus casas , que no habitan , pareciéndoles que es carga real , y entre ellos concurren también los oficiales del Santo Oficio , con que crece la carga del pobre paysano , y el pobre soldado que tiene alojado también lo padece , siendo muchos que lo han de buscar de limosna para darle de comer , y este pecho dura de 36 a 37 años (14) . Però mentre els revoltats deien que no contribuirien mentre no fossin restituïts els càrrecs als dimitits , els ministres reials dubtaven si s'havia de mantenir el perdó a Centelles per la por a la imatge de manca d'autoritat que donaven . D'altra banda , el resultat d'una acció dura , podia tenir efectes imprevisibles . Leganés va escriure al rei exposant-li que la resistència dels de Centelles , Tona i d'altres llocs propers a Vic feia cinc mesos que durava , amb una mobilització d'uns 6000 o 7000 homes . El rei resolgué que es donés pa de munició a la gent del país així com gra , cosa que el virrei no va aplicar . (15)

Les concessions reials a Centelles obriren els ulls a la resta de pobles amb tropes allotjades . **Ajustarse Centellas era el medio de ajustarse las demás** , segons un contemporani que relatava que l'oposició als allotjaments s'estenia en una àmplia zona : l'entorn de Barcelona fins al Penedès , part del Camp de Tarragona , el Vallès , el Lluçanès , la Plana de Vic , la Marina (16) . La vila , doncs , exercia un cabdillatge indiscutible i establí contactes amb d'altres pobles per acordar suport mutu . Els fets es desencadenaren amb rapidesa : a Vilamajor , deprés de l'enfrontament entre un soldat allotjat i l'amo de la casa s'alçà la gent i avisaren els de Centelles . Aviat hi acudiren , amb gent de l'Estany , la Garriga i d'altres llocs , fent un total de 600 o 700 homes que es dirigiren a Mataró per aconseguir que aquesta ciutat desfés l'acord de composició establert amb el virrei . El 6 d'abril de 1688 hi entraren amb crits de *Visca la Terra* amenaçant els habitants i enduent-se'n quatre persones importants com a representants (17) , entre les quals hi havia Francesc Feliu de la Penya , germà de Narcís , qui fou deixat per la seva edat avançada i substituït pel seu gendre Josep Feu i Feliu (18) . Es dirigiren cap a Barcelona , aplegant-se de

5000 a 6000 homes a Sant Andreu que al cap de pocs dies ja eren 10000 , els quals reclamaven que es troguessin les contribucions dels soldats i cridant *Visca el rei i mori el mal govern*. El 7 d'abril , quatre síndics van a veure el virrei i li plantejaren les seves demandes bo i exigint la resposta abans d'un dia amb l'amenaça de cremar cases - com , efectivament , foren cremades les del doctor Tristany de l'Audiència i de Pere de Montaner , y un quadro trobaren que ere retrato del dit Montaner en dita torra lo destrossaren tot a pessas menudas prenentne un trosset cada un dels qui en feyan per tenirne reliquias , y ere lo odi li tenian se menjaren tot lo que trobaren en ditas dos torras y begueren lo vi hi trobaven (reservant-ne lo del masover que la hi dexaren) y també ne volian destruir de altres sinó que si posaren personas que ho acomodaren , qui fou Dn Josep de Pinós , Dn. T. Agulló , lo Sr. Bisbe de Barcelona ... y també lo Abat de St. Cugat dit Francisco Pons (19) . Els revoltats volien un indult general , un ajustament en els contribucions militars , la restitució en els càrrecs dels diputats detinguts , llibertat per al notari Pere Llosas i que el memorial quedés enregistrat en el Dietari de la Diputació (20) , **pidiendo entre impertinencias algunas cosas razonables** , segons Feliu , el qual es distanciava , cada cop més , de l'actitud dels barretines . (21)

Malgrat que l'Audiència fou partidària que el virrei no accedís a les seves peticions , aquest optà per concedir un indult si es disgregaven . Delegà el bisbe perquè els ho comunicés , però fou detingut pels revoltats amb l'excusa que era castellà i que , per tant , no se'n fiaven (22) . El dia 11 , l'Audiència i el virrei decidiren la capitulació perquè la instigació que els revoltats feien a l'interior de les muralles era creixent . Els pagesos anaven armats amb pistoles i altres armes de foc i **provocavan a los vezinos de la ciudad que estavan mirándoles a que se commoviesen y tomassen las armas , disiéndoles que no perdiessen esta ocasión , que podría ser no tendrían otra , clamando que agora era tiempo que los estudiantes tomassen las armas .** (23)

Així es va obtenir el perdó general (10-IV-1688) i poc després l'ordre del rei (24-V-1688) reintegrant els dos diputats i l'oïdor en

llurs càrrecs . Ara , les classes dirigents de Barcelona , representades en part pel Consell de Cent i els jutges de l'Audiència , havien canviat d'actitud davant la magnitud del moviment que els evocava el record nefast del 1640. El marquès de Leganès fou substituït en el càrrec de virrei pel comte de Melgar .

D'altra banda , la majoria dels caps de la revolta eren de Centelles i del seu entorn . Entre ells trobem Enric Torres , Josep Rocafort i Francesc Rocabruna . El bitllet pel qual el virrei reinsaculava els diputats fou ordenat de llegir-lo a Granollers i lliurat a Torres perquè el fés públic a Centelles .

De nou , a l'estiu rebrotaren múltiples conflictes arreu de Catalunya , bàsicament de tipus antisenyorial , com ha assenyalat Dantí , **contrarics , propietaris i privilegiats** , al marge de la revolta dels Barretines però relacionats amb la inestabilitat que patia el camp : a Martorell i Sabadell els aixecaments foren contra les autoritats reials ; a Puigcerdà 800 segadors exigeixen que els paguin millor ; a Vilamajor , l'aixecament fou contra els exempts de contribució militar ; a Solivella assetjaren al senyor feudal i calaren foc als boscos , camps i vinyes . També hi hagué alçaments a Sant Boi de Llobregat , a Castellbó , Martorell i Cardona , amb el crit comú de *Visca la Terra* . (24)

La crisi econòmica conjuntural trobava expressió en el potencial revolucionari que significava la massa de segadors itinerants , **souvent chômeurs d'un peu tous les métiers** , com ha remecat P. Vilar (25) . *L'avalot de les faves* a Manresa , entre tots aquests , és el moviment més conegut gràcies a Llorenç Ferrer . L'agitació popular es desfermà contra els canonges , els quals es creien amb dret a cobrar el delme sobre les cebes , els alls , les faves , les hortalisses i el cànem , després d'un vell plet sancionat favorablement als canonges l'abril de 1688 . Joves amb falçs al coll i canyes enfilades amb faves i caveces d'alls desfilaven davant les cases dels canonges cridant *aquest és l'ayet* i feien sonar el corn . Els revoltats , que també comptaren amb el reforç de segadors , descarregaren les seves iras contra els eclesiàstics i contra els representants de la ciutat . Aquesta revolta antisenyorial , en la qual participaren unes 2000 persones , se saldà amb una dura repressió i amb 8 dels revoltats penjats . La seva particularitat és que fou protagonitzada majoritàriament per les classes més baixes ,

majorment pagesos -entre les seves reivindicacions hi trobem la creació d'una bossa de pagesos a la ciutat- , enfront de la qual s'alinearen tots els grups socials benestants (noblesa , ciutadans honrats i cavallers , però també la menestralia rica , especialment els blanquers i els mercaders) que no dubtaren a reprimir-la . (26)

A finals de juliol , Daniel i Felicià Saiol intentaren prendre la iniciativa , des de la seva opció moderada però adreçada a alleujar el conflicte , per tal de recollir palla per a la cavalleria . Daniel Saiol informà Enric Torres de la reunió mantinguda a casa del seu germà Felicià , on assistiren els dos Saiol , Antoni Soler de Sant Boi , Pujol de Caldes , dos jurats de Sant Feliu de Llobregat i Sant Just Desvern , el baró Terré y altres personas molt afectas al servey de sa Magt. (que Déu gde.) y al crèdit y honra de aquesta Provincia . li comunicà que lo que se ha discorregut és que a vista de la urgent necessitat ab que es trobe la cavalleria per falta de palles se fes alguna diligència per subvenció de dita cavalleria , que indico que en lo temps present qualsevol petita cosa que fesse lo Principat serà de mayor estimació que may sie estada , y importa molt al crèdit de tots y reputació de la Provincia que es veige que los catalans amam a Nostre Rey de tot cor , y que los de Castella , ni altra Provincia , no nos llevant en amar a Nostre Rey y Senyor . Jo trobo ben disposats los ànimos de tota esta gent , però per a la execució se necessita que Vm. se conferesca ab Pujol de Caldes per a que Vms. dos tracten la matèria ... si se consegueix esta obra serà de les més eroiques que podrem fer ha favor de nostra pàtria per las rahons que Vm. podrà considerar y també per confusió de nostres enemichs , que són molts los que tenim , y que procuraran que no es consequesque , però Déu és sobretot y espero ha de encaminar esta acció ha son mayor servey y benefici del Rey y de la pàtria . Al peu de la signatura de Saiol hi havia una nota de Tomàs Vila , prevere de Centelles , on deia que havia assistit a la reunió i insistia a Torres sobre la importància de l'afer . (27)

A l'agost , l'ambient de revolta seguia ben viu i el virrei s'adreçà al Consell d'Aragó comunicant-li que la justícia ja no tenia poder davant la revolta generalitzada , que els pobles no pagaven cap mena de

contribució militar i que els conflictes eren creixents a Martorell , Vilamajor i Sallent . Les autoritats reials reclamaven urgentment la presència de més tropes (28) . Però la collita de 1688 havia estat bona i l'agitació cedí durant la tardor i l'hivern . A finals d'any , el comte de Melgar fou substituït com a virrei pel duc de Villahermosa . Aleshores , un nou factor entrava en escena : la imminència de la guerra amb França . El virrei , adonant-se de l'estat precari de les fortaleses i de les tropes a Catalunya i de la impossibilitat d'una contribució per decret , pensà en la possibilitat de recaptar un donatiu voluntari mitjançant la col·laboració de la noblesa , cosa que aquesta acceptà . Segons Kamen , **fou precisament aquesta aprovació donada per les classes altes (invariablement exemptes de pagar l'impost) la que va establir una ruptura definitiva entre els interessos de les classes rurals i els de les classes governants de les principals ciutats de Catalunya . El 1640 havien estat les autoritats constitucionals les que protestaven contra les imposicions tributàries no autoritzades ; ara , en canvi , les aprovaven . Els que es remetien a les constitucions sabien prou bé que només les corts podien aprovar impostos especials , però en canvi els diputats callaven ara davant una imposició d'aquesta mena (29) . Tanmateix , el fracàs fou total llevat d'algunes ciutats on predominava la menestralia , com Mataró , Moià , l'Hospitalet i Sabadell (30) , fins al punt que el Consell d'Aragó i el Consell d'Estat de Madrid es va debatre la possibilitat de convocar Corts a Catalunya per plantejar la qüestió d'acord amb les Constitucions , cosa que es descartà , de la mateixa manera que se suspengué el donatiu voluntari . (31)**

La presa de Camprodon per part dels francesos i la guerra (fortificació que antigament era una església , ocupada pels francesos el 1654 i reforçada per ells , recuperada i millorada finalment pels espanyols **par une espèce de tenaille et deux ou trois demy lunes**) (31 bis) condicionaren decisivament els esdeveniments immediats . D'una banda , l'aïllament a què es van veure abocats els dirigents de la revolta , acompanyat d'una repressió ferotge per part del virrei , forçà a aquests a entrar al servei de la monarquia francesa . De l'altra , l'increment de tropes allotjades féu esclatar , de nou , el conflicte .

Ha estat Henry Kamen qui primer ha posat de relleu la col·laboració dels dirigents barretines amb les autoritats franceses . Llur interès en aquest afer , no cal dir-ho , era total . L'artífex d'aquesta operació era Raimond Trobat , exiliat a França durant la Guerra dels Segadors , casat amb la vigatana Catarina Codolosa , membre del Consell Sobirà del Rosselló des de 1660 , del qual fou nomenat president el 1681 , càrrec que compartí amb el d'intendent del Rosselló (32) . Per la seva trajectòria personal era un coneixedor immillorable de Catalunya i dels catalans . Ell mateix , en una carta adreçada a París , el gener del 1689 , feia l'anàlisi següent : **je crois que l'on tirerait un grand avantage de profiter de cette conjoncture et de ne laisser pas refroidir les dispositions où sont présentement ces peuples d'autant plus que l'humeur des peuples estant d'ordinaire fort changeante , les espagnols pourraient les ramener à leur dévotion .** I pel març deia que a Catalunya hi havia gent de qualitat , **qui ayant esté les chefs de la dernière esmotion de Catalogne , ils sont dans une grande aversion contre les espagnols , de laquelle on pourrait se servir en cas de guerre .** (33)

Des del Rosselló , les autoritats franceses elaboraven , periòdicament , informes prou interessants del que succeïa a Catalunya , com aquest : **il n'y avait pas un an que les peuples de la campagne ayant pris les armes avaient forcé les ministres de retirer les tropes dans les villes , d'abolir les contributions , de confirmer leurs privilèges et de rappeler le vice-Roy qui ne leur estatit pas agréable . Ce n'estait que depuis l'arrivée du Duc de Villahermosa qui avait des alliances avec la noblesse de la province , que ces soulèvements paroissent calmez , mais ils n'estaient appaisés qu'en apparence . Les esprits estaient encor disposés à la revolte , on fomentait secrètement ces dispositions , on entretenait les peuples dans l'aversion qu'ils avaient pour la domination espagnolle , et en leur faisant craindre le ressentiment de la Cour d'Espagne on leur prometton le secours et la protection de la France .** O bé com aquest : **Les derniers mouvements qui sont arrivés en Catalogne sont en partie une suite du peu d'estime et de considération que les peuples de Catalogne ont des espagnols , leur manière**

arrogante ne s'accomodant pas à l'humour des paysans de ce pays là , et comme ils ont veu que depuis longtemps ils n'ont envoyé aucune subsistance aux troupes qu'ils ont en Catalogne , qu'ils n'y exercent aucune justice , et n'y observent aucun ordre , cela joint aux exactions qu'ils faisaient pour lever sur les paysans seulement une contribution considérable sous prétexte d'en entretenir les troupes , qui ne servait qu'aux usages des officiers de ces troupes seulement , lesquels ne laissaient pas pour cela de vivre chez les habitants . (34)

Ben aviat , el març del 1689 , es materialitzaren els primers contactes entre les autoritats franceses , representades per Gabriel Girvès , un cavaller de la Cerdanya parent de Rocafort , amb els dirigents barretines . De primer , Girvès s'aturà a la vall de Ribes on Pau d'Orri li garantí que aixecaria dues companyies de fusellers quan convingués i després tingué altres contactes al Lluçanès . Finalment , en un bosc de la Plana de Vic , parlà amb Rocafort i deprés amb Torres . Et après qu'ils eussent bien raisonné , ces deux hommes convinrent non seulement qu'ils ne porteraient jamais les armes contre le service du roy (de França) , mais encore qu'ils empecheraient , tant par eux mesme que par leurs amis , que ceux qui pourraient estre capitaines ne le feussent pour le service d'Espagne , et que les espagnols ne peussent faire de levées , se recriant fort sur les espagnols , en disant qu'ils ne tendaient qu'à faire perdre les catalans , comme ils avaient fait au siège de Salses . Fins i tot , Torres prometé que amb els seus homes controlaria el pas del Congost quan calgués . Acordaren de parlar amb la seva gent de confiança i d'esperar ordres de l'intendent Trobat (35) . Encara no feia un mes quan es tornaren a reunir , ara a Montgrony i amb la presència de Pau Poc , fill del veguer de Ribes . Tant Torres com Poc confirmaren la seva predisposició a col·laborar amb França , per la qual cosa reberen 100 pistoles (moneda francesa equivalent a unes 12 lliures) i 150 lliures , respectivament .

Els barretines asseguraren que en cas d'entrar les tropes franceses controlarien el Lluçanès i la Plana de Vic i que , gràcies al seu prestigi , els pobles de la Muntanya no prendrien les armes a favor dels espanyols i que restarien neutrals . Torres , per la seva part , demanà als francesos

que ocupessin Camprodon i que després assetgessin Barcelona . Acordaren que Torres parlaria amb el comte de Perelada , el qual , segons deien , era amic íntim seu i estava descontent amb els espanyols i que , d'altra banda , els Saiol també farien gestions entre la noblesa per fer-la decantar cap el partit de França . Deprés de la reunió , Rocafort anà a Barcelona a cercar informació (36) . Segons un informe de Miquel Poc , germà de Pau Poc , a més dels Saiol i del comte de Perelada , també el marquès de Rupit i Don Narcís de Descallar i d'Agulló eren malvistos pels espanyols (37) . A finals d'abril , dues noves reunions reblaven l'acord amb l'intendent Trobat . Aquesta vegada el seu representant fou Sicart , veguer de la Cerdanya francesa , originari d'una família de capitans de miquelets amb fama de cruels que feren fortuna venent blats als diferents mariscals de Noailles i que monopolitzaven el càrrec de veguer , segons N. Sales (38) . Aleshores , Torres i Rocafort demanaren als francesos que assetgessin Barcelona amb 14.000 homes passant per Ripoll i Vic . Però també recordaren a Sicart que l'armada havia de ser disciplinada , que no havia de demanar cap contribució i que havia de prometre conservar els privilegis , constitucions i llibertats de Catalunya . Si no era així , l'advertien , fracassaria en el seu intent i es guanyaria l'oposició dels catalans . (39)

Entretant , Trobat escrivia a Torres i Rocafort insistint que ells havien de prendre Barcelona i havien de fer seguir als altres pobles , especialment de la Muntanya , amb un llenguatge enardit : **puisque vous travaillez pour sa liberté , il faut que tout le monde y contribue ... Il faut faire comme nos bons ancêtres furent en l'année 1640 . Les castillans sont toujours , ont esté et seront vôtres ennemis (40)** . El balanç inicial que Trobat feia d'aquesta col·laboració , era satisfactori . Així ho manifestava a Louvois : **j'ai menagé fort longtemps comme vous savez monseigneur , cette negotiation en faisant entendre aux catalans la méfiance dans laquelle ils devaient estres des espagnols , en leur promettant de leur assister de tout ce qu'ils auraient besoin , et les faisant souvenir de tout ce qui pouvait les rendre les espagnols odieux , et il semble que les choses sont dans le train qu'on pouvait le souhaiter . (41)**

Tot just un més abans , pel març , Torres havia ofert el seu ajut al virrei per tal d'aixecar una lleua de 15000 homes a condició que li fornís el pa per alimentar els soldats , cosa que aquest rebutjà . Era el darrer intent d'acord amb les autoritats espanyoles . Els francesos , que el controlaven d'aprop , li enviaren Miquel Poc per advertir-lo de prendre garde à lui , qu'il pouvait compter qu'il était disgracié d'Espagne , et que tost ou tard on le perdrait , à quoi le dit Torres temoigna faire réflexion (42) . A finals d'abril , Torres i Rocafort feien circular un paper pels pobles on manifestaven llur oposició al pagament del donatiu voluntari i a la Segarra s'inicià la revolta : els dirigents barretines amenaçaren de cremar les cases als que contribuïssin i digueren públicament que quan sentissin el corn dels revoltats de Centelles tots els majors de 14 anys havien de prendre les armes . La recapta del donatiu demanat pel virrei , amb la col.laboració de Josep d'Agulló , Josep de Pinós , Joaquim Grimau , Raimon Calders , el doctor Claver , Josep Bru i Raimon Copons fou un fracàs i els nobles s'hagueren de retirar amb les mans buides (43) . Als pobles on aquests demanaven el donatiu aparegueren pasquins plantats pels revoltats disant que la Caresme était passée , que les predicateurs s'étaient retirez , qu'ils en devaient fer de même , s'ils ne voulaient pas qu'on les fit retirer par force , et qu'ils ne prétendaient pas fer subsister des carrosses ny des caleches . Fins i tot alguns predicadors , que aprofitaven per demanar el donatiu , foren perseguits al so dels corns dels revoltats . (44)

Certament , la pèrdua de Camprodon a mans dels francesos havia creat consternació a Catalunya i havia reforçat la idea prou estesa d'una ineficàcia total de l'exèrcit espanyol , cosa que no estimulava gens l'esperit de col.laboració amb les tropes (45) . Tot plegat feia que , segons Rocafort en una carta xifrada a Girvès , l'ocasió fos favorable pour entreprendre de faire descendre les moutons à Barcelonne estant certain qu'on en a un grand besoin , tot referint-se , evidentment , al fet que era el moment adequat per fer entrar el gruix de les tropes franceses , a la vegada que l'assabentava que ell i Torres ratificaven la seva fidelitat al rei de França (46) . Per al noble Tamarit (Salvador de ?) , qui des de Barcelona informava a les autoritats rosselloneses , la situació de desgovern a Catalunya i la feblesa de les

autoritats reials havia arribat al límit . Aquest , deia : si vous autres faites quelque mouvement et si vous entrez en Catalogne , cela abatra si fort le caquet des espagnols qu'ils seront plus tristes que les tortorelles . La résolution du pays leur trouble si fort la cervelle , et s'ils pourraient ils les chatieraient , mais comptez qu'il ne leur reste que la langue . Le pays leur a pris la mesure d'une manière qu'on ne trouve assez du papier ny de parolles pour l'exprimer . Imaginez-vous tout ce que peut faire un pays qui a la liberté de tout dire , et des paysans qui veulent estre les moistres . Enfin la chose est de telle manière , et particulièrement ici à Barcelonne que nous avons beaucoup d'entendement pour nous conserver , veu la particularité qu'il y a . Les uns estant Royalistes et les autres Barratines ou français , mais, ce qu'ils apprehendent le plus sont les intrigues qu'ils soubçonnent que ceux qui commencent en Roussillon ont dans les pays des montagnes qu'ils ont à leur dévotion suivant ce que l'on dit , faisant entendre que l'on ne demandera aucune contribution ny aucune chose au pays (47) Les promeses d'ajut que els francesos havien fet als revoltats , sumades al descontentament general , crearen unes bones expectatives per a l'aixecament dels pagesos .

Tanmateix , en aquells moments els plans de França es centraven al nord d'Europa i al Rhin , cosa que no va plaure gens al duc de Noailles que en les seves memòries escrivia : Les principaux d'entre les catalans disaient hautement : *serait-il possible que la France ne nous soutient pas ?...* sous un mauvais gouvernement tel que celui de Charles II , ce peuple naturellement inquiet et hardi pouvait-il manquer de prétextes de révolte ? Amb aquest argument havia escrit al secretari de la guerra Louvois per convèncer-lo que si els catalans veien la superioritat dels francesos es decantarien en favor seu i , per aquest motiu demanava 5 o 6 batallons i 2 regiments de cavalleria de la Guyenne per prendre Camprodon i Girona . Despotique en tout , es queixava , Louvois li desaprovà el pla argumentant la manca de diners i li manà paròître dans le pays ennemi uniquement pour les manger quelques mois , et pour se retirer des que l'on aurait à craindre des forces supérieures ,

objectiu poc ambiciós per a Noailles . Amb tot , féu públic que ell feia la guerra als espanyols i no als catalans (47 bis). La calor de finals de juny va acabar de dissuadir el duc de Noailles , el qual retirà les seves tropes cap al Pirineu (uns 9500 homes , dels quals 1639 eren de cavalleria , mentre que els espanyols en tenien 11500 , entre ells 3500 de cavalleria) (48). Aleshores Villahermosa movia les seves tropes cap a les posicions frontereres que no havia estat capaç de defensar , cosa que significava de nou revifar el problema dels allotjaments i iniciava una repressió acarnissada contra els revoltats i els pobles que els donaven suport .

Joan Castelló , conegut com *el Roig* de Centelles fou detingut a Vilafranca del Penedès quan feia campanya contra el donatiu . Fou torturat i en la seva confessió implicà a Torres i a Soler i immediatament executat . Pocs dies abans havia estat executat el notari de Girona Damià Bosch , el *Coix de Girona* , acusat de ser espia . Anteriorment , ja hi havia hagut un aldarull quan el virrei havia intentat detenir Castelló a Sant Boi de Llobregat i des de Centelles , de nou , s'havia mobilitzat gent contra els allotjaments , amb Josep Llavina al davant , reclutant pagesos a Granollers , la Roca , Cardedeu , Palautordera , Sant Celoni i Arenys , els quals es dirigiren a Mataró on , davant la negativa de la ciutat a donar-los suport , cremaren la casa de la vila . D'altra banda , Antoni Soler , ric propietari de Sant Boi havia ofert 20000 quintars de palla a canvi que la cavalleria del Llobregat es retirés . El virrei acceptà la palla però no tragué la tropa , fet que desencadenà la reacció dels barretines . El 20 de novembre cinc soldats de cavalleria foren desarmats a l'Arboç . L'endemà , una companyia de cavalleria fou dominada pels revoltats que els prengueren les armes i els cavalls . Fets semblants succeïen a Sant Boi , Santa Coloma i Montcada , amb crits de *Visca la terra i muiren els traïdors* , per part dels revoltats . **Masses de pagesos anaven de poble en poble i hom tocà sometent per tota la ruralia . Era un fet curiós , que els contemporanis no van deixar d'observar , que els pagesos no feien cap moviment deliberat per a atacar els soldats , sinó que es dedicaven només a desarmar-los , segons Kamen . (49)**

Però Villahermosa va voler emprar mètodes més resoluts i molt més dràstics que no pas el seu antecessor , el marquès de Leganès . Un cop va

haver reunit la cavalleria a Barcelona inicià les mesures de càstig . El 24 de novembre el marquès de Conflans i el marquès de Villena , amb 500 homes i 800 soldats de cavalleria , amb dues peces d'artilleria , s'abatereu contra Sant Feliu de Llobregat on s'havien aplegat de 4.000 a 5.000 pagesos . Saquejaren la població , mataren 30 persones i n'empresonaren 34 . El dia 26 , els habitants de Montcada , reforçats per altres pagesos fins a un total de 6.000 homes , tallaren el proveïment d'aigua de Barcelona i el virrei hi envià 400 homes i 200 soldats de cavalleria . L'endemà , de 6.000 a 10.000 pagesos , segons les fonts , s'aixecaven en armes . Un contemporani , citat per Kamen , informava que **s'havien levantado toda la gente de la ribera de Llobregat y plana de Bique y haver tomado todos los caminos , con que no pasa nadie , y van embiando papeles por todos los lugares hasta el llano de Urgel , mandándoles que pena de la vida vayan los de 14 años arriba delante de Barcelona donde se halla el ejército de la tierra . Los papeles van firmados con el nombre de La Tierra (50)** . Amb tot , el virrei respongué amb una duresa encara més exacerbada i en tres enfrontaments en pobles ocupats pels barretines es féu amb el control de la situació : a Mataró les tropes , de Josep d'Agulló amb 800 o 900 cavalls , reforçades per l'antic angelet Trinxeria , **que les paysans crurent estre de leur parti** , mataren 40 revoltats i en capturaren 6 ; a Sarrià , atacaren la població matant 20 habitants i detenint-ne d'altres ; a la Roca els 700 o 800 soldats causaren unes 80 baixes entre els pagesos i segons un informant pro-francès **il y eut une furieuse mortalité et le combat fut si opiniasté que les paysans combatoient avec la dague et le pistolet** . Segons les mateixes fonts franceses s'arribaren a mobilitzar uns 20.000 homes . (51)

Mentrestant , el Consell de Cent i la Diputació demanaven als pagesos que tornessin a casa i que no donessin suport als *traïdors* que dirigien la revolta . El Consell de Cent s'afanyà a escriure als consellers de Girona per desmentir el rumor que els soldats havien practicat violències a les dones i a la canalla a Barcelona (52) . De fet , com ha remarcat Dantí , la noblesa , en conjunt , s'havia distanciat clarament dels revoltats i havia demanat a la Diputació que perseguís i castigés els revoltats . Molts dels seus membres , fins i tot , havien fugit de

Barcelona . Tot i aquesta actitud , la noblesa estava descontenta per la demolició de la fortalesa de Camprodon per part de les tropes espanyoles , la qual deixava encara més desamparat el país davant les entrades dels francesos (53) . Al final , el 30 de novembre els pagesos , de 8000 a 10000 entre Montgat i Montcada , alçaren el setge de Barcelona i es retiraren a les seves cases . (54)

La repressió , en els dies següents , fou implacable . El 2 de desembre Antoni Soler , de 74 anys , fou assassinat pel seu fill adoptiu i un criat i lliurat al virrei , amb gran sentiment popular i d'una part de la noblesa , perquè era un home de reputació i considerat un defensor de la pàtria . Un dels assassins fou apedregat i perseguit per dones i canalla que el qualificaren de traïdor (55) . Un monjo que acompanyava al patíbul un dels revoltats , condemnat a mort , digué públicament que aquest era innocent , cosa que provocà un gran tumult i la detenció i l'exili de l'eclesiàstic . Trobat escrivia que a Barcelona hi havia una gran consternació fins al punt que hom deia que dia i nit se sentien gemecs a la catedral que era la sang dels innocents morts que reclamava venjança (56) . Segons Trobat , cada cop més , el país estava dividit entre **Realistes et Patriciens** , i hi havia **un nombre infini de personnes engagées sous le prétexte de la liberté de la patrie , qui est la marote de ce pays-là** (57) . Miquel Pinós , que fou detingut a casa seva , va marxar de Barcelona tement que el virrei **ne lui voulust faire quelque pièce** . A Sant Boi del Llobregat les tropes intentaren de detenir un vell anomenat Vilar que ja havia participat a la revolta de 1640 i a Barcelona va succeir un incident força significatiu : un noble fou detingut per un oficial castellà , espasa en mà , per haver dit en un mercat que ni el raïm castellà ni els castellans no valien res . La noblesa hagué de fer gestions davant el virrei per tal que fos alliberat . (58)

Finalment , el virrei concentrà les tropes en ciutats tancades perquè no poguessin ser atacades pels pagesos . A Girona i a Mataró hi havia tropes . A Barcelona hi havia 2.000 cavalls . A Vic hi portà 500 o 600 soldats de cavalleria , que obligaven a pagar i a donar palla , casa per casa , castigant altres pobles de la Plana per haver estat nuclis destacats de la revolta i el bisbe Antoni Pasqual deixà la ciutat per anar a Manresa (59) . J. Dantí ha assenyalat que el bisbe , lluny de

condemnar la revolta havia donat suport al rector de Centelles en les seves accions contra el comte i que va intervenir davant el virrei demanant un perdó per als barretines . Per això , tant Leganés com Villahermosa intentaren , en va , que fos substituït del bisbat de Vic , on restà fins 1704 (59 bis) . Mentrestant , els bisbes intentaven calmar els pagesos dient-los que el rei els perdonaria si es mantenien a casa seva i no es tornaven al alçar (60) . Segons havia informat a Trobat el noble pro-francès de Puigcerdà Manegat , la repressió de Villahermosa damunt els pagesos havia semblat excessiva a alguns nobles , els quals, desconfiant de les tropes espanyoles havien demanat a Josep d'Agulló , segons sembla també descontent , si es posaria davant l'aixecament popular contra els espanyols en cas que entressin els francesos . (61)

Però els dirigents barretines s'esmunyiren de la persecució del virrei , amagats en els seus dominis . A la masia de Torres , un emissari francès hi trobà tres dones i **trois valets avec cinq escoupettes** [devien ser els germans de Sebastià Enric] , **qui estoient à l'entrée de la porte** . De part de Trobat els oferí tot el diner necessari i la dona respongué que un dels fills ja ho faria saber a Torres que estava amagat . L'hereu Noguera , un altre dels caps , també era amagat . A la nit , l'emissari trobà 25 homes armats a prop de Centelles que li digueren que tant de bo els francesos estiguessin allí **pour en chasser ces Boutirons parlant des espagnols** (62) . 16 dels revoltats , la majoria d'ells de l'àrea de Centelles , foren cridats a judici , els quals quedaven exceptuats del perdó general del 14 de març de 1690 . Llavina fou desterrat a Sevilla per 10 anys i Torres , Rocafort i Rocabruna i una trentena més passaren a la Cerdanya i les seves cases , així com la de Soler , foren derruïdes i les terres sembrades de sal . (63)

Malgrat tot , el gener de 1690 circulava per Catalunya un opuscle imprès , segons sembla redactat per Trobat , amb el suposat discurs que hauria fet un diputat el 30 de novembre de 1689 que defensava Soler i Torres amb un llenguatge molt patriòtic : **No sabem tots nosaltres que lo que ells han fet en 1688 és estat generalment aprovat per tota la província , que a ells se deu lo haver-la deslliurada de la major oppressió que jamay ni nosaltres ni nostres passats haguéssem vista ... Ha llibertat ! quan dolsa esta memòria , quant poch se estima , y quant poch són los hòmens**

que volen recordarse de la sanch que nostres predecessors han derramat per conservar-la (64) . Kamen ha explicat que si bé l'intendent va escriure el text , el féu recollint opinions semblants de personalitats catalanes : J'ay composé ce mémoire comme s'y estait l'avis d'un député tant pour les mettre en défiance entreux et le viceroy , que parce que l'on nous a averti qu'il y avait deux de ces députés qui sont soubçonnés d'estre dans les intérêts de la province pour conserver sa liberté , et que si ces députés n'ont pas dit dans l'assemblée tout ce qui est porté par le papier , ils ont dit en substance tout ce qu'il contient (65) . De fet , Trobat coneixia perfectament els problemes de fons entre Catalunya i la monarquia i el llenguatge que calia emprar per esperonar els ànims dels catalans enfront dels ministres castellans .

2.2. CENTELLES I LA REVOLTA DELS BARRETINES.

Deixarem, de moment, l'evolució cronològica del moviment dels barretines, el qual, de fet, a partir de 1690 té unes proporcions molt més reduïdes alhora que pren un altre caràcter, per analitzar amb detall el paper de la vila de Centelles en la revolta, entre el 1687 i el 1690.

Tant Dantí com Kamen i Pladevall han assenyalat la importància de Centelles en l'inici i en el manteniment de la revolta, com ja havia fet oportunament Feliu de la Penya (66). El fet que provocà l'esclat del conflicte a Centelles i als pobles de l'entorn, per la situació extrema a què s'arribà, fou l'enfrontament entre el comú i el comte, Francesc de Blanes i Carrós-Centelles (branca dels Centelles que va pledejar més de 50 anys per la possessió del domini de Centelles amb la branca valenciana dels marquesos de Nules i de Quirra i, una volta aconseguit, intentà obtenir el màxim d'ingressos possibles dels seus vassalls, segons Pladevall) (67) a conseqüència de l'extralimitació en els seus poders i de les iniquitats que exercia damunt la població. El 1642 ja hi va haver un plet pels abusos d'aquest en la percepció del delme que els pagesos es negaven a pagar, perquè el comte els exigia la setena part de la collita en lloc de la desena (68). Sense que en coneguem les circumstàncies, tal com ens explica X. Torres, la casa del comte fou assaltada i a començaments de 1643 alguns veïns de Centelles i Sant Quirze Safaja s'hageueren de refugiar a Aiguafreda fugint de la justícia del comte. (entre ells en Colobrons vell i l'hereu Talladella de Centelles, els Serratacó de Sant Quirze, els quals tenien partidaris a Balenyà). Les poblacions de la baronia, però, romanien dividides i el comte tenia els seus seguidors. El pareire Miquel Casanova, fadrí del sotsbatlle, fou assassinat per ser un home del comte. Fins i tot, Pau Claris havia intervingut a favor del comte de Centelles, el qual era un baró lleial a la Generalitat (69). El mateix Enric Torres, dirigent barretina, hi entrà en conflicte el 1683 perquè el comte es negava a complir uns acords presos anteriorment sobre les aigües per als pous de glaç que ell explotava a Sant Quirze. (70)

Gràcies a un extens memorial del comú al rei escrit probablement el

1687 , que constitueix un veritable compendi de greuges antisenyoriàls , coneixem les raons de fons de l'enfrontament entre el comú i el comte . Malgrat la seva extensió , hem cregut interessant de reproduir-ne les parts essencials i de resumir-ne d'altres (71) :

1 . **La Universidad , Villa y término del Condado de Centellas ... allándose bajo el dominio del conde o experimentado de mucho tiempo a esta parte diferentes vexaciones ya de el conde como de sus ministros ...**

2 . **La primera opressión que padecen es la mala election de ministros de justícia que haze el conde con el fin de oprimir a sus vassallos .** I feien constar que el comte havia nomenat batlle Jaume Casanovas i Biguer , el qual cobrà diverses quantitats al poble per a la contribució dels soldats i se les apropià amb el consentiment del comte . El comú inicià una causa per aquest motiu .

3 . **Es de tanto grado la mala election de los ministros , que otro Bayle que ay en la villa de Centellas , en ves de ser ombre de buenos costumbre , de que se nesessita para la administración de justícia está tenido en tan mala opinión , que su casa es receptáculo de facinerosos .** Davant les queixes del comú al comte , aquest , **antes bien irritado destas justas representaciones , respondió que lo haría peor , y en adelante se han experimentado mayores opressiones , en deservicio de Dios y de su Magt .**

4 . **Otro official ha creado el Conde , para administrar justícia a sus vassallos que se llama Masmiquel , supernumerario , llamado el Comissario , que es de tan mala calidad , que se pudieran refarir muchos delitos ...**

5 . **No menos se alla afligida dicha Universidad por otros ministros como son Nuncio y Carselero , pues siendo sujetos en quienes concurren las mismas calidades , que en los hotro referidos , han cometido delitos públicos , y parese que los cometen con auctoridad del Conde pues teniendo la noticia , no son castigados ni menos reprehendidos , dexádoles vivir a su libertad con escándalo del Pueblo .**

6 . **No puede servir de disculpa al Conde , ni escusarle el que los exessos de sus oficiales no sean inmediatamente suios ,**

pues los delitos de ellos son públicos , y quando no lo fueren , ha hecho la Universidad instancia para el castigo , y ha despreciado las quejas y lamentos de sus vassallos ...

7 ... en qualquiera república bien gobernada , los ministros de justicia no es bien que sean interesados , teniendo los arrendamientos de la carnisería , panedería y tabernas , porque si en las medidas y peso huviera alguna falta no se puede remediar siendo los mismos officiales de justicia los interesados y siendo Juan Rossell Bayle y arrendador de la carnissería mal podrán regularse los accessos ... por ser un mismo sujeto juez y parte ... y por tener asimismo el referido Juan Rossell dos officios , de Bayle y fiel ...

8 . Es en tan grande accesso la vexassión que haze el Conde a sus vassallos , que en el común sustento de pan y carne les impide que compren en la carnissería y panedería de los eclesiásticos de aquella comunidad de Centelles castigándoles de que compren en hotra parte que en la panedería y carnissería que en dicha villa ay , siendo ordinariamente lo peor que se vende , cuyos emolumentos son del Conde , quitando la libertad que cada uno tiene de comprar en donde mejor le está ...

9 . No solamente ha padecido y padese opressiones el Común de Centelles pero también sus particulares , porque aviéndose opuesto Bernardino Colell , boticario en el consejo de la Villa , (en cosas tocantes a la Universidad) a la opinión del Conde , fue tanta la aversión que le tomó que le hizo prender en Barcelona y estuvo detenido en las Cárses Reales de aquella ciudad muchos dies , y no aviéndole topado crimen alguno , no menos avérsele hecho protesta , salió libre de las cárseles , hasiéndole este agravio sólo por gusto ...

10 . No paró en esto la mala voluntad del Conde contra dicho Collell , el qual aviendo buuelto a su casa , pensando que ya quedava satisfecho el Conde , por averle hecho passar por semejantes trabajos , estando una noche en su casa , muy descuydado , le acometieron seis o siete hombres , y emparándose de hotra puerta de la casa se libró de este

acometimiento que según se juzga fue para matarle o hazerle algún grande danyo a su persona , y según la fama pública fueron operacionnes del Conde , a más de que los mismos hombres dixeron avían recibido quatro doblones por manos de los officiales y ministros de dicho Conde ... Avisat per un eclesiàstic , finalment , Collell hagué de trasladar-se a Sant Feliu de Pallarols per salvar la seva vida .

11 . No sólo el mal tratamiento del Conde fue contra de sus vassallos pero aún se extendió contra los procuradores y síndicos de dicha Universidad que seguían diferentes pleytos en Real Audiencia y en uno en que era procurador el dr. Joseph Vidal , por aver salido sentencia en favor de la Universidad , y interpuesto suplicación fue tanto el enojo del Conde que le dixo le mataría , y llegando esta noticia al Sr. Cansiller , por evitar que el Conde no hiziesse algún extremo , sin razón arrestó al referido procurador en su casa por algunos dies , sin averle dado motivo alguno , previniendo el zelo del Cansiller este expediente por evitar mayor daño .

12 . No se huviere visto la Universidad y particulares de Centelles con las opressiones referidas y hotras que se dirán a V. Magt. a no aver tenido el Conde tan grande inclusión con el Marqués de Leganés , lugarteniente y Capitán General de V. Magt. en aquel Principado , porque en los pleytos que movió el Conde le tuvo tan favorable que sus cosas las tomaba como suias , recomendando a los hoidores de la Real Audientia las pretensiones del Conde , y con este apoio ha henprendido el Conde muchas cosas para ajar a sus vassallos , lo que es notorio en Cataluña .

13 . Entre hotras no es de menor ponderación los gravámenes que padessió aquella Universidad en lo tocante a la contribución y alojamiento de los soldados de V. Mgt. , y no obstante , que este servicio le han hecho con gusto , que corresponde a su obligación , fue tan desigual a sus fuersos que no pudo naturalmente llevar el peso que se le cargó , pues sobre los servicios passados , des del anyo 1652 sirvió dicha villa

últimamente pagando bente y quatro reales todos los días por más de un año al Capitán de Caballos Dn. Plásido Caravajal sin tener emolumentos algunos dicha villa , cuia cantidad de dinero se avía de repartir entre los particulares para poderle dar y cumplir con la contribución , deteniéndose el capitán el pan de monición que se acostumbrava antes a dar a las villas en trigo , para subvenir las y minorarlas el cargo , y no obstante que se quexó la villa al Tesorero Dn. Pedro Montaner el consuelo que sacó fue dezir al síndico que se quexavan de poco , porque sabía del Conde que podían pagar los 24 reales , y que sino los pagavan enviaría mayor alojamiento .

14 . Aumentó el peso del referido alojamiento , el no querer el Conde que sus oficiales Ministros de justicia entressen en el repartimiento de la contribución , antes bien ordenó que fuesen exemplos , con que por esta razón se hizo muy intolerable y desigual a las fuersas de los que contribuían .

15 . Allándose fatigada dicha Universidad del referido alojamiento del Capitán don Plásido Caravajal , entró la Compañía del Capitán Dn. Félix Vallaró , y continuando la villa sus representaciones al Tesorero Dn. Pedro Montaner que antes avía ofrecido que moderaría el alojamiento , no se alcanzó cosa , continuándose el mismo desconsuelo en que se estava , hociendole el Conde con sus repetidas instancias al Tesorero para que cargasse a sus vassallos , y al Capitán Dn. Félix Vallaró para que los maltratasse , y con el maltrato les obligasse a pagar la misma contribución de 24 reales , y con estos modos executava el Conde sus enojos contra sus vassallos poniéndoles en términos de desesperación , pues se sabía que todas estas cosas les fomentava el Marqués de Leganés por dar gusto al Conde .

16 . Llegaron estas noticias con tanta sertesza a dicha Universidad , que universalmente concibieron que el enviarles tanto alojamiento , no era por azer el servicio de V. Magt. sino castigo del Conde , por los pleytos y sinrazones que quería de sus vassallos .

17 . Entendió el marqués de Leganés que la Universidad de

Centelles no pagava los 24 reales (por no poder llevar tanto peso) sino que le avía ofresido 18 reales . Envió a llamar luego los jurados y síndicos y les dixo que tratassen de conponerse sino querían experimentar sus rigores , diziéndoles que ya tenían dineros para pleytear con el Conde , los tendrían también para las contribuciones de los 24 reales , cui respuesto , amás de hotras noticias , conpruevan el effecto con que el Marqués de Leganés mirava las cosas del Conde favoresiéndole en todo .

18 . Á vista de esto comensó el marqués de Leganés a azer prender a muchos particulares de Centelles , síndicos y jurados , pretendiendo por estos medios forsar a la Universidad a la contribución , y lo más sensible fue la prisión de Enrique Torras , que aviéndole llamado el marqués a la ciudad de Barcelona le hizo prender , no obstante la palabra con que le quedava assegurada su persona , teniéndole preso en su palacio , con guardia de vista , y después que quedaron libres de la cársel , a unos y hotros les ordenó que fuessen a besar la mano del Conde , del que se ve que de todos estos trabajos era el Conde el auctor , lo que era público y notorio por aquel Principado .

19 . L'escrit acaba recurriendo a los Reales pies de V. Magt. , esperant que mandará se ponga el remedio más conbeniente para atajar semejantes opresiones .

El component antisenyorial esdevé fonamental , doncs , per explicar l'inici de la revolta a Centelles i la participació activa d'un grup de centellencs en la seva difusió per Catalunya .

Al conflicte latent s'hi sumà el malestar provocat per les contribucions a les tropes i per les exempcions que gaudien els privilegiats . Fou particularment greu l'enfrontament mantingut entre el comú de la vila i els familiars del Sant Ofici . El batlle i els jurats , cap el 1689 , exposaven que dicha villa y término se componían de docientos y quoreynta casas en las quales se hallan nueve familiares del S. Officio de la Inquisición ... Los quales son señores de diez y ocho casas , las mayores , y que si los familiares no contribuían en las costas que se harían , el

servicio sería muy tenue porque las demás casa son pobres . A lo que respondió don Joseph Ferrer [jutge de l'Audiència] los tadearía para que los familiares asistieran al Real Servicio , como los demás . Estas esperansas obraron de tal suerte que levantaron ocho soldados y les an sustentado efectivamente en campaña . Però els familiars seguien sense col.laborar amb el comú . Tampoc no contribuïen al manteniment del capità Pere de Planella i els seus vuit homes , tot i que el mateix batlle i els jurats tenien allotjats soldats a casa seva , pagaven contribució i participaven en el sometent . Per això el comú prengué mesures dràstiques davant les quals els familiars reaccionaren aviat : Visto lo que se ha ponderado y oydas las repetidas y lastimosas quejas del Pueblo irritado , para evitar algún siniestro caso , fue preciso ejecutar algunos bienes de familiares . Pensando salir bien por este camino se a innovado que dicho Comissario [del Sant Ofici] descomulgó al bayle y jurados mandándoles restituir las cosas ejecutadas .

(72)

Efectivament , el comú segrestà per penyora , cocs de la casa de Miquel Roure , vuit nodrissos de la casa de Joan Bernils , trenta tres cabres de la casa de Joan Seratacò , una jumenta o burra de la casa de Joseph Presseguer , un ramat de moltons de la casa de Isidro Figuera , un matxo lletó y una somera , que foren venuts a l'encant públich malgrat les amenaces dels inquisidors . El conflicte va degenerar en escaramusses quan el familiar Gabriel Estrada acompanyà un nunci de la Inquisició a Centelles per tal que el comú els restituís els béns incautats : sent lo Jurat en la plaça de dita vila se encaminà fugint per un carrer y anant lo nunci tras de ell y dit Estrada quel guiave fins prop de la casa que anà dit Jurat , lo Balle féu seguir tota la gent de la plaça y fent tancar los portals de dita vila los dits familiars feren aixir lo dit Gabriel Estrada per una porta falça de Jaume Rovira , la qual porta feren paredar y lo nunci hagueran de acompanyar tres familiars de aquí a Vich per fer la relatio , y dit Gabriel Estrada per dit respecte se agué de ausentar de dit comptat . Fins i tot algun masover dels familiars fou empresonat i un altre hagué de fugir de la vila (73) . Sense que coneguem quin fou el final del

conflicte , el comú de Centelles va continuar fent gestions per saber com s'havia de resoldre judicialment la qüestió , si davant el Consell Reial o bé davant els inquisidors i insistia que el valor dels béns incautats era inferior a la contribució que corresponia als familiars (els quals havien promès pagar-la) i que **voler que lo batlle y jurats fassen bestraurer los pobres per las pagas dels familiars és cosa molt pesada y poch quieta perillosa de crear esbulls i ruidos . (74)**

L'actuació desesperada del comú de Centelles i dels seus habitants , en bona part deguda a la manca d'un interlocutor vàlid a qui exposar els abusos a què estan sotmesos , féu que encara el juliol de 1690 , quan la revolta ja havia estat controlada , Torres i els seus homes ara ja al servei de la monarquia francesa , hi trobessin suport . Un jutge de la Cort Reial en parlar del comtat de Centelles i de l'Estany ho constatava : **se ve evidente su obstinación y quan seguro pueden Torres y sus sequases disponer de aquellos naturales , como de los maiores enemigos de su Magd. para en todo tiempo refugiarse en dichos parajes , cosa que , segons ell era greu perquè eren llocs molt poblats i ben situats geogràficament , añadiendo que los de Sentellas y del Estany no dexan de tener en los lugares vezinos algunos dependientes (aunque pocos) que asta aora sea por su mala naturaleza o por parentesco siempre procuran hazer estrago en deservicio de su Magd. en los lugares que habitan quando no sea en los finos vasallos que son muchos , alomenos en lo que en primera intención sólo atienden a la conservación de sus casas , y siguen los que les parecen que vensen y estos son muchísimos más que los buenos ni los malos y de estes es fácil vencer muchos a qualquier accidente con la sizanía que esparcen los malos de que an de matar y quemar las casas de los que no les siguieren , ya prometiendo montes de oro como dizen a los que siguieren el partido de Francia y con otras ficciones y enbebeces que tienen premeditadas y hazen correr en los lugares . (75)**

Però el duc de Villahermosa , a finals de 1690 , posava fi a la revolta latent del comtat de Centelles , més o menys virulenta segons la conjuntura , iniciada el 1687 . El Tercio de Aragón , a les ordres del

conde de Guara , amb el pretext de dur tropes a la muntanya per protegir la frontera el sotmeté a fin de que les sirviese de corrección . Aleshores , al punto que se sintieron con la carga empezaron con gran sumisión a confesar sus pasados yerros explicando por lo menos en lo aparente mucho arrepentimiento ... valiéndose del Maestro de Campo para que me lo representase , y que estaban prompts a ejecutar quanto se quisiese de ellos por verse restituidos a la gracia de V. Mg. Una vegada la població fou reduïda , els síndics van haver de presentar-se al comte , el qual els digué que la primera cosa que havien de fer era reedificarle la Orca y el Rollo [la forca i els costells , els símbols senyorials] que le avían derribado , siendo la principal señal de reconocerle por dueño . Així ho van fer : al instante lo empezaron a poner por obra , y después se confirió el acuerdo de las diferencias , y se puso en una tan uniforme proporción de entrambas partes que volbieron los síndicos a participarlo a su Común con muy segura certeza de que lo aceptarían , como a sucedido , pues luego prestaron poder amplísimo la Villa y Condado al Conde [de Guara] Maestro de Campo del Tercio de Aragón ... para que ajustase con el Conde [de Centelles] todas las diferencias embiando ... seis personas , dos de la Villa y quatro del Conde (entre les quals el virrei nomenà Dn. Josep Pastor i Mora i Dn. Francesc Rius i Bruniquer , jutges de l'Audiència) . (76)

L'acord s'aconseguí aviat . El 25 de novembre Josep de Haro escrivia a Villahermosa : se ha concluido el ajuste de las dependencias del conde de Centellas con aquella villa . Tres dies després , es decidia de retirar el Tercio de Aragón de Centelles por no exasperar aquellos naturales quando an mostrado tanta fineza . (77)

Malgrat tot , l'acord fou molt favorable als centellencs i cristal·litzà en la Concòrdia de 1690 , la qual facilitava un marge d'acció més ampli a la universitat i li reconeixia el dret de tenir fleca , taverna , carnisseria , hostel , venda de neu , així com el dret de caça , de pesca , d'ús d'aigües corrents , de fonts , etc. i satisfieia plenament les aspiracions d'autonomia municipal del grup de propietaris que encapçalaren la revolta . També es reestructurà la participació popular en la universitat substituint el consell general de caps de casa per un d'ordinari i de més

efectivitat , de 32 membres (16 de Centelles i 16 de les parròquies foràntes) i per un consell general de 72 membres (també de 36 i 36, respectivament) , segons Josep Ma. Font i Rius (78) . Els resultats significaren un canvi substancial en les relacions entre la vila , desitjosa d'obtenir la seva autonomia municipal , i el comte . Un informant , el desembre , afirmava : **muy realmente puedo decir que hallará esta tierra con una manifiesta y notoria diferencia de la constitución en que estava cuando yo vine , pues se administra la justicia con livertad y es respetada y todo a mudado de aspecto más favorable** (79) . Perquè s'arribés a aquesta solució evidentment el comte de Centelles hagué de renunciar a bona part dels seus privilegis i a la seva omnipresència i , naturalment , a la seva actuació constantment arbitrària en l'aplicació de la justícia . De nou , un informant del virrei , remarcava **la fineza con que el conde se a portado sin reparar en la pérdida de renta considerable para que se lograsede este efecto que a de importar mucho al servicio de Su magestad** , i proposava que el rei li mostrés el seu reconeixement en una carta i que , fins i tot , se li oferís el càrrec de Batlle general (80) . Tanmateix , per assolir l'acord , va caldre que el comte perdés el seu amic en el càrrec de virrei , el marquès de Leganès . És de suposar que el virrei Villahermosa estava disposat a posar fi als abusos exercits pel comte els quals havien generat un ambient de revolta permanent al comtat de Centelles no gens beneficiós per a la prou difícil tasca de manteniment de l'ordre públic al Principat per part de les autoritats reials .

2.3. SEBASTIÀ ENRIC TORRES .

En parlar de la revolta dels Barretines a Centelles no podem oblidar el paper dirigent d'un grup de propietaris ben consolidats , influents en el seu medi i amb bones relacions amb un sector de les classes dirigents barcelonines : Torres , Rocafort , Rocabruna , Llavina (el qual participava , a més en l'arrendament de botigues de Centelles) (81) , Rossell , etc... Tots ells es trobaven units per interessos econòmics i de representació municipal enfront del monopoli del poder que exercia el comte de Centelles , com a grup social ascendent que era i , fins i tot , per vincles familiars .

Sense cap mena de dubte , però , el personatge més representatiu d'aquest grup , pel seu lideratge i alhora per la seva activitat econòmica , era Sebastià Enric Torres , més conegut com Enric Torres . Els Torres de Sant Quirze Safaja (Vallès Oriental) eren una família benestant , propietaris de terres i d'un mas ric , a més d'exploradors d'uns pous de glaç en ple rendiment (el 1677 l'Enric i el seu pare Pere Pau tenien arrendat el servei del glaç de Barcelona ; el fill de l'Enric , Jaume , el 1701 sol·licità de nou la plaça d'arrendador per cinc anys i , més tard , el 1736 , subministraven el glaç al comú de Sabadell) (82) . L'ur representant comercial a Barcelona era Jaume Circuns , gendre de l'Enric , que entre el 1680 i el 1690 posseïa una botiga que ell mateix administrava , on tenien participació Pau Feu i Salvador Feliu de la Penya . El mateix Circuns va intervenir posteriorment en activitats industrials del botiguer Martí Piles i , finalment , obtingué el càrrec de comissari de besconvis dels exèrcits austriacistes (83) . Malgrat aquests lligams estrets amb la burgesia puixant de Barcelona , Enric Torres , per la seva condició social de pagès i com a jurat , es va veure abocat a contreure compromisos evidents amb la revolta pagesa , a allunyar-se de la burgesia amb la qual es relacionava comercialment (com hem vist , Josep Feu i Feliu , la família del qual tenia una botiga amb Jaume Circuns , fou obligat pels barretines a esdevenir portaveu seu amb l'amenaça de cremar-li la casa) i a pagar el preu elevat de l'exili i

de la desfeta de les seves propietats primer a mans de les tropes reials i , més tard , a mans dels *vigatans* a la Guerra de Successió . El distanciament amb els cercles burgesos arribà a l'extrem que els Torres , de la mateixa manera que els altres dirigents barretines , prengueren partit per Felip d'Anjou , quan aquells esdevingueren capdavanters de la causa austriacista .

En el context de la conjuntura crítica de 1687-1689 , agreujada per la tensió entre el comú de Centelles i la seva rodalia (de la qual formava part Sant Quirze Safaja) amb el comte , Enric Torres es va veure progressivament involucrat en el moviment de revolta dels barretines i en la seva direcció . Mantenia bona relació amb d'altres dirigents : amb Antoni Soler de Sant Boi de Llobregat (amb qui s'escrivia almenys des del 1683) (84) ; amb Rocafort de Santa Maria d'Oló , la filla del qual , Rosa , es casà amb el seu fill Jaume el 1699 ; amb Rocabruna , també de Santa Maria d'Oló , el qual en morir Enric es casà amb la seva dona Paula Costa ; amb Joan Clascà , també propietari , casat amb la seva filla Maria Àngela , la qual enviudà i es casà amb Jaume Circuns (85) ; i amb Josep Llavina de Centelles .

La incidència de Torres entre la pagesia del comtat és indiscutible . Al mas les Torres es guarden documents importants que denoten el seu grau de compromís amb els revoltats . Entre d'altres , la còpia d'una carta del marquès de Leganés al rei on exposa l'oposició dels centellencs a la contribució de les tropes d'Antonio Serrano el 1687 ; la carta dels consellers de Barcelona on demanen que siguin reintegrats en el càrrec els germans Saiol i Ciges (que ja eren en llibertat i amb dret a insacular-se) , de 1688 ; un escrit anònim de 1688 on , en nom de *la terra* es demana l'aplicació de les constitucions respecte a les insaculacions i , finalment , el perdó de Leganés del 10-IV-1688 . (86)

A més dels caps de la revolta esmentats , Torres mantenia correspondència amb Daniel Saiol , que intentava que es valgüés de la seva credibilitat entre la pagesia per tal de cercar una sortida moderada al conflicte . El 23 de juliol de 1688 Saiol , en una carta que ja hem esmentat en parlar de la revolta , li demanava la seva col·laboració per a recoilir palles per a la cavalleria . I , de nou , se li adreçà el 15 de maig de 1689 , davant la perspectiva de creació d'un cos d'infanteria de 1000 homes , per tal que si sa **exce.lència** [el virrei] **deixa la**

nobrament a les viles i llocs del Principat , espero que per medi de Vm. i de Josep Llavina ha de conseguir lo nobrament de mestre de camp lo Sr. Dn. Miquel de Pinós ... per ser un cavaller de la suposició que tots sabem, desitjós d'aplicar-se al servei del Rei i de la Pàtria , i que ha desitjat estos empleos en los Tercios de la Diputació i ciutat , los quals los hi han baratat per sinistres negociacions , lo que se ha sentit comunament per ser un cavaller que , a més del valor que ha heretat de sos pares , és per sa persona bel·licós i de qui pot esperar esta província adquirir molta glòria en los bons successos de les armes ... (87)

Amb tot , la imatge que la correspondència dóna d'ell és la d'un home moderat que es va veure abocat a prendre actituds compromeses , tal volta no desitjades per ell . Així , el 7 de gener de 1688 , davant les fosques perspectives del negoci del glaç provocades per la seva significació en la revolta , segons sembla un tal senyor Navarro pressionat pel virrei el perjudicà no comprant-li el glaç que li havia encarregat , escrivia en to desesperat a Jaume Circuns : **Bé sap Déu Nostre Senyor de lo que passa i tota la veritat del que jo he obrat ab la meua gent i crega que he fet tot lo que podia un home de dar-los-ho entenent i desenganyant-los d'un a un anant per les cases i me sap molt de mal que me cùlpian ab tanta manera , però lo que més me sap greu és de Vm. i del Sr. Navarro que saben la veritat del que jo he dit que feia , que del Senyor Virrei no me n'espanto , que té molts que li deuen dir mal de mi que voldrien me perdés , però m'aconsola que tinc Déu Nostre Senyor de la mia part... i axí li suplico per amor de Déu me fassa servei veura's ab lo Sr. Navarro i dir-li què li he fet , ab què l'he agraviat que me vulla dexar d'aquexa manera , que estic cansat de escriura-li tantas cartas i mai me torna rasposta ... Jo no sé què me fassa que tothom me vol mal que ja sap vostè i sap Maria Santíssima lo que he fet per tornar en gràcia ab sa Excel·lència i mai n'he acabat res d'aquesta gent que estan tots tan esfuriats que un home no sap què fer ni sé com tornar ab amistat ab sa Excel·lència sensa fer res de que me havia encomenat encara que per ma part no he faltat ab tot**

allò que pot fer un home , i axí si Vm. no m'ajuda de veure lo Sr. Navarro i arrahonar-li ab bones paraules , que a Vm. no li faltará modo , per a que jo puga estar-me quiet ab mos fills i puga aprofitar lo pou del glaç que jo sap que sensa lo pou no podem viure gaira bé , i si a cas Vm. no ho podia alcansar veure algun amich li parlàs , o si Vm. se asercava algun dia parlar al Senyor Virrei veia de disculpar-me , que bé sap Déu no tinch culpa com me donan , que no em sabria greu que me fessan qualsevol agravi si jo tenia culpa i si no havia obrat bé d'ençà que aní a Granollers que és lo que he dit sempre a sa Excel.lència , ab que jo espero que Vm. me traurà d'aquest empenyo . (88)

Aquesta és , també , la impressió que produeix un escrit redactat per ell adreçat a la família , a manera de justificació de la seva implicació en la revolta , la qual els ocasionò persecució i perjudicis evidents : Exhorto a fills , néts i besnéts i los descendents meus se recòrdien de ma desventura , que trobant-me jo jurat d'est terme de Centelles lo any 1687 , carregada la província de tants treballs , de composacions que se tragué lo comte , de set-centes i quatre dobles cada el dia pagava la província , i ademés fer la vida a los soldats sent fora de los presidis , i per ser lo treball tant ab excés i no poder arribar a pagar los pobres pagesos i menestrals per no tenir alivio de los cavallers per tenir ells les mellors haciendes no donaven favor ni alivio als pobres i així los dits pobres per a fallar-los les forces fou forçós d'haver de fer algun moviment , i així jo per tenir compassió de la nostra gent i el carinyo [que] tenia a la pàtria i el consell de molts amics , i vist que lo rei que Déu guard no se n'acuitava , sinó los capitans i alguns senyors de Barcelona , vist tot açò , mogut de bon zel me feu veure més del que devia fer , per lo tant me viu ab tanta desditxa que me cremaren la casa i m'haguí de guardar quatre mesos ab grans perills de la vida i d'una mort afrontosa , fins a tant [que] per a salvar la vida me n'haguí de passar a França , i açò fou causa los consells de molts amichs , i quan fuí en lo treball tothom s'ho mirà , sinó el pobre Soler que prest ho va pagar , que

santa glòria posseesca , i aixís està per avís , que diu lo vocable , que qui fa pel comú no fa per ningú . I aixís vos avís que per ningun temps no us poseu davant en res sinó és en coses del servei de Déu , perquè quan sereu en lo treball tothom s'ho mirarà , i aixís deixo esta nota per mos descendents se recòrdien del passat . Henrrich Torra de Sant Quirze (89). Aquest testament polític , tan impressionant , revela la confusió d'un pagès que havent lluitat per la defensa d'un ordre moral considerat just , el qual implicava unes obligacions però també uns drets , assumit àmpliament per les classes baixes -el que anomenariem en llenguatge thompsonià *l'ordre moral de la multitud*- (90) , ha sofert primer el bescantament de les persones dels estaments superiors amb les quals es relacionava i , finalment la repressió despietada . Un altre barretina col·laborador de França , també havia dit que **s'il avait des affaires ce n'estait pas pour estre traistre à son roy mais que c'estait par la meschante conduite des ministres d'Espagne . (91)**

I , de fet , l'actuació de Torres entre 1687 i 1689 , fins a l'inici de la repressió de Villahermosa , està marcada pel possibilisme : el 1687 Leganés se serví d'ell perquè la població contribuís ; amb Soler feren l'oferiment de la palla per tal que es retirés la cavalleria el 1688 i l'any següent oferí al lloctinent de reclutar 15000 homes per lluitar contra els francesos (92) . A través de la correspondència també es posen de manifest la religiositat i les seves preocupacions paternals . Així , des de l'exili de Codelet , a Prada , on es trobava amb la seva dona Paula Costa , escrivia al seu fill Jaume que li enviava **los agnus i la campaneta i una creueta de Jerusalem** i tot sovint li parlava d'altres qüestions de caràcter econòmic , relacionades amb els negocis familiars . Encara el 1698 li aconsellava : **aportat't del millor modo que pugau , que vaia bé per uns i per altres i fes-te ben voler de la gent , que és lo que importa , i que no apòrties pistoles , que ja t'ho tinc referit ab altres cartes (93)** . Recomanació , que fou en va perquè Jaume Torres seguí els seus passos i el 1694 era nomenat pel Duc de Noailles lloctinent de la companyia de fusellers de muntanya a les ordres de Sebastià Antic i a la Guerra de Successió fou capità de minyons filipistes . (94)

Finalment , tot i l'evidència del fet que Torres i els seus amics esdevingueren agents francesos , es fa difícil de comprendre com un home moderat i fidel al rei assumís aquest paper : un home que havia alçat la veu contra l'opressió del comte de Centelles i de les tropes , contra la transgressió de les constitucions de la pàtria (tant pel que feia a les desinsaculacions dels Saiol i de Ciges , com als allotjaments i contribucions no reconeguts constitucionalment) , **un home molt aficionat a la terra i a les coses del rei** , segons expressió d'un contemporani (95) . Com a resultat de la revolta , específicament pagesa i amb l'oposició dels organismes de poder catalans , llevat d'excepcions personals , Torres i els seus companys , el 1689 , tenien poques opcions : o negociaven , com varen intentar fer-ho , i claudicaven , o bé davant l'actitud fèrria de Villahermosa , entraven al servei de França . De fet , la guerra amb França , aquell mateix any , l'assassinat de Soler i de Castelló , entre d'altres barretines , i la dura repressió exercida pel virrei no van deixar-los cap més alternativa que refermar llur entesa amb els francesos i exiliar-se . El diari del Perai exposa amb claredat la tria forçosa a què es van veure obligats els dirigents barretines : **avent perdonat lo rey perdó general , los ministres an volgut usar de tan gran bergantada , qu'és estat força de aver-ce'n de pasar molts a França , sent bons servidós del rey d'Espanya , perquè de altra manera no se serían salvats , y damprés poguésan persaguir donas y fills de aquells ... y lo dit Torres , quan véu que se n'avia de pasar perquè tant lo persagían , a plagà una codrilla de aquells que estàvan ab mal y a per matar-lo y no pogué , li cramà la casa y tants com ne gafaren a Barcelona ne penjàvan o escortoràvan o galera (96)** . L'intent desesperat del virrei de prendre Torres en una emboscada donà lloc a un interessant episodi en el qual es constata el desafiament total d'aquests homes a la justícia reial : el veguer de Vic féu saber a Torres que volia parlar amb ell . Torres li contestà que es podien trobar en el lloc on volgués . El veguer l'assenyalà i **Torres ne manca pas de s'y trouver , ayant pourtant passé cent hommes à un endroit proche pour le sécourir en cas de besoin . Le viguier y estant arrivé il se voulut jeter sur Torres pour le prendre , mais Torres se déffendit si bien et ses gens firent un si gran feu**

sur le viguier et ses soldats , qu'ils en tuerent quelques uns et le viguier fut contraint de se retirer au plus viste et manda au vice-roy qu'il ne se sentait pas assez fort pour prendre Torres , qu'il n'avoit qu'à venir luy mesme pour le prendre . (96 bis)

2. 4. ANÀLISI DE LA REVOLTA DELS BARRETINES .

Al llarg del segle XVII hi hagué multitud de revoltes populars a Europa originades per causes semblants (impostos nous o augmentats , situació crítica provocada per la pesta o per la guerra , males collites , pas de les tropes) i desenvolupades amb una tipologia similar . Entre moltes d'altres , podem esmentar la revolta dels Croquants (1636) , la dels Nu-pieds (1639) , la dels Audijos (1664-1671) i moviments semblants a Rússia i Xina , la revolta de Roure (1670) , la Guerra de la Sal al Piemont (1680-1699) , la revolta dels Angelets als Comtats catalans (1663- 1672) , revoltes a Còrdova , Granada i Sevilla (1648-1652) , la Segona Germania a València (1693) , a Eivissa (1683-1690) i diversos moviments a Occitània , on entre 1660 i 1710 , hom ha comptabilitzat unes 118 revoltes (repartides així : unes 47 antifiscals , unes 28 de subsistències , unes 8 contra les tropes i la resta de signe divers o mal conegut) . (97)

Més enllà de la coneguda discussió entre Porchnev i Mousnier sobre el caràcter *revolucionari* i el paper protagonista de la pagesia (98) , Luisa Accatti ha reivindicat un millor coneixement de l'*ethos* de la gran massa rural de l'Antic Règim per tal que els historiadors puguin desprendre's dels prejudicis ideològics i interpretatius que resulten d'analitzar-la des del concepte de *progrés* entès en una sola direcció , ja sigui des d'una òptica liberal o des d'una perspectiva marxista dogmàtica (la primera , considera la societat pagesa com a retrògrada i reaccionària ; en la segona , els pagesos són vistos com a futurs proletaris o com a forces auxiliars dels obrers , sacrificant ambdues l'anàlisi de la pagesia , la qual és definida per negació) i ha insistit que la consciència de comunitat rural és diferent de la consciència de classe . En contraposició , Accatti ha remarcat els elements permanents que acompanyen el mode de producció pagès fins a la seva substitució pel capitalisme , amb la característica constant que els pagesos es revoltien sempre per un model de vida alternatiu per tal de retornar a una societat igualitària . I , en tant que mític , aquest model planteja una proposta global alternativa . Dintre d'aquest esquema , assenyala , la revolta rural

té tres característiques constants : en primer lloc , la temptativa d'imposar el reconeixement d'un codi de drets tradicionals que respecten un model de vida i que comporten el rebuig de nous impostos (en la mesura que el fisc empobreix la comunitat i agreuja les divisions internes) , el rebuig del lliure mercat i la defensa del localisme (marc espacial on intervé la comunitat) ; en segon lloc , es destaca el paper de les dones , tant per la seva iniciativa com en la seva participació quantitativa en les revoltes , les quals administraven l'economia familiar ; en tercer lloc , està fonamentada en l'igualitarisme originari de la comunitat vilatana . Per tant , la preocupació per la legalitat i pel dret tradicional , explica en part el respecte freqüent dels revoltats a les formes d'ordre i fins i tot a la insubmissió , perquè els pagesos es rebel·len contra les situacions *injustes* , com pot ser l'aplicació de nous impostos . (99)

Aquest concepte d'ordre assoleix la seva màxima expressió en la figura del rei (el trobem plenament representat en els crits de *Vive le roi sans taille et sans gabelle* i *Visca el rei i morin els traidors*) , el qual significa per als pagesos **una societat d'iguals , in cui un uomo dotato da Dio di capacità soprannaturali , e quindi saggio e giusto , cerca di difendere i piú deboli dai piú forti** , segons Polanyi . I , per això , segueix , **risulta chiaro che l'antifiscalismo è la difesa de un modello di società in cui il villaggio e la collettività sono i valori** , en la mesura que la pressió fiscal i la monetarització de la renda provoquen la disgregació de la comunitat pagesa (100) , cosa amb la qual coincideix Y. M. Bercé : **la révolte est une stratégie populaire , une organisation extraordinaire de défense de la communauté contre l'agression fiscale** . Amb tot , Bercé ha reclamat més atenció cap a la psicologia social i cap a la diversitat regional en l'anàlisi de les revoltes antifiscals . Després de recordar que **l'institutionnalisation de l'impôt moderne a été le résultat d'une véritable guerre intérieure menée par les agents de l'État contre les résistances des sujets appartenant à tous les ordres et groupes sociaux quelconques du territoire** , ha advertit la influència dels factors psicològics en els esclats antifiscals : **L'impopularité d'un impôt est un indice non seulement de son caractère provocateur mais aussi de**

l'importance de la pratique sociale qu'il a pris pour cible i ha subratllat la gran impopularitat de la mediocre taxe dite du droit annuel des cabaretiers , la qual afectava el lleure alhora que una categoria social amb notable incidència popular . De manera semblant , el pas de la percepció de les contribucions de part dels funcionaris reials als *fermiers* , així com l'aparició de barreres , taquilles o oficines establertes en un camí o a l'entrada d'una vila o ciutat , esdevenien altament impopulars i , sovint , motiu de prtoteses . (101)

Rosalba Davico també ha insistit en aquestes qüestions : ce comportement se rapporte aux systèmes de pratiques , traditions , solidarités (individuelles , sociales , municipales , communautaires , claniques , parentales , ancestrales , religieuses , etc.) qui sont les verités codifiées par les groupes et qui font mur , ou bien qui entrent en conflit avec l'ennemi commun : la nouveauté . Tout ceci , qui est aussi bien novateur que conservateur , donne aux émotions collectives de l'Ancien Régime un caractère justicialiste , social et qualificatif qui étonne souvent les générations conditionées par l'information reçue sous la forme codifiée par les technologies et les idéologies , et qui sont par conséquent orientées vers des comportements finalisés répondant aux buts dictés par l'organisation . (102)

Ara bé , tornant amb Accatti , amb la desfeta de la comunitat pagesa i del seu model cultural que apareix sempre com un inconscient col·lectiu , decau la capacitat de lluita , la qual es reconstituirà amb l'organització sindical , encara que el descontentament també s'expressarà individualment en el bandidatge i en l'increment de la criminalitat . Però aleshores la lluita organitzada acceptarà en essència el model de la classe dominant i la seva reivindicació serà més salarial , mancada com està d'un model cultural alternatiu capaç d'arrossegar, fins i tot , els no asalarats (103) . Per la seva part , Eva Serra , seguint els plantejaments de R. Mandrou ha remarcat que cal identificar totes aquelles expressions que confirmen una existència col·lectiva a l'Antic Règim tot detectant la solidaritat interna popular i les xarxes de solidaritat rural inteclassista en el marc històric local . Per això , diu , aquest marc històric local és el que aleshores adquireix una

gran importància com a referència enfront de la violenta distorsió que comporta el procés de formació de la monarquia absoluta (l'Estat modern) , distorsió que era afrontada amb resistència també violenta -és a dir , armada- perquè encara no s'havien creat les condicions històriques (capitalisme) que possibilitessin o forcessin a vehicular les contradiccions a través de la confrontació política . (104)

Més recentment , Florence Gauthier i Guy-Robert Ikni han proposat el concepte d'*economia política popular* , en la línia encetada per E.P. Thompson de *l'economia moral de la multitud* , com una **philosophie** qui perdure dans le sens commun populaire , i han argumentat que le pathos du *tout le monde a le droit de vivre* possède ses propres racines qui ne doivent rien à la *bourgeoisie* des Lumières... Concept optimiste qui réfère le genre humain à un ordre naturel harmonique , qui écarte ce qui divise et ne retient que ce qui unit les hommes . Ben altrament al liberalisme econòmic , que ha desembocat en una economia política de la dominació , *l'economia política popular* propugnava una relació harmònica dels homes amb la natura que implicava la igualtat moral entre els éssers humans i el dret universal a l'existència entès com a dret natural . (104 bis)

Finalment , en un intent prou útil de sistematitzar les revoltes populars , tant rurals com urbanes , Raymond Huard ha proposat cinc conceptes clau per definir-los . Aquests són : Quotidianeïtat : en la mesura que les revoltes es produeixen per preocupacions de caràcter quotidià com les subsistències o el pagament d'impostos , les quals comprometen el fràgil equilibri de l'existència . Aquesta quotidianeïtat també és present en la transmissió de les idees i en la participació de les dones en els alçaments . Proximitat : el moviment se sol donar en la comunitat vilatana i també centra la seva protesta o l'acció punitiva a la ciutat on resideixen les autoritats o els grups benestants . L'Estat apareix com a un element llunyà , coactiu , abusiu i carregós . Immediatesa : com a forma temporal de la proximitat . Els revoltats esperen resultats immediats , sense dilacions i sotmeten els mandataris a un control estret . Es tracta , en definitiva , de la pràctica de la democràcia directa en les comunitats pageses ; les dilacions de la

justícia o de l'administració irriuen els revoltats , els quals són clarament conscients que la força popular en acció no pot mantenir-se indefinidament per raons evidents . Moralisme : emana quasi necessàriament de la impregnació religiosa però combinada amb un materialisme popular . Sosté l'igualitarisme que prové de la comunitat pagesa i pot implicar restriccions a la llibertat (de preus , per exemple) , en la mesura que atempta contra els interessos de la comunitat . Tradicció : explica les reivindicacions defensives enfront de la innovació . Són societats on la tradició oral té un pes decisiu . La memòria activa mantinguda per la família , l'ofici i el poble conserva les idees i manté en la llarga durada les fidelitats polítiques . (105)

Retornant a revolta dels Barretines , podem veure com les seves característiques l'acosten a la tipologia esmentada de les revoltes europees del sis-cents i d'una part del set-cents , encara que en alguns aspectes la desbordi . D'una banda , es tracta d'un moviment de caràcter antifiscal i contrari a la permanència de les tropes (al qual , en el cas de Centelles cal afegir-hi el component antisenyorial) amb resultats satisfactoris per als revoltats gràcies a l'extensió del moviment , ja que segons F. Gelat , Catalunya s'estalvià de contribuir 3850 lliures durant uns quatre anys (105 bis) . Fou desencadenat per una situació econòmica crítica a conseqüència de les collites dolentes i la plaga de llagostes que mobilitzà una quantitat creixent de pagesos de l'interior del país . Per tant , el seu caràcter popular , en aquestes zones , és indiscutible i es constata en els diaris de pagesos contemporanis ja esmentats (Avallà , Gelat , Comperó) . Un exemple d'aquesta popularitat el trobem en el fet que el veguer Antoni Fontanelles assegurava que , després d'haver capturat a Centelles el síndic Josep Llavina i d'haver-lo dut a les presons de Barcelona , **le on cobrado tanta ogeriza en la montanya que ha de vivir con mucho cuydado para que no corra riesgo su vida** (106) , mentre que els revoltats eren considerats com a defensors de la **llibertat de la pàtria** . Un altre contemporani explica que en intentar detenir Soler **se mogué tal viafòs que pujà fins al Colsacabra** . (107)

D'altra banda , la revolta dels barretines , amb una presència important de la **gent de la Montanya** , com remarquen Avallà i Gelat en les seves memòries respectives , comptà amb un grup dirigent de

propietaris benestants , sense que arribessin al grau de terratinents , com Soler , Torres , Llavina , Rocafort , Rocabruna i Julià (108) defensors d'un *ordre moral de la multitud* , el qual assumia també càrrecs municipals (síndics , jurats i batlles) i disposava d'una capacitat de mobilització important damunt la pagesia i la menestralia de les zones on el moviment prengué volada . Quedaven clarament al marge de la revolta els grups privilegiats , ciutadans honorats , cavallers i familiars del Sant Ofici , en la mesura que no se sentien afectats pels problemes d'allotjament i de contribució a les tropes . Com ha assenyalat J. Dantí , l'enfrontament entre els estaments populars i els privilegiats es produí per tres raons : pel fet que aquests darrers fossin exempts , per la pressió que els senyors exercien sobre els pagesos a través de tributs i obligacions i per la col·laboració dels privilegiats amb el virrei . D'altra banda , també ha constatat el fet que les ciutats i les viles on predominava l'artesanat , el comerç i els serveis no participaren en la revolta . La relació de les ciutats i viles que el 1689 no participaren en la revolta i que negaren la col·laboració als barretines és altament significativa : Tarragona , Girona , Vic , Manresa , Mataró , Moià , Balaguer , Castellterçol , Valls , Reus , Cervera i Tàrraga , entre d'altres menys importants (109) . Efectivament , el fet que ciutats situades geogràficament a una certa distància del Pirineu i , per tant , ben resguardades d'un atac eventual dels francesos , com Mataró , Barcelona i fins i tot Vic , situació que les convertia en adequades per allotjar-hi la tropa , no participin directament en la revolta és degut , probablement , a que la càrrega dels allotjaments afectava sobretot els nuclis rurals . Però també que aquests centres , especialment els nuclis urbans de la costa , més desenvolupats econòmicament , podien sufragar composicions als exèrcits perquè no s'hi allotgessin . L'ur participació momentània en el moviment es va deure , si de cas , a la presència d'una massa flotant de segadors descontenta i potencialment revolucionària . L'oposició entre camp i ciutat és , doncs , un dels elements característics de la revolta dels Barretines , especialment diferent del moviment unànim de 1640 . D'aquest fet se'n dolia F. Comperó de Rupit , el 1689 : **la villa de Mataró vingué contra la terra y otras muchas villas y llochs y fonch la perdició de Catalunya , que si tots aguésan tirat una part no serían arribats a tants**

treballs . (110)

Un altre component de la revolta , i que esdevé un punt de connexió amb les revoltes de 1640 i 1705 , és el de la reivindicació de les constitucions . Per a l'intendent Trobat , el moviment de 1687-1689 era una continuació del de 1640 , ambdós **fondés sûr les libertés et privilèges que les peuples de Catalogne croyent estre en droit de soustenir , et les espagnols obligez de les y conserver , après la promesse qu'ils en firent lors de la rédition de Barcelonne et qu'ils confirmerent et rattifierent il y a deux ans , à l'occasion des dernières troubles** , escrivia el 1689

(111) . Aquesta vegada , com hem vist , es concreta en el rebuig dels allotjaments i les contribucions per anticonstitucionals i en l'oposició a la regalia reial de les insaculacions , tema que fou cabdal a les Corts de 1701-1702 . Però ara , a diferència del que succeí el 1640 , la reivindicació fou feta , fonamentalment , per les classes baixes . Malgrat que José de Haro afirmés que l'aixecament era degut també a la lluita **desde el noble al plebeyo contra la regalia real de las insaculaciones** , la noblesa no s'hi afegí fins que la revolta ja havia pres proporcions considerables , el 1688 . (112)

Finalment , resta parlar sobre el tema que ha estat més polèmic : el caràcter espontani o controlat de la revolta sobre el qual Dantí i Kamen han manifestat punts de vista no coincidents . La constatació evident de la manca de suport de les classes dirigents catalanes i , sobretot , de les institucions , a diferència del 1640 , i la realitat dels contactes dels dirigents barretines amb les autoritats franceses del Rosselló , ha portat Kamen a afirmar rotundament que **l'ajut de França havia de resultar tan crucial que va dictar i controlar tots els episodis importants d'un moviment que fins ara havia estat tractat com a moviment popular *espontani*** (113) . Tal com li ha objectat Dantí , era impossible de controlar la revolta popular des de França (114) . Si de cas , com hem escrit en un altre lloc , **la monarquia francesa , aprofitant una conjuntura crítica i el descontentament popular , assajava de canalitzar el malestar dels pagesos en funció dels seus projectes d'invasió i d'eixamplament de la frontera** (115) . El general francès De Quinson , el 1705 , en parlar dels barretines deia que s'alçaren 12000 homes en tres dies davant Barcelona

, als quals se'sumaren 4 o 5 mil més , n'ý agent parmi ceux aucun gentilhomme , mais seulement deux bourgeois et quelques bons paysans . I continuava : ces exemples doivent faire voire qu'on doit user de beaucoup de menagement avec les catalans pour en estre les maistres ... la Catalogne n'est pas comme les autres provinces , tous les peuples y sont armés et aguerris (116). Però en fer balanç de la revolta , en cap moment no esmenta el fet que el moviment arribés a ser controlat des de la intendència del Rosselló .

Amb tot , no sembla gaire viable de refutar l'argumentació de Kamen com fa Dantí , segons el qual els catalans tenien massa aversió als francesos per pactar-hi . Rebuig que en part era cert : De Quinson , entre molts d'altres testimonis , que trobarem més endavant , es dolia el 1704 que una part dels nobles , els eclesiàstics i el poble haissent pairfetament la nation française i que fins i tot les gens mesmes qui paroissent les mieux affectionnés , et qui le sont en effet , ne peuvent tenir contre cette antipatie naturelle qui les jette souvent dans le faible de tenir mauvais discours injurieux à la nation (117) . Tanmateix , no hem d'oblidar el sentiment semblant , sinó superior , que sentien envers els castellans -simbolitzats en les figures del virrei i dels funcionaris reials- fins al punt que el dirigent barretina Rocafort , en un informe del 1705 , escrivia que les créatures de prince de Darmstat profitent de l'antipatie naturelle des catalans contre les castillans (118) , antipatia que coneixien prou bé Trobat i els francesos i que ja havien explotat . Castellanofobia sólo comparable a la francofobia del momento , podríem dir amb R. García Cárcel (119) . I el nou intendent del Rosselló D'Albaret , encara hi afegia : les catalans et les aragonais ne voudraient pas être sous la domination de la France non plus que sous celle d'Espagne , mais voudraient avoir la protection du Roy pour avoir un Roy seulement pour eux . (120)

Ben entès , el caràcter espontani de la revolta és innegable . Es tracta , abans que res , d'una revolta genuïnament pagesa amb una mobilització humana de les més importants a l'Europa de finals del sis-cents , com ha recordat Dantí (120 bis) , que respon a una problemàtica essencialment rural . La noblesa , com la burgesia de la

qual Narcís Feliu de la Peña és un clar exponent , si bé inicialment mantingué una actitud possibilista es desentengué del moviment i s'hi oposà en veure perillar els seus interessos perquè aquest es radicalitzava . El record de 1640 era massa viu per arriscar-se en aventures incertes . L' **Informe de verdaderas noticias per a lo maior benefici , quietut i glòria de Catalunya** , imprès a la primavera del 1689 , per tant , anterior a la repressió , estudiat per P. Molas , il·lustra aquesta posició moderada . En ell es defensava la contribució econòmica del Principat per mantenir l'exèrcit i fer front a l'amenaça francesa . També treia importància a l'aixecament dels pagesos fet , segons ell , per gent de poca *estimació* social , i el qualificava com a fruit de la ignorància o de la violència però mai de la infidelitat a la monarquia . Afirmava que les constitucions no impedièn el servei pecuniari al rei , el qual , però , havia de ser suportable . Amb el donatiu les tropes es podrien aquarterar i així s'evitarien els allotjaments . Però , amb tot , manifestava el temor que l'actitud del virrei i de l'Audiència no fossin prou tolerants amb els pobles . D'altra banda , l'**Informe** feia una clara ostentació de francofòbia , amb afirmacions com **los ministros del Rosselló bufaven aquest foc i acusant Trobat d' ingeni borrascós i ànimo turbulento i de fill espúrio de Catalunya** alhora que insistia en el caràcter absolutista de l'administració francesa del Rosselló , on **la voluntat del rei és allí la única llei** , en contrast amb l'espanyola (121) . En radicalitzar-se la situació , a la tardor del 1689 , la Generalitat féu un pregó (30-XI) de to semblant en el qual reconeixia l'esforç del rei per defensar el Principat , elogiava la cavalleria i recordava , de nou , l'enemistat natural amb els francesos : **un Principat tant fidel i lleial ... i tan enemic per naturalesa dels francesos i tan escarmentat en sas tiranias , com se poden recordar molts de aquell temps i publicar els rossellonesos als quals tracten com esclaus** . Molas també ha remarcat que fins i tot membres de l'estament privilegiat , com Josep de Monfar , sense fer costat als barretines , consideraven desmesurades les càrregues militars . El mateix virrei Leganès havia escrit al rei que **los paisanos de Catalunya no quieren porque no pueden pagar la contribución a los soldados de caballos , ni menos darles paja , sino lo que**

dice la constitución , sal , vinagre y servicio . i Feliu de la Penya responsabilitzava , en part , dels successos al virrei Villahermosa i als funcionaris . (122)

A banda de la implicació amb els revoltats d 'Antoni Saiol , Daniel Saiol , Josep Ciges , Miquel de Pinós i Jaume Puig de Perafita , com podem veure en un altre capítol , la documentació francesa planteja que hi hagué una connivència , i fins una certa col·laboració de sotamà , per part de la noblesa , amb els revoltats . Trobat , en una carta adreçada a París , feia aquesta valoració de la seva actitud davant els moviments de 1640 i 1687-1689 : **touttes les révolutions de Catalogne , particulièrement celle de l'année 1640 aussy bien que la dernière , n'ont esté suscitez ny fomentez par aucuns chefs de qualité ni condition . Ce sont des peuples de la campagne qui commencerent celles de l'année 1640 faisant main basse par tout où les troupes d'Espagne estoient , et obligeant la noblesse volontariement ou par force à prendre leur party . i a la revolto dels barretines , deia , tous ces mouvements ont esté suscitez et fomentez par les peuples de la campagne , parmy lesquels il s'estait trouvé des personnes en chaque contrée de Catalogne qui ont pris le devant des autres et s'estant erigez en chefs donnaient les ordre pour l'assemblée , pour déffendre de rien donner aux troupes ... Et quoy que la noblesse de Catalogne ouvertement n'a pas pris le party de se déclarer en faveur de ces gens-là , elle n'a pas laissé d'approuver leur conduite , et l'on peut mesme croire qu'elle a esté celle qui a porté les ministres d'Espagne à consentir à tout ce que les peuples ont proposés , tant pour l'intérêt qui leur en resulle de soulager leurs vassaux que pour se rendre necessaires aux espagnols , et les porter pour la crainte d'un soulèvement de toute la Catalogne à faire tout ce qu'ils souhaitent . Et en effet c'est la noblesse qui a porté les ministres d'Espagne non seulement à accorder ce que ceux qui s'estaient soulevez demandoient , mais encore , à les obliger de caresser les chefs de la sédition et a leur faire connoistre que pour conserver la Catalogne à l'obeissance d'Espagne, ils devaient traiter les peuples avec beaucoup de douceur et leur accorder ce qu'ils**

demandaient ; et ayant obtenu le changement du viceroy , en la personne de M. le Comte de Malgar , ne leur ayant apparu que m. le Comte de Malgar ne leur estait pas assez populaire , ils ont obtenu de le changer et de faire venir M. de Villahermosa qui est en quelque manière allié avec des gentilshommes de cette province (123) . Sobre aquesta darrera afirmació cal dir que , certament , Feliu de la Penya , considerava Villahermosa un home **inclinado sumamente a la justicia** . (124)

En el fons , doncs , Trobat pensava que la noblesse était unie d'intérêt avec le peuple , i que quoy que ceux qui s'alrouperent ne fussent que du menu peuple , le parti de la noblesse de Catalogne s'y engagea secrètement par l'inthérest qu'elle avait à la conservation tant de leurs privilèges que de leurs vassaux qui s'apauvrissent tous les jours à cause des dites contributions (125) . De fet , el general Du Bruehl , encara anava més enllà en afirmar que tot i que els espanyols asseguraven que la Diputació i el Consell de Cent estaven d'cord amb el virrei , l'une ny l'autre ne se détacheront point des inthérests de la province , et que la Deputation aydait soubsmain les revoltés à qui l'argent ny les vivres n'ont point manqués depuis qu'ils ont pris les armes ; on dit bien que le sieur Soler leur chef , qui est fort opulant leur en fournit , mais il n'est assez riche pour faire une si grande dépence . Il est encore certain , Monseigneur , qu'il y a plusieurs personnes de considération dans Barcelonne qui les assistent secrètement de leur bien et de leur conseil (126) . Opinions que no semblen pas inversemblants si tenim en compte que la noblesa es trobava , en certa manera , atrapada entre la pressió dels revoltats i les autoritats espanyoles , amb les quals , malgrat el que s'ha dit sobre el neoforalisme , mantenia unes relacions força tenses , com veurem tot seguit , a conseqüència de la guerra amb França .

El factor de la guerra , doncs , és un element explicatiu essencial que emmarca la problemàtica de les difícils relacions entre Catalunya i la monarquia a finals del XVII i que no ha estat prou considerat . La malfiança mútua entre les autoritats espanyoles i la classe dirigent catalana obliguen aquesta , per exemple , a fer solemnes declaracions

antifranceses per conjurar el més mínim record de la Catalunya de 1641 sota els auspicis de França . Però alhora , és conscient que l'exèrcit espanyol és incapaç de garantir la defensa del territori de Catalunya enfront dels francesos i no solament això , sinó que la seva presència exaspera un ampli sector del país , fet que posa en joc la tranquil·litat i l'ordre social perduts , per raons semblants , el 1640 . Aquest problema esdevindrà una constant durant la dècada dels noranta i s'agreujarà encara més fins al punt que un sector reduït de la noblesa optarà de nou per França com el 1641 .

2 . 5 . ELS DIRIGENTS BARRETINES AL SERVEI DE LA MONARQUIA FRANCESA . L'OCUPACIÓ DE LES TROPES FRANCESES DE 1690 .

Com ja hem vist , els dirigents barretines optaren finalment per entrar al servei de França . El governador de Perpinyà , Noailles , escrivia que a partir de 1687 , **ayant ensuite gagné le sr. Roquefort l'un des chefs , qui a du bien en Catalogne et qui est fort acredité dans son canton , on obligea par son moyen les srs. Torres et Rocabrune à faire une autre assemblée en 1688 , els quals , per llur part , asseguraren que si els donaven suport mitjançant tropes ils promettent merveilles . Però , d'entrada , Noailles no considerava pas que els barretines col·laboressin incondicionalment amb ells : Il serait même à craindre que ne se voyant pas soutenus ils se déclarassent contre nous , et que l'on perdit sans raison la bonne volonté qu'ils ont pour nous . (127)**

A finals de 1689 els barretines que seguiren a Torres cap a França s'integraren en les companyies de fusellers de muntanya -el 1691 Trobat en féu crear 16 , compostes cadascuna de 40 homes , que després de la campanya es reduïren a 30 , 3 de les quals eren formades exclusivament per barretinès . Per Noailles sabem que **les capitains et lieutenants des Miquelets seront habillés de bleu et les fusilliers de minime , les manches doublées de bleu , per tal que es distingissin de la gent del país els quals n'oyant jamais qu'une epée de bonnet de nuit [la barretina] au lieu de chapeau et des espadreilles pour soulier et les jambes nues (128)** . Els barretines passats a França percebien quantitats periòdiques pels seus serveis . Així , per exemple , el veguer de Ribes , Pau Poc , també col·laborador de França , féu portar diners a Torres i Rocafort , que es trobaven al Principat , l'abril de 1690 . I en un altre moment Rocafort va percebre 348 lliures pels viatges que va fer al Principat **pour affaires secrets pour le service du Roy . (129)**

A finals de 1690 Trobat escrivia al secretari de la guerra Louvois , que els caps de la revolta **se sont retirés en ce pays au nombre de**

71 jus qu'à présent . Les chefs on eté entretenus de l'argent qu'on leur avait dejà donné lors qu'on les a fait agir en Catalogne , à l'égard des autres qui sont venus avec eux on les a payé toute cette campagne comme ils l'étaient en Catalogne , qui est à raison de 12 sols par jour , se fournissant de plomb et de poudre et l'on a donné à ceux qui ont eté nommé officiers des trois cies. qu'on a fait de ces gens-là , la même paye que l'on donne aux officiers des autres cies (130) . L'any següent els tres caps rebien 100 lliures al mes cadascun i s'incrementava el nombre de fusellers de les seves companyies amb **plusiers de leur faction** que es trobaven en perill a Catalunya o amb dificultats per subsistir (131) . Com els altres fusellers , devien cobrar el sou cada deu dies i quan s'havia acabat la campanya cada cinc dies , **pour eviter qu'ils ne jouent leur argent et qu'ils ne fripponent rien .** (132)

Torres era considerat per l'intendent Trobat **le chef qui conduit toute l'émotion ... en Catalogne** . Posseïa una gran agilitat de moviment (el febrer de 1690 era a Lleida , el març a Perpinyà i el juny al Vallès dirigint la revolta) i fou descrit com un **homme de 54 à 55 ans de petite taille , hardy et beaucoup de vivacité , riche et fort allié** , a qui els pobles catalans **témoignent une grande affection** (133) . Rocafort , d'altra banda , era el cap polític , l'home del partit francès , tal volta gràcies al parentiu amb el cavaller de la Cerdanya emissari de Trobat , Gabriel Girvés , als contactes amb el veguer de la Cerdanya francesa Sicart i a les seves bones relacions a Catalunya , assenyoladament amb una part de la noblesa . Noailles en parlava així : **est un des plus intelligents , a fait plusiers voyages en Catalogne pour maintenir les peuples dans de bonnes dispositions pour le service du Roy et empêcher qu'ils ne se raccomodent avec les Espagnols . Il a même entretenu correspondance avec des personnes de qualité qui sont ses parents et alliés et ont donné de bons avis et témoigné beaucoup d'affection pour le service du Roy ...** Per a Trobat , era un **homme d'esperit et d'honneur qui a beaucoup de biens et de fort bonnes alliances en Catalogne** . Tant ell com Torres li havien aconsellat , l'abril de 1689 , d'iniciar l'ocupació per Camprodon i seguir després cap a Barcelona . La seva casa a Santa Maria d'Oló fou custodiada

per una guarnició de l'exèrcit espanyol , envoltada d'estaques i finalment aterrada per ordre del virrei , malgrat les súpliques del seu fill que li digué que ell no era responsable dels actes del pare . Per altra part , les de Rocabruna i Torres foren incendiades . (134) Joan Rocabruna acomplí un paper secundari , sempre al costat d'algun dels dos caps esmentats , però constant i no gens negligible .

Al marge de l'efectivitat militar , ja reconeguda , de les companyies de fusellers , molt superiors a la de les tropes regulars en els territoris pirinencs (Trobat deia que **les miquelets ... vont par les montagnes comme des chèvres y estant accoustumés**) (135) , cal dir que les funcions de les companyies de barretines foren múltiples i simultànies . D'una banda mantenien els contactes a l'interior de Catalunya per tal de preparar la revolta tot reforçant l'extensa xarxa de col·laboradors de la corona francesa de gran utilitat a les guerres de finals del XVII i durant la Guerra de Successió . Entre el 26 de febrer i el 28 de març de 1690 , a part dels sous percebuts pels dirigents barretines i per diversos missatgers , foren gratificats els serveis a la corona de Pau Poc , veguer de Ribes , de Trillas de l'Estany , de Pere Sarroques de Fornells , de Josep Tubau de Palau , de Llorenç Tenes de Das , de Pere Martí Soler de Puigcerdà i dels barretines Josep Rocafort , Francesc Moncau , Josep Canal , l'enginyer Lluís Novas , Pere Clascà i Isidre Antic (els tres darrers eren capitans de les companyies) (136) . Trobat , fins i tot , rebia informacions confidencials **d'un domestique de l'un des députés de Barcelonne qui est nostre espion** ! (137) . D'altra banda , evitaven la deserció de les tropes franceses que eren a la frontera i feien per manera d'incrementar la creixent desbandada de l'exèrcit espanyol , alhora que interceptaven la correspondència enemiga . (138)

D'aquí ve , doncs , que els serveis dels barretines fossin valorats com a molt positius per les autoritats franceses , tant si la seva actuació s'emmarcava en una guerra de caràcter defensiu com ofensiu . El governador del Rosselló , el 1691 , escrivia que **Torres et Rocafort ont fait venir pendant ces trois ans plusieurs personnes , et travaillé à l'exécution des ordres que monsieur le Duc de Noailles et mr. Trobat leur ont donné , pour faire entendre aux peuples qu'ils seraient soutenus et les rendre plus suspects**

aux Espagnols , ce qui n' a pas esté inutile par la gran défiance qu'ils ont tousjours en de ces peuples , encara que es dolia que n'hauria tret molt més profit si on avait pu porter les armes du Roy plus avant dans le pays , car les peuples selon les apparences n'auroient plus alors gardé de mesures et se seroient déclarés ouvertement (139) . El balanç de les seves accions era molt satisfactori , perquè amb pocs diners despesos per al manteniment dels caps de la revolta i els seus col.laboradors les tropes espanyoles havien hagut d'allotjar la seva cavalleria , durant dos hiverns consecutius , a viles tancades , sense poder-ho fer al camp amb les dificultats que el fet comportava . Per la seva part , el rei mateix no els havia pas estalviat elogis , tot manifestant repetidament el desig que l'on ait soin des Barottins qui viendront nous trouver i manant que l'on continue à entretenir les malcontents de Catalogne dans les sentiments où ils sont jusqu'à ce que nous puissions en profiter utilement . (140)

La intervenció dels dirigents barretines fou intensa a les campanyes d'ocupació franceses de 1690 i 1691 . Davant l'oferta d'exili a Jaca que els féu el virrei a principis de 1690 aconseguiren de prorrogar la resposta fins a l'abril per tal d'enllaçar amb l'inici de l'ocupació i així poder dirigir la revolta . Un emissari francès que havia anat a parlar amb Rocafort a Castelladral (el Bages) , a casa de Puig , cunyat de Rocafort i de Girvés , li donà encàrrec de Trobat pour les obliger de continuer ce qu'ils avaient commencé en faveur de la province pour méfier des Espagnols , et leur offrir toute l'aye et tout l'argent qui serait nécessaire pour leur entretenir . Aleshores , Rocafort comunicà a Trobat que la seva casa havia estat cremada i que , per tant , la família passaria a França amb els seus béns . La de Torres fou acomboiada per 300 homes de Trobat . Li digué , també , que no necessitaven diners i que eren assez puissans et assez acreditez dans le pays pour soulever toute la province per tal que l'intendent les tirez la campagne prochaine de l'esclavage où ils etaient . L'emissari cloïa l'informe tramès a Trobat sobre l'entrevista afirmant que sy la France ne profitait cette campagne et l'occasion du mécontentement général qu'il y avait dans le pays , elle n'en pourrait pas profiter dans la suite tout au

moins avec la facilité qu'ils pourraient faire à présent . (141)

El prestigi dels barretines , tot i que ja era conegut que actuaven al servei de França , va fer que llurs accions tinguessin , de bon primer , resultats satisfactoris . Per això , les valoracions de les autoritats franceses eren optimistes , entre el gener i el març de 1690 . Els informes parlen amb aquests termes : **en Catalogne , les troubles sont plus grandes que jamais (31-I) ; beaucoup de Catalans attendaient l'arrivée des français pour prendre les armes (20-II) ; les peuples de Catalogne sont assemblées de les montagnes et n'attendent que la protection du Roy pour se révolter (25-III) (142)**. El març , a Mataró vigilaven les portes de la ciutat amb **grande crainte des barratines** . Els revoltats havien centrat la seva activitat en la persecució dels comissaris que els havien de detenir . A Aiguafreda cremaren la casa d'un d'ells . A l'Abella , en intentar fer el mateix amb la casa d'un altre comissari moriren dos barratines . A la Castanya els barretines mataren un comissari . Totes aquestes accions eren dirigides per Torres , Rocafort , Rocabruna , Sanyos **et plusieurs autres principaux pagès (143)** . Per tant , el seu radi d'acció es concentrava a l'àrea del Montseny , del Congost i de Centelles . Un jutge de l'Audiència , el dr. Jacint Bertran , informava al virrei que els barretines arrossegaven fàcilment la gent de comtat de Centelles i de l'Estany (lloc d'origen de Torres , Rocafort i Rocabruna , entre molts d'altres) **con la sizania que esparcen los malos de que an de matar y quemar las casas de los que no les siguieren ya prometiendos montes de oro como dizen a los que siguieren el partido de Francia y con otras ficciones y enbeleces que tienen premeditadas y hazen correr en los lugares**.

El sistema de mobilització era aquest : **ocupan algunos la eminencia de aquellos montes en donde están muy seguros y sonando en ellos caracoles y con gritos alteran gran parte de el país y disponen los malos , amigos de la bulla y novedades y con aquel cuerpo de gente dan en los lugares vecinos que por estar abiertos y poco numerosos y no faltar en ellos gente ruin por lo que se ha dicho les obligan a seguir y incorporados unos con otros obligan a otros y va en esta forma creciendo el tumulto de calidad que no es fácil el desacerle sin mucha**

oposición y efusión de sangre , y de hecho es dificultosísimo averiguar los autores . El jutge Bertran acabava opinant que , per tal de posar fi a aquests moviments al comtat de Centelles , calia deixar els mètodes suaus i aplicar-hi duresa (144) . Val a dir que , com hem vist , els seus consells foren seguits : pocs mesos després , a finals de 1690 el Tercio de Aragon ocupà el comtat . Pel demés , d'aquest fragment és interessant de remarcar la forma de comunicació dels revoltats per a difondre l'alçament: **La cloche de l'église et la corne des montagnards sont les instruments de sonorisation des solidarités territoriales , des confédérations , des frérèches , qui s'opposent aux coups de trompette des armées ducales ,** ha assenyalat R. Davico . (144 bis)

El març , però , el virrei havia reaccionat detenint el batlle de Tornabous (l' Urgell) i el de Centelles per ser **de la faction des dits Barattines** . El governador de Catalunya i Trinxeria , l'antic revoltat *angelet* , amb tres companyies de cavalleria i 40 miquelets (els quals percebien 12 sous per dia i rebien el calçat de franc) anaren cap a Centelles per perseguir-los . Per la seva part , la Diputació havia enviat dues companyies a Castellfolit . Amb tot , els pobles que havien promès pagar composicions a les tropes (fins a 500.000 lliures) finalment les havien rebutjades i a Santa Coloma de Farners un destacament de cavalleria i d'infanteria saquejà la vila perquè s'havia negat a donar palla (145) . A partir de l'abril les perspectives de fer reeixir la revolta són escasses . La conjuntura econòmica ja no era la mateixa de 1687-1689 . Pel juny , el general francès Du Bruehl informava que **la révolte n'est pas si assurée que Torres l'a faite , il n'y a que le canton appelé le Vaillés qui soit revolté** (146) . En una de les seves accions aïllades , els barratines aconseguiren de matar Paraire , el miquelet d'Espanya nomenat comissari per detenir-los . (147)

D'altra banda , a principis d'any , el rei havia recompensat la fidelitat de les classes dirigents catalanes amb el privilegi de cobertura per als consellers i el títol de fidelíssims per als diputats i els membres del Braç militar . També concedí un perdó general per als revoltats , exceptuant-ne Torres , Rocafort i Rocabruna . I pel que fa a la contribució militar , si bé el donatiu voluntari que havien demanat als pobles el canonge de Vic Joan Bosch i el militar Joan Vivet fracassà , el

comte de Plasència aconseguí el de la palla per als cavalls .

Pel maig , Noailles entrava a Camprodon amb un important exèrcit format per 2000 soldats de cavalleria i 13000 d'infanteria . El mes de juny ja dominava Camprodon i Vic i el juliol aterrava els murs i les torres de Ripoll i Sant Joan de les Abadesses . El virrei intentava fer-li front amb 3000 soldats de cavalleria i 7000 d'infanteria (148) i , si calia , amb mitjans menys ortodoxes com els del marquès de Conflans , el qual , per tal d'animar els seus miquelets els prometia que podrien fer pillatge al Rosselló , cosa que , de fet , era freqüent entre els miquelets tant d'Espanya com de França . La promesa es comprèn si es té en compte que , a finals d'any , les tropes espanyoles no havien cobrat des de feia cinc mesos , amb la qual cosa es provocava una desbandada dels seus soldats fins arribar al punt que companyies senceres desertaven . (149)

Tot i l'abast de l'exèrcit que entrà a Catalunya , els francesos no tenien projectes immediats d'ocupar-la . L'entrada responia més aviat a un moviment defensiu , segons Trobat , **car enfin en guerre défensive n'est pas de rester toujours dans le pays que l'on veu défendre , elle se fait aussi en affront de les pays ennemi pour garder le sien** (150) . En endavant , les autoritats franceses , conscients del que es jugaven , intentaren que el comportament de les seves tropes en el tracte amb la població catalana fos correcte . **Calia donner partout des marques de la benignité et douceur avec laquelle nous a ordonné [sa Mté.] ayant esté informé que les ennemis de sa Mte. qui depuis longtemps sont ceux des catalans mettaient tout en usage pour faire comprendre aux peuples de Catalogne que sa Magesté le regardait indifféremment ; nous avons creu estait de nostre devoir de leur faire éntendre la benignité et douceur [de sa Mté.]** . Per això calia que l'armada fos proporcionada al país i que no el carregués excessivament amb la guerra . Mentre que les tropes espanyoles hi corrien a discreció i ofegaven el poble amb contribucions , els francesos no n'havien d'exigir i les seves tropes s'havien de mantenir amb ordre i disciplina . (151)

Certament , els problemes de la defensa de Catalunya eren greus i carregats de conseqüències . El novembre del 1690 els diputats i la Ciutat de Barcelona tot iniciant el que esdevingué una queixa continuada durant tota la dècada dels noranta , manifestaven al rei **los peligros y**

recelos en que se allava este Principado y Ciudad por quedar el passo abierto y puerta franca al enemigo para qualquier invación , por no tener plaça alguna en la frontera que pueda resguardar semejantes invaciones . Exposaven que , efectivament , la plaça de Puigcerdà , que cobria l'entrada de la Cerdanya , havia estat demolida pels francesos . Camprodon ho havia estat pels espanyols i deixava obert el pas fins a Vic i Barcelona . Per la banda de l'Empordà no hi havia cap plaça militar fins a Girona . Mentrestant , els francesos tenien la frontera més ben resguardada que mai amb les fortificacions de Cotlliure , Bellaguàrdia , Arles , Prats de Molló , Vilafranca del Conflent i Montlluís .

Els diputats i els consellers proposaven , doncs , que per evitar el que havia passat aquell any , en què els francesos s'ensenyoriren de Catalunya sense problemes , calia un exèrcit molt nombrós que cobrís la frontera a l'abril , abans que tornessin a entrar els francesos , i una assistència econòmica i militar considerable . Assenyalaven , també , que s'havia de resoldre el problema dels allotjaments , perquè **todas las compañías dentro del País de Cataluña se sustentan dos exércitos que le dexan exausto y ponen en contingencia de desamparar sus casas y pueblos los abitadores y quedar inútil el País por continuar el Real Servicio ... porque la extrema necesidad en que se ven los soldados por falta de acistencias les obliga a buscar su remedio aunque sea atropellando con las leyes del ospedaje y violando sus Constituciones y Privilegios en gran daño de los naturales y en contingencia de turbarse la quietud pública ... sin que el zelo y cuydado de los Generales y Cabos pueda evitar este desorden ... con que se atropella la devida obediencia a los superiores (parte tan essencial en los exércitos por el buen logro de las operaciones militares) ... pues en un regimiento de alamanes que se allayen en Perelada llegó a tanto la miseria y necesidad que no sólo les faltava el necesario sustento , sinó también con que cubrir su desnudés , y fue preciso licenciarles del campo y acomodarles en población , donde tuviessen alguna subvención y abrigo . El resultat immediat d'aquesta precarietat , com acabem de dir , era la deserció dels soldats i el seu pas a l'exèrcit francès .**

També recordaven que l'enemic havia ocupat todos los puestos y tenemos que el Real Ejército de V. Magd. iba desamparando , con sencible desconsuelo de los naturales , como son Camprodón y Ripoll , Capcecosta , Pla de Viaña , Olot , Santa Pau , Torras de Ribas , Biscondado de Cabrera y Bas , y casi lo restante desta parte de la Montaña bajando asta la ciudad de Vique . L'exèrcit , de més a més , deien , en replegar-se a Pont Xammar i Perelado ho féu tan ha costa del País y grave daño de los paysanos que toda aquella circunferencia , que es muy dilatada y lo más fértil de Cataluña , queda totalmente devastada y destruída de frutales y bosques y exhausta de viveres . Tant era així , que amb tants anys de guerra nunca se avía experimentado tales estragos , que compassivamente llorea todo el Principado , y lo que es más sencible haver esto sucedido sin haver echo operación alguna contra el enemigo . I , per últim , afegien que en retirar-se l'exèrcit espanyol , els francesos camparen lliurement per la Cerdanya deixant-la exhausta i sense provisions i fent-la contribuir .

Aquest era , en definitiva , l'infeliz estado de toda la Provincia de què es lamentaven els diputats i els consellers . Tant si els francesos entraven pel Rosselló i controlaven l'Urgell , el qual abastia de gra a Barcelona , com si ho feien per Camprodón , Barcelona estava perduda -que es el designio que constantemente tenia el enemigo esta campaña ha no haverlo estorvado la guerra que se movió con Saboya- . Recordaven que Barcelona estava més ben armado i fortificado quando tuvo la dicha de que la Magd. del Sr. Rey Don Felipe , padre de V. Magd. de gloriosa memoria , la librasse de la tiranía francesa y la bolviessse ha su Real obediencia , ja que ara hi havia poca artilleria i es trobava en mal estat i de les fortificacions i baluards ha penas ha quedado rastro . Finalment , concloïen amargament : este riesgo es el fruto que se sigue de la máxima que corre entre algunos y se sembró el año passado antes de salir a campaña diciendo que no es de conveniencia que haia plaças en Cataluña ni en su frontera como se conserve Gerona , Barcelona y las de la Marina , fundándose dicha opinión en que aunque el enemigo pueda señorear el país un año que esté más poderoso , con la misma facilidad se recuperará

otro año que lo sean las Reales armas de V. Magd . Certament , els representants de les institucions catalanes se sentien progressivament decebutos pel desinterès de la monarquia en la defensa del país , la qual , en teoria , hauria de ser la primera interessada en vetllar pel manteniment de Catalunya en la corona .

L'oferta dels diputats i els consellers al rei consistia en el fet que Barcelona podia proporcionar 10000 homes i així caldria menys exèrcit . A menys que es refessin les fortificacions frontereres , calia emplaçar 2000 homes a Roses , 1000 a Palamós , 5000 a Girona , 8000 a Barcelona , 2000 a Tarragona , 3000 a Tortosa i 2000 a Lleida , amb una artilleria adequada i galeres per abastir-los . En resum , proposaven un contingent humà de més del doble del que havia defensat Catalunya aquell mateix any , en el qual participessin directament els catalans , com ho havien fet en temps de Don Joan Josep d'Àustria i en d'altres moments que s'havien convocat sometents amb resultats efectius (1653 , 1674 , 1675 , 1678 , 1684) . Segons els diputats i els consellers , el fet que no s'hagués demanat la participació dels catalans en la defensa va donar **ocación de concebir a muchos de los paysanos que se tenía de ellos desconfianza** . La malfiança , com veurem , era mútua i creixent .

El memorial adreçat al rei feia una súplica servil i quasi desesperada : **Vea pues V. Magd ... con quanta razón acudimos al amparo de su Real clemencia , como hijos al Padre , como corderillos al prisco , porque tiene la puerta abierta para venir a tragarnos el lobo** (152) , a la qual Carles II respongué gairebé amb indiferència agraint-los llur servei i els comunicà que havia donat ordres al duc de Medina Sidonia per aconsolar-los (153) . Amb tot , res no va canviar .

Un altre corrent d'opinió que s'expressava a través de la publicística , i que no procedia , evidentment , de les classes dirigents catalanes , era més radical . Aquest , només era partidari de pagar els impostos *justos* i denunciava la corrupció dels ministres reials als quals adreçava expressions com aquestes : **causa de nuestra dolencia , del rey sanguijuelas , al rey y al país traidores** i proposava mesures no menys radicals : **ministro que halléis infiel cuchillo , fuego y cordel** .

Defensava les Constitucions i legitimava la rebel·lió tot considerant que els diners amb què contribuïen els catalans eren malgastats , mentre els

soldats anaven mal atesos perquè todo paraba en juegos , convites , putas y comedias . Finalment , manifestava la inèficàcia de l'exèrcit espanyol i l'excessiu pes fiscal a Catalunya en relació amb els altres territoris : el rey saca de Cataluña , igual por igual , como de cualquier otra provincia , y más que de muchas i feia una defensa radical de l'autonomia de Catalunya com a reino pactado . (154)

2.6. L'OCUPACIÓ FRANCESA DE 1691. UN INTENT DE CONSPIRACIÓ.

A finals de 1690, un report francès exposava que la mala predisposició dels catalans a les còrregues militars era creixent fins al punt que la noblesa havia posat preu al cap de Villahermosa i considerava que aquesta **était unie d'intérêt avec le peuple cependant elle n'a guere de crédit sur eux en Catalogne** i que, en canvi, **les principaux habitants de la campagne que le commerce enrichit et qui vivent avec le peuple, sont les plus accredités au près de lui**; afegia que ce fut par eux que **commença la révolution de 1640, les Espagnols voulant les vexer par des contributions et logement des gens de guerre** i que ni tan sols els honors que el virrei havia fet concedir, de grans d'Espanya als consellers i de molt il·lustres als diputats, no havien aconseguit d'atreure'ls vers la seva política. (155)

El 1691 s'encetava amb un enrariment evident de les relacions entre la classe dirigent catalana i el virrei que al llarg de l'any no féu altra cosa que empitjorar. A la crispació produïda per l'allotjament de les tropes espanyoles, que provocà diversos assassinats de soldats, a la decisió dels comuns que les persones exemptes fins llavors contribuïssin, i a la collita que no fou satisfactòria, cal sumar-hi la divisió entre la noblesa catalana i el virrei per la pèrdua de la Seu d'Urgell i per l'empresonament en mans dels francesos del sergent general Josep d'Agulló i per la manca de suport que aquest va rebre de l'exèrcit espanyol en la defensa de la ciutat.

Fou en aquesta conjuntura especialment crítica que les autoritats franceses i alguns nobles catalans planejaren de repetir l'experiència de 1641 (al cap de cinquanta anys justos) per tal de lliurar el Principat a França. Els contactes els féu Rocafort a partir del gener amb Jaume Puig de Perofita que es trobava arrestat a Barcelona sota la multa de 4000 lliures, acusat de col·laborar amb els barretines (156). Puig havia parlat abans **avec plusieurs gentilhommes mécontents du gouvernement d'Espagne** i amb Rocafort tractaren de com lliurar Barcelona a França. Puig constatà que ell i els seus *camerades* estaven

ben disposats a col·laborar mais qu'ils ne voulaient pas se perdre ni rien hazarder contre leur honneur que toutes les choses etaient disposées pour faire réussir cette entreprise si on leur en donne occasion , voulant dire par là si les armes du roy s'aprochaient de Barcelonne , tal com explicava Trobat a París . El dirigent barretina li oferí 100 pistoles (moneda francesa) pour les mieux engager i li va comunicar que tout le pays de Catalogne croit devenir français cette année par le peu de troupes qu'il y a . Certament , els efectius del virrei no depassaven els 4000 homes mentre la deserció continuava . Després d'aquest primer contacte , Trobat insistí a Rocafort, de qui deia que era l'ame de cette affaire , que hi tornés a parlar i que li fes declarar précisément ce qu'il pourrait faire si les troupes du roy s'aprochaient de Barcelonne i que li manifestés que l'intention du roy serait de traiter Catalogne de la même manière qu'elle estait lors qu'elle a esté sous la domination , de lui confirmer les privilèges et lui donner de nouveaux s'il estait nécessaire . I afegia : Ceux qui en l'année 1640 avaient travaillé à mestre la province sous la domination du Roy [de França] , avaient estait réputés bons citoyens , sages et prudents , et avaient estait bien recompensés . En darrer lloc , li havia demanat que s'assegurés de la promesa de Puig i que no li donés els diners per a mantenir-lo a ell i als seus col·laboradors si no es comprometia en ferm . (157)

Tot just havia passat un mes quan Trobat va rebre noves notícies de Rocafort . Aquest li féu saber la bona disposició que havia trobat entre Puig de Perafita , els Saiol , Clariana , Pinós i d'altres *aljats* dels Saiol i Perafita però que li havien assegurat que no se sentien prou forts per iniciar una sedició a Barcelona sense la presència de l'armada francesa perquè temien arriscar-se inútilment , enfront de l'armada espanyola i de les persones que li eren fidels . Al mateix temps l'informava , també , de la bona predisposició de molts indrets de Catalunya . En la seva estada de dos mesos i mig a Catalunya (corrent de nit i ben acollit pels seus amics , encara que segons ell els ministres espanyols n'estaven assabentats però no gosaven agafar-lo) havia parlat amb gent del Lluçanès , de la Plana de Vic , de l'Estany , del Vallès , de l'entorn de Barcelona , de Manresa i de la Segarra , els quals li havien manifestat el

convenciment que **cette année doivent estre tous françois**. També remarcava que a la Segarra i al ducat de Cardona eren partidaris incondicionals de França. A l'Estany va anar a casa del canonge Josep Pla per concertar una entrevista amb Puig de Perafita. El canonge avisà Marià Planer, cunyat de Rocafort i advocat, amb qui parlaren de la situació del país i acordaren trametre un missatge a Puig, que era a Barcelona, a través del masover d'aquest darrer. Una vegada el masover hagué tornat de Barcelona, digué a Rocafort que Puig li enviaria una persona de confiança la nit de Nadal a Collsuspina que li indicaria on es reuniren. Així fou i hi arribà Joan Mas de Sant Cugat el qual li mostrà unes ulleres verdes que Puig li deixà com a penyora i que Rocafort reconegué perquè les hi havia donades ell en una altra ocasió. Superades aquestes mesures de seguretat, anaren a la Torre de Galbes on es reuniren.

Rocafort, com ja ho havia fet pocs dies abans Rossell de Centelles, un altre barratina, demanà de nou a Puig si havia parlat amb els Saiol **sur le qu'il y aurait à faire pour favoriser les armes du roy dans la province, et faire qu'elles se rendissent maistres de Catalogne**, el qual va respondre de manera semblant a com ho féu un mes abans que **ils ne pourraient pas entendre à une proposition comme celle-là, qui les perdrait d'honneur et de réputation, mais qu'ils estaient tous prests à faire d'ailleurs ce qu'ils pourraient pour favoriser l'armée du roy, leur honneur et réputation estant à couvert, mais qu'il serait inutile de faire aucune démonstration de la bonne volonté qu'ils avoient par le roy [de França], que premièrement il n'y eut une bonne armée dans la province**. Puig afirmà que, d'altra manera, només encendrien un foc que els espanyols apagarien fàcilment i que si el rei de França volia conquerir la ciutat hi trobaria totes les bones disposicions que volgués, perquè hi havia un bon nombre de gent de qualitat descontenta i que farien revoltar el poble i dominarien als qui s'hi oposessin si en pocs dies hi feia cap una armada naval i de terra de 20000 a 25000 homes -la de terra s'havia d'emplaçar a la Plana de Vic. En aquesta ocasió, Puig rebé les 100 pistoles de part de Trobat. Després de l'entrevista, Rocafort es reuní -a casa d'un nebot de Puig a Castelladral, el Bages- amb gent de la Segarra: Bacardí (batlle del

ducat) , Gras , Mateu , Figueres i Puig , **les principaux de toute le duché** , els quals estaven descontents perquè el duc els volia fer pagar un donatiu per al rei , de les rendes que li devien del temps que el país estigué sota domini francès . Amb tal de no haver-ho de pagar , proposaven d'aixecar 500 o 600 homes a les ordres de França . Havien rebut pressió dels ministres reials per tal de fer efectiu el donatiu però ells no l'havien pagat , sense que les autoritats haguessin gosat de dir-los res . Acordaren que anirien a parlar amb Trobat , per a la qual cosa Rocafort els deixà un guia per passar amb facilitat el Pirineu . D'altra banda , un Sentmenat proporcionava informació , periòdicament , als francesos . (158)

Pocs dies després , els representants municipals de la Segarra i del ducat de Cardona es reunien amb Trobat a Perpinyà . Li prometien d'alçar , d'immediat , 500 homes si les tropes franceses entraven a la Cerdanya i de prendre el castell de Cardona i dominar el ducat , el qual constava de 99 pobles . A canvi , demanaven que quan haguessin dominat el territori poguessin disposar de la renda del ducat i la venda de la sal , que els francesos mantinguessin 300 o 400 homes durant el temps de l'aixecament i que es donés per pagat llur deute amb les autoritats espanyoles . I asseguraven que una vegada La Seu d'Urgell i Berga estiguessin a mans dels francesos , ells donarien l'obediència al seu rei i tornarien a casa . Trobat va considerar interessant la proposta , especialment per les possibilitats que oferien de dominar la Seu , Berga i Cardona i creia que eren gent **extrêmement enragés contre les espagnols par le tort qu'ils leur font** i que , per tant , hom podia esperar d'ells que serien **capables de tout hazarder pour s'en venger** . D'altra banda , li havien assegurat que en aquella banda , lluny del control del virrei , molts dels seus habitants anaven vestits amb les jupes dels soldats que havien desertat . Naturalment , Trobat no desaprovà la seva oferta . L'acord signat per Sicart i Rocafort , en representació de l'intendent , i Joan Gras (pagès de Sant Mateu del Bages) , Carles Figueres (pagès de Castelltallat) enviats de part de Josep Bacardí (batlle i síndic de Castelltallat) , i de Joan Puig (pagès de Llívoli (sic)), en representació dels principals habitants dels 99 pobles del ducat , es centrava en 7 punts :

1 . Els pobles del ducat de Cardona havien de ser deslliurats de la

vexació de pagar 200.000 lliures als ministres reials d'Espanya , cosa que ja havien complert , pagant-ho al mariscal de la Motte durant l'ocupació francesa . Per tornar a l'obediència de França aixecarien 500 homes armats al servei de l'armada , els quals havien de ser mantinguts pels francesos .

2 . Si l'armada francesa prenia la Seu i Berga , Bacardí i els seus homes prendrien el castell de Cardona quen les tropes passessin a la Cerdanya .

3 . Una vegada pres el castell , amb 500 o 600 homes , controlarien els

passos perquè els espanyols no poguessin recuperar aquestes places ni entrar a la Cerdanya .

4 . Es mantindrien fins que els fos possible . Per la seva part , el rei de França els concediria les rendes del ducat de Cardona i els donaria la paga de 400 a 500 homes mentre ell ho cregués convenient .

5 . Deixarien dues persones de confiança al Rosselló per tal que els poguessin trametre les ordres , per a la qual cosa Sicart , el veguer de la Cerdanya , els assignà uns pagaments .

6 . Mentre esperaven l'armada havien de cercar informació i trametre-la a Sicart i Rocafort i també havien d'interceptar el correu de Barcelona a Madrid .

7 . De tota manera , tal com havien demanat els representants del ducat de Cardona , acordaren que no els farien exposar sense necessitat , els quals asseguraren que farien tot el promès si els francesos prenen aquelles places . (159)

Però l'arribada del nou virrei creà bones expectatives a Catalunya encara que van ser fugisseres . Amb tot , Feliu no li estalvià elogis : **con el moderado y apacible gobierno del duque de Medinasidonia , mudaron de estado las dependencias de Cataluña , passando de la borrasca a suma tranquilidad y alegría** (160) . Ben entès , es tractava d'una alegria circumscrita , en tot cas , a les classes benestants , una vegada allunyat el perill de la revolta que amenaçava els seus interessos de classe . Perquè la guerra seguia castigant durament les classes baixes i una àmplia zona rural .

La Diputació i la Ciutat de Barcelona ofereiren , d'entrada , la seva col.laboració al virrei per preparar la campanya contra els francesos tot

pagant la meitat de la subsistència de la cavalleria . A més , oferien de proporcionar 100 homes a peu cadascuna de les institucions i aixecar 5000 homes al país . D'altra banda , el virrei assegurava que les tropes serien aleteses , tant pel que feia a la subsistència com per al vestit , i que el seu contingent augmentaria (161) . Però la detenció del marquès de Conflans , governador de Catalunya , sobre qui el virrei descarregà la responsabilitat d'haver-li proposat a Villahermosa la demolició de Camprodon creà , ben aviat , malestar entre la noblesa , la qual tenia en bona consideració aquest militar de la Borgonya . Per aquest motiu féu gestions davant el rei perquè fos alliberat sense voler contradir , però , la decisió reial . Per la seva banda , Trobat especulava amb la possibilitat que el marquès passés a França i que entrés al seu servei . De Montjuïc fou portat a Granada , ja malalt , i el seu fill , que era sergent general , també fou detingut i portat a Madrid (162) . Pel març , un informe francès afirmava : **le viceroy travaille à se concilier avec le peuple de Catalogne , mais comme il demande de l'argent à des gens que n'ont pas , ny [sont] dans le sentiment d'en donner , sa conciliation ne sera pas de longue durée** (163) . De fet , la Diputació ja s'havia negat a contribuir per a la fortificació de Castellfollit argumentat que el país ja havia pagat el donatiu i que amb pegats com aquell no es resoldria el problema fonamental de la defensa . (164)

Tanmateix , es repetien els problemes de la campanya anterior . Les tropes espanyoles es trobaven en un estat miserable . Segons Trobat , a Barcelona , **l'on assure que partie des officiers reformés demandent l'aumosne par la ville** , mentre els cavalls morien i els soldats desertaven . A l'abril , llurs efectius eren d'uns 2500 cavalls i d'uns 8000 o 9000 homes d'infanteria (165) . I , altra vegada , succeïa l'inevitable . El 30 de maig Noailles entrava per Andorra amb uns 10000 homes . El sergent general Agulló era a prop de la Seu d'Urgell amb 200 soldats de cavalleria i 600 d'infanteria , als quals se n'aferiren 200 més . El 12 de juny havia perdut la Seu d'Urgell . La seva pèrdua ocasionà de nou un gran malestar a Catalunya , **ofendida de no aver sido socorrida la plaza** , segons Feliu . (166)

El juny , Puig de Perafita va escriure a Trobat per comunicar-li que aquell era el moment idoni per prendre Barcelona , ja que els efectius

militars s'havien escampat pel país -aleshores eren d'uns 10000 homes- i que a la ciutat només hi havia 500 soldats . De més a més , la collita havia estat dolenta a conseqüència d'una forta sequera i a Barcelona escassejaven els queviures . Per últim , afegia que entre la noblesa i el virrei hi havia una gran divisió per la pèrdua de la Seu i per la detenció d'Agulló en mans dels francesos i repetia que si l'armada francesa arribava a la ciutat la major part de la gent estava disposada **à se ranger du parti du Roy [de França] (167)** . Trobat , que una vegada més intentà canalitzar una part d'aquest descontentament pensava , debades , que podria atreure Agulló , nebot de Josep Pinós , al servei de França ja que estava en mala relació amb els ministres reials espanyols per la pèrdua de la Seu i , per això , temia una mala passada per part d'aquests . Amb aquesta finalitat proposà que calia separar-lo del mestre de camp Ibáñez , pres amb ell a Montpeller , tot portant Ibáñez a Bordeus i tancant Agulló en alguna ciutadella on rebés bons tractes i donant-li oportunitat d'escriure per tal de controlar-li les cartes i prohibint-li de rebre correspondència des de Catalunya o Madrid . Mentrestant , deia , se l'havia de convèncer perquè col·laborés amb la monarquia francesa . (168)

D'altra banda , l'intendent del Rosselló havia de fer front a problemes addicionals als de la guerra . La forta sequera d'aquell any provocà desordres al Rosselló en el mes de juliol , en un moment ben poc oportú . La gent s'abocà a prendre la sal que es formava per sobre l'estany de Sant Nazari . El **fermier** ho prohibí , però la gent **par une simplicité affectée où intheressée** es creia que estava permès de prendre-la . Les ordres de Trobat foren tallants . Calia impedir qualsevol desordre arrestant gent i utilitzant la cavalleria . L'ordre fou restablert immediatament malgrat que hi havia bastants habitants armats . El motiu d'aquesta reacció tan ràpida de Trobat era evident i tenia a veure amb la passada revolta dels Angelets : **les ennemis ont toujours employé tous les soins pour aliener les esprits du Roussillon du service du roy , et cette gabelle leur sert de prétexte pour former une révolte dans le pays en l'année 1667 qui donna beaucoup de peine à apaiser . Elle estait assoupie de manière que dans le centre du Royaume , la gabelle n'estait pas mieux estable . Comme nous sommes dans un temps de guerre , je**

crois qu'il est nécessaire d'oster les prétextes que les Espagnols pourraient prendre pour aliener les esprits du service du roy en le pays , qui est aussi soumis et si prompt au service du roy que sa Maté. le peut souhaiter . Finalement féu tornar la sal a la gabella als que l'havien presa i els deixà sense càstig per tal de no facilitar les coses a la monarquia espanyola (169) . La seva anàlisi de la revolta dels Angelets encara que molt parcial i simplista és aclaridora dels temors i les desconfiances de les autoritats franceses envers els rossellonesos .

Mentrestant , el 10 de juliol començava el bombardeig de Barcelona a càrrec de 24 galeres , 10 vaixells i 3 balandres , amb un total de 600 bombes disparades contra la ciutat . Només el primer dia , foren aterrades 300 cases públiques i 50 de particulars , cremant-se , de més a més , la duana on hi havia una gran provisió de blat . Les dones i la canalla deixaren la ciutat . Un noble anònim escrivia a un amic seu de Puigcerdà que **nous avons tous souffert et moy en partuculier** . Segons ell , tothom deia que si la guerra continuava , Catalunya esdevindria francesa . I seguia : **nous sommes ici plus estourdis de la malice des espagnols que des coups de bombes** . Però , una vegada més , Noailles no va poder dur endavant els seus objectius militars . Va rebre l'ordre d'enviar cinc batallons als Alps , un regiment de cavalleria i un de dragons contra el duc de Savoia , encara que una vegada bombardejada Barcelona d'Estress , **fit semmer des billets le long de la côte portant qu'on avait cessé de jeter des bombes dans la ville en considération des habitants...** Belles paraules , **mais trop peu solides** , comentava amb ironia el duc de Noailles . (170)

Afortunadament per a la ciutat , el setge per mar , enfront del qual no hi havia cap vaixell espanyol , com ha fet notar Ferran Soldevila (171) , només durà dos dies i l'armada francesa s'encaminà cap a Alacant per bombardejar-la , cosa que provocà una reacció de fòbia contra els francesos residents allí molts dels quals foren degollats . De manera semblant , a Saragossa es produí un tumult contra els francesos afincats en aquella ciutat . (172)

El rigor de la guerra i la precarietat de la hisenda reial van convertir aquella campanya en especialment dura . A l' abril , a la Bisbal van

decidir que a partir d'aleshores els privilegiats no estiguessin exempts de contribuir , exemple que d'altres pobles també pensaven seguir , perquè segons els informants francesos **le peuple est réellement uni , qu'ils ont résolu que si on en veut châtier un , tout se soulèvera (173)** . A finals d'any la situació s'havia enverinat . Múltiples reports constaten la relació deteriorada entre els paisans i l'exèrcit espanyol . Un d'ells afirmava que enmig d'una sequera terrible , els pagesos catalans estaven **si enragés contre les espagnols** i que **les peuples de Catalogne , en général , témoignent une grande animosité contre les Espagnols qu'ils appellent Castellans** . I un altre : **les peuples de Catalogne sont irrités de plus en plus contre les Espagnols , et les paysans assassinent et pendent par les pieds les soldats qui se rendent de les villages** . Efectivament , a principis d'octubre , havien estat penjats vuit soldats i al menys tres havien estat ferits (174) . Un altre informant parlava de **la mauvaise intelligence qui est entre les peuples de Catalogne et les espagnols , et le peu de considération que ces peuples ont pour eux , ayant non seulement tué des soldats de leur armée qui s'écartent , mais encore empêchant qu'on ne porte des vivres à leur armée . (175)**

A Barcelona es produí un enfrontament entre els habitants i uns oficials de l'exèrcit . Per altra part , els barretines reclutaven gent a les portes de la ciutat , cosa que féu dir a Noailles que **rien au monde n'a plus fâché les espagnols** . A Lleida , el governador colpejà un tal Pallarés i es produí un desordre tan gran que els cònsols tocaren el tocsí i l'assetjaren en el castell . I a Vic la gent va matar alguns soldats i féu sortir les tropes (176) . És clar que l'aversió entre catalans i representants de la monarquia era mútua . Aquesta és la traducció al francès d'una carta , interceptada per quatre barretines , escrita per la duquessa de Medina Sidonia al seu marit : **il y a tant de gens qui font cette campagne malheureuse qui obligent à souhaiter d'en voir bien tost la fin et de sortir d'un pays si infame que cet où il y a du monde qui prétendent d'estre permis deshonnorer les autres n'ayant de son costé ny qualité ny honneur ... Et il n'y a que le temps qui peut nous favouriser pour nous sortir de ce pays à quoy l'on doit s'appliquer uniquement pour l'obtenir et tu**

as raison de me dire que la châtiment d'une prison perpetuelle sera plus facile à supporter que ce que nous souffrons à présent . En una altra carta , Antonio de León , cosí del duc , expressava el seu temor a una revolta , comme ils ont accoutumé . (177)

Fet i fet , aquesta era l'esperança dels francesos . El seu exèrcit , ben pagat i ben vestit , amb una organització més estricta que castigava els soldats que feien pillatge , els quals eren lliurats directament pels pagesos als seus oficials , havia assolit una imatge ben diferent que la de l'espanyol . Així ho reconeixia Lluís XIV a Noailles : **J'apprens avec plaisir la différence que les catalans font des soldats de mes troupes qui s'écartent à ceux de l'armée d'Espagne (178)** . Noailles li havia escrit orgullós : **nous n' avons pas perdu un seul soldat ny un cheval par les paysans par toute la campagne i afegia , quoy qu 'on fut dans le pays du monde le plus propre et le plus dangereux pour ces sortes d'accidents . Fins i tot , per accentuar la distinció , Noailles proposà -sense que en sapiguem el resultat- que les tropes franceses podrien proporcionar blat a alguns pobles perquè una acció de caritat , en plena sequera , seroit une chose fort utile ... et que la comparation qu'ils feront de bonté du Roy avec l'abandonnement dans lequel sont les peuples de Catalogne , fera un bon effet sur les frontières . (179)**

Sens dubte , el territori més afectat per la presència de tropes , ara franceses , ara espanyoles ; fou la Cerdanya . Tot just entrades les tropes franceses , el capítol de la Seu d'Ugell s'afanyà a pagar una bona quantitat als ocupants per tal que no caessin foc a la vila quan aquesta no pogués contribuir , tal com havien assegurat que farien (180) . Ben aviat , els representants de Puigcerdà i de tota la plana de l'Urgell , amb gent dels tres estaments , s'afanyaren a donar l'obediència al rei de França (181) . En arribar els francesos , la gent de la Seu amagaven els seus béns confiant que l'ocupació seria breu . Però l'actitud de les autoritats franceses fou de tractar amb tacte aquest territori . Trobat pensava que era millor no demanar el jurament de fidelitat als pobles de la Cerdanya espanyola . Al cap i a la fi , pensava , les rendes que n'obtenia el rei d'Espanya eren molt reduïdes per tal que li mantinguessin la fidelitat i no pagava la pena de fer-se impopular per

tants pocs diners . Aquest era el seu argument : les Espagnols tiroient très peu de chose de ce pays-cy , parce que comme c'est un pays de montagne , ils apprehendaient les habitants et ne leur demandaient rien , non pas mesme du don gratuit que les autres ont payé . Si la domination du roy se fut establie en ce pays , et que l'on n'eut par manger la récolte , l'on aurait pu tirer ou par les confiscations ou par le droit de bouille , ou par la contribution par valeur de quatre mil pistolles par an (182) . Per aquesta raó , els espanyols les laissent vivre à leur mode , ainsi qu'il n'y a aucun pays qui aye temoignée tant d'affection aux inthérests d'Espagne . A més , afegia que au premier soufflé du vent d'Espagne ils retourneraient à l'obeissance d'Espagne , com havia succeït l'any 1689 , que en acostar-s'hi les tropes espanyoles les havien anades a rebre per posar-se sota la seva obediència . Per tant , proposava de percebre les mateixes rendes que pagaven , inclòs un impost per les mercaderies de contraban , sense establir-hi els *bureaux* , tal com li havien proposat els *fermiers generaux* , parce qu'ils croiraient qu'on veut establir la gabelle , qui leur est extrêmement odieuse , et qui ne manquerait pour servir de prétexte aux mal intentionés pour aliener les esprits de Catalogne . Així mateix , decidí no cobrar fins que les tropes en sortissin , perquè mentrestant no hi havia comerç (183) . Eulàlia Duran ja va constatar que entre 1680 i 1702 la vila s'enriquí i pogué dur a terme una política de quitament de censals , afavorida pel proveïment de les tropes i el contraban sense que la vida quotidiana local es ressentís massa de les constants ocupacions franceses . El seu fervor pel monarca espanyol , per les raons exposades , sembla fora de dubte : acabada l'ocupació francesa de 1678-1679 i en el moment que la vila retornà a la sobirania hispànica , los sobreposats ab molts prohoms prengueren lo cuadro de Sa Magestat Catòlica Carlos Segon , que Déu garde , y ab dos cobles de músichs los passejaren per la vila (184) . De fet , malgrat les prohibicions en temps de guerra , el comerç no es deturà . A tall d'exemple , a finals del 1691 els habitants de la Cerdanya seguien proveïnt de vi als de Bellaguàrdia , encara que corrien el risc de topar amb els miquetets d'Espanya (185) . A. Ayats ho observat , fins i tot ,

l'existència d'un codi de guerra entre la gent de les dues bandes de la frontera que comprenia el fet d'avisar-se unes hores abans en cas d'atac . (185 bis)

Però no tot eren flors i violes per als cerdans . Aquell any , les tropes franceses hi havien romàs durant cinc mesos i hi havien consumit , en paraules de Trobat , **tous les blés** . També , alguns dels seus habitants van veure els béns confiscats fins que donaren l'obediència . I malgrat que , segons Noailles , els espanyols havien deixat la Cerdanya per perduda , cosa que feia **un mauvais effet pour eux par les peuples de Catalogne** , aviat hi enviaren 600 soldats de cavalleria (186) . A principis de desembre l'exèrcit espanyol retenia dos cònsols de Puigcerdà i els miquelets d'Espanya els havien pres 800 o 900 xais , tot per obligar-los a contribuir . Segons Trobat , des que els francesos havien construït la plaça fortificada de Bellver , els espanyols tractaven aquesta zona com si fos enemiga demanant-los contribucions i vexant els seus habitants . L'ur objectiu , segons ell , era de conservar la Seu -per tal de poder dir a Madrid que l'havien recuperada- i la Vall de Ribes - perquè els permetia entrar a la Cerdanya i d'impedir als francesos el pas de Montlluís a Bellver . Aquestes vexacions , deia , als francesos ja els anaven bé perquè no feien altra cosa **qu'augmenter la haine et l'aversion que les Catalans ont contre eux , de la quelle nous avons profité toutes ces campagnes** (187) . Però a banda dels pillatges habituals que els miquelets feien a les dues Cerdanyes , en aquells moments l'exèrcit francès també havia empresonat a Bellver els cònsols de la Seu - i els hi tingueren fins a la primavera- , a fi de garantir la fidelitat de la vila . Davant d'aquesta situació tan canviant i incerta , els cònsols de la Seu acompanyats de dos canonges digueren a Trobat **qu'ils souhaitent bien d'être sous la protection de Sa Maté. [Lluís XIV] , et qu'on leur permettent mesme temps d'être sous l'obeissance des ennemis** . La idea no era pas dolenta . Però Trobat , lògicament , els respongué que no tornessin a presentar-se -li fins que no haguessin decidit d'esdevenir francesos i fins que no haguessin pres les armes en contra dels espanyols en lloc de mantenir-hi bona relació . (188)

De manera semblant , la Vall de Ribes fou dominada pels francesos . A l'octubre , un destacament de 800 homes , acompanyats per 300

miquelets i 200 soldats de cavalleria hi entraren i els obligaren a pagar contribució . Tot seguit , els cònsols els donaren l'obediència , cosa que si l'haguessin feta abans , segons les autoritats franceses , **ils n'auraient pas souffert les désordres que nous troupes y ont fait** . Es tractava de donar exemple a d'altres pobles . Com ja era normal , l'entrada dels francesos a les Valls de Ribes i de Toses i a la Pobla , es produí **sans avoir veu un seul ennemy ny personne qui se soit opposé à eux , et les paysans n'ont aucunement pris les armes** . D'altra banda , Alp fou saquejat pels espanyols per haver-se declarat a favor de França . En compensació , el poble va rebre 500 lliures de part dels francesos . (189)

Finalment , resta parlar de l'acció dels barretines , la qual esdevingué important a la fi de la campanya francesa . Malgrat que el virrei féu públic un perdó general per a ells intentant fer tornar els que s'havien exiliat , fins i tot trametent-los cartes , no sembla pas que la mesura tingués cap efecte important (190) . Per contra , les autoritats franceses opinaven de les 27 companyies de fusellers de montanya , que **cette milice n'a jamais esté en meilleur estat ny mieux disciplinée qu'elle l'est à présent** . Noailles estava especialment satisfet de les tres companyies formades pels barretines a les ordres dels capitans Isidre Antich , Pere Clascà i Josep Comalcoma i Lluís XIV acceptà la creació d'una nova companyia amb els barretines que anaven passant a França (191) . El mèrit més important que els reconeixien era que havien impedit que la tropa espanyola pogués realitzar el quarter d'hivern en els pobles i també que havien **entretenu la haine que plusieurs de ceux peuples ont avec les ministres d'Espagne** , de tal manera que per Noailles no només eren útils , sinó indispensables i tan disciplinats com les tropes . Per aquest motiu proposà de crear noves companyies de miquelets amb gent de Catalunya que controlessin aquella zona quan l'exèrcit francès deixés la Cerdanya . Se'n crearen cinc , emplaçades a Bellver , manades **par des principaux habitants des villages des environs d'Urgel** , els quals , assenyalava , rebien la protecció i l'ajut dels pobles sense que fossin mai descoberts (192) . D'altra banda , Josep Almató de Sant Cugat del Vallès , cosí de Rocafort , va tornar de Barcelona amb uns 25 homes **armés et bien faits** que entraren al servei de França . Pel camí van detenir tres miquelets

espanyols , un d'ells parent del sergent general Josep d'Agulló . Segons Trobat , això demostrava que els intents del virrei d'atreure's els dirigents barretines amb l'amnistia i amb diners i càrrecs militars havia estat un fracàs . (193)

La repressió del virrei contra els barretines es desfermà a principis de desembre amb diverses captures i execucions dels que havien fet demostracions favorables a França . A Cardona el virrei descobrí els intents de lliurar el ducat a França , amb unes 200 persones implicades , i reuní infanteria i cavalleria a Berga per reduir-los . Al Papiol i a prop de Martorell també hi féu detencions . Trobat deia exageradament que aquestes persecucions causaren **un très grand desordre , parce comme la meilleure partie de Catalogne est intheressée à cette esmotion qu'on appelle des Barretines , tous ces gens-là sont alarmées , et l'on croit que le nombre en est si grand , que tous ceux qui viennent de ce pays-là assurent que la plus grande partie du pays y est intheresée** (194) . Encara que en la seva anàlisi no hi sobra l'objectivitat , no deixa de ser interessant de remarcar que al cap de dos anys de la repressió de Villahermosa , quan el moviment dels barretines semblava esvaït , ara , coincidint amb una altra conjuntura econòmica crítica , la revolta reprengué en diferents punts de Catalunya encara que de manera molt menys significativa . Mentrestant , Bellver seguia en mans dels francesos , a la Seu s'enfrontaven miquelets de les dues bandes , els espanyols controlaven la Vall de Ribes amb 80 o 100 miquelets - molls dels quals eren de la mateixa Vall o de Camprodon- i el gruix de les tropes espanyoles , a les ordres de Trinxeria , resguardava Molló (195) . Com a resultat de la repressió desfermada pel virrei i després que aquest processés aquells que suposava que havien col·laborat amb França , un dels dirigents barretines , Pau Mata del Vendrell de qui Rocafort deia que el 1689 havia dirigit 1500 homes , també va entrar al servei de la monarquia francesa (196) . Per altra part Bareti , batlle de Castelltallat , que havia mantingut contactes amb Trobat junt amb d'altres representants de la Segarra fou mort pels homes del virrei . (197)

2.7. LA MONARQUIA FRANCESA I CATALUNYA.

¿ Però en quins projectes polítics i militars s'emmarcava aquest interès de la monarquia francesa envers Catalunya , dels quals els dirigents barretines eren servidors fidels i eficaços ?

D'una banda , ja hem parlat dels intents de l'exèrcit francès de treure profit polític de l'actitud vexatòria que les tropes espanyoles exercien damunt la població catalana tot presentant l'exèrcit francès com a més disciplinat i més just . I , efectivament , en les campanyes de 1689 a 1691 , de la primavera a l'estiu o la tardor bo i aprofitant la collita i estalviant el manteniment de la tropa damunt el Rosselló , van prevenir els errors comesos a la Guerra dels Segadors i a la campanya de 1654 , els quals van desfermar les ires dels catalans .

En un altre nivell , cal remarcar el caràcter purament tàctic de les declaracions franceses de bones intencions envers els catalans i les seves constitucions (que amb un llenguatge idèntic es repetiren a la Guerra del Francès , entre el 1808 i el 1814) (198) . Noailles redactà una ordre per tal de distribuir-la a Catalunya en la qual , en parlar dels espanyols i de la seva política envers el Principat deia **qu'on ne leur observe aucuns des pactes , constitutions et privilèges** , mentre que afirmava que els francesos els donaven suport **pour les rétirer non seulement de la tyrannie des infidèles , mais encor de l'oppression et des espagnols** , en leur accordant les **privilèges et libertés dont ils devraient jouir** , sa Majesté a bien voulu encor en cette occasion leur donner des marques de sa protection ... que cette puissante armée que nous commandons , n'agira que pour la déffence et conservation des **libertés et privilèges des habitants de Catalogne** (199) . Per la seva part , Trobat , des de 1687 , redactà i féu escampar impresos en català **pour mettre une méfiance entière entre le pays et les ministres** . (200)

En el fons , els projectes de dominació francesos eren massa rotunds perquè pugui restar cap mena de dubte sobre un possible ajut francès desinteressat per tal de separar Catalunya de la corona espanyola . Una

memòria molt detallada elaborada per Trobat , el 1691 (201) , esvaeix qualsevol altra conjectura . Es tractava , ras i curt , de dominar militarment Catalunya i un cop aconseguit aquest objectiu , de desmantellar la seva estructura institucional o bé deixar-ne la carcassa , segons l'oposició que manifestessin els catalans , però buida de contingut polític i financer , amb un control estricte dels càrrecs importants , tant polítics com eclesiàstics . L'objectiu immediat era drenar les rendes que ingressava la monarquia espanyola i , sobretot , les de la Generalitat . En la seva memòria adreçada a París , Trobat proposa una ocupació ràpida i efectiva del Principat , després dels tempteigs de les campanyes anteriors , amb perspectives , fins i tot , **de porter la guerre au fonds de l'Espagne et dans de Madrid mesme en une seule campagne** , per a la qual cosa els efectius militars s'havien de preparar discretament per no desvetllar les sospites dels espanyols (per exemple , els soldats no havien de conèixer el destí fins al moment de partir i l'avituallament i el material de guerra només s'havia de concentrar parcialment en el Rosselló ; la resta s'havia de traslladar des d'altres punts amb tartanes i barques , per les mateixes raons) . El 15 d'abril , moment que els blats de l'Empordà ja eren avançats , les tropes havien d'entrar a Catalunya .

Primerament , exposava que dels diversos camins que permetien d'entrar a Catalunya , des de Cotlliure a la Seu d'Urgell , els dos passos millors eren els colls del Pertús i el de Panissars . El millor camí per anar a Barcelona era el reial que hi arriba des de Figueres , passant per Girona , Maçanet , Hostalric , Sant Celoni , Granollers , Montcada i Sant Andreu . Un altre camí era el de Perelada , Verges , Torroella de Montgrí , La Bisbal , Palafrugell , Colonge , Maçanet , Hostalric , Arenys , Mataró , Premià , Badalona i Barcelona . I el tercer , Prats de Molló , Camprodon , Olot , Plana d'en Bas , L'Esquirol , Roda , Vic , Tona , Centelles , La Garriga , Granollers , La Roca , Sant Andreu i Barcelona , el qual també es podia prendre des de l'Empordà , passant per Besalú o per Banyoles . Encara que el camí reial era el més adequat per al gruix de l'exèrcit , deia , el tercer , molt més tortuós , era interessant perquè hi podien passar partides de soldats **et pour tenir tout ce pays à nostre dévotion** i per sorprendre els espanyols per l'esquena , igual que els camins de Bellver a Barcelona . La presa de Girona , a l'entorn de la qual

hi havia molts habitants i les plus affectionnés à l'Espagne , era secundària , ja que una vegada dominada Barcelona , afirmava , **Gironne ne saurait tenir quatre jours et ... seraient ... les habitans qui en chasseraient la garnison pour se reconcilier avec nous** , cosa que també passaria amb les places de Roses i Palamós . En tot cas , calia fer saber als seus habitants que si prenen les armes a favor dels espanyols serien tractats com les tropes . L'armada no havia d'aparèixer davant Barcelona fins al moment d'atacar-la a fi d' impedir que les dones i la canalla en sortissin , perquè l'on croit qu'il est bon qu'elles y restent pour faire par leurs cris rendre plustost la place . També calia aprofitar l'escassetat de blats tot bloquejant l'arribada per mar de cereals provinents de la Sardenya i d'Itàlia i al cap de quatre dies la ciutat patiria fam . L'home més indicat per comandar l'exèrcit d'ocupació era el duc de Noailles , no solament per les seves qualitats i per la coneixença del país , sinó també per l'amitié et la grande considération qu'il s'est acquise du pays et pour la grande application et mesnagement qu'il a pour conserver les troupes .

Una vegada presa Girona , deia Trobat , com que els catalans ells sont amis de leurs constitutions , et qu'une des principales est celle d'avoir un Viceroy et Capitaine général , qui au fond ne se distingue que par le nom de celui d'un général d'armée ou gouverner d'une province [Trobat menyspreava categòricament els mecanismes de la monarquia paccionada] , l'on estime qu'il ferait un très bon effet de donner cette qualité à Monsierr le Duc de Noailles et de le faire recevoir à Gironne comme la première ville considérable que sa Maté. a conquise . A la vegada , també calia que en entrar a Catalunya es fés pública una ordonnance pour obliger les troupes à y vivre en bon ordre pour déffendre d'entrer dans les ésglises , les vols , incendies et viols , pour déclarer que les peuples qui viendront se soubmettre seront conservez et traittez comme Elle [sa Maté.] a fait par le passé , encara que s'afanyava a afegir que la publication de cette ordonnance ne contraigne pas à l'observer à faveur des peuples , s'il convient faire le contraire , et fera nonobstant cela un très bon effet . I seguia : quoy que l'on ne puisse pas faire un

grand fondement , ny sur l'aversion que les habitans de Barcelonne et ceux de la Catalogne ont contre les Espagnols , ny sur la bonne volonté que plusieurs nous tesmoignent , l'on estime qu'il ne faut rien faire qui puisse nous les attirer contre nous ; au contraire , il semble qu'il convient leur donner en entrant par le bon ordre que l'on y observera une bonne idée d'un différent traitement que les Espagnols leur font , et les engager au service tant pour s'en mieux asseurer que pour s'en servir à faire la guerre contre les Espagnols et les mettre toujours mal avec eux ... Le pays de Catalogne est tout rempli de montagnes et de siles , il faut pour s'y establir et pour s'y conserver tascher les gouverner avec une esgale seurité et ordre leur faisant justice et beaucoup d'honestetez sans pourtant leur souffrir aucune faute notable sans la chastier .

Si Barcelona es rendia , prossegua , la capitulació es podia acordar en els mateixos termes que la feta pels espanyols a la fi de la Guerra dels Segadors , mentre que si la ciutat obligava els espanyols a rendir-se , sa Majesté pourrait par lors leur accorder plus , parce qu'ils se seraient mis mal avec les Espagnols et de longtemps il n'y aurait rien à craindre . Per tal de conservar Barcelona i Catalunya , calia construir una bona ciutadella , ja que creia que Montjuïc no servia i plantejava que pour obliger les habitans a y consentir de bon gré , il faut leur faire connaistre que cela est pour leur repos et pour empescher que la garnison ne les incommode , a la vegada que calia construir quatre casernes . D'altra banda , s'havien de conservar i augmentar els regiments d'infanterie de la Ciutat i de la Diputació i fer formar de nou el regiment de cavalleria de la Ciutat -com en temps de la dominació francesa anterior- , per tal d'obliger la noblesse à s'y engager , elle aimant mieux le service de la cavallerie que celuy de l'infanterie , et bien plus celuy de France que celuy d'Espagne , afegia .

En la part més interessant de la memòria , Trobat analitzava les institucions catalanes i les de la monarquia a Catalunya i apuntava quin podria ser el seu futur . Malgrat l'extensió de les cites , el text és prou interessant per a què en reproduïm fragments . Segons ell , la Diputació

era une espèce de juridiction , els membres de la qual ont l'autorité de juger souverainement de toutes les affaires qui regardent la conservation de leurs rentes et revenus ; font les impositions , des dons gratuits et autres services , protègent et défendent les intérêts de la province ; le peuple a beaucoup de confiance à eux et prend fort aisement le party que ces gens veulent leur inspirer . Aquests administraven els drets d'entrada i de sortida de les mercaderies i el dret de la bolla , que pujaven un milió i mig de lliures , destinades a pagar les débtles de la Députation , les gages des officiers du Conseil Royal Superieure qu'ils appellent Royal , ceux d'une infinité d'officiers inutiles et les propres des dits députez qui sont assez considérables , així com el regiment de la Diputació . A la rédition de Barcelonne aux Espagnols , ils prirent pour le Roy d'Espagne une partie des droits d'entrée et sortie qu'ils appellent droit de guerre . Sa majesté doibt se rendre le maistre de ces droits , et quand Elle voudrait en laisser aux deputtez ce que tous ces droits produisent à présent , Elle pourrait les affermer à près d'un million de livres . Il importe aussy examiner s'il convient au service du Roy laisser aux deputtez l'autorité qu'ils ont , si l'on peut leur en laisser une partie et diminuer l'autre . Les Espagnols avaient commencé de le faire immédiatement après la rédition de Barcelonne , mais après ils ont esté obligez de la leur remettre par une espèce de violence que la pluspart des habitans firent contre les officiers dels Conseils Superieurs de ce pays-là . Pour peu d'autorité que sa Maté. conserve à ces gens-là , ils peuvent trouver le moyen un jour de l'augmenter , et par cette raison il faut les dépouiller de la pluspart de leur revenu et songer bien du commencement si l'on le souffrira ou non . J'estimerais de les reduire à l'exemple du Languedoc s'il estait convenient de n'abroger pas tout a fait leurs privilèges .

Els sis consellers de la ciutat de Barcelona impartien une espèce de justice pour les affaires de la police de la ville , per els quals les habitans ont non seulement de la considération pour ces six conseillers , mais encore de l'adoration , si l'on peut

dire ... Les Espagnols en entrant à Barcelonne commencerent à diminuer fort l'autorité des conseillers et maison de Ville , la révolution de la Catalogne ayant commencé sous prétexte de conserver cette autorité , mais depuis quelque temps ils la luy ont donné plus qu'ils n'en avoient . Il faut tascher des le commencement de bien establir que l'on ne fasse rien sans la participation du gouverneur de la ville et diminuer les assemblées et se bien asseurer de ces qui les composent . D'altra banda , en entrar a Barcelona , calia suprimir les assemblees de la noblesa i de la burgesia .

Pel que feia a la justícia , en mans dels veguers i jutges i del Consell Reial , afirmava que y est fort mal administré , l'on l'exerce suivant les Constitutions , qui est le droit coustumier , et en manquant ce droit , et surtout ce qui n'y a esté réglé suivant le droit canon , et après suivent le droit civil ou sur les advis des seavants . El càrrec de governador , fins ara en mans d'un català , era important . Com que els virreis sovint s'absentaven , calia donar-lo a un francès distingit , vigilant et amy du bon ordre , qu'il seache se confier et déffier en mesme temps , et qui n'aime pas trop la conversation des femmes qui sont fort dangereuses en ce pays-là . I continuava : Comme les Catalans sont attachez à leurs constitutions pour ce qui regarde la justice , il ne paroist pas qu'il convienne d'y rien changer , ny mesme à l'esgard de la charge de Viceroy et Conseil que l'on peut prendre d'une partie des graduez de Roussillon et de ceux qui composent le Conseil Superieur en ce pays-là , et d'autres personnes que l'on verra attachées au service du Roy , mais il ne faut rien toucher à l'esgard du Conseil Superieur de Roussillon , ny y unir que ce qui est de la viguerie ancienne de Cerdagne , laquelle par les raisons que l'on exposera à part , doibt estre conservée au Roy en paix et en guerre . Pel que feia a la Inquisició , dont l'autorité est fort grande et ceux qui l'administrent sont toujours Espagnols , no calia restablir-la però s'havia d'encarregar als bisbes que vetllessin els heretges i les noves tendències religioses .

Respecte a les atribucions de la monarquia a Catalunya opinava que

le domaine du Roy en Catalogne est fort considérable , et le produit pour le Roy d'Espagne d'une très petite conséquence a consequència de les despeses dels ministres , per la qual cosa creia que il n'y peut avoir aucune difficulté de l'affermir et gouverner comme à présent est en France , et cela produira beaucoup .

Per altra part , segons Trobat , la Catalogne est la province où les grands seigneurs d'Espagne ont de gros biens . Les dons que sa Maté. avait fait des confiscations pendant la guerre , et lors qu'elle estait le maistre de Catalogne , ont fort contribué à la perte d'icelle , non seulement par le fonds dont sa Maté. se priva , mais encore par l'avidité que cette esperance d'avoir une confiscation donnait à plusieurs pour chercher des accusateurs quelques fois faux pour en avoir le bien . El rei s'haurà d'abstenir d'atorgar-ne cap com era el ducat de Cardona , o les confiscacions dels grans d'Espanya , dels comtes , marquesos i les rendes de tants bisbes que havien de ser segrestrades , el valor de les quals calculava en un milió de lliures , i que podien augmentar un milió més si s'apropiava les mines de sal de Cardona .

La major part dels bisbes de Catalunya , deia , eren espanyols : Il ne convient point que pas un des évesques restent dans les terres de l'obeissance de sa Maté. , quand mesme ils voudraient prester serment de fidelité , qu'il faut les obliger à le prester entre les mains de sa Maté. si elle trouvait à propos de les y laisser . Si Raimond Trobat , el català exiliat a la Guerra dels Segadors , no feia la més mínima ostentació de *catalanisme* , sinó ben al contrari , posava els seus coneixements sobre Catalunya al servei de la monarquia francesa per tal de sotmetre-la i aniquilar les seves institucions , la seva fòbia antiespanyola no té mesura : Il en faut faire de mesme pour les abbez mittrez , et pour tous les chefs des ordres qui sont espagnols . Il ne faut laisser non plus en Catalogne ny femme d'Espagnol , ny Espagnol natif , ny moine fils ny natif Espagnol , et il faut prendre une grande garde aux actions des moines de ce pays-là , mesme des jesuites dont la plus part et presque tous sont Espagnols d'inclination ... Calia no deixar a Barcelona cap oficial de justícia nomenat pel rei d'Espanya : il faut les renvoyer en Espagne quand mesme ils s'accorderaient de rester

sans charge . D'altra banda , deia que les Espagnols pour allier les Catalans de l'inclination qu'ils avaient pour la France , ont taché de leur faire croire par des raisonnements et démonstrations que sa Maté. ne voulait plus la Catalogne , et il y a des personnes qui l'ont crû . Il faut tascher de les en dissuader lorsque l'armée du Roy sera en estat d'agir , mais non pas auparavant . Una manera que el rei demostrés el seu afecte era de prendre el títol de Comte de Barcelona . Perquè , segons ell , les catalans sont persuadez aussy qu'ils ne seront jamais en repos tant qu'ils seront sous la domination d'Espagne , le Roy ayant le Roussillon en l'estat qu'il est , ils souhaitent d'avoir un jour un Prince particulier despendant de la Couronne de France , comme ils l'avaient en temps de l'Empereur Charles le Grand . Il doibt estre examiné s'il est bon de faire cette démonstration des que l'on aura Gironne , sa Majesté pouvant avoir la bonté de nommer un de nos seigneurs les princes ses petits fils en cette qualité , ou en celle du Duc de Gironne , qui est celle que le présomptif héritier de la Couronne prenoit autre fois .

Trobat acabava la memòria fent referència a aspectes més puntuals però no menys significatius de quins eren els objectius de França respecte Catalunya . Calia no donar cap autoritat militar als consellers de Barcelona pel que feia a la defensa de la ciutat , tal com havien fet els espanyols . S'havia d'exigir jurament de fidelitat a tots els nobles que volguessin restar al país i a tots els capítols de les catedrals , col·legis i comunitats d'eclesiàstics , així com de totes les viles principals a mesura que la conquesta progressés . Finalment , creia que el donatiu gratuït demanat pels espanyols , pagat per moltes viles encara que d'altres no l'havien satisfet , calia establir-lo i augmentar-lo , perquè **cela doibt apporter un gros revenu aux coffres du Roy , et nonobstant que la Catalogne n'a jamais rien donné au Roy , si sa Majesté s'en rend maistre ... n'aura pas de la peine d'en tirer tous les ans de quoy fournir à l'entretien de cette province , et plus de deux millions de surplus .**

Però com veurem tot seguit , prenent les paraules de P. Vilar , al cap i a la fi , malgrat totes les belles promeses , interessades , les

Français , qui ont annexé le Roussillon et envahi le Principot en 1693 , sont mal venus à invoquer un catalanisme . L'essai d'utilisation de l'émeute paysanne n'a pas crée d'événement politique majeur . (201 bis)

2.8. 1692-1696 : LA GUERRA CONSTANT .

El 1692 fou un any tranquil . Lluís XIV havia previst d'ocupar Catalunya però , una altra vegada , els afers internacionals condicionaren els seus designis inicials . L'objectiu fonamental de la campanya fou garantir la seguretat de la frontera enfront d'una invasió , segons Noailles . De fet , els francesos no van passar de l'Empordà , cosa que explica que els miquelets catalans fessin repetides entrades al Rosselló . (202)

Malgrat tot , els problemes seguien ben vius a Catalunya . Els diputats adreçaren un nou memorial al rei , com el de 1690 , mitjançant el marquès de Rupit (203) . Després d'agrair les consideracions que el rei havia tingut amb els catalans amb la concessió dels privilegis honorífics que ni tienen exemplar en otro monarca , ni en el mundo tan favorecidos vassallos , afegien , tot seguit , amb un to més contundent que el memorial anterior: pero es singular desconsuelo del Principado que ni se logra lo que M. Magd. tan eficazmente desea ... pues van creciendo los daños y atropellándose los peligros hasta ponernos en términos que puede recelarse fatal ruina , fent referència al bombardeig dels dies 10 i 11 de juliol de 1691 i a la fortificació per part dels francesos de Bellver , que qualificaven d'inpugnabile . Per tant , tot seguia igual : mentre els catalans continuaven exposats al yugo enemigo , l'exèrcit espanyol se ha observado sin operación . I prosseguia : No pretende el Consistorio averiguar la causa de estos efectos , pues este es únicamente de V. Magd. ... pero si interesa al servicio de V. Magd. en que se averigua la causa ... Más gente a perdido V. Magd. sin aver obrado el ejército de lo que huviere perdido en una batalla , pues si contamos la guarnición de la Seo de Urgel que pasó prisionera a Francia , y la que por ociosa a desertado ... azen tan crecido número que muerto en una batalla parecería increíble , con summa más la loca ociosidad de un

exército que la continua aplicación a su militar ejercicio . I , a més a més , l'armada enviada pel rei , llegó en tiempo que avía la Francia llovido sobre Barcelona su indignación .

Per tot això , demanaven al rei que esbrinés les causes d'aquesta actuació de l'exèrcit para consuelo de sus vassallos y para el crédito de que es V. Magd. un monarca tan savio que domina sobre los astros . Argumentaven que la superioritat numèrica de l'exèrcit francès es podia haver contrarestat amb la mobilització de gent del país i aprofitant el millor coneixement del territori . Ara , Catalunya tornava a estar exposada a la invasió del francès , el qual dominava la montanya al seu gust i hi havia imposat fortes contribucions , **aciendo escarmentos crueles a la lealtad que resiste , con que desmayan los ánimos .** D'altra banda , si Bellver no havia estat dominat abans pels espanyols , amb la nova fortalesa en mans dels francesos seria inassolible .

A la llarga llista , exposada el 1690 , dels passos per on podien entrar els francesos , calia afegir-hi aquest nou factor favorable als seus intents que , a la vegada , deixava obertes les portes de la conquesta de l'Aragó i València : **Esta libertad que se concidera en el hobar del francés pone en gran desconsuelo a todo el Principado y viendo quan poco le resiste el ejército , teme los castigos crueles que experimentan los pueblos que se le resisten al enemigo .** L'exemple més clar era el de Ribes , poble obert , on foren castigados dándoles un saco terrible sin perdonar el recato de las mugeres ni a lo sagrado del sacerdosio ; tan horroroso a sido el golpe que ha sucedido a esta gente que tiene Ribes en muchos años que llorar en lo mucho que le a sido forçoso sufrir . Este exemplar de Ribes (no lo permita el cielo) puede ocasionar el que se cubra de hielo parte de los miembros del Principado , viendo que el negar la obediencia a de costarles tan caro . El memorial argumentava amb una bona dosi d'amarga ironia : **Es constante que necesitamos de remedio , pues todo se conjura contra nosotros , los vientos no dexan mover nuestra armada y llenan las velas del enemigo , los montes son inexcecibles a la armas de V. Magd. y son llanos a**

los contrarios . Las fortalezas propias han embarazado a los Generales de V. Magd. y las demuelen y sus ruinas dan materia al enemigo para adelantar sus designios .

Però el que més indignava els diputats eren les sospites dels ministres reials de suposades connivències d'alguns catalans amb les autoritats franceses : **Conquista la Francia y ay voces en el Exército que es bien haga esta conquista para castigo de Cataluña y para que eternamente quede sujeta y esclava , quando lo es ya libremente de V. Magd. ; años ha que toman cuerpo estas voces . Segons el memorial , el que ho donat feu a aquests rumors fou la lleva de barretines feta a Barcelona i l'intent de lliurar el castell de Cardona a França , sobre les quals coses afirmava que se levantan consideraciones fantásticas . Davant la certesa dels fets esmentals , els diputats no podien fer altra cosa que deformar la realitat i recórrer a la desqualificació dels dirigents de la revolta : **Verdad es (Señor) que se passaron algunos al enemigo , pero averiguada la causa y el modo , se halla que no fue levantamiento , como se ha esparsido , sino que vino de Francia un hombre bandido de los que perseguidos por la justicia se habían allá emparado y este con el rezelo a que sus delitos le obligavan , hiva persuadiendo a algunos que se passassen con el a Francia , y lo recobó de muy corto número y de muy viles sujetos . Ni el que vino a commoverlos , ni los que con él se passaron al enemigo son gente de alguna suposición aún en la más mínima gente , ni oy entre ellos quien tenga un palmo de tierra ; gente la más desdichada y la más vil en el vulgo , su número llegará a quarenta y algunos de ellos son facinerosos . El que quiso entregar a Cardona es un labrador que lograva alguna conveniencia en su casa de Castelltallat ... Nada más acredita la fineza de Cataluña que estos sucessos siendo tan público que ha procurado la Francia con espaciosos y multiplicados pretextos solevar los pueblos de Cataluña en repetidas y continuas ocasiones ofreciéndoles tales partidos , se juzgava se acomodarian a su conveniencia quando todo se le subministrava con el pretexto de la****

oportunidad que nunca más se les ha ocurrido que en estos años en que ha estado el ejército francés tan dentro del país sin fortaleza de V. Magd. pero nada desto ha podido ni podrá mover , ni puede bastar mucho más porqué está en su centro Cataluña en la obediencia de V. Magd.

Com en el memorial de 1690 , sorgia el tema de la desconfiança dels ministres castellans envers els catalans a l'hora de defensar el país : **Pero ni con estos grandes servicios pueden librarse del desprecio dizen a voces en el Ejército y sienten los principales cabos (como lo dizen muchos años ha) que los sometenes no sirven ni pueden ser de provecho : en parte assí lo reconocen los Diputados , y da esto nuevo motivo de sentimiento ... De no levantarlos con cuenta y razón , levantarlos sin caudillo ni disposición es valerse de una gente briosa pero confusa , que la multitud mesma es su mayor confusión . Menos gente con más orden consumiría menos y valdría más y serviría a V. Magd. para un buen día , punto que varias veses lo han representado los Deputados y nunca se ha echo ponderación . Pues (Señor) con tanta innegable evidencia qué género de reselo a podido ocasionar al país , no llegando a 40 hombres que persuadidos del enemigo se han passado ; ni entre ellos a avido uno tan sólo que aya tenido el mayor género de suposición , gente toda vagamunda y perdida . Todo el resto de los pueblos a resistido la sugestión tamaña . Gastan con liberalidad , sirven con promptitud , se convocan briosamente para resistir , obligan solos al enemigo para retirarse , deia , com succéí l'any anterior amb gent de la Seu d'Urgell , de Tremp , del Pallars , de Cervera , d'Agramunt i de la Ribera del Segre .**

Este es el estado de Cataluña . Un enemigo que la conquista y una emulación que la afecta , acabava asseverant el memorial , encara que afirmava que el rei no donava crèdit a los muchos émulos de Cataluña . La solució insistia , coincidint amb el memorial de 1690 , era portar a Catalunya un gran exèrcit i una important armada a primers de març , amb uns bons magatzems per a alimentar-los . Però , a més , aquesta vegada els diputats proposaven de fer una guerra ofensiva

contra França entrant en el seu territori per tal d'estalviar Catalunya del pes dos exèrcits . Finalment , desitjaven que **las voces que se han esparcido y los chismes que se han fraguado nessesitan Señor de remedio sepultarse de una vez** i reiteraven que Catalunya **tanto dezea y solicita conservarse en el dominio de V. Magd. y para crédito de la nación española .**

Narcís Feliu de la Penya i el virrei , conscients del problema de la desprotecció de Catalunya elaboraren una proposta que consistia en fer una plaça forta a Calabuig (l'Empordà) i en fortificar Puigcerdà . Feliu féu un pressupost que va ser acceptat per la ciutat de Barcelona i pel virrei . Tanmateix , no es va dur a terme **quizá por no corresponder a la intenció del Gobierno** , escriu estranyat Feliu en els **Anales** .

(204)

D'altra banda , el 1692 , continuaren els contactes entre els barretines al servei de França i alguns nobles catalans , assenyaladament amb Daniel Saiol i amb un tal Oliver , els quals insistien amb la bona predisposició d'un grup de persones que esperaven l'arribada , al més aviat possible , de les tropes franceses . L'oficial dels fusellers barretines Miquel Panyella reclutà 20 homes a Catalunya (205) . Mentrestant , deien , continuava la **haisne et antipathie qu'il y a entre les dits catalans et castillans** (206) . Segons Trobat , **les peuples de Catalogne ne font pour les peuples Espagnols que ce qu'ils ne peuvent pas s'empescher de faire** , i a Catalunya hom deia que **l'on voulait envoyer en Flandres tous les Catalans** (207) . A finals de desembre hi hagué nous enfrontaments amb els soldats al Lluçanès , per la qual cosa el virrei hi envià la cavalleria , féu cremar algunes cases i detingué alguns revoltats .

(208)

El maig de 1693 , mentre els espanyols es preparaven per concentrar tropes a prop de Vic , l'armada francesa va prendre Roses amb tota facilitat fins al punt que Noailles parlava de **l'extrême negligences des Espagnols** , ja que no tenien pólvora i , a més , **la ville était une cloaque d'ordures** , cosa que provocava malalties a l'estiu (209) . Ara , Feliu de la Penya actuà com a portaveu dels grups dirigents catalans per tal d'aconseguir que s'alcés sometent general sebse que el

virrei hi assentís .

El 12 d'agost , 93 vaixells francesos i 3 balandres eren davant Barcelona (210) . Les perspectives semblaven millors que mai per als projectes francesos . Noailles escrivia a París : l'on m 'assure qu'il n'y a que cent hommes de garnison à Barcelonne , et que l'armée d'Espagne es étant aussy esloignée , les catalans peuvent avoir une belle ocasion de se soustraire de la domination espagnole qui leur est insuportable , à ce qu'on dit , et se mettre sous celle de V. M. (211) . L'ell mateix li ordenava al mariscal de Tourville que deixés veure la seva flota davant les costes de Catalunya le plustost qu'il se pourra , et qu'étant arrivée davant Barcelone , il se mette , s'il est possible , en état de leur donner la crainte qu'il en veut faire la circonvolution , à fin de voir qu'elle peut estre la disposition de ces habitans épouvantés de la présence d'une flotte si formidable , et de l'éloignement de l'armée d'Espagne , qui ne sera pas à portée de les soutenir , cosa que li permetia d'affirmer que il ne serait peut être pas impossible que cette grande ville , dont plusieurs habitans ont l'inclination française , se voyant abandonnée de l'armée , ne portait à quelque résolution avantageuse pour le service du Roy , dans la crainte qu'elle aura d'estre brulée par les bombes . Per últim , disposava que el mariscal de Tourville havia de fer saber als pobles de la costa que il vient part du Roy pour les desliver de l'opression espagnole et leur offrir la protection de sa Maté. et la conservation des privilèges dont ils ont joui pendant qu'ils estoient sous sa domination , qu'il les charge de rendre avis publics à fin que chacun demeure paisiblement chez soi , et que s'ils en usent autrement ils seront exposés à toutes les hostilités aux quelles ils peuvent s'attendre ... et tâcher de faire venir vers lui deux des consuls ou principaux habitans de la ville , et de leur faire entendre que le Roy ayant resolu d'affranchir les catalans de l'opression qu'ils souffrent depuis 50 années elle a commencé à faire cesser les incommodités qu'ils recevoient de la place de Roses . Calia assegurar-los , deia , que es mantindrien les Constitucions i els

privilegis que gaudien abans de 1640 . Al final , Noailles , escrivia cínicament : **comme tout cela conciste en paroles , Mr. le Maréchal de Tourville ne les doit pas épargner .** (212)

En una clara provocació , l'armada comunicà al governador de Barcelona que volia que la ciutat li fes un regal . La duquessa de Medina Sidonia i els generals foren partidaris de fer-li . La ciutat va dir a la duquessa que **nuestra Nación sólo embiava regalos de balas a los enemigos** . Una vegada més , la classe dirigent catalana necessitava demostrar que la seva fidelitat al rei era , si calia , superior a la dels seus màxims representants a Catalunya . A efectes pràctics , aquesta demostració no va servir de res ja que s'imposà el criteri dels generals i perquè , com exposa amargament Feliu als *Anales* , **como el gobierno , que tenía el Rey en su Corte y en Cataluña era tan atento al R. Servicio y crédito del Principado , publicó y dixo a su Mgd. que si los generales avían dado el regalo al francés , avían sido obligados de las instancias de la Ciudad y gritos de su pueblo** . Altra vegada , els representants de la ciutat van haver d'escrivre al rei per desfer molentesos . Amb tot , és possible que l'armada francesa , d'acord amb els contactes mantinguts prèviament amb els seus col·laboradors a la ciutat esperés trobar , sinó una bona acollida , almenys algun moviment de suport dintre Barcelona , cosa que no es produí . El capità barretino del Prat de Llobregat Miquel Panyella , des de la tardor de 1692 i fins a la primavera de 1693 va romandre a Catalunya i continuà els contactes amb Daniel Saiol i d'altres persones , els quals ratificaren els desitjos de col·laborar amb França . També l'informaren que sobre la proposta de Noailles i Trobat de **n'attendre pas la mort du Roy d' Espagne pour nommer un successeur à la Couronne d'Espagne à fin d'empescher les révolutions qui pourraient souvenir si on attendait de le faire après sa mort** , les persones de la plus grosse qualité estaiet divisées , les unes proposant que l'intérêt de l'État estait de nommer le Prince de France , d'autres d'envoyer chercher le duc de Bavière et luy donner la qualité de Prince des Asturies , et que dans la Catalogne l'on considère la proposition qu'on fait en faveur du duc de Bavière contraire à leurs intérêts . El

problema de la successió , doncs , ja planava per damunt del conflicte immediat de la guerra amb França . Finalment , Saiol informava que les forces dels espanyols eren precàries , amb uns 5000 o 6000 homes i uns 2500 soldats de cavalleria . Un dels fills de Rocafort havia estat detingut pel virrei , el qual va prometre als barretines exiliats (uns 300) que si tornaven els amnistiaria , els restituiria els béns i que els col·locaria en companyies de cavalleria lleugera . (213)

Per la seva part , Panyella presentà a les autoritats franceses una llista de 57 persones predisposades a aixecar companyies a favor de França en el moment considerat oportú . També assegurà que els habitants de Sant Feliu de Llobregat , Molins de Rei , Santa Coloma i Sitges estaven a punt per aixecar-se . Eren poblacions situades a l'entorn de Barcelona , sobre les quals devia recaure el gruix dels allotjaments en aquells moments . Els pobles d'on procedien els 57 homes partidaris de França eren , entre d'altres , els següents : Vilanova , Vilaclara , Castelldefels , Sant Vicenç dels Horts , Sant Joan Despí , Begues , el Bruc , Sant Cugat del Vallès , Rubí , Sant Andreu de la Barca , Corbera , Gelida , Sant Llorenç Savall , Martorell , Sant Sadurní , Olesa , Castellbisbal . El marc geogràfic del radi d'influència dels barretines -ara amb una clara opció política pro-francesa- s'havia traslladat de la Muntanya al Pla de Barcelona i a les comarques pròximes , allunyades de les incursions anuals franceses . (214)

D'altra banda , les tropes franceses actuaren , bàsicament , a l'Empordà . **Passeóse el francés por el Ampurdán como quiso y retiróse a Ruyssellón quando fue de su gusto** , diu Feliu . Però l'estiu se'ls féu insuportabl , poc ayesades a aquella calor asfixiant . A l'escassetat de la palla i a l'emmagriment dels cavalls , s'hi afegí una epidèmia . Noailles parlava de **la malignité de l'air** . Hi havia , segons ell , pobles de l'Empordà on no hi restava un sol home per treballar la terra ni un xicot per guardar el bestiar perquè tothom havia emmalaltit . Del seu regiment , només quedaven sans quinze homes . (215)

La campanya de 1694 tornà a assolir una gran duresa . A Barcelona , a l'abril , hi havia uns 3500 soldats de cavalleria , uns 13000 d'infanteria i 300 dragons . Hom treballava en netejar la fossa i en fer estacades , en les quals feines col·laboraven els monjos i els capellans

(Trobat comentava irònicament que 20 homes farien en un sol dia la feina que tota aquesta gent feia en dos) . En aquells dies moria Trinxeria el qual , segons Trobat , **il avait fait perdre le Roussillon à V. M. et y avait fait bien de mal** (referint-se a la revolta dels Angelets i a les seves constants incursions posteriors)(216) . Els francesos , pel maig , amb uns 18000 homes , infligiren una derrota important als espanyols , els quals perderen uns 6000 homes entre morts , ferits i presoners (més de la meitat d'aquesta xifra) . (217)

La situació , aleshores , era de calma tensa . Segons el bisbe de Rieux que escrivia a Trobat des de Barcelona , no hi havia revolta però els pobles es negaven a donar la subsistència a les tropes i l'allotjament . Tampoc no hi havia diners per aixecar els regiments de la Diputació i la Ciutat i el virrei temia que hi hagués un alçament general a favor del **Général des barrotines s'il venait à se montrer** . Acabava afirmant que **le peuple de Barcelonne dit assés librement qu'il leur est indifférent auquel des deux Roys ils soient pourveu qu'on les traite doucement et qu'on ne touche point à leurs églises et a leurs privilèges** (218) . Trobat , amb l' experiència de les campanyes anteriors a la seva esquena , era menys optimista i opinava : **je ne crois pas que l'on puisse esperer beaucoup des peuples de ce pays , n'ayant fait jusqu'à présent aucune démonstration après une victoire si complète et une action si considérable** . (219)

Noailles pensava de manera semblant : amb 14000 homes no es veia capaç de prendre Barcelona on hi havia 6000 soldats i un nombre important de milícies . Tanmateix , aquesta vegada era Lluís XIV qui li manava a d'ocupar Barcelona , malgrat que Noailles s'havia manifestat en contra d'aquest parer tant per la manca d'efectius humans com de mitjans econòmics (220) . Segons el general Du Bruehl , a finals de juny , quan bombardejaren la ciutat els burgesos eren partidaris de rendir-se , quasi com el virrei , però el bisbe féu prendre les armes als eclesiàstics , amb ell al capdavant . La ciutat de Girona capitulà , així com Palamós , Arenys , Castellfollit i Hostalric (221) . Al costat de la zona plenament ocupada del Gironès i l'Empordà n'hi havia una altra de fronterera , amb espais de ningú formada per la Garrotxa , el Gironès

nord, la Selva i el Maresme . (222)

Fou aleshores , a conseqüència de la manca de recursos de les tropes franceses , quan aquestes es lliuraren al saqueig i al robatori desenfrenats . El general Du Bruelh , uns anys més tard en culpà el general Saint Silvestre , perquè va permetre a les troupes tout ce que l'avarice et l'emportement peuvent exercer de plus cruel (223) . Francesc Gelat recordava que els francesos sequejaren vint-i-quatre llocs , esglésies i sagraris , que sols sentir parlar de dites coses feia tremolar la gent ... S'emportaren totes les palles y casi tots los raïms y molta partida de blat y molts bestiar i espallaren moltes coses y molts altres danys que era gran llàstima (224) . Per a Noailles , les profanacions i els robatoris a vint-i-dues esglésies foren deguts tant a la manca de recursos de les tropes franceses com pel fet que en elles hi havia molts soldats protestants .

El cert és que aquesta actitud tingué conseqüències immediates : [elle] avait aliéné les coeurs des catalans au point que le peuple était par tout sous les armes . Les soldats n'ayant aucun respect pour les églises , les paysans n'en avaient plus pour les sauve-gardes du général et insultaient les convois et les fourages ; ce qui n'était jamais arrivé (225) . Trobat , per apaivagar la indignació , féu pública una ordre en la qual reconeixia que no obstant los reiterats ordres ... l'experiència nos ha fet veurer que totes les precaucions se són presas , no deixan los soldats de cavall y dragons de entrar dins las casas y algunas vegadas robar bestiar , mobles y altres coses . Per evitar-ho proposava que els jurats recollissin el que la tropa necessitava i així s'evitaria l'apropament de la tropa als pobles (226) . El novembre , els francesos volien cobrar impostos a Malgrat , Pineda i Calella . Per a aconseguir-ho , a Calella segrestaren un jurat , quatre habitants i dos eclesiàstics i a Pineda quatre habitants més . Però la mobilització popular els en féu desdir (227) . A la fi de la companya , pel desembre , i a conseqüència del fracàs de l'ocupació , Noailles fou destituït del seu càrrec .

El país no solament havia hagut de fer front gairebé sol als

francesos . A l'agost , la cavalleria espanyola guanyà Hostalric i , tot seguit , el virrei donà ordre de retirar-se de nou perquè va córrer la falsa alarma que els francesos hi tornaven . Sobre aquest fet , Avallà escrivia : **diuhen fou trahició del virrey que hi arribà aquell dia , que antes no y here (228)** . De més a més , la cavalleria espanyola cremà les palles dels volts de Sant Celoni i Arenys , cosa a la qual s'oposaren els jurats de Mataró demanant-li l'ordre del rei , ordre que , evidentment , no tenia . I , a més , diu Feliu de la Peña , **todo el invierno deste año estuvieron los soldados alojados en las casas de los paysanos y en las guarniciones , y los paysanos y migueletes en campaña (229)** . La malfiança dels catalans envers les autoritats espanyoles que havien de defensar el territori arribava al punt màxim . Ferran Soldevila ha parlat de **la ineficaç , sovint vergonyosa actuació oficial en la defensa de Catalunya i la intervenció de maneigs polítics en el descabdellament de les operacions militars ... Àdhuc quan el govern de Madrid feia prova de bona voluntat , els resultats eren deplorables : així llavors que el 1694 , amb lleves extraordinàries , fou aplegat als regnes de Castella un exèrcit de vint mil homes ; però tan mal equipats , tan poc disciplinats i tan ineficaços que , a Barcelona , els minyons mateixos els ensenyaven el maneig de les armes . *Con veinte mil hombres y todas españolas , no hay que temer* , deia el el virrei marquès de Villena . Poc temps després eren esmicolats a les vores del Ter (27 maig 1694) (230)** . Per altra part , I.A.A. Thompson , en analitzar el fracàs militar espanyol en el manteniment de l'imperi assegura que fou molt més que un fracàs de recursos : **Los factores que en el siglo XVI confirieron ventaja a las fuerzas armadas españolas -la abundancia de hombres , la obediencia , la capacidad de sufrimiento , el valor- no eran tan importantes como la movilidad , la preparación y la pericia ; la guerra era más técnica y tecnológica , la caballería superior a la infantería , el galeón más importante que la galera , las estimaciones profesionales más pertinentes que el espíritu guerrero . (230 bis)**

Del 1694 , per últim , cal remarcar l'ocupació de Corbera de Llobregat per part de Torres , Rocafort i 80 barretines , entre el 23 de juliol i el 27 , amb l'intent d'alçar la comarca , fins que el virrei hi acudí amb soldats i sometents (231) . També , l'Avalot dels Pobres a Valls , els dies 17 i 18 d'agost , estudiat per Francesc Olivé (232) . En aquesta vila , l'objectiu dels revoltats era que tots els exempts , els clergues , els prelats de les comunitats de frares i les superiores dels convents de monges havien de pagar i contribuir en les càrregues i despeses de la vila per allotjaments i bagatges . Malgrat el seu caràcter totalment pacífic el governador Manuel Llupià hi acudí ràpidament per tal de cercar un compromís i evitar un aixecament al sud del país que haguera col·locat les autoritats espanyoles , prou enfeïnades amb la guerra , en una situació complicada . Per tant , fou el mateix governador el que demanà als exempts que contribuïssin i que entressin en les insaculacions dels càrrecs municipals , cosa que la majoria acceptaren . De la revolta , cal remarcar dos fets interessants . El primer , que el noble Joan Rubinat , casat amb Maria Feliu de la Penya , cosina de Narcís Feliu , home molt vinculat als negocis d'aquesta família , fou nomenat componedor , junt amb el rector , per tal que negociés amb els revoltats . En segon lloc , l'interès del governador de parlar secretament amb una dotzena dels revoltats per assegurar que aquests no estaven al servei de França : **empeçaron a detestar y decir que morirían mil veces para el servicio del Rey de España . Yo les dixé que como podían decir eso amotinándose y que esso era ser traydores al Rey claramente , que si ellos tenían alguna cosa que no les pareciesse bien al Gobierno de la villa que aquí tenían al cura y a Juan Rubinat que con toda quietud y sin tumultos se lo podían venir a decir uno o dos de ellos y que dichos lo escribirían a su Excelencia , i per desfer les solidaritats establertes amb altres pobles : y yo empecé a predicarles que deshiciesen las inteligencias que tenían con las demás villas del Campo para socorrerse los unos a los otros y que esto les había de echar a perder porque bien sabía yo que en estando quieto Valls todos los demás lo estarían : Me lo prometieron con grandes protestaciones ,** escrivia el governador (233) . Per

últim , es nomenaren estimadors per revisar futurs pagaments i s'acordà la destrucció de les actes sobre l'avalot .

Les coses encara empitjoraren el 1695 . Els problemes financers de la monarquia francesa deixaven les tropes franceses abandonades a la seva pròpia sort , fet que tingué conseqüències nefastes . Saint Silvestre es queixava : **le pain est dû depuis deux jours , les pluies continuent , les souliers manquent entièrement et les fourrages sont rares . Jugez de l'état de nostre armée , après celà et des moyens qu'elle aura de munir Gironne , puis qu'elle n'a pas celuy de subsister .** La manca d'avituallament arribà a tal extrem que el maig , a Castellfollit , els francesos mataren els burros per a menjar-se'ls . Els mulers , d'altra banda , negant-se a treballar només a canvi de pa i aigua deixaven les mules i marxaven (234) . Aquesta situació , que degenerà en pillatge , ja no guarda cap relació amb la cura de Noailles i de Trobat a fi que les tropes es comportessin correctament a Catalunya . Ara , a conseqüència de la manca de recursos i del desengany motivat pel fracàs de l'alçament que els col·laboradors de França havien promès , el saqueig i el càstig de guerra planaren en les seves ocupacions de pobles : a Castellfollit mataren la gent que hi trobaren ; a Hostalric hi robaren ; a Tordera hi cremaren cases i despul·laren un capellà ; a Vidreres i a Sant Esteve d'en Bas també hi cremaren cases . (235)

I , com abans , a vista de tots exos accessos feren los francesos y assent la armada de Espanya en Sant Celoni no feren moviment algun per defensar los seus , la qual armada regia lo virrey Gastanyada y diuhen tenia entre peons y cavalleria més de vint y sinch mil soldats , escrivia indignat Avallà , l'abril . I , el juliol , afegia que havia tornat a veure l'armada espanyola , sens haver fet res del que deyan faria (que era volian destroçar lo del francès) i explicava que 400 francesos s'havien instal·lat a Blanes i Calella , d'on moy les ne pugueren traure fins sen anaren per sa plana voluntat . Per últim , afirmava que lo virrey de Barcelona essent capità general de l'armada d'Espanya féu fer carretera per poder passar ... la palla y los paysans, y lo endemà la agueren acabada passà lo

francès per ella , que fou quan se aposentà en Blanes , ab que se digué a boca plena tenir pacte fet dit virrey en beneficiar lo francès y ya se experimentà en lo demás obrà (236) . El problema ha estat plantejat amb encert per F. Soldevila : Però quan la situació esdevingué insostenible fou llavors que les intrigues polítiques es van barrejar amb la guerra , llavors que la defensa de Catalunya fou supeditada a les conveniències del partit afrancesat , que guanyava ràpidament adeptes a la Cort . Aleshores els catalans no sols es van veure deixats a llurs pròpies forces , sinó que llur eficaç i ardida defensa va provocar una manifesta acció oficial per a dificultar-la i fer-la fracassar (237) . Amb anterioritat , Aulèstia i Pijoan sentencià de manera gràfica : lo Principat víctima dels polítics afrancesats , tot constatant que justament en el moment que Catalunya disposava del major exèrcit que mai no havia tingut (27000 homes) , el virrei fou incapaç de defensar el territori més enllà del Tordera . P. Voltes pensa que més que la política afrancesada dels militars espanyols foren la ineptitud , el aburrimiento , la desesperanza del éxito , els factors que expliquen el fracàs de la defensa de Catalunya . (237 bis)

Amb tot , Gastañaga havia acceptat la formació de sometents , cosa que fou elogiada pel representant britànic a Madrid Stanhope : all these late successes in Catalonia are owing to the different methods of the marques de Gastañaga from the former viceroys , who were always jealous of the natives , and would never trust them to defend themselves , whereas he permits the use of arms to all , encourages and trusts them equally the castillans , having indeed no other game to play , considering the deplorable condition in which he found the country , and it has succeeded beyond all expectation (238) . És evident que el canvi d'estratègia del virrei responia tant a la impotència de l'exèrcit espanyol enfront del francès i a la desesperació creixent dels catalans , com a la certesa que aquests , si s'alçaven els sometents , no farien costat a França . S'havien produït canvis importants d'ençà del 1689 . Per això , tal com explica Feliu , Gastañaga fomentava con carifosas

y extraordinarias demostraciones estas milicias ... bajava de Palacio en llegando una compañía destes paysanos , exaltava su valor , metíase entre ellos , reconociéndoles las armas ; en otras ocasiones mandaba subiesen a Palacio y tocassen los caracoles marinos , en contrast amb el ínfimo y aborrecido desprecio que tuvieron en los gobiernos del marqués de Leganés y Duque de Villahermosa . Però , tot d'una , segueix Feliu ; a partir de l'ocupació de Castellfollit pels sometents i miquelets , ajudats per l'enginyer Lluís Novas , que havia estat exiliat amb els barretines , el qual inventà un trabuc que llançava bombes , tot canvià . El virrei féu anar Novas a Barcelona ; negà artilleria als sometents i davant les queixes dels francesos que no estaven segurs **en parte alguna** , manà que els miquelets d'Espanya només podien sortir en forma militar amb els seus caps i va permetre als francesos que si n'agafaven en grups de 4 o de 8 els portessin a galeres . Castellfollit passà a mans de les tropes de Juan de Acuña , el qual es retirà i abandonà la plaça , al cap de poc . Les fortaleses de Castellfollit , com les d'Hostalric i Palamós , foren aterrades pels francesos (239) . Aleshores , s'arribà a una desavinença total entre els miquelets i el virrei i a un veritable *tour de force* . Aquests van alliberar 14 companys seus que el virrei havia empresonat a Sant Celoni i van matar alguns soldats . El mateix dia , la casa de la moneda de Barcelona fou assaltada i Gastañoga havia de tenir cura en sortir del seu palau . El virrei , certament , temia no poder controlar els miquelets en bona part emparats en el descontentament popular envers les tropes espanyoles , encara que el seu sistema de vida es basava en el pillatge . Els francesos es queixaven que **ils volent et assassinent journellement sur les grands chemins** , amb el consentiment dels oficials espanyols , perquè així no els havien de pagar i en podien treure gran profit . (240)

Davant les brutalitats comeses pels francesos i de les inhibicions de l'exèrcit espanyol , l'actitud dels catalans fou doble : d'una banda , es negaren a pagar les contribucions a uns i als altres . Noailles havia escrit que **les peuples de Catalogne , qui depuis le commencement de la guerre étaient demeurés tranquilles dans leurs maisons faisant leur trafic ordinaire , ont été animés par**

les contributions et les taxes que l'on a tirées cet hiver ; puisque au peril de leur vie ils veulent conserver le peu qu'il leur reste . (241)

Però , sobretot , el descontentament donà lloc a la mobilització general a partir dels sometents , els quals van emprendre accions victorioses a les ordres del veguer de Vic Ramon Sala i Saçala , de Josep Mas de Roda , de Valeri Saleta i de Blai Trinxeria -el fill del dirigent angelet- amb gent de la Marina i del Vallès (242) . La mobilitat constituïa el seu tret més característic . Tan bon punt eren quatre o cinc mil com vuit mil homes , els quals rebien el suport i l'avituallament de la gent de la muntanya i fins de Barcelona . El militar francès d'Esgriny deia que les muntanyes **sont toujours occupées par un peuple infini qui combat à la façon des partis en s'enfuyant quand on marche à eux , et revenant si tost qu'on cesse de les poursuivre . No solien anar en grups de més de 20 i s'amagaven entre els arbres i les roques , ce que fait que de cent coups on n'en attrape souvent pas un (243)** . I en una altra carta el general Saint Silvestre deia que **les peuples de Catalogne sont tous armés et tendent des embuscades continuelles aux troupes du Roy , dont le nombre n'est pas suffisant pour y soutenir les conquêtes qu'on y a faites** . Els espanyols , segons ell , a més de 6000 soldats d'infanteria i 3000 de cavalleria comptaven amb més de 8000 homes de sometent i miquelets (244) . Aquest oficial remarcava els avantatges dels sometents gràcies a llur agilitat i coneixement del terreny i a la inexistència d'un comandament centralitzat que alentís les decisions .

El context difícil en què el general francès va actuar , li féu guanyar una veritable aversió als catalans . En una carta , on demostrava la seva poca estimació envers ells , deia : **La Catalogne , très maudit pays , et qui ne convient selon moy en façon du monde au service du roy , puis qu'on ne le seaura soutenir qu'à force de troupes et de grosses dépenses** . Creia , per tant , que era impossible que els catalans es revoltessin contra els espanyols i els definia així tot reconeixent que no tenia bona opinió de cette nation : **Les peuples y sont élevés des l'âge de dix ans à porter les armes , toujours prêts à se soulever , sans prévoirmême ce qui leur en peut**

**arriver , mais on ne saurait avoir leur bien et leur amitié .
Ils sont en possession de donner cent coups de baston aux
troupes d' Espagne quand elles sont chez eux . (245)**

A partir d'aleshores , els sometents foren el malson dels francesos .
En una memòria de mitjan 1695 , un cap militar afirmava : **Les
affaires en Catalogne , les peuples y estant animés à un tel
point depuis trois mois qu'ils ont eux seuls remporté tous les
avantages que les ennemis ont eus , ce ferait leur enfler
tellement le coeur et les mettra en estat de pousser leur
insolence et leur opiniâtreté si loin , qu'il n'y a point de place
à laquelle ils n'eussent la temerité de faire la mesme chose
qu'à Castellfollit . I , a més , aquesta força inesperada els feia témer
que des de Castellfollit volguessin prendre Prats de Molló i Fort dels
Banys i que pourraient inonder tout le Roussillon de leurs
miquelets , ce qui sera d'autant plus à craindre que restant
encore un vieux levain de la révolte des Angelets dans le
Vallespir , les peuples de ce canton pourraient se joindre à
eux , et mettre par le tout le Roussillon en danger (246) .**
Afortunadament , per a les autoritats franceses , els sometents , per la
seva naturalesa , no pretenien aquests objectius ni , encara menys , eren
conscients de la feblesa del seu enemic . En tot cas , sembla clar que
malgrat l'apariència de tranquil·litat , al Rosselló hi seguia havent un
cert esperit de revolta i l'assimilació francesitzadora era a les
beceroles , coses que intranquil·litzaven els funcionaris reials .

Un altre element que va esdevenir una constant a partir d'aleshores
fins a la Guerra de Successió (element que va tenir continuïtat en la
Guerra del Francès i en els moviments absolutistes i carlins del segle
XIX) , que posava frenètiques les autoritats franceses , fou la presència
dels eclesiàstics en el sometent . De nou , Saint Silvestre , escrivia que
era a Crespià , où tous les miquelets et sometans nous ont
acompanés , leurs prestres et recteurs à la teste i explicava
que a Besalú un capellà dirigí l'atac dels espanyols , ce qui fait voir
que ce sont les moines et curés des lieux qui les font soulever
et se metent à leurs têtes . J'en ait fait arrester plusieurs qui
se moquent de cela , disant tous hautement qu'il , n'en sera ny

plus ny moins (247) . Però no era , certainement , una dèria seva . D'Esgriny pensava que l'apropche des armés fait d'ailleurs prendre parti aux paysans . L'esperance que les gazettes espagnoles leur donnent d'une révolution générale fomentée per les prestres et les moines , augmente outre cela leur mauvaise volonté à nostre esgard (248) . La influència dels capellans , assenyaladament en el medi rural , des de la parròquia , era evident . I , per tant , la seva participació activa enfront dels francesos, a partir del moment que aquests no respectaren les esglésies , va tenir efectes immediats en la generalització de la mobilització popular en les zones afectades per l'ocupació francesa .

Si bé durant les invasions franceses constants des de 1689 , els catalans havien restat a l'expectativa però sense mostrar les seves simpaties envers els francesos , a partir de 1695 l'actitud de rebuig i d'indignació són indiscutibles . Noailles , fent valoració de les campanyes franceses fins aquell any , considerava que havien estat ocupacions de distracció , l'avantatge de les quals resultava **moins du profit que l'on retire des conquêtes , que du tort qu'elles font à l'ennemi** . Segons ell , a l'exèrcit espanyol només li restaven 5000 homes a peu i 3000 soldats de cavalleria dels 81000 homes que hi havia emprat des de 1689 , a més de 8000 soldats estrangers . Però , interessat com havia estat en annexionar Catalunya a la monarquia francesa , projecte que no compartí el secretari de la guerra Louvois , reconeixia els errors comesos i deia que des del principi havia intentat **de ménager les catalans , toujours prêts à secouer le joug de l'Espagne ; peuple rémuant , courageux , très jaloux de ses libertés , désirant la domination française , moins par envie de servir la France , que pour l'espoir d'être garanti de l'oppression** . **Traités avec douceur jusqu'à la dernière campagne , au point de continuer tranquillement leur commerce , loin de prendre les armes contre nous , ils s'étaient montrés favorables à nous entreprises . Mais des que les troupes mécontentes , faute d'argent et de secours , brisèrent le frein de la discipline , se livrèrent à la licence , au pillage et aux profanations , leur bonne volonté se changea**

en haine et leur haine éclata avec fureur . (249)

De manera molt vinculada a aquesta impopularitat dels francesos cal situar la pèrdua del suport popular per part dels barretines , dels quals d'Esgriny , el 1695 deia : **sont les plus inutiles et ausquels on ne peut absolument point se fier quoy qu'ils coutent infinitement au roy** . Molts d'ells havien desertat i passat a Catalunya acollint-se a una nova amnistia que el virrei Gastañaga havia concedit (250) . També , per a ells , les coses havien canviat molt , a la vegada que devien ser conscients que l'exèrcit francès era tan impopular com l'espanyol . Per tant , només els capitans barretines i els seus homes més fidels restaren al servei de França . Però el descontentament de les autoritats franceses era extensiu a totes les companyies de fusellers de montanya . D'Esgriny , creia que de les 45 que n'hi havia (18 de les quals eren al Rosselló) , **on ne tire qu'un très médiocre service i , per aquest motiu , era partidari de reduir-les i de réformer les abus et libertinages que l'indulgence a introduit dans cette troupe ... l'argent du Roy a esté jusques ici bien mal employé sur cela** . I posava exemples : **Il y a des compagnies où il n'y a que le lieutenant présent et pas des fuziliers , d'autres qui s'en sont allez en Roussillon armes et bagages , sans ordre de Mr. Vendôme (251)** . Contràriament , Trobat seguia defensant la utilitat dels 600 fusellers que ell havia mantingut al Rosselló . Després de recordar que els espanyols en tenien 220 companyies i que , per tant , calia augmentar el seu nombre , deia : **ces sortes des gens ne font pas un service regulier , ni toujours utile , mais tous les officiers qui ont servi en ce pays vous diront que ce sont des gens necessaires et plus à présent que jamais ; ils souhaiteront mesme à présent que les 600 homes qui composent le régiment de milices de Roussillon fussent fusiliers de montagne . (252)**

A principis de 1696 , la força dels miquelets catalans seguia essent important , encara que , segons els francesos , llur nombre havia disminuït , **fauts de paye , mais comme on leur laisse la liberté de voler ils ont trouvé toujours qui prennent parti (253)** . Havien amenaçat de cremar alguns pobles dominats pels francesos i

d'altres que els portessin palla . Per la seva part , el príncep de Darmstadt , al davant de 2000 alemanys des de l'agost de 1695 , demanà a Vendôme de bescanviar 114 soldats francesos per uns miquelets presos a la campanya anterior . Aquest li respongué que una gent que no percebia sou i que no anava vestida de manera diferent dels paisans no podia ser considerada com a tropa . (254)

Com els altres anys , a la primavera entraven les tropes d'infanteria i cavalleria , acompanyades de les milícies del Rosselló , del Conflent , de la Cerdanya i de Foix (les quals desertaven amb una facilitat sorprenent) , amb un total de 3250 homes , mentre la flota , uns 60 vaixells , se situava a la costa (255) . Sovint , l'actitud dels pobles davant l'arribada de tropes franceses que els demanaven contribució era la de fugir , cosa de la qual es dolia Vendôme . Aquest general , per tal d'intentar millorar la imatge dels francesos , féu un ban en el qual deia que si bé nous estions en état de réprimer par la force les violences qui avaient esté commises par les peuples de dit pays sur les troupes de sa Majesté , nous avons préféré a cette satisfaction le pardon que nous avons accordé à ceux qui contre leur devoir et la fidelité promise s'étaient laissé entraîner aux persuasions des Espagnols leurs ennemis jurez , avaient pris les armes , et s'étaient unis avec les Miqueletz et commis plusieurs désordres i insistia que sa majesté qui les regarde comme ses anciens sujets a toujours pour eux les memes bontez qu'ils ont experimenté les premières campagnes et qu'elle nous a ordonné de les faire traiter avec la mesme douceur... et que nous les fassions jouir tous esgalement des anciens privilèges que les Roys prédécesseurs de sa majesté leur ont accordé , et qu'à ces fins nous donnions nos ordres pour contenir les troupes dans une bonne et severe discipline . Només calia que els pobles li juressin fidelitat et que dans cette bonne foy iront habiter chez eux y rester tranquiles en repos ... pour travailler et cultiver leurs terres , et aux peuples du dit pays d'aller aux marchez et venir a l'armée du Roy que nous commandons pour y apporter toute sorte de vivres et denrées . Per la seva part , deia , havia prohibit a

totes les tropes i als fusellers de pillar , cremar cases i entrar a les esglésies sota pena de la vida . (256)

Si bé és cert que Vendôme aconseguí un comportament més correcte de les tropes , així com una tranquil·litat més gran entre els catalans , llur càrrega es feia sentir entre la població . El juliol , diu Gelat , el francès es trobava a Tordera i ací estigué trenta dies , que nos menjaren tots los blats que estaven a punt de segar que sols non collirem un gra xic ni gran , ni de altro gènere de grana , y además de axò espatllaren moltes cases y les torres de Calella i de Pineda i lo castell de Malgrat i les muralles de Blanes i part de la iglésia de Tordera , ab que aparexia un judici maltractant algunas personas dels pochos matexos que eren quedats per las vilas , encara que eran pochos perquè casi tothom era fugit ab los bestiar y moblas que podían , que era gran llàstima i terror veure semblants coses ... tota la gent estan atemorisats de veure una tal guerra i veure les coses com van . No sé que serà de ací al devant (257) . Una descripció com aquesta dóna una idea clara de la desesperació a què havia arribat la gent de les comarques afectades directament per la guerra . A la Cerdanya , els canonges de la Seu demanaven a les autoritats espanyoles que no els abandonessin a la seva sort , oferint diner perquè les tropes hi restessin . En resposta , les autoritats franceses s'apropriaren de les rendes del capítol a la Cerdanya francesa . (258)

Però a la banda de les tropes espanyoles les coses no anaven pas millor . Velasco fou nomenat virrei el juliol . Segons Feliu , en el principio de su gobierno atendió con desvelo a lo militar y político , recto en la administración de justicia , aunque por su natural melancólico y algo activo , opuesto a la llaneza y afabilidad que pide la Nación Catalana (259) . Malgrat els esforços de Feliu per justificar l'actuació dels virreis de la casa d'Àustria , el cert és que Velasco esdevingué ràpidament impopular durant el seu any com a virrei . D'Esgriny , el novembre , escrivia : le peuple qui s'attendait à un autre traitement après le changement de M. de Gastañaga commence à crier plus fort qu'auparavant contre le nouveau (260) , descrèdit que arribarà al

límit a l'estiu del 1697 . Un català col·laborador dels francesos deia del virrei que **personne parle avec sa femme estant , suivant la voix publique , fort jaloux (261)** . Ben altrament , Darmstadt , ferit el juny , era el paradigma del militar valent i conseqüent . La percepció per part de les classes populars de la imatge d'una personalitat i de l'altra , ben contraposades , serà un dels elements que pesarà en el descabdellament dels fets de 1705 .

A l'hivern , les tropes espanyoles s'aquarteraven amb una proporció exagerada als volts de Manresa , de Montserrat i al Llobregat , amb la irritació creixent dels seus habitants , malestar que esclatava en enfrontaments amb els soldats i en assassinats d'aquests . D'Esgriny explicava un d'aquests incidents , quan 60 soldats a cavall prengueren gallines en un poble i **les paysans d'abord en petit nombre voulant s'y opposer furent maltraitez par les cavaliers . Les premiers crirent *au voleurs !* et s'estoient assemblez armez au nombre de plus de deux cents , entourerent les 60 cavaliers , leur firent mettre pied à terre et après avoir fait restituer les poules , prirent leur revanche au double [avec] les coups de baston que ceux-cy leur avaient donnez dont les officiers mesme ne furent pas exempts . Ils les reconduiserent de cette manière jusques hors de leur territoire en leur disant que pour cette fois là ils n'avaient pas voulu les tuer , mais qu'une autre fois ils ne s'avisassent pas de prendre des poules . A Olot també hi havia tropes , a les ordres del general Juan de Acuña , segons d'Esgriny un home honest i volgut de tothom que fou substituït en el comandament pel general Otasso , qui est un veritable fanfaron , homme de discours antiphatique dont il endort le peuple , quoyque connu pour un très grand poltron . Otasso era malvist , entre d'altres coses , per haver permès que els miquelets d'Espanya cometessin crueltats a L'Escala , poble que havia donat l'obediència als francesos . Per això , sempre segons d' Esgriny , **les manières du petit general Otasso -sempre el qualifica així- ne peuvent faire qu'un mauvais effet dans l'esprit des peuples . (262)****

2.9. L'OCUPACIÓ DE 1697

El 1697, en aquest enfilall d'anys de guerra des de 1689, fou decisiu per diverses raons. En primer lloc, perquè França assolí el seu objectiu: la dominació de Catalunya. Sobre aquest fet, Pierre Goubert, en parlar de *la tardor del gran segle* de Lluís XIV, ha assenyalat irònicament que l'exèrcit francès necessità nou anys per anar de Perpinyà a Barcelona, condicionat per les confrontacions amb totes les potències europees coaligades contra ell -la segona coalició, entre 1688 i 1697 (263). Nogensmenys, el rei francès, ara pensava en Espanya. En segon lloc, perquè els catalans van veure confirmades les seves impressions que els representants de la monarquia espanyola, al capdavall, no els defensarien de la invasió francesa. La consciència que el partit francès de la Cort imposava els seus dissenys per sotamarà befant la resistència heroica dels catalans, era ben estesa. Finalment, perquè tant l'actitud dels francesos com dels espanyols accentuaren fins a extrems mai vistos els sentiments anticastellà i antifrancès alhora. Els condicionants que menaren a la revolta de 1705 s'anaven prefigurant.

A principis de 1697 els miquelets d'Espanya seguien actuant sense cap mena de vigilància superior. El general francès de Quinson deia que era impossible de controlar-los, tant si acreditaven pertànyer realment a una companyia com si no, **dont il y en a plusieurs qu'on esté cassés et ne sont point avoués d'Espagne et ne font autre métier que de voler une fois à un endroit et ensuite à un autre, et ordinairement ils ne sont qu'un très petit nombre depuis trois jusqu'à dix ou onze qui sont les plus forts partis de ces voleurs-là**, i com que el seu nombre era reduït podien amagar-se en boscos i turons sense ser vistos o bé es refugiaven en cases obligant els que hi vivien a no sortir-ne, o en les de parents i amics que els recollien voluntàriament. Els miquelets que estaven al servei de la monarquia eren mal pagats, només rebien el pa i amb prou feines tocaven el diner, per la qual cosa feien escapades per pillar, en

contrast amb les 47 companyies de fusellers de muntanya franceses emplaçades al Rosselló (9) , a la Cerdanya (10) i a Catalunya (28) (264) . També , d'Esgriny pensava que calia evitar **aux paysans la facilité de voler sous le nom de miquelets d'Espagne** (265) . I F. Gelat deia que los treballs que passa aquesta terra y molta part de Catalunya ab aquestos quatre anys [1693-1697] no se pot explicar, fins que per causa de dita guerra se avian fets molt miquelets , uns perquè los ho havien robat tot , altres que no podien estar en las casas , que ells eran pitjors que los francesos que aparexia que era lo major càstich de tot ab lo mal obrar que feien . Per últim afegia : **però ab poch temps he vist que tots feien mala fi i arribaven a tota misèria** (266) . Llurs accions , fora de tot control , fins i tot incomodaven al virrei Velasco , el qual en un escrit adreçat a les autoritats militars franceses coincidia amb elles que calia posar fi al pillatge dels miquelets , **n'ayant rien qui me cause tant de douleur que de ne pouvoir entièrement détruire les forfaits des Miquelets** i afirmava que era partidari de fer la guerra sense hostilitats innecesàries . La queixa dels francesos havia sorgit arran dels pillatges de miquelets a les ordres d'Otasso als pobles sota domini francès (267) . El miquelet , en el cas d'Espanya , és , doncs , la reencarnació del bandoler de principis del XVII , com a resultat de les condicions crítiques i del desgavell que la guerra continuada generà en determinades zones d'ocupació permanent o esporàdica , factors que afavoriren el seu ressorgiment .

Mentrestant , seguien les accions de càstig dels miquelets d'Espanya contra pobles que havien donat l'obediència als francesos . A Cassà de la Selva , després de tocar les campanes quan 25 miquelets hi havien robat , els miquelets assetjaren la vila i el batlle , els cònsols i alguns habitants s'hi enfrontaren . El resultat fou la mort d'un habitant ; el batlle i alguns cònsols foren ferits i dos habitants segrestats . A Besalú , el general Otasso amb els miquelets , obligà la vila a donar l'obediència a Espanya . Un dels miquelets més coneguts , el qual fou pres pels francesos , era el capità Garriga , **le plus scelerat homme du pays et chargé de mil crimes** -com l'assassinat d'un cònsol de Perelada- . **Les Espagnols l'avaient tiré de leurs galeres au**

commencement de cette guerre pour le faire capitaine de miquelets . Une vegada detingut , d'Esgriny fou partidari de liquidar-lo immediatement , parce qu'il est à craindre que si nous l'executons comme il le mérite , on use de represailles en Espagne contre deux capitaines et trois lieutenants de nos miquelets qui y sont prisoniers . (268)

Per la seva part , el virrei féu composicions amb els pobles de la Segarra i pensava fer el mateix amb Ripoll , Olot i Camprodon , però una revolta en aquesta zona li ho impedí , a conseqüència de la qual foren detinguts i multats el doctor en lleis Morató i Benet Bertrand d'Olot . Els habitants de la Plana d'en Bas , cansats de la presència continuada dels espanyols i de les contribucions a les tropes d' Otasso , abandonaren les seves cases . Aquest general imposava composicions no solament als pobles d'obediència espanyola sinó també als que estaven , teòricament , sota domini francès , cobrint una àmplia zona des de l'Empordà fins a Banyoles (Serra , Lladó , Crespià , Serinyà ...) (269) . Olot havia caigut en domini francès i , altra vegada , els militars francesos intentaven marcar diferències en el seu comportament amb els pobles que els donaven l'obediència . D'Esgriny deia que l'intention de sa majesté n'estant pas qu'on les inquietastchez eux quoy que hors de son obeissance , et encore moins de les faire piller comme les Espagnols faisaient journellement , nos manières diférents des leurs ont produit tout l'effet que nous en attendions , puisque la grande partie des peuples commencent à se déclarer hautement pour nous . Et pour les y engager d'avantage j'ai pris soin de leur faire payer par les troupes quelques bagatelles prises dans cette dernière course . Nous avons fait entendre par un manifest que j'ai rendu public que les villages de l'obeissance d'Espagne payeraient le pillage fait a Saint Laurens de la Muga par les Espagnols . Efectivament , el general de Quinson detingué alguns batlles i cònsols de llocs d'obediència d'Espanya per obligar els espanyols a restituir el que havien pres . (270)

A partir de la primavera , l'exèrcit francès preparava l'ofensiva que havia de ser definitiva . Abans , però , calia intentar crear un estat

d'opinió mínimament favorable entre els catalans , tal com havien fet entre el 1689 i el 1693 , amb tota mena de promeses que poguessin afalagar-los . Primer ho féu el general de Quinson , amb un ban contra els espanyols , del qual en va fer tres impressions consecutives de 200 exemplars en català (271) . En ell afirmava que els catalans eren **une nation glorieuse qui n'est pas bien traité des Espagnols** , i que **il est facile aux peuples de Catalogne de connaître que si les Espagnols n'avaient pas pour eux d'avertion naturelle ils ne les exposeront pas aux malheurs qui leur sont inevitables , mais ce n'est pas des aujourd'hui qu'ils regardent la Catalogne avec peine et mépris . Nous sommes en cela bien différents** . Tot seguit feia referència als oficials prestigiosos de l'exèrcit de França com Josep Margarit , Montclar , Calvo , Ximenes , Caramany , el comte d'illa , així com als membres del Consell Sobirà del Rosselló , com Fontanella , Sagarra , Prat , Copons i Trobat , tots ells catalans . A continuació esmentava les accions de pillatge dels miquelets d'Espanya , sur **leurs propres terres** , i en concret el saqueig d'esglésies com les de Vilanna , Pont Major i Nostra Senyora del Mont **et de plus de dix ou douze autres** . Acabava dient que calia que els pobles sabessin que la guerra l'havia declarada primer el rei d'Espanya i que Lluís XIV va fer **humainement tout ce qu'il a peut pour l'éviter** . (272)

Poc després , ho va fer Trobat , amb un imprès adreçat al Consell de Cent que tenia com a finalitat contrarestar-ne un altre de les autoritats catalanes que encoratjava els catalans a prendre les armes , i que el va escriure **comme venant de la part des habitants du pays , et contient la verité et tout ce qui autrefois a animé les esprits des habitants de Catalogne contre les castilans qu'ils haissent naturellement** , tal com justificava a París . (273)

L'imprès , que és encapçalat per la frase **Alerta Savis y Prudents Catalans** , té un to anticastellà exacerbant , més que no pas *catalanista* , ben d'acord amb les idees de Trobat , i aferrissadament profrancès . Malgrat la seva extensió , reproduïm una part d'aquest text farcit de fal·làcies . Comença parlant de **la superbe nació Castellana** de la qual diu que ja noy ha més temps de deixarse enganyar per

promeses ... qual recompensa havem tinguda de la ruïna de nostres cases y edificis , que la temeritat castellana nos causa desde sis anys , qui tornarà a edificar vostres cases si las deixau abatre ; la pèrdua serà major y la recompensa igual a la dels anys passats . Nosaltres no tenim necessitat de donar exemple de nostre fidelitat als de aquesta Nació orgullosa ... qual flaqueza serie esperar que los Castellans nos deffensaran , quant tenim les Armes de França a les portes de nostra famosa Ciutat , puix nou han sabut fer , quant ne distaven més de trenta llegües ; publicant sempre que nols dolle nostre pèrdua ; al contrari que nostra ruïna aumentarie llur satisfacció . Quils serveys no ha fets esta Nobilíssima Ciutat en lo espay de quaranta sinch anys ... sens que los Castellans hajan volgut servirsen per deffensar un sol llogarret desta gran Provincia , ni donada altre recompensa que un títol de vanitat que sen porta lo vent . Ells han seduïts alguns habitants de Catalunya a pendrer les Armes y a fer accions bàrbaras , contra aquells mateixos .

A més a més , diu , els catalans han estat obligats en lo quartel de hyvern de est any 1697 de sustentar y pagar sinch Tercios de Infanteria y de Cavalleria ; y a més de açò donar gans contribucions als Cabos en un temps que no tenien pa per llurs criatures , y que trenta Regiments Francesos pagaven en lo Empordà baix la obediència de França fins a una malla de tot lo que prenien sens exhigir cosa per contribució , ni altrament . Més açò no és extraordinari a esta Nació , puix que en totes les campanyes se ha fet axí mateix ... Nosaltres tenim molta ocasió de conèixer los Francesos , als quals y a la bondat del Rey Christianíssim debem tots nostres Privilegis : havem de recordarnos del any 1640 y de lo opressió baix la qual nos tenien los Castellans ; ara se fan ben conèixer la firmesa , la constància , y lo valor dels Francesos ab les contínues victòries que alcançan sobre totes les forses de Europa ... La Justícia los acompanya per tot : los Pobles de llur dominació gozan de una perfecta tranquil·litat en lo mitg de la guerra ; no

se coneix en Rosselló , que après nou anys seguits de guerra y haje sols passat una Companyia de Infanteria . Perpinyà es adornat de edificis , poblat de nobles y rics habitants , en temps que nostres ciutats y viles són casi desertes baix la dominació castellana . En Rosselló noy ha sols un camp sens cultivarse y termens enters en Catalunya són deserts e incults ; les monedes de or y plata corren per tot lo Rosselló , y nosaltres non vehem que les que guanyam ab gran treball , per ésser empleadas al sustento y als gustos desta superba nació Castellana ; la justícia en Rosselló se exerceix igualment en los Francesos , y los habitants de la Terra , y per nosaltres nos queda sols lo supplici , sens havery memòria que un Català haje tingut rahó contra un Castellà . I acabava : De què pot servirnos nostre resistència , sinó per precipitarnos a una ruina inevitable: serie just de veurer morir nostres criatures , caurer nostres cases , perdre nostres Llibertats y rompre nostres Privilegis ? Siau , donchs , savi Consell de Cent atent a lo rahó , evita lo perill quens aménassa , pensau a deslliurnos de la opressió castellana , abrassem amorosament lo partit del Protector de nostre llibertat ... ab una prompta submissió . (274)

Si bé als catalans no els faltaven raons per estar molt descontents dels espanyols , els arguments demogògics de De Quinson i Trobat difícilment devien convèncer-los .

A finals de maig , a més dels llocs esmentats , els francesos , dominaven des de Vilobí a Sant Celoni i Hostalric i havien ocupat Vic . Mentrestant , la Diputació , fent-se ressò del terror dels barcelonins davant l'atàc francès que ja es veia imminent , havia ofert el seu ajut al virrei el qual intentò tranquil·litzar-la . Fou en va , perquè ben aviat els diputats , seguits de molts habitants , deixaven la ciutat . Pocs dies després ho feien el virrei i el Consell Reial (275) . Abans , el conseller en cap Francesc Taverner aconseguí que el virrei li donés 8000 armes per organitzar la Coronella i defensar Barcelona , el qual li digué que las demás que faltaren podían suplirse de las que tenían en su poder los mismos naturales (276) . La ciutat , el Braç Militar i els

diputats s'havien ofert al virrei el 22 de maig per treure la bandera de Santa Eulàlia i aixecar els pobles però davant el silenci d'aquest s'adreçaren al rei , de qui van rebre el seu vist-i-plau (277). A primers de juny , a Montjuïc hi quedaren uns 5000 o 6000 homes d'infanteria a les ordres de Darmstadt i a l'interior de la ciutat uns 2000 paisans i 1100 soldats de cavalleria . A la Plana de Vic hi havia 500 soldats de cavalleria i 700 o 800 d'infanteria , amb Otasso al davant , el qual es féu amb la ciutat de Vic , a més de 600 homes de sometent de Vic i Ripoll . Velasco i uns 500 soldats de cavalleria eren entre Vilafranca del Penedès i Martorell . L'exèrcit francès ja s'havia situat a Badalona i comptava amb uns efectius de 10.710 soldats d'infanteria i 1200 de cavalleria . (278)

A mitjans de juny els francesos havien iniciat el bombardeig de Barcelona . M. A. Sabio ha estudiat amb detall el setge i l'ocupació d'aquell any (278 bis) . Un català col·laborador de França escrivia que en vuit dies havia trobat els barcelonins totalment canviats **car pour lors ils estaient tous espuventés , et ils disent à présent qu'ils se desfendront jusqu'à la mort et que l'armée de France n'ozera pas assièger Barcelonne . Il dit qu'il a parlé avec quelques paysans de la ville que luy dirent qu'ils n'avaient peur de rien car on les avait assurés qu'ils seraient secourus , qu'on leverait plus de 5000 hommes de tous costés du pays** (279) . L'obstinació dels barcelonins en la defensa de la ciutat i la confiança fins a l'últim moment que rebrien reforços , fou el fet més significatiu del setge . Però aviat els sometents es desmobilitzaren en veure la poca presència de tropes reglades , cosa que féu pensar a Trobat que no solament aviat prendrien Barcelona , sinó tot Catalunya (280) . De fet , tàctiques militars a part , als resistents de Barcelona no els féu gaire bon efecte de veure com el virrei Velasco , acompanyat d'una part de la cavalleria , havia estat dels primers en abandonar la ciutat i de mantenir-se'n allunyat , a diferència de Darmstadt que hi restà amb les tropes i els sometents . Amb tot , a primers de juliol , els efectius espanyols doblaven els francesos : 13.640 soldats d'infanteria , 3920 de cavalleria , 600 miquelets i 5000 paisans que restaven dels 14000 o 15000 mobilitzats a principis de juny , mentre que els francesos eren

8862 soldats d'infanteria , 2177 de cavalleria , 1154 dragons i 400 fusellers de montanya . Superiors en cavalleria i en infanteria , i deixant de banda els sometents , molt poc efectius militarment , costa d'entendre la facilitat amb què els francesos van prendre la ciutat tot i tenir present la importància de la seva flota armada , amb 10 vaixells , 30 galeres i més de 200 barques que van disparar de 8000 a 9000 bombes sense trobar oposició per part de la tan esperada flota espanyola . (281)

Tanmateix , el virrei no permeté algunes accions als paisans contra les línies enemigues , sobre la qual cosa Feliu afirma lacònicament : **ignoro la causa** . Efectivament , el canonge Gaspar Mas explica que **una tropa de paisans dels que estan en las montanyas** manifestà als representants de les institucions catalanes **ab molta ira , com aixís des de que estaven en aquellas montanyas los generals los havien sempre privat lo poder obrar alguna cosa contra los henemics , en ocasió que embestian la Plaça , del que se ha impacientat la gent que han ohit estas queixas , y és estat forçós que dita Ciutat ho representàs al mestre de camp general perquè los aconsolés** . Contràriament , en d'altres ocasions llançava els seus homes a accions suïcides , **exponiendo a la pobre gente a cuerpo descubierto** . Les seves desavinences amb els generals eren patents . Cada cop més , creixia el convenciment entre els resistents que els oficials espanyols es rendirien **vehent que la Ciutat y Bras militar que los més dels generals de la Plaça fan córrer veus entre lo poble de que ja és temps de capitular la Plaça , es dolia G. Mas** . També alguns paisans de fora la ciutat afirmaven que a fora no les dexavan obrar , **para poder mejor entregar la Plaça** , raó per la qual els paisans , impacients , embestien les tropes franceses sense ordre , segons Feliu (282) . Les dones també acudien a la muralla dient que si no ai trampa , no ha de quedar **gavacho vivo** . Al crit de *Visca lo Rey y defense-se las Plaça fins a morir* , molts paisans voluntàriament pelean ab tan gran ràbia contra los dits francesos , que fan més guerra y dany que si fossen soldats ; y ni tampoch an faltat algunas donas , que vestides com hòmens , an anat a la muralla ,

disparant qualsevol arma de foc com si tota sa vida se aguessen exercitat ab milíssie contra francesos que a tant arriba la overció que tots tenen als francesos , diu també G. Mas en la seva descripció tan apassionada com detallista . Coincidint amb aquests fets i amb l'estat d'ànim indignat dels catalans , **salíó a luz un papel impresso en Barcelona , ponderando fingidas proezas de las milicias de a fuera , exaltando el virrey y dando repetidos elogios a Don Miguel de Otaza , el qual fou cremat públicament . (282 bis)**

Els consellers , per la seva part , exposaren al rei aquest estat de coses el 28 de juny , després de 14 dies de bombardeig ininterromput , dia i nit , advertint-lo que **se halla esta Ciudad en una extrema apretura , en consideración de la lentitud con que se obra en procurar nuestra libertad y nos obliga a repetir a V. M. , con la devida reverencia , lo que en antecedentes diximos , que se entibia nuestra credulidad de la esperanza del socorro (283)** , argument que hagué de repetir , debades , en ocasions posteriors .

Després dels primers enfrontaments , els efectius espanyols havien minvat considerablement , amb un nombre elevat de baixes a les tropes i a la Coronela , mentre les dissensions entre els generals Otasso i Preu , d'una banda , amb Pinós i Agulló , de l'altra , creixien , i la manca de coordinació entre els homes de l'interior de la ciutat i els de fora era total . D'altra banda , els sometents , pràcticament ja s'havien retirat i al cap de poc Miquel Pinós moria en el combat . Mentrestant , el virrei i la noblesa eren a Esparreguera . No és estrany , doncs , com diuen els informes francesos , que la ciutat proposés a Darmstadt de rendir-se amb unes condicions raonables , cosa a la qual el príncep s'oposà . No hagueren dé passar gaires dies perquè Velasco fos cridat a Madrid per tal de ser substituït en el càrrec de virrei pel comte de la Corzana -a primers d'agost- i perquè Darmstadt fos nomenat governador . (284)

Alhora , en un escrit a París , del 18 de juliol , d'Esgriny deia que seguia tenint problemes per **oster aux poysons la facilité de voler sous le nom de miquelets d'Espagne** , que el combat a Barcelona era horrible , parlava de 2000 morts i ferits entre els dos exèrcits , en dos enfrontaments , i remarcava que **ces gens-cy se déffendent**

beaucoup mieux qu'on avait cru, cosa que també havia sorprès a un altre militar francès, d'Aubeterre, el qual deia: **J'entrevois toujours, Mr. de mauvaises intentions parmi les peuples de Catalogne; la résistance du siège de Barcelonne leur donne de l'audace** (285). Les expectatives franceses de comptar amb una bona acollida de la població catalana s'havien esvaït del tot. Però, d'altra banda, els militars francesos confiaven en la seva eficàcia. En una acció que demostra la seva superioritat i la inoperància total de l'exèrcit espanyol, Vendôme atacà per sorpresa el campament de Velasco i Otasso, fent-los retirar a corre-cuita i prenent-los 400 homes, entre els quals hi havia don Josep Meca. D'aquesta embestida Velasco se n'escapà de miracle, en chemise diu d'Esgriny, però quedà humiliat en perdre-hi el cofre dels diners, més de tres-centes mules amb la vaixella i tot l'equipatge i, àdhuc, el seu bastó de comandament adornat amb diamants. (286)

El 20 de juliol, els consellers es tornaven adreçar al rei per manifestar-li que la guarnició de la ciutat era reduïda i que no entien perquè no arribaven reforços d'Itàlia, de Ceuta i de l'armada, pero **aviendo pasado, con estas promesas, espacio de un mes, que ha tenido convocadas las levadas y somatenes, que en grandísimo número avían acudido de todo el Principado (con gasto tan exorbitante que quedan destruidos los comunes y particulares)**, y no aviéndose jamás hallado la ocasión ni coyuntura de impedir al enemigo sus progressos, queda nuestra esperanza totalmente desvanecida de merecer algún socorro de su mano; pues el apartarse de las cercanías de la Plaza el Lugarteniente y Capitán General ha ocasionado desconfianza y desaliento en mucha parte de la gente de los somatenes que ocupavan las montañas, y por esta causa se vuelben muchos a sus casas ... Aumenta más el desconsuelo universal, ver que de las órdenes que V.M. se sirvió dar a Don Francisco de Velasco ... no se ayan experimentado ningunos efectos favorables, antes bien apartándose de la Plaza ... ha puesto en tal desesperación nuestra confianza y la de algunos de los Generales y otros cabos subalternos, que retiran

públicamente y sacan de esta Ciudad lo más precioso que tienen en sus cosas . (287)

De poc havien de servir aquests planys de desesperació . Feliu exposa que , altra vegada , l'1 d'agost , en consideración de que los que governavan no tendrían reparos para entregar la Plaça al francès , pareció a la Ciudad y Braço Militar ser de su obligación escribir a su Magestad (288) . Efectivament , l'escrit , que també fou adreçat al nou virrei Corzana , insistia : **es imponderable la aflicción y desconsuelo que tenemos , quando por algunos militares cabos de la guarnición de esta Plaça se esparcen voces , con gran desconfianza , de la defensa de ella , estroñando no se trate de capitular ; y aumenta más nuestra dolorosa pena el saber que se ha propuesto y consultado a los Generales , sobre si era ocasión de capitular ... y con justa causa tememos el más fatal exterminio y desolación de esta Ciudad , mayormente cuando los enemigos publican han de executar en ello el rigor de un saqueo y la barbaridad de passar a cuchillo los naturales . (289)**

El conde de la Corzana havia començat el seu mandat de virrei amb mal peu en negar-se a jurar el càrrec davant els representants catalans l'agost de 1697 , per la qual cosa aquests refusaren el seu nomenament . Corzana trameté un informe al Consell d'Aragó denunciant l'actitud contrària a ell de D. Miquel Grimosachs , **por desafecto al servicio de V.M. y muy inclinado a Francia** , del Dr. Marià Bofarull , de Magí Mercader , de Fèlix Vidal i de Dn. Josep Ferrer . Les mesures repressives per aquesta oposició trigaren en aplicar-se . Fins el maig de 1700 el Consell d'Aragó no féu desinsacular i suspendre dels càrrecs els cinc consellers esmentats . (289 bis)

Un dels últims intents de resistir, a més dels dos de la ciutat , davant l'opció feta pel virrei i els generals de capitular , la protagonitzà Darmstadt . En una carta a Corzana li manifestà que era partidari de resistir tot i que Velasco havia deixat **las cosas tan mal dispuestas ... todo falto de provisiones y otras prevenciones necesarias** , perquè intuïa que els francesos tampoc no estaven en massa bones condicions per la facilitat amb què havien acceptat tots els punts de la

capitulació i perquè no havien gosat allotjar-se a la bretxa . Per tant , creia que calia aguantar mentre no arribaven reforços , perquè **considerando que perdiéndose esto , está muy cerca de su total ruina todo el Principado , siendo el antemural de las demás Provincias de España , reconozco inescusable que contra todo , deve aplicarse otro todo para el mejor éxito ... para librar esta Ciudad de la opresión en que se halla , no pudiendo yo con mi corta comprensión ... entrar en esto de aceptar capitulación ... pesándome mucho de ser solo de contraria opinión de tantos , y de la mayor parte de los Generales (290)** . El 8 d'agost , Josep de Pinós , en nom del Braç Militar li demanava que resistís amb els 8000 homes de la ciutat , cosa a la qual es negà perquè havia de complir les ordres del virrei . En el darrer moment , Corzana tampoc admeté la demanda dels comuns que Darmstadt restés a la ciutat a l'hora de la capitulació . (291)

L'ambient dels últims dies de la resistència queda ben reflectit en aquest fragment d'un imprès : **Estava la ciudad hecha un páramo en gran parte de sus barrios , con la ruina de más de 2500 casas ; los mayores y mejores templos agujereados y descubiertos , a tanto golpe de baterías , muchos conventos y monasterios , que por horas se les caían los quartos y los dexavan inhabitables , sin escaparse apenas casa de la ciudad que no recibiese algún daño , en la multitud de más de 20 mil bombas y passados de 100 mil tiros de artillería que se echaron sobre ella ... en esta aversidad , que ni aún en las mugeres se oía un lamento ni queja , sí sólo los clamores de Viva el Rey y defiéndose la Ciudad hasta morir . L'imprès també remarca el paper dels eclesiàstics , que subministraren menjar abundós durant el setge (alguns dies més de 7000 racions d'olla en la qual hi havia carn , arròs , llegums i verdures) (292)** . I entre els resitants hi retrobem l'enginyer Lluís Novas *capità bombarder major* , amb els seus enginys de foc , home decisiu en la presa de Castellfollit el 1695 però confinat a Barcelona pel virrei Gastàñaga . Ara , però , va morir d'un tret , el qual , segons Feliu , **Dios sabe de que mano se disparó . (293)**

El 10 d'agost s'havien conclòs els capítols de la capitulació .

Vendôme jurà respectar tots els privilegis . Calia començar amb bon peu per tal de no malmetre les esperances de guanyar-se els catalans . Ell mateix , escrivia a Lluís XIV : **vostre majesté ne doit point estre surprise si elle a trouvée dans cette capitulations quelques articles qui ne sont point d'ordinaire dans les autres ... [j' ai] jamais pris de ville qui ait de si grands privilèges ni il ait tant d'intérêts et qui est de plus en possession de se moquer souvent des ordres ... du roy d'Espagne , mais je répons à vostre majesté que les sienes y seront ponctuellement executés (294)** . Però les veritables intencions de la monarquia francesa eren clares . Trobat era de l'opinió que calia actuar com els espanyols el 1652 que conservaren les institucions però que s'asseguraren , indirectament de les persones que les composaven . **Le Roy , diu , sans desroger à leurs privilèges et à leurs manières peut faire immatriculer dans les bourses un nombre de personnes bien capables et affectionnées à son service de ceux de Roussillon , et pour remplir les postes qu'ils avaient desja , et par ce moyen l'on pourrait faire tomber la première place de député à Mr. l'Evesque de Perpignan ... et pour les nobles , un des plus affectionnés gentilhommes , et ainsy des autres par ce moyen , qui n'est que suivre ce que les Espagnols firent après la rédition de Barcelone . (295)**

En definitiva , pretenia controlar la Diputació des del Consell Sobirà del Rosselló mitjançant parents i amics . D'Esgring era d'opinió contrària per motius eminentment pràctics . No era partidari de constituir una nova Diputació parce qu'il ne conviendrait point que le peuple vut [sic] à l'heure qu'il est gouverné par d'autres ministres que ceux que commandent dans la Province , que si cela estait surment il ne nous seroit pas permis sans la participation de Mrs. de la Députation d'établir quartiers d'hiver , ny de demander aucune voiture dans le pays pour le service du Roy , que loing que ces sortes d'officiers reussent nous faciliter les choses ce ne ferait que representations continuelles de leur part pour la consérvation de leurs privilèges qui sont infinis en Catalogne , contre lesquels ils

ne seraient pas les maîtres de rien décider quand même ils en auraient la volonté à moins que d'être exposés à la fureur de peuple . (296)

Mentre les autoritats franceses discutien aquestes qüestions , i mentre a La Garrotxa i al Ripollès els pobles donaven l'obediència a França i testimoniaven **désirer Monseigneur le Dauphin pour le Roy , ou du moins un de ses mignons (297)** , la ciutat de Barcelona es negava a contribuir per al manteniment de les tropes franceses i els regiments de la Coronela es negaven a lliurar les armes . Segons Vendôme , hi havia de 10000 a 12000 homes armats . Coigny els donà tres dies per lliurar punyals i pistoles , les espases no , **estant persuadé qu'avec ces Mrs. ici il ne leur faut faire ny tort ny grâces et que c'est le seul moyen de les contenir dans leur devoir . A la fi , hagué de condescendir i acceptà que només es lliuessin les armes del rei (298)**. D'altra banda , Vendôme fou contrari a la incautació de grans per a la tropa per evitar el descontentament dels catalans i estalviar-se possibles revoltes i , fins i tot , arribà a recomanar als pobles que guardessin el blat a les esglésies per evitar que fos pillat . Les dues raons que l'havien portat a prendre aquesta mesura eren : **les peuples de ce pays ne sont point laborieux et ne cultivent positivement que ce qu'il leur faut pour leur subsistance et pour semer l'année d'après , de sorte que si nous prenons à présent leurs grains pour notre cavalerie qui en fait une grosse consommation par jour il ne leur restera point de quoi semer ... la seconde raison est que si les peuples voyent qu'on leur prend leurs grains qui est leur seule subsistance il est presque indubitable que toute la bonne volonté où ils sont la changeront en désespoir et ils prendront les armes contre nous . (299)**

Els francesos estenien el seu domini , a més de la Garrotxa i el Ripollès a Vic i a Berga . Per la seva part , Darmstadt era a Centelles amb 1500 soldats de cavalleria i uns 2000 o 3000 d'infanteria (300) . Alhora , les partides de miquelets d'Espanya seguien fent de les seves . A Sant Feliu de Guíxols , sota obediència francesa , van robar a les cases i imposaren composicions i van saquejar les cases d'alguns comerciants

francesos (301) . L'estat del país , després de l'ocupació francesa , queda plenament reflectit en aquesta expressió del contemporani Francesc Gelat , carregada de desconcert i de patetisme : **Fransa tenia assetiat Barcelona , Espanya vingué a cremar las pallas per tota aquesta terra . (302)**

A la fi arribà la pau , després del Tractat de Ryswick (20 de setembre de 1697) mitjançant el qual Lluís XIV restituïa totes les seves conquestes . Però encara , abans de la sortida de les tropes franceses de Barcelona , els habitants de la ciutat s'amotinaren la nit de l'1 de gener de 1698 davant les amenaces de l'exèrcit francès de saqueig de la ciutat perquè aquesta es negava a contribuir . Davant l'ensurt , els militars francesos hagueren de demanar als consellers que apaivaguessin la revolta . (303)

2. 10 . LES CLASSES DIRIGENTS CATALANES I LA MONARQUIA ESPANYOLA

R. García Cárcel ha posat de relleu que el concepte de neoforalisme defensat per Reglà i Elliot (304) , des de la perspectiva historiogràfica actual és de credibilitat difícil . Tal com ell mateix ha escrit , **no hay prueba alguna efectiva de proyección procatalana en la monarquía de Carlos II ... ni siquiera en el trienio del tan esperado don Juan José de Austria [1677-1679] . No hubo , por decirlo en términos de de Lynch , ningún *veranillo de San Martín en la autonomía provincial* . La dialéctica constitucional entre Madrid y Cataluña no existió . Sólo hubo el monólogo centralista , cargado además con los recelos suscitados por la revolución de 1640 . Los historiadores han tenido que justificar la paradójica fidelidad a la monarquía *de siempre* por parte de la burguesía catalana , que olvidó el tantas veces invocado derecho cuando descubrió las contradicciones entre ese derecho y sus intereses económicos (305) . Fernando Sánchez Marcos ja havia advertit anteriorment que , com a molt , hom podia parlar de neoforalisme en un sentit formal , desproveït d'un contingut real i autèntic . Al capdavant de la seva obra sobre les relacions entre Catalunya i el govern de Madrid de 1652 a 1679 conclouïa que després de 1652 s'havia produït un canvi fonamental : **Cataluña perdió el control de las instituciones políticas claves -el Consejo de Ciento de Barcelona y la Diputación de Cataluña , por este orden- empezó a quedar en poder de los Consejos de Madrid y , en último término , del Rey , un Rey muy mediatizado por su entorno predominantemente castellano . El absolutismo monárquico centralizador no se impuso en Cataluña pues , de golpe , en 1714 , había avanzada ya****

considerablemente en 1652 . Se ha recordado , hasta la sociedad , el 11 de septiembre (de 1714) , no se debería olvidar el 13 octubre (de 1652) . També assenyalà les mesures concretes proposades pel Consell d'Aragó , entre d'altres : control de la insaculació en el Consell de la la ciutat i reducció d'aquest a 35 ciutadans i 5 consellers , al davant dels quals s'hi trobava el veguer , nomenat pel rei ; que la defensa de la ciutat quedés en mans del virrei ; que la ciutat no pogués crear moneda ni nomenar ciutadans i , finalment , la construcció d'una ciutadella per tal de garantir el control de Barcelona . (306)

Sobre la pèrdua d'autonomia del municipi també ha insistit Josep Maria Torras i Ribé en el seu llibre exhaustiu sobre els municipis catalans entre 1453 i 1808 , on afirma que **en el transcurs dels segles XVI i XVII existia una reiterada política intervencionista de la monarquia en els afers municipals , consistent a desnaturalitzar progressivament el sistema insaculatori a fi d'assegurar una intervenció cada vegada més decisòria del poder reial en l'elecció dels càrrecs municipals , política intervencionista que tingué la seva màxima expressió en les reformes portades a terme en els procediments electorals del Consell de Cent i la Diputació del General després de la capitulació de Barcelona l'any 1652 (307) . I , finalment , el 1698 , quan semblava que el rei , influït pel virrei Darmstadt , volia premiar els esforços de la ciutat amb la concessió de la insaculació dels càrrecs i oficis que Felip IV havia controlat , la mesura fou frenada per ministres émulos de la Nación , segons Feliu . (308)**

Amb tot , James S. Amelang ha discrepat d'ambdues interpretacions bo i considerant que la ciutat de Barcelona , després de 1652 , va mantenir poders i prerrogatives excepcionals en relació amb la resta de municipis d'Espanya i fins i tot d'Europa i ha acotat els límits de l'embat centralitzador en l'aspecte del control reial en la insaculació : **framing the question in this way reveals that the measures taken by monarchy in 1652 were clearly insufficient to establish -or re-establish- effective central authority over local politics . We shall also see that there is little**

convincing evidence for the efficacy of the few centralizing measures that the crown did take . Finally , resort to a wider perspective demonstrates that far from being a victim of monarchical "absolutism" , the experience of late seventeenth-century Barcelona continued to represent a striking departure from that of other municipal corporations subjected to the authority of centralizing states . (309)

A banda dels intents , més o menys reeixits , de la monarquia de reduir l'autonomia municipal de Barcelona , la llarga llista de greuges per contrafecció que Núria Sales assenyala per abans de 1640 podria ser subscripta i ampliada per després de 1652 , la qual contradia tota imatge de bona entesa entre la monarquia i Catalunya : llargs anys que el rei passa sense jurar constitucions , lloctinents generals nomenats sense haver-les jurat ... corts no convocades (o convocades havent-hi un exèrcit reial en el Principat , cosa terminantment prohibida per les Constitucions de Catalunya) ... dret de fortificar-se refusat a la ciutat de Barcelona , presoners retinguts sense procés més enllà del termini legal de trenta dies... mercaderies i drets del General de Catalunya usurpats ... empresonaments de consellers i de diputats , allotjaments "a la lombarda" , sacrilegis i depredacions de la tropa . I conclou : Però la majoria dels greuges deriva d'un de sol : un Estat , jurídicament independent , és tractat com si no ho fos , les seves lleis fonament són tractades com mers "privilegis" que depenen de la bona voluntat del monarca , i com si les veritables lleis fonamentals no fossin les de la terra , incloses entre les Constitucions de Catalunya , sinó les "lleis federals de la monarquia" . (310)

L'actitud de Villahermosa , dominada la revolta dels barretines , el 1690 , és prou il·lustrativa d'aquestes actituds no gens consonants amb el suposat esperit del neoforalisme . El virrei , el 1690 , escrivia en un memorial : allanada y vencida con los autorizados medios de la justicia y de las armas la sedición y la reueldia , castigados sus autores , deshechas sus tramas y alianzas , enmudecidas las lenguas de públicas y escandalosas murmuraciones y las plumas de cortas sin firmar , pasquines y continelas contra el

gobierno ... an echo notorio que en los naturales de Cataluña , es más poderoso el escarmiento del castigo proporcionado que la tolerancia y sufrimiento , pues ni desengañan ni reprimen ... , per la qual cosa proposava que se procure con el mayor cuidado el refuerzo y conservación del ejército con infantería y cavalleria en proporción suficiente , no siendo menos necesario que para la defensa del enemigo para que se mantenga esta Provincia ... I , per últim , afegia : no cave en la explicación los daños que estas conferencias causan a la paz y público sosiego de la Provincia , y al servicio de V. Mgd. , pues estos consistorios juntos se abrogan tal autoridad que presumen tenerla sobre los Lugartenientes Generales , persuadiéndose que su conservación pende del arbitrio de ello ... me persuado que de este modo de aunarse estos consistorios irá sensiblemente echando tales raíces que se le formará a V. Mgd. en Cataluña un tribunal que no reconozca superior (311) .

Són paraules que lluny d'evocar el neoforalisme recorden els projectes unificadors d'Olivares i auguren el llenguatge absolutista del futur Decret de Nova Planta . De manera semblant , la valoració de la revolta per part de l'Audiència apunta cap el mateix objectiu , com ha remarcat J. Dantí : que con motivo de la sedición y pretexto del castigo que merezen , se reserve justamente Vuestra Majestad , a su real arbitrio o de su lugarteniente general , mayor y nueva superioridad en sus gobiernos para que tengan más precisa dependencia de V.M. de la que por ley general de vasallos han tenido hasta agora , a ejemplo de lo que practicó con la ciudad de Barcelona y Diputación en el año 1652 (311 bis) , en clara referència al privilegi de desinsaculació per part del rei .

Pel que fa a l'estat d'opinió dels catalans , hem constatat repetidament la sensació de malfiança envers els representants de la monarquia i , fins i tot , la impressió d'abandó per part d'aquesta o l'hora de defensar Catalunya dels francesos , mentre el país es dessagnava en la lluita i àmplies zones veien compromesa la seva incipient i encara fràgil recuperació econòmica ja sigui per la presència directa de les tropes i pel pillatge dels miquelets o pel pes feixuc de les contribucions i els allotjaments . El greuge fou formulat per Pau Ignasi

de Dalmasas , cronista del Principat , en termes amargs : Castilla , Aragón , Valencia y demás reynos de la gloriosa Corona de nuestro gran monarca oydo las infelicidades de Cataluña , pero Cataluña las a oydo , visto y ... aquellos reynos con voces explicaban su dolor , pero Cataluña su experiencia ... Aquellos pueblos socorrían a Cataluña con lo que querían o podían ; pero Cataluña devía defenderse con lo que podía y con lo que no podía . Tan infeliz a sido este Principado que desde el año de 1689 asta el de 1697 , todas las primaveras a experimentado áridos y secos agostos , y todos los agostos temperaturas inviernas . Si alguna campaña se pasó sin pérdida , se celebrava como victoriosa . Una en que se logró la rendición de Camprodón , se acabó tragedia con la demolición de aquella plassa (312) . Greuge que era compartit també per un altre personatge contemporani , Miquel Parets : tengo un reparo que me causa muy gran admiración y es que a los que han governado el Principado de Cathalunya les aya parecido buena política descontentar con su manera de gobierno los naturales sin haverles querido oír en las representaciones les hazían de sus aflicciones que a más de ser contra caridad el no consolarles , de nuestros tiempos ay muchos ejemplos haver sucedido en diferentes Provincias graves males en deservicio de sus legítimos duenyos por el descontento de los súbditos y en Historias antiguas assí mismo se hallan por esta causa perdición de estados en danyo considerable de sus moradores , y al contrario como de estar contentos los vassallos y de amar a sus señores se a experimentado toda quietud y bien de los súbditos en servicio de sus monarcas . La seva advertència es fonamentava , bàsicament , en la pèrdua per part de la monarquia de les Províncies Unides i de Portugal . (313)

Tanmateix , el testimoni més incisiu de l'entesa difícil entre les classes dirigents catalanes i la monarquia , ens el proporcionen els diputats i els consellers de Barcelona . En un dels memorials enviats al rei , el 1690 , amb motiu de la guerra amb França i de l'organització de la defensa del país s'esforcen en convèncer-lo que no faci cas dels que treien importància al fet que Catalunya fos ocupada pels francesos ,

porque esto sería abandonarla ... y sería el más fatal el quedar sin el patrocinio de V. Magd. lamentables víctimas de la tiranía francesa con orror y compasión de todo el orbe , tratados con toda suerte de ultraje , en vengança de las notables pérdidas que Cataluña ha ocasionado a la Corona de Francia rechazándole tantas vezes del Principado ... Estas razones ... las desprecian [els poc afectes a Catalunya] cayendo en otro error más manifiesto que el primero , pues publican que importa poco que falte en la Real Monarquía de V. Magd. esta Provincia porque de ella no saca provecho V. Magd. .

Tol seguit , per demostrar el paper important que Catalunya tenia en la monarquia , exposaven que no solament era l'antemural de la Corona i que sense ella els francesos dominarien l'Aragó i València , sinó porque él [Catalunya] por sí sólo és una de las más preciosas joyas que adornan la Real Corona de V. Magd. , que pocos Reynos hay de los que componen la dilatada monarquía de V. Magd. que la igualen , assí en la extención de su terreno como en el crecido número de pueblos y vassallos que sin disputa es la provincia más poblada . I sobre l'acusació que el rei no treia profit de Catalunya afirmaven que els constants donatius i serveis ho desmentien i que la ciutat de Barcelona havia pagat 4.620.061 lliures de 1652 a 1680 . Finalment , opinaven que els ministres reials havien desconfiat dels catalans a l'hora de defensar el país , suposant-los connivències amb els francesos , cosa que es tocar en lo más vivo de su estimación y naturaleza ... Este golpe tan sensible se sospecha de la desconfianza ha echo eco en la ciudad de Barcelona porque aunque tan assigurada de que vanas y obscuras sombras no podrán empeñar el resplandor de su fidelidad ... sin embargo , ha frogado la malicia de algunos desotentos introducirse un renombre odioso al crédito y estimación de los ciudadanos ... Lo que aviva más el sentimiento en este desconsuelo es que se den ohidos o sugeriones tan maliciosas . Com a exemple d'aquestes suspicàcies exposaven que el diumenge de Rams , a l'hora de la processó , estava formada la cavallería , doblada las guardias y centinelas y toda la gente de guerra en actual intervención como si

estuvieron en vista del enemigo , dexando suspensos y desconsolados los ánimos de los ciudadanos . El fet es repetí a la vetlla de Sant Joan amb la gente de guerra en arma con toda forma por alguna vana illució que les persuadió havia de levantarse el pueblo contra ellos . Al matí , en tocar les campanes de les esglésies els soldats prenguren les armes de nou . La presència de la tropa amb actitud ocupant es repetí a les vigílies de Sant Pere , de Sant Cristòfol i del Carme . Els diputats i consellers , malgrat que pensaven que el rei reconeixia la seva fidelitat , tal com els havia manifestat en diferents cartes , concloïen que se vió claramente que **aquello era una impostura y calumnia con que algunos malévolo querían desacreditar el buen affecto de los ciudadanos de Barcelona echando aquella voz porque sinó manchare , que tizne . (314)**

La hipòtesi de la bona relació entre les classes dirigents catalanes i la monarquia es circumscriu , si de cas , a sectors socials molt reduïts . M.A. Sabio ha subratllat que els beneficiaris de títols de noblesa concedits per Carles II a la dècada de 1690 foren els antics nobles catalans i l'èlite política , en agraïment a llur fidelitat , i que els perceptors de títols de ciutadà honorat i de cavaller van ser individus de zones fronteres en reconeixement als seus serveis econòmics o militars durant les guerres amb França (314 bis) . D'una banda , doncs , la noblesa en part vinculada ja a les oligarquies hispàniques ; de l'altra , una aristocràcia i una burgesia puixant , aquesta darrera personificada en Narcís Feliu de la Penya , que a mesura que el conflicte dels barretines avança se'n sent més distanciat , tal com es pot veure en els **Anales** . Segons R. García Cárcel , el seny de Feliu de la Penya no sembla sinó l'expressió de l'amarg aprenentatge català de l'experiència de 1640 i de la vinculació amb França . L'afirmació rotunda dels mercaders catalans a Cadis el 1674 : **siendo como es indubitado que Cathaluña es España ... España es todo lo comprehendido de los montes Pyrineos a los Océanos ... luego bien se infiere que Cathaluña es España y que los cathalanes son españoles** , ha fet dir a García Cárcel que , amb tot , la reivindicació interessada de l'espanyolitat no vol dir que hi hagués un canvi radical i general en els catalans respecte al concepte d'Espanya , sinó

més aviat indica l'aposta d'una generació de burgesos catalans que es condideren "amb dret" i sobretot "amb capacitat " per intervenir directament en el pressumpte regeneracionisme espanyol , mentre que l'actitud popular anticastellana no havia variat . (315)

Era aquesta prudència la que feia justificar a Feliu la inexcusable actuació dels virreis , com hem pogut veure , malgrat que compartia els greuges dels consellers i els diputats sobre la defensa de Catalunya enfront dels francesos i li feia dir , a la mort de Carles II : **su indisposición no le dexó cumplir el deseo de venir a jurar los fueros a Barcelona : toleróse esta devida demostración en Cataluña , afiançada en la Real palabra , en tantas ocasiones repetida ... No sin causa fue amado y venerado Carlos II de la Nación Catalana , pues lo mereció en todas sus operaciones .** Per Feliu , doncs , encara que generalment Carles II sigui considerat el símbol de la decadència espanyola , havia estat **el mejor Rey que ha tenido España** , elogi basat en una prosperitat conjuntural que P. Vilar qualifica com un exemple clàssic d' *imputació al fet polític* . D'aquesta manera , l'autor dels **Anales** justifica el darrer dels Habsburg tot i que admet que Catalunya fou menyspreada i exclosa dels càrrecs sota el seu regnat , **no por falta de afecto en los Reyes , si por la antipatía a la Nación de aquellos a los quales entregaron el Gobierno** (316) . Cal afegir que aquesta admiració , que no era exclusiva de Feliu sinó que tenia rasons col·lectius , com remarca P. Vilar (317) , té a veure tant amb el programa industrial i comercial endegat per un grup actiu encapçalat per ell mateix , que en bona mesura pretenia de foragitar el poder econòmic francès de Catalunya , com amb el rebuig antifrancès provocat per les constants ocupacions i pels bombardeigs de Barcelona del 1691 i 1697 . En fi , com ha escrit H. Kamen , **la seva lleialtat política no podia haver estat una altra** (318) . Efectivament , ¿quina altra podia haver estat la seva opció si la companyia Feu-Feliu era subministradora de gra a l'exèrcit els anys 1690-1691 , i si dos dels seus creditors , A. Jäger i J. Kies , en un memorial es vantaven d'haver col·laborat amb el virrei durant l'alçament camperol de 1688 ? (318 bis)

D'altra banda caldrà resseguir millor les possibles simpaties que els

projectes d'ocupació francesos de 1691 desvetllaren en les classes dirigents catalanes i destriar si es tractava d'una actitud representativa del sentiment de la classe política o d'uns elements aïllats, però que han augmentat en relació amb la revolta de 1687-1689. Si més no, l'intent de conspiració de 1691 és un element més que posa en dubte la idea del neoforalisme. En aquell any hom ja parlava obertament de la successió a la corona espanyola i es deia que a la Cort estaven dividits entre Delfins i Bavieres. (319)

L'intendent Trobat, en parlar de Catalunya, assegurava que **toutte cette nation souhaite pouvoir avoir un prince particulier** i creia que hi havia bona predisposició entre el poble a favor del Delfí francès quan morís Carles II, perquè els catalans, deia, eren contraris a la dominació dels alemanys. I prosseguia que, pel que feia a la noblesa, aquesta desitjava **extrêmement d'avoir un prince et il y en a plusieurs qui conservent encore d'affection pour la France**. Amb l'objectiu d'aprofitar els anhels dels catalans proposava, doncs, parlar amb 5 o 6 persones acreditades i amb els diputats per tal de donar-los suport: **les uns doivent estre gagnez sur l'esperance des charges et d'avoir du commandement dans le pays dont ils sont exclus à présent par la domination d'Espagne ... Si sa Maté. trouve que cela puisse convenir à son service je crois que la plupart seraient susceptibles de l'argent, et comme ils donnent tout le bransle à la province l'on avancerait beaucoup de les gagner à bonheure**. El mateix calia fer amb els consellers de Barcelona tot i les dificultats derivades de la seva breu estada en el càrrec. També era del parer que tant l'Aragó com València desitjaven un príncep. (320)

Des de Catalunya, Daniel Saiol féu saber a Trobat i a Noailles que **sur la proposition qui avait estait faite de n'attendre pas la mort du Roy d'Espagne pour nommer un successeur à la couronne d'Espagne, à fin d'empescher les révolutions qui pourraient souvenir si attendait de le faire après sa mort, les personnes de la plus grosse qualité estaient divisés, les unes proposant que l'intérest de l'État estait de nommer le prince de France, d'autres d'envoyer chercher le duc de Bavière, et luy donner la qualité de Prince d'Asturies et que dans la**

Catalogne l'on considère la proposition qu'on fait en faveur du duc de Bavière contraire à leurs intérêts . (321)

Entre les persones descontentes de la política dels ministres reials a Catalunya , entre 1689 i 1693 , i que col·laboraven amb els francesos , hem trobat , en capítols anteriors , Antoni Saiol i Daniel Saiol , Miquel de Pinós , Jaume Puig de Perafita , un Tamarit (Salvador de ?) , un Clariana (Antoni de ?) un Sentmenat i una munió de pagesos propietaris , sovint amb càrrecs municipals que pertanyen a una àmplia zona geogràfica : Osona , el Baix Llobregat , el Vallès , la Cerdanya , el Bages , el Lluçanès , l'Urgell i la Segarra . A aquests , podríem afegir-hi els noms de personatges que , sempre segons els informes francesos , eren malvistos pels ministres de la monarquia : el baró Terré , el comte de Perelada , el marquès de Rupit i Narcís Descatllar . No podem deixar de constatar que alguns d'aquests personatges seran austriacistes destacats a la guerra de Successió . El cas paradigmàtic és el de Jaume Puig de Perafita , ànima de la revolta de 1705 i un dels signants del Pacte de Gènova . Tal volta per aquest motiu el nou intendent del Rosselló d'Albaret , el 1705 , afirmava que els revoltats catalans **au plustot ce sont les mêmes qui ont fait autrefois la révolte des Barretins (322)** , referint-se no pas als dirigents barretines que aleshores seguien al servei de França i que , per tant , eren filipistes , sinó probablement al marc geogràfic on s'havia iniciat , la Plana de Vic , i a la classe dirigent que , d'una manera o altra , va donar-los suport : havia variat l'aliança amb França o contra ella , però l'adversari continuava essent la monarquia espanyola amb els seus representants .

De fet , el bisbe de Rieux havia escrit que **le peuple de Barcelonne dit assés librement qu'il leur est indifférent auquel des deux Roys ils soient , pourveu qu'on les traite doucement et qu'on ne touche point à leurs églises et a leurs privilèges (323)** . ¿ Què més podien esperar els catalans de dues monarquies que els havien maltractat a bastament , situació que esdevingué insuportable entre 1694 i 1697 ? La malfiança de les classes dirigents no era solament respecte d'Espanya , sinó també de França . Als inicis de les campanyes franceses d'ocupació , el 1689 , Noailles ja havia pogut percebre els recels dels catalans . Ell mateix havia escrit : **les Catalans disent publiquement que je suis d'intelligence**

avec M. de Villahermosa pour les manger chacun de nostre costé . (324)

Tanmateix , les continuades ocupacions franceses havien revifat la vella rancúnia contra França . A l'entorn de 1694 es constata una pèrdua notable de prestigi dels dirigents barretines -clarament pro-francesos- i , en general , de les perspectives de revolta , potser per millores en la conjuntura econòmica però també , sens dubte , en la mesura que la presència de les tropes franceses va esdevenir sistemàtica -i incontrolada- a les comarques de la Muntanya , al Gironès , a l'Empordà i part de la costa . El fet que precisament de la Plana de Vic , fins aleshores *santuari* dels barretines sorgeixin constants iniciatives dels comuns contra els francesos indica un canvi d'actitud important : el veguer Sala i Saçala i els futurs caps austriacistes Mas de Roda i els germans Puig i Sorribes , fills de Jaume Puig de Perafita , es destacaren en múltiples accions contra el francès . L'expressió desesperada que Gaspar Mas i Feliu de la Penya , testimonis d'excepció , van recollir a la Barcelona assetjada de 1697 , *defense-se la Plaça fins a morir !* , és prou significativa d'aquesta actitud declaradament contrària als francesos . (325)

Sembla evident , doncs , l'existència d'un projecte polític concret , configurat a les darreries del segle per part d'un determinat sector de les classes dirigents catalanes , de bon primer queixoses dels ministres de la monarquia espanyola i a partir de 1693-1694 també de França . Projecte , però , supeditat a una actitud moderada i possibilista a conseqüència del record massa recent dels esdeveniments de 1640 , caracteritzada pel diàleg directe amb el rei que suplia una relació cada cop més deteriorada entre les classes dirigents catalanes i el virrei , i que cristal·litzà el 1705 quan el context polític era tot un altre i les condicions semblaven favorables per a posar-lo en solfa .

3 . EL PRIMER GOVERN DE FELIP V I CATALUNYA .

3 . 1 . LA MORT DE CARLES II I LA SUCCESSIÓ A LA MONARQUIA ESPANYOLA.

Com ha observat H. Kamen , Lluís XIV , casat amb la filla de Felip IV , Maria Teresa , malgrat la renúncia de la seva esposa als drets a la successió a la Corona espanyola , mai no desistí en aquest objectiu . En els diversos tractats de partició de la monarquia hispànica previs a la mort de Carles II , en els quals intervingueren les principals potències , el primer d'ells el 1668 i el darrer el 1700 , França intentava assegurar-se , si més no , una part dels territoris de la monarquia hispànica (els dominis italians , les Dues Sicílies , Biscaia i la Lorena) . Els darrers anys del regnat de Carles II eren testimoni d'una activitat frenètica per part dels diplomàtics de França , Harcourt i el marquès de Blécourt , i d'Àustria , Harrach , conscients que qualsevol partició no seria acceptada pels espanyols i que calia jugar-s'ho tot a una sola moneda . A l'estiu de 1698 , Harcourt havia aconseguit , virtualment , la victòria .

Efectivament , l'antigermanisme de la Cort era un fet evident . En reunir-se el Consell d'Estat , el juny de 1700 , els seus components van votar quasi unànimament a favor del candidat francès . Un mes després ho feia el Papat . El 2 d'octubre Carles II , a les portes de la mort , malgrat el seu decantament habsburguès , pressionat pel cardenal Portocarrero , el qual havia aconseguit allunyar de la cambra reial la reina i els partidaris d'Àustria , redactava el testament pel qual nomenava successor a Felip d'Anjou , el nét de Lluís XIV . L'1 de novembre ; el darrer dels Àustries moria . El maig de 1702 , les potències marítimes declaraven la guerra a Lluís XIV i s'iniciava la Guerra de Successió que involucrà , de fet , totes les potències europees i que es desenvolupà en un marc geogràfic molt més ampli que el d'aquest continent . (1)

L'antigermanisme s'havia covat entre els membres de la Cort com a resultat de la incompetència , les crisis continuades i el descrèdit dels Habsburgs que caracteritzaren el regnat de Carles II . L'anècdota divertida de la lectura del testament , contada per William Coxe , és

molt aclaridora d'aquest estat d'ànim : **Abiertas por fin , de par en par , las puertas plegables , apareció el duque de Abrantes y le recibió el silencio general de los asistentes , que callaron para escuchar el nombre del sucesor . Cerca de la entrada , se hallaban de pie los embajadores de Francia y de Austria , Blécourt y Harrach . Avanzó aquél con la confianza de quien espera oír una declaración en su favor ; pero el español , lanzándole una mirada de total indiferencia , se aproximó a Harrach y le abrazó con un fervor que presagiaba los más agradables acontecimientos . Prolongando maliciosamente su saludo y volviéndole a abrazar , le dijo : *Sire , es un placer , es un gran honor para toda mi vida , Sire , despedirme de la ilustrísima Casa de Austria .* (2)**

Com tantes altres vegades en la història , la decadència de la monarquia es personalitzava en la figura del rei . Per a Harcourt , **le roi d'Espagne est un prince faible de corps et d'esprit , qui a esté longtemps entre les mains des femmes et particulièrement de la reine sa mère , dont la plus grande application a été de lui inspirer beaucoup de haine pour la France .** Amb tot , el considerava un home pietós i just però mancat de caràcter , ja que es limitava a signar les resolucions del Consell d'Estat (3) . El britànic Stanhope , el 1696 , descriu amb detall i no sense ironia les escenes d'un rei físicament i mentalment acabat : **the "grandes" and foreign ministers were admitted into the bedchamber on his birthday , his majesty being in bed , the ceremony passed in a low bow without a word on either side ; which is represented to the people as if he were so well as to receive their complements as usually ; to the same purpose also they sometimes make him rise out of his bed much against his will , and beyond his strength the better to conceal his illness abroad ; he is not onely extreme weak in body , but has a great weight of melancholly and discontent upon his spirit , attributed in a great measure to the Queens continuall importunity to make him alter his will .** I pocs dies després deia del rei : **He is extremely bloated and stupidly melancholy** (4) . En una altra carta de 1698 ressenya amb to corrosiu l'estat del rei i l'ambient que

l'envolta : the king was this morning dressed in *galilla* at his chappell in publique , and heard a sermon , this being St. Peters day , the name the doctors give to his disease is *Alferezia insensata* wich sounds in english a *Stupid epilepsy* , and they tell us he continues extremely dull and stupid ... The Counsellours of state and all the great officiers seem to be in a more stupid lethargy than their master , resolve on nothing but are at great dissensions one with another (5) . Mentrestant , es dolia , the french party works more in the dark , altho we may suppose there are not idle , and I am afraid , they will be the first at Madrid (6) .

En veritat , Harcourt guanyà de llarg en eficàcia i habilitat a Harrach . La darrera descripció era aquesta : his Cat. Maties. health is in a much worse state than by my last account , he is againe swelled in face , stomach belly and leggs , and so weak he can walk very little , yet is up and dresed every day (7) . Coincidint amb aquest retrat decadent , a Madrid es produïa un motí de subsistències : the sercily of bread is growing on a pace towards affamine , which increases by vast multitudes of poor that invarme in upon us from the country round about ... severall people are killed every day in the seets in scuffes for bread ... two dayes ago all the prisoners in the *cárcel de la villa* , about sixty in number , being there almost starved watched their opportunity to get into the Alcaids Armory , seized the arms , beat off one anothers shackles and forced the *Alcaide* to open them de dore , to save his own life . The ring-leader with a crucifix in his hand , marched at the head of them directly to the palace crying *Señor , Pan y perdón !* . Els revoltats cridaven *Viva el rey y muera el conde de Oropesa , el Almirante y el corregidor !* , mentre aclamaven Ronquillo . (8)

Per la seva banda , els francesos també participaven de la crítica al desgovern espanyol . Un paper adreçat a la família reial francesa , traduït al castellà , deia : Vos sabéis la deplorable miseria a que están reduzidas estas rentas del Rey de España (mejor pudieran con la voz francesa y la significación española llamarse finanzas) desechas las milicias , consumidas las

Armadas , desprendidas las fronteras , abandonadas las plazas importantes , empeñadas vergonzosamente en las Cortes de Europa las personas de los ministros públicos españoles por las deudas que han contraydo para mantenerse , béis que a los clamores deste gran mal se buscan muchos aunque ya intempestivos y inútiles remedios . (9)

L'historiador Alfred Baudrillard pinta un quadre caòtic de la situació a què s'havia arribat : els principals càrrecs eren venuts ; a les Indies , els drets de la Corona eren sacrificats a l'avidesa dels virreis ; les finances patien un gran desordre ; la justícia era inoperant i regnava una impunitat escandalosa ; el clergat era ignorant i la misèria general , **n'ayant pour vivre que de l'eau , du chocolat et des confitures** . La recuperació , al seu entendre , era difícil per la feblesa del poder reial , per la independència dels *grandes* i per l'esperit nacional quasi separatista , deia , dels diversos territoris del regne . L'esperit provincial , l'attachement de chacun des États annexés à la couronne de Castille à ses *lueurs* particuliers , étaient plus redoutables que l'opposition des grands . Enfront d'aquest quadre desgavellat i decadent hi oposava , naturalment , la *modernitat* i l'eficiència de la monarquia francesa , **où tout doit être subordonné au bien public , où toute initiative part du centre (10)** . Encara més , entre la noblesa francesa de 1700 els espanyols suscitaven ben poca simpatia . Segons Louville , **les grands sont tous des imbéciles , bas , sans force ni vertu , fidèles par paresse et par lacheté i parlava de l'ignorance crasse des Castellans , de leur ignoble paresse , de leur inhumanité , de leur cruauté même** . I , finalment , per Montuiel , els espanyols eren **faux , soupçonneux , présomptueux , hypocrites , n'ayant de religion que les dehors auxquels l'Inquisition oblige ... La nation du monde où l'impunité est la plus dangereuse . (11)**

L'ambaixador francès extraordinari , el comte de Rebenac , va fer una anàlisi detallada de l'estat de la monarquia espanyola , el 1689 , preocupat per l'esperit antifrancès que hi regnava . Entre d'altres coses , assenyalava : **Le roi d'Espagne dissipe ses finances en pensions et autres libéralités qu'il distribue entre les grands seigneurs**

, lesquels sont à l'État d'une inutilité entière ... Le défaut de peuple est encore le plus grand malheur de l'Espagne ; il est causé par les troupes que depuis cent soixante ans elle envoie dans les différents États où les intérêts de la maison d'Autriche l'obligeaient à soutenir la guerre , et comme le pays est mal cultivé et par conséquent désagréable , les habitants qui y restent l'abandonnent sans regret et se transportent dans les Indes ... Les impositions sont excessives , parce que le plat pays est obligé de payer autant que lorsqu'il était beaucoup plus peuplé et c'est ce qui fait la désertion des hommes . Finalement , affirmava que urgia disminuir la prevenció dels espanyols enfront del govern francès : On doit faire réflexion que l'antipathie n'est point naturelle et qu'elle n'est inspirée que par le conseil d'Autriche ... les coutumes mêmes qui subsistent entre les deux nations , quelque contraires qu'elles paroissent les unes aux autres , ne les rendent pas incompatibles autant qu'on le croit (12) . És clar que no tothom pensava com ell . Les instruccions que va rebre Harcourt quan fou enviat a Madrid com ambaixador , parlaven de la haine que toute la nation a conçue contre les Allemands ; elle les a toujours méprisés , leur domination lui est odieuse ... Cette aversion paroît encore augmentée depuis le siège de Barcelonne , encara que reconeixien que il y a lieu de croire que cette haine est le principal et peut être l'unique fondement du penchant que l'on découvre dans la nation pour la France ; car , enfin , il n'y a pas de parti formé dont le Roi ait connaissance . (13)

Per altra part , els contraris de França blasraven el poder creixent de la monarquia veïna i la seva manca d'escrúpols , com féu públic el pamflet *Clarín de la Europa* que l'acusava amb aquestes paraules : *Francia ni es Católica , ni Protestante , ni Mahometana , ni de secta alguna hasta agora conocida , es una nueva hydra univesal compuesta de tantas cabeças que se acomoda a todo lo que toca a su interés ... muda de Religiones conforme le parece que conviene a sus intentos ... Cáncer es la Francia , come , y quisiera comer incesantemente todo lo que le cae en contorno ; bien veis que no ha reparado en tantos años de guerras de*

debelar , destruir , arrasar , quemar , talar y horrorisar todo lo contiguo a su Reyno , sin reparar ni en Católicos ni en Protestantes ni en Seculares ... I sentenciava : Ser su vecino es ser su enemigo , y buscarle pretextos para sugetarlo y tomarle sus estados todo es uno ; siempre tiene derechos en la manga ancha de sus libros Machiabélicos ... España , esta es la tuya ; o sacudir el yugo de la Francia o esclavos della ... o os abandonará dexándoos destruidos o si sale con la suya quedaréis en el mayor infortunio que aya visto . (14)

A Catalunya , el 1700 , els ànims s'havien tranquil·litzat des de la signatura de la pau amb França i hom esperava amb atenció els esdeveniments relacionats amb la successió monàrquica . Mort el rei , no faltaren els actes d'adhesió al darrer dels Àustries . Emmanuel Mas , doctor en drets , insaculat com a gaudint en el consell de Cent el 1710 , conseller segon el 1711 , evoca en el seu interessant i prolix diari que la ciutat **esta vegada , en demostració del gran amor tenia a son adorat Rey Carlos Segon excedí en molt a les altres funeràries** (15) , i cal no oblidar que la seva mort va donar origen a la primera manifestació pública de les activitats literàries de l'Acadèmia dels Desconfiats , un panegíric del rei amb el títol de **Nenias Reales** , com ha recordat J. S. Amelang . (16)

El 1700 fou un any de collita dolenta : només a l'Urgell , el graner de Catalunya , la collita fou satisfactòria , fet que agreujà el problema del banditatge que persistia des de l'acabament de la guerra , davant del qual el virrei Darmstadt no pogué oposar-hi cap mesura eficaç . Segons el general francès De Quinson , hi havia **une bande de brigans et de voleurs** que assassinaven pels camins i que feien insegurs , fins i tot , els carrers de Barcelona a la nit . Segons ell , no eren soldats sinó gent del país -probablement , de nou , eren miquelets sens e feina - , als quals s'hi havien afegit soldats francesos desertors que esperaven una amnistia per retornar al seu país . (17) .

D'altra banda , les tensions amb els ministres reials continuava . Per ordre del Consell d'Aragó , Josep Ferrer , Francesc Grimosachs , Magí Mercader i Fèlix Vidal eren desinsaculats de les bosses d'oficis de la ciutat per no haver admès , l'agost de 1697 , el comte de Corzana com a virrei , perquè no havia jurat el càrrec . Segons Feliu , eren personatges

bien admitidos y muy afectos al Real Servicio y bien de la Provincia y sintió todo ella como propio el desayre . De més a més , les gestions fetes a Madrid per evitar-ho foren inútils . Per altra part , tant la ciutat , com la Diputació i el Braç Militar oferiren molts reparos al nomenament del cardenal Portocarrero com a governador pel fet que contradeia les Constitucions en la mesura que implicava que el cardenal signaria en nom del rei fins i tot després de mort . (18)

Entretant , malgrat el fracàs de les temptatives anteriors , la intendència del Rosselló persistia en la idea d'atraure els catalans cap els projectes francesos . D'Albaret escrivia a París : leur principal but serait d'avoir un Roy seul pour eux , et souhaiteraient de l'avoir avec la protection de sa Majesté , en cas que le Roy d'Espagne venant a mourir , la guerre se tourne contre eux . Ils aimeraient mieux avoir ... le enfant de France qu'aucun autre , auquel ils sacrifieraient tout au monde et ne manqueraient pas de prendre les armes pur se garentir de la domination des Castellans qu'ils haissent contre la mort . C'est ainsy , Monseigneur , que des personnes de qualité de ce pays-là et des gens du peuple m'ont parlé , se flattent que pour peu que le Roy les protège , ils chasseront tous les Espagnols et leurs troupes de chez eux , en cas de mort du roy d'Espagne . | , com al 1689 , un des chefs des Baretines de la vallée de Vik , vint chez le nommé Gervais [Girvés] , qui est de ce pays-là , et demeure dans la Cerdagne française , qui a une pension du Roy , et luy dit de me faire seauvoir que s'il y avait quelque mouvement , on n'avait que l'advertir , que luy et les Baretins agiraient comme autrefois . | seguia : Les Catalans et les Aragonnois ne voudraient pas estre sous la domination de la France non plus que sous celle d'Espagne , mais voudraient avoir la protection du Roy pour avoir un Roy seulement pour eux ... dez que les Catalans se soient persuadez que l'on ne les traitera pas comme ennemis , et que l'on ne touchera pas à leurs privilèges , ils aimeront mieux avoir des troupes de France , qui leur ont apporté de l'argent par le passé , que les espagnoles qui les mangent . També , informava que un senyor de Puigcerdà , Pastoret , amb influència a la vall de Ribes , a la Cerdanya i

a l'Empordà , així com Alemany de Barcelona (¿ es tracta de Raimond d'Alemany , comerciant que havia fet negocis amb Feliu de la Penya i Pau Ignasi Dalmasas ?) , nebot de Fontanelles del Consell del Rosselló , s'havien posat a la seva disposició . Mitjançant aquests contactes assegurà que procuraria **mettre les gentilhommes dans le goust de faire connaitre aux autres , et ensuite au peuple , que sa Majesté ne veut leur oster aucun de leurs privilèges , ny les empêcher d'user de leurs droits , et qu'au cas qu'elle soit obligée d'entrer dans le pays , ce ne sera que pour en chasser les espagnols et les empêcher de inquieter dans ses estats avec des troupes qu'ils pourraient envoyer en Catalogne , autant pour les opprimer que pour faire de la peine à sa Majesté (19)** . Aquesta ceguesa política dels màxims caps de la intendència del Rosselló arribà al sùmmum quan Felip d'Anjou fou proclamat rei i De Quinson afirmava que la notícia havia esta rebuda amb **une joye extrême aux peuples de ce Royaume , principalement aux aragonnois et catalans** i que en cas d'entrar en guerra no hi havia cap lloc on es poguessin fer conquestes més fàcils que a Catalunya (20) . De fet , si bé la seva anàlisi era exageradament subjectiva , de bon primer no hi hagué demostracions evidents de descontentament envers el nou rei .

Una vegada mort Carles II , els miraments constitucionals dels Comuns aplicats a Corzana foren menys afinats en acceptar que Darmstadt seguís com a virrei , tot i que **muerto el rey , espira la jurisdicción del Alternós en Cataluña ; porque no es ordinario , sinó delegado** , segons Feliu (21) . Només el Braç Militar objectà que **lo assentir no era perquè los reparos no fossen rellevants , si sols per la quietut pública (22)** . Començava , aleshores , una tensa pugna entre els filipistes de primera hora i els partidaris del partit austriacista , antagonisme que rebrotava en la més mínima qüestió . Segons d'Albaret , quan Darmstadt reuní el Consell reial i llegí el testament de Carles II tres dels components evidenciaren el seu desacord i manifestaren que eren partidaris de la casa d'Àustria . De manera semblant , a la reunió dels consellers de Barcelona en la qual s'acceptà la continuïtat de Darmstadt per dos mesos i mig , el conseller tercer , defensor incondicional del Príncep , **fut pris et mis sur le**

f n tre pour estre jeté en bas . Mentrestant , segons l'intendent , la gent anava a buscar **toutes les estampes** [del duc d'Anjou] qu'il **avait chez les librairies pour les apporter dans les maisons** . Però ell mateix escrivia que si Lluís XIV no reconeixia aviat Felip d'Anjou com a rei il **y aura des guerres cruelles attendu que le Royaume d'Arragon ne pretend pas avoir un fils de la maison d'Autriche mais bien tel Roy que les conseils voudront elire pour même qu'il ne soit pas propos  par le Conseil de Castille** (23) . També , segons De Quinson , **la députation et le conseil de la ville sont très embarrassés et craignent quelque résolution ou tumulte pendant l'interin du Regne** , per la qual cosa fou creada la conferència dels comuns per prevenir els desordres i analitzar la situació política (24) . Pocs dies després Lluís XIV , evidentment , acceptava el nou rei . La notícia , segons fonts franceses , fou especialment celebrada per la noblesa . (25)

Un altre incident que provocà divisió d'opinions fou degut al dubte dels Comuns sobre si els documents oficials s'havien de despatxar a nom de Carles II o de Felip V . A la fi , la ciutat i el Braç militar r queriren a la Diputació que ho fes a nom de Felip V . D'Albaret , de nou , exposava que per un **esprit de brouillerie on a excit  la noblesse de la d putation   s'opposer a cette manière de prononcer jusques à ce que le Roy aye et  coronn  Roy d'Arragon et qu'il aye jur  les privilèges de Catalogne** i assenyala el comte de Pinós com un dels nobles que havia perseverat en aquesta actitud (26) . Segons Feliu , **pasm  a toda Barcelona la novedad** , per no haver arribat la declaració d'acceptació del mateix rei i perquè aquest no havia jurat les constitucions (27) . La incertesa creixia entre la noblesa catalana , inquieta per **seavoir si sa Majesté Catholique jurera et gardera leurs privilèges** , tal com reconeixia l'intendent del Rosselló . (28)

En aquest *impasse* , es van sobreposar nous problemes a una situació ja prou complicada . Un d'ells , segons Feliu , fou l'intent dels consellers de disminuir **el número del pueblo en la Junta** , cosa que acceptà el Consell de Cent . Ell mateix jutja lacònicament que **juzg se no faltaria quien declararia el motivo** , que era **la afición del Pueblo a la Augustíssima casa de Austria** (29) . De més a més , persistia la càrrega dels allotjaments . La presència de 1000 soldats de

cavalleria a Catalunya i l'arribada imminent de 1000 més motivà noves representacions a Madrid , ara a la reina , **aviendo sola Cataluña de mantener a toda la cavallería de España , quedando los otros Reynos libres** , es dolia Feliu , queixes que no tingueren cap efecte positiu (30) . Per últim , els Comuns decidiren ajornar les manifestacions de joia pel nomenament de Felip V fins que el nou rei vingués a Catalunya , tant per raons de dol per la mort de Carles II com per motius constitucionals . (31)

3. 2 . EL 1701 . *JA NO HI HA FIRINEUS* .

El 1701 , en línies generals , la monarquia espanyola seguia ancorada en els mateixos problemes econòmics dels anys anteriors . Per Schonemberg , l'ambaixador d'Holanda , l'estat de les choses icy ... est tombé dangereusement malade , désesperant de tirer quelque chose de solide de cette Court dans la décadence universelle des affaires et sur tout des finances , dont la déperdition est telle que si la France , en cas de rupture se charge de la défense de cette Monarchie elle sera obligée d'y employer pour le moins un bon tiers de ses revenus (32) . Les seves observacions al secretari d'Estat britànic sobre la crisi que pateix la monarquia espanyola van aparellades a la constatació que França controlava , progressivament, els afers essencials . Efectivament , cada vegada més , les partisans de la France flattent de plus en plus le naturel présomptueux des Espagnols ... Le gouvernement ne garde presque aucunes mesures ; il ne court pas simplement à recevoir le joug que la France luy impose , mais il s'y précipite tête-baisée ; et son zèle indiscret va si loin , qu'il a esté prêt de résoudre de faire démanteler toutes les frontieresses et fortifications du coté des Pyrenées , de Catalogne et de l'Arragon , supposant que la voisinage de la France suffisait pour les mettre à couvert de toute insulte , et que le peu d'artillerie et de munitions qui étoit dans ces places fortifiées pourroit estre employé plus utilement dans les places maritimes du d'Estroit de Gibraltar . (33)

L'abandonement absolut de la Cort espanyola als designis francesos era una realitat indiscutible contemplada amb ressentiment pel representant holandès : Tout ce que la France insinue est apploudy et exécuté aveuglement par la Régence , sans la participation précédente d'aucun conseil , qu'elle traite tous avec la dernière indifférence . Le Conseil d'Estat mesme n'est

presque plus consulté , et on peut dire que tous les Tribunaux politiques commencent à estre traittés à la française , et que toutes les étiquettes de cette Cour-cy se confondent dans la phrase *Tel est mon bon plaisir* . Cependant la misère s'accroit ; les murmures s'aigrissent , ceux qui souffrent et dont le nombre est presque universel , où tout au moins incomparablement le supérieur , gémissent de plus en plus ; les personnes de qualité perdent patience ; les Conseils commencent à se plaindre hautement de la manière despotique avec laquelle on les traite directement contre les droits et prérogatives de leur institut (34) . Feliu es planyia del mateix : correspondían finos la Francia y el Rey que avían llamado los Castellanos a los agasajos , prevenciones , entregas de plaças , tolerancia de demoliciones , fomento de sus armas , malogro de las de nuestro natural y amado monarca Carlos II en tantos años para que el Francés hallasse a la pobre España en el estado que deseava , para ocuparla , con la elección de los primeros puestos y cargos en sujetos franceses y afrancesados Españoles . (34 bis)

Mentre els joves cortesans es vestien a la francesa per tal de complaure el nou rei , la precarietat de les finances havia fet suspendre els treballs a les fortificacions i havia portat a la monarquia a demanar un donatiu a les comunitats religioses , als prelats i als beneficiats , sense , però , obtenir resultats positius (35) . Noailles , certament , considerava que l'Església disposava de richeses immenses en or et argenterie qui augmentent tous les jours par le crédit des religieux , encara que era del parer que calia examinar els inconvenients que es podrien derivar d'una política d'agressió a l'Església a Espanya on frares i monjos , dela , abusaven de la confessió inculcant supersiticions contra França , fins al punt que l'on peignait les Français comme heretiques (36) . Com veurem , l'actitud dels eclesiàstics , especialment a Catalunya , donarà molts maldecaps a les autoritats franceses i espanyoles .

Com a resultat d'aquesta política empresa per la monarquia , les mécontentements et murmures s'aigrissent de plus en plus dans tous les Royaumes , estats et provinces de la monarchie ,

où un bon et sur appuy étranger et prochain pourrait occasionner de grandes revolutions . La Cour le prévoit assez , et c'est ce qui la fait pâlir de crainte lors qu'elle fait réflexion aux disgraces que luy attirerait une rupture , au lieu que tous les peuples grands et petits , ecclésiastiques et séculiers la souhaitent avec ardeur la considérant comme l'unique ressource de se délivrer du joug de la France , segons Schonemberg (37) . Per últim , apuntava que mentre la Cort esperava ansiosament la flota de Mèxic , immersa en una crisi irremeiable que l'havia obligada a embarcar des de Marsella a Catalunya el sèquit de la reina , mentre que aquesta només va poder ser acompanyada per les domèstiques principals , era el moment adequat d'atacar França (38) . A finals d'any , Marcin escrivia a Lluís XIV que tots els grans senyors d'Espanya estaven cansats de l'absència del rei , els quals podien fer revoltar el poble de Madrid , perquè , deia , estava composé la plus grande partie de faineans qui ne subsistent que par la présence de la Cour , de ce qu'ils tirent des maisons des grands seigneurs dans lesquelles ils sont louez pour servir de parade , ou de ce qu'ils gagnent dans les Secrétaireries de tous les Conseils et de leurs friponneries . (39)

A Catalunya , el gener d'aquell any , segons D'Alboret , malgrat que Mr. le Prince Darmstat n'ose parlar en public des préparatifs de l'Empereur , mais il fait semer des bruits sous main ... on souhaite fort en Catalogne que le Roy y aille aprez qu'il aura été couronné , les peuples disent qu'ils feront après cela tout ce que l'on voudra . Ils voudraient bien que l'on leur ôtest les allemandes et que l'on ne continuait pas le Prince Darmstat ; on a le nom d'allemand en aversion depuis que l'on seait que l'Empereur veut résister à la nomination que le Roy a faite de Mr. le Duc d'Anjou (40) . Però la realitat semblava transcórrer per altres camins . Per Baudrillart , mentre que l'actitud dels castellans i fins dels aragonesos era molt favorable a Felip V , toute autre fut l'attitude des Catalans ; ils ne se consolaient pas de perdre par l'établissement d'une dynastie française à Madrid les secours que depuis si longtemps la France avait accoutumé de leur donner lorsqu'ils se révoltaient ; ils voyaient menacées

leur indépendance et leurs lois nationales et laissaient deviner qu'ils les défendraient coûte que coûte , et qual cita Macanaz en el sentit que el veïnatge de França i la rivalitat d'aquest país amb Espanya havien garantit la conservació del govern propi de Catalunya . (41)

El mateix d'Albaret contradeia les pròpies impressions triomfalistes inicials quan , a finals d'abril , afirmava que els catalans fidels sont scandalisez d'entendre tous les discours séditieux , les chansons insolentes , et les nouvelles impudentes que l'on y débite ; les Religieux même s'en meslent , et sont assez hardis pour mesler dans leurs sermons ce qui peut diminuer le respect et l'obeissance que les sujets doivent à leur Roy . El cònsol l'havia ossabentat que le pays est remply de très méchantes gens pour le temps présent qui publient mille écritures , billets et pasquinades diffamatoires que l'on ne devrait souffrir , puisque le tout est contre sa majesté Catholique . Comme ce pays-là a causé par le passé des chagrins à la couronne d'Espagne , les honêtes gens craignent qu'il n'arrive quelque désordre ; on ne parle pas moins que d'assassiner et d'empoisonner ceux qui sont affectionez pour le Roy , i pensava que aquest estat d'opinió era creat per moviments secrets de la noblesa (42) . Per aquells dies , circulava un imprès on es deia que només en el cas que el rei jurés les Constitucions i privilegis , els catalans estarien obligats a ser-li fidels . (43)

Abans de la vinguda del rei , per tant , hom ja pot parlar de la creació d'un cert nucli que conformà el partit austriacista a Catalunya . De manera semblant , veient que els vents no els bufaven favorablement a Catalunya , els francesos , aquell mateix any 1701 , intentaren organitzar-se : el cavaller Landorte informava als seus superiors que havia contactat amb un personatge de Barcelona anomenat d'Asprer i demanava si calia sondejar-lo i utilitzar-lo pour voir s'il voudrait faire un parti pour le Roy en Catalogne . (44)

Feliu de la Penya , en la narració dels Anales , plenament compromesa amb el partit austriacista , assenyala les divergències creixents entre l'actitud condescendent dels diputats a les disposicions dels ministres de la regència i el capteniment constitucionalista del

Consell de Cent i del Braç militar : no puedo dexar de estrañar y admirar que aviendo los Reyes y las Cortes elegido a los Diputados para defender las Leyes y Privilegios , no sólo no los defendiesse , si también buscassen estorvos y dilaciones , para que los demás no las defendiessen , tolerando lance jamás sucedido en esta Provincia que declarasse causas y promulgasse sentencias quien no era Rey , ni tenia poder del Rey ; porque el que murió no lo era , aviendo muerto , ni dió ni pudo dar tal poder ; y el successor , no sólo no avía jurado , pero ni aún se avía visto orden ni letra suya ... En estos días no obstante que la Ciudad y Braço Militar (como es justo) defendían las Leyes y Privilegios como ellos mandan , sin reparo de los grandes servicios , suma lealtad y atento proceder ... no dudaron algunos publicar que querían apartarse de la facultad y permiso que havían dado de proseguir el virrey ; que no querían admitir al successor ; que irritados contra los ministros intentavan proseguir en daño de sus personas y vidas , y aún no perdonaron la devida atención que tenían todos al virrey , cosa que dio mucho que sentir , y más la desconfianza previniendo soldados y teniendo prevenida la cavallería algunas noches ... y a toda Barcelona no se ocultava el deseo que tenía el Príncipe de mantener su puesto , y este no se le impedía , ni se le faltava la devida atención y respecto, pues sólo era la cuestión de la jurisdicción contenciosa que no podía parecer bien al successor la exerciesse sin su orden (45) . Efectivament , abans d'acabar el trienni del seu mandat , Darmstadt fou rellevat pel comte de Palma , davant la qual substiució la Ciutat i el Braç militar manifestaren la seva disconformitat perquè el rei encara no havia jurat les Constitucions . Segons Feliu , el problema era degut al fet que 8 dels diputats eran dependientes de ministros y algunos , parientes i , per tant , no defensaven les Constitucions , esperanzados del premio que ideavan les daría el Duque , aviéndole dado la possessión antes de tiempo . (46)

Amb motiu d'aquest conflicte , la ciutat i el Braç militar presentaren un memorial al governador de Catalunya , D. Joan de Llupià , per exposar-li la seva preocupació per l'execució irregular de les

Constitucions , bona part de la responsabilitat de la qual Feliu atribueix al canceller Miquel de Taverner , bisbe de Girona (47) . D'altra banda , l'ambaixador a Madrid Francesc de Miquel i Descallar , trobà impediments per imprimir una representació al rei i per presentar-li-la . El President del Consell d'Aragó , el duc de Montalto , **se li posà molt grave , dient-li que no se atrevís de exir de Madrid a encontrar sa Magt.** (48) . En vista del fracàs , la ciutat envià un nou representant , D. Pere Ribas , i el Braç militar a D. Felip Ferran , per tal que lliuressin la representació al rei i li demanessin que anés a Barcelona a jurar les Constitucions abans de nomenar virrei . Però Montalto no els deixà passar de Saragossa . Finalment , **en atención de lo qual por fuerza , y no de voluntad y acto libre , condecendió el Consejo de Ciento** admetent a Palma amb les protestes acostumades (49) . Davant la ruptura del diàleg amb la monarquia , diàleg que en temps de Carles II era directe , la ciutat va escriure en darrera instància a la reina , la qual s'oferí per escoltar els seus arguments . Però de nou , a l'hora de publicar-los , la ciutat no obtingué la llicència (50) . Evidentment , tot aquest afer fou mirat amb desconfiança per les autoritats franceses . D'Albaret va comunicar a París qu'il ne paroit pas que la noblesse ny la ville veuillent manquer à leur devoir , mais il y a toujours des gens en ce pays-là qui ne tendent qu'à la division et au desordre , dont peut estre plusieurs par intérêt se trouvent attachés à la maison d'Autriche . (51)

El regnat del duc d'En Jou , tal com anomenen el rei el pagès Francesc Gelat i mossèn Patllari Ombrovella en llurs memòries (52) , s'iniciava amb mals presagis , tant per a ell com per als catalans . Així doncs , mentre el comte de Palma jurava el càrrec de virrei , els ambaixadors encara eren detinguts a Saragossa . La sorpresa següent fou que el virrei de l'Aragó negà llur detenció , malgrat que ells conservaven l'ordre escrita , cosa que publicaren en un memorial (53) . Segons Feliu , la ciutat va admetre el virrei abans del jurament del rei , perquè van témer conseqüències desagradables si no ho feien , y según dezian algunos catalanes poco atentos , y lo ponderaron los franceses , no era tiempo de atender a Leyes y Privilegios , por hallarse Cataluña en medio de castellanos y franceses . I afegeix : no

puede el vassallo obedecer contra lo que ha prometido a Dios con el juramento ; antes deve representar la obligación de seguir la Ley , porque se presume , no es la intención del Rey faltar a ella ; y si acaso embía decretos contrarios , es cierto se halla mal informado , y es obligación en el vassallo manifestarle la verdad para el acierto (54) . En aquest ambient tens , del 10 al 13 de març , se celebraren les festes per l'arribada del Duc d'Anjou a la Cort de Madrid . Entre d'altres manifestacions , la ciutat féu tirar en son terraç molta còpia de de cohets boladors , bombas y altres invencions de foch durant les tres nits (55) . Feliu , com no , remarca que fue ponderable la quietud y el no gritar , ni aún los muchachos , viva el Rey ; pudo ser el motivo el tiempo Santo de Quaresma y la reciente memoria de la pérdida de Carlos Segundo ; pero lo más cierto es aver sido atención a la Augustíssima Casa de Austria , siempre venerada en esta Provincia . (56)

Tot seguit , reprenien els despropòsits dels ministres reials . A l'abril , un enfrontament a cops de pedra a les Rambles entre els estudiants del Col·legi de Cordelles i els de la Universitat , a conseqüència de la rivalitat que mantenien , fou motiu suficient perquè el veguer entrés armat a la Universitat i fes sortir els professors i els estudiants i perquè el virrei la clausurés sense cap mena de contemplació . Mentrestant , a Madrid , Felip V rebia , a la fi , a Francesc de Miquel , alhora que a Barcelona Darmstadt s'embarcava . També es publicà el memorial de l'emperador Leopold (20-XII-1700) , del qual , diu Feliu : Como este Memorial corrió de mano en mano en Barcelona dió motivo a la reflexión de los sucessos y prevenciones antecedentes , desde el rendimiento de Puigcerdán hasta la entrega de Barcelona , que fueron la demolición y entrega de algunas plaças de Cataluña ; las campañas malogradas , sin operación los Exércitos ; el impedir los progressos de los paysanos para que el Rey de Francia (que deseavan los que governavan en tiempo de Carlos Segundo introducirle y darle la Monarquía Española) no hallase impedimentos en esta Provincia , que la advertían las más fina y constante con su Rey y con su Augusta Casa de Austria

(57) . Així doncs , l'objectiu evident de la difusió d'aquest memorial per part del partit austriacista era de justificar Carles II i de culpar de la seva mala política als ministres .

D'altra banda , la ciutat , a instàncies del virrei i en contra de la seva voluntat , va haver de deixar el dol per la mort de Carles II . El juny , reprenia el conflicte entre els llicenciats de la Companyia de Jesús i els de la Universitat amb motiu de voler aconseguir , els primers , 3 càtedres d'Arts per als doctors deixebles de la Companyia . El virrei ordenà al Conseller en Cap que no es realitzessin les oposicions convocades i la ciutat li respongué que tenia jurisdicció plena sobre aquesta matèria . El màxim representant reial actuà despòticament : multà els consellers per desobeir i prohibí les oposicions . Amb el nou rei , es dolia Feliu , **tomó cuerpo el obedecer y después representar , porque juzgaban no serían atendidas las representaciones** (58) . En efecte , la Ciutat obeí . Nogensmenys , conscient que l'objectiu del virrei era que els doctors tomistes només poguessin ostentar 3 càtedres i que les 3 restants estiguessin en mans dels jesuïtes , féu ambaixada al virrei per comunicar-li la nul·litat del decret i també va fer-ne representació a Madrid . (59)

A primers de juliol , la bona notícia de la vinguda del rei a Catalunya i de la convocatòria de Corts , no fou suficient per apaivagar el malestar per les accions prepotents del virrei de les quals es fà ressò Feliu . Es produí un incident quan un alferes era dut a ajusticiar i el clergue que sortí a trobar-lo , amb l'estendart i el Santíssim Sagrament fou apartat irreverentment . A més , el militar fou ajusticiat davant el palau del virrei , **como si el Príncipe castigara , y no la ley , que es la que condena , y no el Príncipe** . També , el rei va signar dos decrets polèmics : el primer , manava que els diputats deixessin sortir fusta de Catalunya per fer vaixells ; el segon , tal com s'esperava , que les càtedres d'Arts es composarien de 3 de tomistes i 3 de contràries . Els diputats no van acceptar el primer decret , però sí el segon . Per últim , a l'agost , el rei va escriure a la ciutat manant-li que els consellers no usessin la preeminència de cobrir-se , privilegi que havien rebut de Carles II i que tant havia afalagat les classes dirigents catalanes , fins que ell ho manés i que , a més a més , en entrar-hi no li lliuressin les claus de la ciutat , tal com era costum i preeminència

dels consellers . (60)

Felip V entrava amb mal peu a Barcelona . Les seves primeres disposicions en relació amb Catalunya no feien altra cosa que confirmar les advertències que els membres del partit austriacista , cada cop més segurs de llur vigoria , escampaven arreu del país . Sens dubte , la millor divulgació de la seva causa la produí el capteniment despòtic del nou virrei i dels ministres reials en menysprear els mecanismes de la monarquia paccionada .

3. 3 . LES CORTS DE 1701-1702 .

Alliçonat per l'luís XIV Felip V s'afanyà a convocar Corts a Catalunya per tal de guanyar-se els catalans , conscient que les darreres Corts acabades foren les de 1599 , perquè ni les de 1626 ni les de 1632 foren concluses . **À tort ou à raison** , diu Baudrillart amb la seva agudesa habitual , **Philippe V les avait réunis** , le 12 octobre : **c'était une insigne temerité** , disoient les Espagnols , car , depuis plus de cent ans on n'avait pu venir à bout de terminer ces Cortes , et le fameux comte-duc d'Olivares y avait échoué lui-même sous Philippe IV . Philippe V fut plus hereux , car le 11 janvier 1702 , les États conclurent leurs délibérations par la vote d'un subside de trois millions de nostre monnaie payables en sis ans , sans exiger du roi autre chose que quelques réformes administratives : *Vôtre patience était nécessaire* , dit Louis XIV , moins absolu dans les États de son petit fils que dans les siens . Il fallait faire voir à des peuples naturellement inquiets et jaloux de leurs privilèges que vous n'aviez pas dessein de les supprimer . Cette confiance leur inspirera plus de zèle pour le service de V. M. et il n'est que trop vrai qu'elle a besoin de l'assistance de tous ses sujets (61) . Ben entès , el jove Felip V s'aplicà a seguir les recomanacions del seu avi i mentor ; calia , almenys de moment , **accontentar els catalans** , ha dit F. Soldevila , davant la immediatesa de la guerra amb l'Imperi i per tal d'aconseguir el donatiu (61 bis) , encara que sovint els ministres castellans amb la seva actitud arrogant li complicaren molt més les coses del que es podia imaginar .

Els prolegòmens de les Corts , d'entrada , ja foren conflictius . Primer , perquè s'havien convocat per al 9 de setembre i en la impossibilitat de ser-hi present , el rei nomenà comissaris perquè la convocatòria fos prorrogada , els quals hagueren d'escoltar les repetides protestes dels representants del Braç militar i de la ciutat . No solament això , sinó que els comissaris demanaren taules als diputats (en lloc dels bancs que hi havia a l'església de Sant Francesc) , els quals respongueren que no

trobavan observansa alguna de tal cosa , y ohida dita resposta ,
ells mateixos sen feren aportar una de allí ahont los aparegué ,
sens que corregués per compte dels diputats . (62)

A finals de setembre , el rei arribava a Catalunya i era rebut per
representants de les institucions catalanes i per diverses personalitats .
El bisbe féu un discurs en castellà , mentre que el diputat i el conseller en
cap el feren en català . Els consellers , després de besar-li la mà no es
cobriren , de manera que causà gran desconsuelo al grandíssim
concurso de la gent ... y a tot lo poble , lo veurer que Sa Magt. no
avia fet cubrir als consellers , de tal forma que avent precehit
des del Hospitalet ahont era arribada molta gent de ciutat per a
veurer al Rey , fins a encontrar los consellers molts crits y
alarits de *Viva el Rey , Viva España y Viva Felip Quint* en
continent cessaren , y sols se sentia algun vittor ab molta
tibiezo (63) . El cònsol francès també advertí l'alegria reservada dels
catalans : Les castillans ne seavent où ils sont de joye -les gens
de ce Pays en sont contents mais n'en font pas un coeur ouvert
comme les autres nations- quoy qu'il y en a bien de braves ,
nobles , qui asseurement se comportent très civilement avec les
françois et tous disent ses termes : *présentement nous sommes
tous , tous frères* , mais il ne y a aucuns comme les castillans .
(63 bis) .

La ciutat s'havia vestit sumptuosament per tal d'acollir el rei amb els
carrers engalanats pel Consell de Cent , pels botiguers i els gremis . Els
carrers eren tots adornats de tapizerías o tafetans ab sos quadros
y altres cosas exquisitas , esmersant-se tots los vehins en
adornar lo frontespici de sa casa ... En los llochs proporcionats y
més capazes se feren fàbricas de aechs triunfals , piràmides y
altres invencions de gust . Adornaren los argenters en la plaza
del Pedró sa piràmide de Sta. Eulària , cubrint aquella de or ab
diferents fullatges de varios colors y moltes tarjas de
historias catalanas y proezas de catalans , y ab molta multitud
de atxas ... La Casa de la Ciutat era plena de domassos i sobre el portal hi
havia un dossier de vellut carmessí guarnit de or y baix de ell un
retrat del Rey Dn. Jaume (64) , mentre que les confraries desfilaren
davant el palau del rei amb gran aparat i coloriment , després que aquest

s'hagués retirat abans d'hora del pla de Sant Francesc per on havien de passar inicialment : los Parayres avian extraordinàriament adornat la mulassa . Los Blanquers feren un lleó molt gran tot dorat quel aportavan dos hòmens ab sos lleonets també vestits de or al costat . Los mariners en un carremato aportavan un vaxallet de la mida de un llaüt de pescar , molt pulit y ben adornat ab sas artillerías , velas , cordas y tot lo demés que hi ha en un vaxell , y dins de ell hi avia sinch mariners y un trompeta que sonava . Los ortolans aportavan un hort molt disposat ab molts ocellets que al passar devant Sa magt. bolaren y detrás anaven dos miñons vestits de àngels guiant dos pullinets que estavan junyits a una arada , y anavan llaurant la terra y sembrant confits , los quals ne tiraren alguns a sa Magt. Durant tres nits hi hagué castells de focs i bandes de músics al carrer . (65)

Enmig d'una tal rebuda , Felip V va tenir temps de rectificar el tort comès als consellers . Al baluard de Sant Antoni els féu cobrir , **dando por disculpa el no averlo advertido** , tot i que es féu la cerimònia del lliurament de les claus de la ciutat , com assenyala Feliu . De nou , els féu cobrir en la cerimònia del besamans del dia 3 d'octubre i els va fer ocupar el lloc dels *grans* . L'endemà jurà les Constitucions i privilegis i rebé la promesa de fidelitat dels tres estats . També jurà la immunitat i els privilegis de l'Església i concedí el perdó als presos (66) . El dia abans , no assistí a la reunió de les Corts i demanà pròrroga fins al dia 6 , malgrat les protestes dels militars i d'alguns síndics de ciutats que al·legaven que la decisió havia de ser presa en comú pel rei i la Cort . Però com assenyala V. Ferro , era freqüent que el rei prorrogués unilateralment la Cort (67) . Aquell dia , Felip V va preferir anar al moll a veure com pescaven i a caçar coloms , la seva activitat predilecta , fins al punt que la ciutat n'hi proporcionava de 40 a 50 diàriament i hagué d'adequar-li un bosc artificial a l'Escola militar . A partir d'aleshores el pressupost del Consell de Cent destinat a complaure el capritx reial es disparà . Amb tot , la Ciutat no escatimà recursos a fi de satisfer-lo : a tall d'exemple , el 18 d'octubre caçà 70 coloms , 6 perdius , 2 cérvols i 3 daines , una d'elles amansida i domesticada al palau del bisbe , que li costà 8 o 9 escopetades matar-la , i l'endemà , 130 coloms , 18 conills , 4 perdius , 2 cérvols , 2 daines i fins i tot un gat . I així durant tota la seva llarga estada en què la ciutat se les

hagué d'enginyar per proporcionar-li una cacera tan abundosa , havent de recórrer a òlibes i cabres per entretenir-lo fins que el 4 de març de 1702 la ciutat féu ambaixada a Medina Sidonia per manifestar-li que ja no sabien d'on treure coloms i li demanaren que els en proporcionés (68) . El dia 4 fou rebut a la catedral pel bisbe i el capítol . Allí li **contaren un villancico , si bé noi acabaren perquè sa Magt. se alsà y sen anà per ser ja la hora tarda .** I el 6 , una nova reunió conflictiva de la Cort , en la qual els comissaris s'alçaren **sens aguardar que ningú pugués dir cosa , ni menos se escrigué nom algun dels qui assistiren en dit acte ,** prorrogà l'inici de la Cort per al dia 12 . (69)

A la fi arribà el dia esperat . El 12 d'octubre el rei hi assistia i el protonotari **en veu del Rey llegí la proposició y fou en nostra llengua catalana , breu però molt compendiosa y afavorida (70) .** L'endemà , els Braços acordaven donar-se , entre ells , el tractament de **Vostro Il.lustrissima ,** que preferiren al d'**Excel.lència ,** i elegiren promovedors , portaveus de cada braç . Però , de nou , les sessions de Corts foren prorrogades . Aquell dia , dos soldats de la guàrdia del rei foren morts per dos paisans , segons **E. Mas per cuentos de dones .** Entretant , el rei continuava ocupat caçant i es feia veure pels carrers de Barcelona . Mas , en el diari , escriu que mentre inspeccionava les muralles **los niños anassen en seguiment de Sa Magt. ab grans crits de Victor y Visca el Rey ,** encara que segons Feliu en la gresca de les nits **apenas se oían gritos ni voces por las calles , cosa digna de reflexión en tan numeroso Pueblo (71) .** El dia 17 el protonotari acudí al Braç militar perquè el rei s'havia assabentat que per part d'aquest hi havia dissentiment sobre els oficials reials (perquè els membres del consell i altres ministres reials assistien a les Corts com assessors i hi participaven com a habilitadors , tractadors i provisors de greuges i els Braços insistien en la incompatibilitat de la condició d'oficial reial i la participació en Corts com a membres d'un braç) (72) , queixa que fou obviada i el Braç militar resolgué demanar al rei que anomenés els 9 habilitadors (que junt amb els 9 dels Braços havien de comprovar la validesa i el dret que tenien a intervenir en la Cort els seus membres) tal com calia fer . Els advocats del Braç militar , per la seva part , demanaven que el rei anul.lés totes les pròrroques perquè no havien estat fetes correctament . En els dies immediats , els braços proposaren

habilitadors y se dexà als promovedors y advocats dels braços que mirassen si dites pròrrogas eran en agravi dels braços (73) . D'altra banda , els llicenciats de la Universitat s'adreçaren al palau per mostrar la seva alegria al rei perquè corria la veu que havia refusat el decret de la divisió de càtedres de filosofia , anant junts al palacio de Sa Magt. ab grans crits y alarits de victors ... celebraren bax del balcó de Sa Magt. un sarau ballant y dansant devant de Sa Magt i elegiren 4 representants per besar-li la mà i agrair-li-ho . L'alegria va durar poc . Ben aviat , el rector els desenganyà en fer-los saber que el rei no havia revocat l'ordre . (74)

El dia 21 els representants a la Cort discutiren quin segell s'havia d'emprar , ja que no es trobava el de les Corts anteriors . S'acordà utilitzar el de les quatre barras ab sa corona y a la orla , "Signum coriæ generalis Principatus Cataloniae" . També es discutí si s'hi havien de fer constar el Rosselló i la Cerdanya , per no posarse est títol lo Rey en las convocatorias de la Cort , y se resolgué que sols se posàs del principat de Catalunya , y de est modo se componia tot , y no se seguia absurdo , y se evitavan moltes qüestions (75) . La Cort era prorrogada de nou , per la qual cosa , consultats els advocats , el Braç militar decidí protestar davant els regents Rull i Comes . El Braç reial s'hi adherí , mentre que l'eclesiàstic guardava un silenci prudent . Mentrestant , els Braços s'assabentaven extraoficialment dels noms dels tractadors de la Cort nomenats pel rei

(els quals representaven en els braços la voluntat del rei i tractaven amb ells) : el conde de San Esteban , el duc de Medina Sidonia , el comte de Palma i Antonio Ubilla (secretari del despatx universal) . El dia 24 el Braç militar decidí anar a veure Ubilla i els tractadors perquè demanessin al rei que anés a la Cort per a presentar-li las súplicas stiladas i l'endemà mateix el rei anà a la sagristia de Sant Francesc on els Braços li presentaren les súpliques perquè nomenés els habilitadors , cosa que féu (76) . El dia 26 , el Braç eclesiàstic comunicà al militar que havia sabut que els diputats havien juntat una novena y que se usurpavan los deputats la jurisdicció dels brazos , y axí que necessitava de prompte remey (77) . En els dies següents es procedí a l'habilitació dels assistents a la Cort , mentre es féu una nova pròrroga amb la protesta acostumada dels Braços militar i reial . Però el dia 29 d'octubre es

produí un nou incident amb els soldats (en aquells moments a Barcelona n'hi havia allotjats 2.500 de cavalleria i 600 a peu) : alguns d'ells que s'estaven a la Casa de les Comèdies , tot i que els havien llevat les armes **se enfeñoriren de las guàrdias ab lo motiu de voler exir per anar a cercar menjar . Prengueren lo principal , y fou condemnat a mort , si bé després se li commutà en galera . (78)**

El 30 d'octubre el protonotari presentà als presidents dels Braços eclesiàstic i militar la notícia de la marxa del rei a Figueres per rebre la reina bo i demanant que es continués la Cort com si ell hi fos . Els Braços respongueren **lo mateix que en lo any 1585 , dient que se dispensava per esta vegada tant solament , y que per ser lo motiu tant rellevant ab todas aquellas protestas y salvetats necessàrias . Els regents prorrogaren de nou la Cort per al 12 de novembre i els Braços militar i reial protestaren perquè el rei havia demanat que continués en la seva absència , afegint que no sabian a què fi se feya la pròrroga . (79)**

El rei marxà el 31 camí de Girona i de Figueres a cercar Maria Lluïsa de Savoia , la qual anava acompanyada de la Princesa dels Ursins . E. Mas explica que el rei , en trobar-les i conversar-hi des del cavall , no es donà a conèixer i que en arribar a Figueres es canvià la indumentària i les rebé a la porta de la ciutat , **y vehent la Reyna que lo qui era nat al estribo del cotxe era lo Rey , se girà a la camarera y ab molta gràcia li dihué que lo Rey semblava molt al cavaller que los avia acompanyados per lo camí (80) .** Però l'anècdota relatada amb gràcia pel Duc de Saint-Simon , és molt més divertida . Una vegada casats i celebrat l'àpat , en el qual els cavallers espanyols rebutjaren amb males formes els plats francesos que foren servits llançant-los per terra (la meitat eren de cuina francesa i la meitat d'espanyola) , la jove reina de 13 anys -el rei en tenia 18- es negà a anar al llit amb l'espòs dient que volia tornar a casa . Davant d'aquesta actitud , el rei s'ofengué : **fins aquell moment havia viscut en la continència més estricta , això mateix havia col.laborat a fer-li trobar la princesa més del seu grat : per tant fou molt sensible a aquella rebequeria , però , per lo mateixa raó , fou fàcil de convèncer que no s'allargaria més enllà d'aquella nit primera . Així doncs , no es van veure fins a l'endemà , i un cop vestits . Fou fortuna que els costums**

d'Espanya no permetessin assistir al moment de colgar-se dels casats ni tan sols als més familiars . L'afer portà en doina a Louville , Marcin , la princesa dels Ursins , Medina Sidonia i San Esteban i a la fi la convenceren perquè continués essent reina : **Excuses , perdons , temors , promeses , tot fou posat en ordre i en respecte i el tercer dia va ser tranquil , i la tercera nit encara més agradable per als joves esposos . El quart dia , com que tot tornava a estar en el lloc on havia d'estar , se'n van anar tots cap a Barcelona , on ja només fou qüestió d'entrades , festes i plaers . (81)**

Efectivament , en entrar a Barcelona el dia 8 comensà lo griterio de **Vivan , Vivan** lo gran concurs de la gent que era exida fora a veurer a sas Magts. A la plaça i a la muralla hi havia tal concurs de gent com jamay se agués vist , puix era tal la alegria de est die , que no obstant que era dimars , se tingué per lo die més feliz de tots , i les lluminàries a la nit , durant tres dies , feren tornar la nit die . La Diputació costejà un castell de focs y gran multitud de rodas , bombas y cuets boladors , i de dies timbalas , trompetas , menestrils y músichs de corda sonant alternativament . (82)

Mentrestant , hi hagué una nova topada entre el Consell de Cent i els ministres reials amb motiu d'haver introduït a la ciutat uns teixits per a la tropa sense pagar els drets de bolla corresponents . Els diputats traslladoren la responsabilitat del tema a les Corts , sense que tingués més conseqüències (83) . També , els Braços discutiren diverses i inacabables qüestions de protocol i de privilegis entre els seus membres , alhora que rebien la comunicació del secretari del despatx que els reis marxarien el dia 17 i que , per tant , s'havien de concloure les Corts amb brevetat . El dia 13 , la processó de Sant Oleguer **aportant a vistas lo cos de St. Oleguer** , fou una de les millors se agen vist en esta ciutat ... puix se digué hi avia esta tarde en esta ciutat passadas de xexanta mil personas forasteras , amb la presència de gegants , cavalls , mulassa adornada , àguila , banderas y demás que va a la de Corpus Christi (84) . Els reis continuaren la seva presència en actes públics afalagant la noblesa ja fossin de caràcter religiós o bé festiu com el torneig a peu a la Sala Reial , en el qual es féu un berenar i un ball que , tot i que els reis s'havien retirat a les 11 de la nit , acabà a les 8 del matí de l'endemà , o la momeria que es celebrà un parell de dies

després , descrits amb tota mena de detall i de color per E. Mas . (85)

Però havia arribat l'hora de debatre qüestions que eren essencials per Catalunya . La primera d'elles fou la dels allotjaments . Els Braços , abans que cap altra tema , volgueren plantejar-la en la reunió amb els tractadors , els quals respongueren que no tenien comissió per fer-ho i que en parlarien amb el rei . Ben aviat , exposaren que el rei tenia intenció de mantenir a Catalunya 2000 cavalls , **y que la provincia los avia de donar dos reals cada dia a quiscun soldat , fer cortels , vestir-los y a més de tot axò avia de fer lo donatiu** , segons E. Mas . En una nova reunió , el rei ratificà la xifra de la cavalleria allotjada , la contribució de 400.000 lliures a l'any i , a més , **un donatiu crescut** . Els Braços , veient que calia temps per a poder discutir amb calma les qüestions essencials que els preocupaven demanaren al secretari del despatx que el rei **se detingués alguns dies per a concloure les Corts ... perquè los braços desitjavan donar gust a Sa Magt. en tot lo possible** . L'endemà , el dia 19 de novembre , va córrer la notícia que el rei suspenia la seva marxa per les notícies desfavorables de la guerra a Itàlia . D'altra banda , els Braços militar i reial s'oposaren a la presència del canceller i bisbe de Girona a la Cort perquè havia estat exclòs pels habilitadors del braç militar per ser oficial reial . (86)

En els dies següents els *constitucioners* , divuit comissionats , sis per braç , proposaren i elaboraren textos per passar als Braços . Si aquests no coincidien , es creaven comissions de 3 membres per braç per arribar a un acord en les constitucions noves o reformades . Aleshores els presidents dels Braços intentaven aconseguir el consentiment reial per a aquests textos (87) . Després d'algunes dissensions , el braç eclesiàstic s'adherí a les constitucions de l'Observança , **admirable disposició** , segons V. Ferro , que declara nul·les les disposicions contràries a les Constitucions i capítols de cort i que commina , sota sentència d'excomunicació , tots els oficials reials que violin deliberadament les lleis de la terra : **l'efecte d'aquest estudiat mecanisme era que el súbdit que es creia lesionat en els seus interessos per un acte possiblement il·lícit del Rei , el seu lloctinent o els seus oficials ordinaris i delegats podia tallar-ne el curs , si l'acte no era susceptible de recurs ordinari , fins a obtenir-ne la revocació i la indemnització que s'escaigués** . (88)

El dia 27 de novembre , exposa E. Mas , en los brassos , després de varios altercacions y difficultats se resolgué en lo bras militar de donar al Rey per via de donatiu un milió y mitg moneda Barcelona ab differentes condicions , que primerament tingúes lo Placet a las constituciones , que fes gràcia de coronatge , maridatge , quints y altres gracies acostumadas , y que tragués tots los allotjaments , posant los soldats en los presidis , o bé fora del Principat . Y lo bras eclesiàstic antes avia resolt donar dos milions però ab tals condicions que ells no venian a pagar casi res . Per la seva banda , el Consell de Cent féu ambaixada al rei per a demanar-li la gràcia de les insaculacions . Dos dies després , el Braç militar , sempre més radical , en veure que el rei volia cloure les Corts l'endemà per tal de marxar , sense que encara no hagués tornat cap constitució ni capítol de cort als Braços amb el *placet* , posà dissentiment a tots els actes de Cort -per mitjà de Pere de Sentmenat- fins que el rei no tornés les constituciones , mecanisme que paral·litzava tota la mecànica legislativa i que constituïa una veritable arma en defensa de la legalitat . A la tarda mateix , les constituciones eren retornades , però de tal manera que casi non vingué alguna de ben despatxada en la substància del ques demanava , y en lo ritu ninguna , que causà un gran desconsuelo a tots los brassos ... Lo cert és que tals decretacions estavan que més aparexien un vexamen a las súplicas de las constituciones que altre cosa . Seriosament preocupats , els Braços estigueren reunits tota la nit del dia 29 i a proposta del braç militar acordaren fer una representació al rei , en català i en francès , acompanyada de les constituciones proposades i de les decretacions reials , perquè Sa magt. aconsolàs als brassos . Entretant , el rei seguia ocupat en caçar (aquell dia gairebé va batre el rècord : liquidà 90 coloms , 49 perdius i 2 conills) i quasi tota la família reial ja havia marxat cap a Madrid . (89)

Les gestions prossequiren el dia següent , no solament amb els tractadors sinó també amb el comte Marsin per tal que el rei no cloqués les Corts l'endemà . El rei parlà amb els tractadors de la Cort , els quals , encapçalats pel bisbe de Vic , li ofereiren un donatiu d'un milió i mig . El rei respongué : **Quedamos satisfechos de lo que avéys hecho y por daros gusto nos detendremos hasta el sábado** [aquell dia era

dimecres]. Li lliuraren la representació , així com també a Marsin , a la Princesa dels Ursins i als tractadors . El dia 3 a la nit , després d'haver parlat amb el Consell d'Estat , el rei tornà la representació als tractadors amb els *Placet* o *Displacet* al marge de cada capítol , dient que **avía echo todo quanto avía podido y que no avía podido hazer más , que crehía estarían aconsolados , y que serían buenos vassallos** , en paraules d'E. Mas . La representació reial fou llegida als Braços , y **no obstant de venir ab molts Placet , però com hi agués algunas constituciones , o les més principals ab Displacet , lo bras eclesiàstich ni real no resolgueren cosa , ans bé veren lo que resolia lo militar** . Al final , els Braços coincidiren en fer una nova representació al rei i a l'endemà el comte Marsin convidà extraoficialment i a títol personal els presidents dels Braços junt amb el comte de San Esteban i el secretari Antonio de Ubilla -de qui Saint-Simon deia que era un home de poca categoria com tots els que ocupaven les primeres secretaries a Espanya- per informar-se de l'estat de les Corts . (90)

Els dies 7 i 8 de desembre continuà el treball en els Braços sobre les Constitucions . De nou , la unanimitat fou costosa : el Braç eclesiàstic a la fi acceptà la resolució dels altres dos respecte a la visita dels ministres reials . La representació fou lliurada al rei . El dia de la Concepció , els reis , després d'assistir a dues misses seguides (la segona oficiada per Antoni Saiol) , deixaren plantada la confraria de la Concepció que volia desfilar amb l'àguila de la ciutat davant d'ells . A la fi , el dia 10 , després que els Braços haguessin discutit sobre el donatiu , els tractadors foren cridats pel rei , el qual , segons E. Mas , els digué amb to tallant : **Aquí tenéys estos papeles , los quales hemos mirado , y hos hemos concedido todo lo que hemos podido , y más de lo que hemos podido y no se hos admitirá más réplica . Creo estaréys contentos y seréys buenos vassallos . El lunes por la mañana iremos a S. Francisco para la suplicación de greuges y a la tarde para el solio** (91) . Tal com va escriure Feliu , **no llegó aprobada Constitución de importancia de las que avían formado las Cortes** . (92)

L'endemà ; tot i ser diumenge , els Braços es reuniren i **vehent que hi avia moltes decretacions de gran perjudici a la Cort se suspengué pendrer resolució fins a tant la avia presa lo bras**

militar . En aquest braç s'explicaren les paraules comminatòries del rei als tractadors de la nit anterior fins i tot **amenassant ab tropas francesas y castellanias si no se conformavan ab todas las decretacions** . Davant d'aquesta actitud intransigent per part del rei , Pere Torrelles i Senmenat posà dissentiment general a tots els actes de Cort , **en atenció que las decretacions de Sa Magt. eran molt perjudicials , y de altre part Sa Magt. no volia ohir representació més alguna, al qual seguiren molts cavallers y aurian estat més de 250** . Els Braços militar i reial no es pronunciaren i alguns particulars van fer aixecar acta de protesta al dissentiment general però van haver de cercar un notari fora de la Cort , **després de averne provat molts que se escusaren** . La notícia fou rebuda amb preocupació pels ministres reials i el Consell d'Estat es reuní per debatre la qüestió . El duc de Medina Sidonia parlà amb Torrelles , després que aquest , de bon primer , s'hi negués , i junt amb els tractadors reials li asseguraren que **tot lo que se negava se concediria , menos la constitució de que no se pogués desinsacular sens cognició de causa** [de les bosses de la ciutat i la Diputació] . (93)

Els Braços crearen una junta de 6 persones per intentar alçar el dissentiment , però la divisió entre els partidaris de la mesura dràstica adoptada i els seus detractors era un obstacle a qualsevol tipus de resolució del conflicte . Torrelles , **amb dos o tres altres en consideració** [un d'ells era Joan Bonaventura de Gualbes] , **que quant avia posat lo dissentiment , no avia tingut mira en lo de la desinsaculació sens cognició de causa , sinó a altres cosas més perjudicials** , davant la insistència dels tractadors reials que el rei cediria en tot menys en aquesta qüestió , tenien intenció d'aixecar el dissentiment , mentre que els altres membres del braç militar no acceptaren d'aixecar-lo . Per la seva part , els braços eclesiàstic i reial seguien sense adherir-se al dissentiment , així com la ciutat , a través de la vint-i-quatrena que , tal com explica E. Mas , **si bé a les hores se digué que la vint-i-quatrena de Corts de dita ciutat avia onat omissa en lo no prosseguir lo empeño de la desinsaculació sens cognició de causa , emperò , fou mirant-ho per part de fora , perquè mirat per part de dins , com ho miravan las personas de la vint-i-quatrena , tenian per davant una resolució de Sa Magt.**

que deya per boca de sos tractadors , que en manera alguna condescenderia en dita constitució ... y que abans de concedir-la dexarien de conclurer-se las Corts , y de altre part tenian un vot de quatre advocats que deyan que dita matèria y concessió era únicament matèria de gràcia , y no de justícia . Davant d'això , la vint-i-quatrena va fer passar al davant l'interès de concloure les Corts a la conveniència de la desinsaculació , a **vista de tanta cosa com concedia sa Magt. (94)** . Feliu , en els **Anales** , va escriure paraules dures per als que proposaren alçar el dissentiment i els acusà que **vendían a su Patria** perquè transgredien les Constitucions . (95)

El dia 17 , dues de les persones que havien defensat el dissentiment exposaren els seus motius als tractadors , els quals , de nou , insistiren que el rei no cediria en l'aspecte de la desinsaculació . A la tarda , es reuniren els que havien posat el dissentiment amb el Consell d'Estat i optaren per alçar-lo bo i acordant que **lo bras non tenia de fer ningun cas , ans bé ho havia de menospreciar , com si tal protesta no se hagués fet , per las grans nullitats resultavan de la contextura de ella , y que axí per consegüent , ni dita proposició ni vot constés en escrits** , cosa que fou comunicada als Braços (96) . Feliu retreu que el braç eclesiàstic ho aprovà **sin escrúpulos** i que el braç reial **no reparó en esto como devía** , mentre que el militar fou l'únic que considerà de justícia que el rei desinsaculés amb cognició de causa (97) . Del 19 al 21 de desembre , els Braços ajustaren els textos de la representació que havien de lliurar al rei , d'acord amb Medina Sidonia . El braç militar , considerant que la representació era massa fluixa elaborà un altre document per presentar-lo extrajudicialment a Medina Sidonia on exposava els motius que l'havien portat a presentar el dissentiment . (98)

Coincidint amb l'enfermetat del rei i amb la calma aparent , el virrei comte de Palma va desencadenar una nova tormenta en presentar una representació al rei en la qual li aconsellava de no cloure les Corts . Palma afirmava que a les Corts els Braços havien anat massa lluny posant el dissentiment i creia que el donatiu que oferien per tal que el rei mantingués les tropes aquarterades i sense allotjar-les a les cases era reduït , ja que resultaven uns 200000 escuts a l'any , durant 7 anys , mentre que aleshores Catalunya ja contribuïa amb 300000 , xifra que ell considerava baixa , perquè , segons deia , la monarquia n'hi gastava

500000 . El problema dels allotjaments , doncs , tornava a primera línia . A més , posava en dubte que aquests diners poguessin arribar a ser recaptats , y más con la razón de lo sensible que se hisiere sacar el dinero de esta provincia para otras . La representació , acabava amb aquesta recomanació : Señor , la detención de V. M. aquí no es decorosa a su respeto , porque no se comprenda para ella más motivo que el de las Cortes , en que la confusión a motivado pasos inconsequentes y el curso regular de ellas seco con el dissentimiento que ha días se interpuso , y si se levantará no será sin condiciones y dilación , y el buen selo de las diligencias que an intervenido para allanar dificultades comprueva la experiencia a aver ocasionado más desautoridad que adelantamiento , y cosa que tanto importa a V. M. fuera muy culpable en mi no representar como lo ago . En un altre lloc afegia que ell s'havia sentit obligat a posar la veritat per davant , en lloc de callar , sintiendo mucho que V.M. por este negocio no se aya servido oír los Consejos de Estado y Aragón y el Obispo cansiller ni otros ministros de esta Audiencia (99) . Feliu de la Penya afirma que en l'elaboració del memorial hi tingueren molt a veure el canceller i els jutges de l'Audiència D. Josep de Pastor , D. Francesc Portell i D. Francesc Rius i Bruniquer , destacats membres del partit filipista . Les respostes a la representació de Palma foren immediates . Almenys coneixem quatre representacions diferents , adreçades a Medina Sidonia , al comte de San Esteban , al secretari Ubilla i a Marcin , les quals no van signades , però Feliu i E. Mas n'atribueixen una a D. Pere Ribas , tractador del Braç militar , i Mas assenyala que en circulà un altre que tirava a burlesco , però que no tingué lo aplauso del primer (100) . Ens hi aturarem perquè en aquestes representacions s'hi plantegen temes prou importants com el pactisme i la funció de les Corts , com qüestions de caràcter concret i que eren al fons de les discussions de les Corts de 1701-1702 .

En el primer paper , l'autor exposa : grandes an sido las contradicciones que en el pasado siglo an tenido los que quisieron effectuar las Cortes , pero muy inferiores a las oposiciones del estado presente , en que tanto ministro nacional con espaciosos pretextos de ser contra el servicio de V. M. an procurado (sin sacar hasta ahora descubiertamente la cara al

empeño) molograr tan santa obra i afirma que Palma ha estat obligat a fer l'escrit per d'altres persones contràries a la celebració de Corts . I segueix : **Que la Real dignidad reconoce en su primer obligación que sus vassallos vivan según leyes y disposiciones que hizieron los mayores , que éstas , o por diuturnidad de los tiempos o por malicia de los mismos , adolecen muchas vezes de inobservadas y que la mudansa de los días muestra la necesidad de reducir aquellas a sus quicios y prevenir con otras lo futuro . Y como en Cataluña quien haze las leyes es el Rey con la Corte , y no haviéndose podido conseguir en la passada centuria , es muy propio de la Real benignidad de V. M. que en los primeros passos de su feliz Imperio favorezca y mire con benignos influjos esta necesitada Provincia . Acabava dient que , en realitat , Catalunya pagava molt més de 300000 escuts a l'any , mentre que els soldats , llevat dels oficials , paravan en los desgraciados pueblos reducidos al miserable alimento de verduras y legumbres , i que la finalitat de concloure les Corts es el que después de quedar V.M. servido de admitir una pequeña demonstración de esta Provincia , floresca la justicia , los ministros que la han de gobernar obren según la recta mente de V.M. , los pueblos tengan alivio del pesado alojamiento de tantos años y que tan en deservicio de V.M. an padecido . (101)**

Una altra representació assenyalaria que el comte de Palma pressuposava que la finalitat de les Corts era l'obtenció del donatiu per part del rei , encara que aquest comportés la desaparició dels allotjaments i obviava , per tant , l'aspecte institucional , porque los abusos introducidos en el espacio de cien años , pedían la Real presencia de V. M. para regular según la justicia y equidad todos los juicios , y nos tubiéramos por sacrílegos si pensáramos que el oro del donativo ha sido a V.M. el imán de su Real viage . I sobre els allotjaments , expressava la seva esperança que desapareixerien , porque el nombre de alojamiento sólo lo conoció [Catalunya] de sinquenta años a esta parte , y los gloriosos antecessores de V. M. decretaron solamente los tránsitos de los soldados ... ahora en qualquier leva suspiran mis pueblos todos , porque todos se hallan sumergidos en el continuo peso de los soldados ...

redundando su principal provecho en beneficio de los cabos y oficiales , mentre els paisans no cobraven el pa de munició pagat pel rei i els soldats no poden ni ferrar els cavalls . Respecte al pagament del donatiu no dubtava que seria fet efectiu , perquè no ay paysano de los míos que por no sufrir la vida tan irregular del soldado no contribuya al doble del gasto que el tal en su casa le ocasiona ... con feliz ahorro de su vida y estimación . (102)

La tercera representació és la més crítica i denunciava sense embuts que el Conde de Palma procurava por sus intensiones particulares que su Magd. no viniera a Cataluña porque de no venir Su Magd. se seguía no saberse más en la Corte de los negocios de acá , de lo que el Conde quería , y que con el Vehedor General podían hazer sus comersios sobre los intereses del Rey en Cataluña como en las pólizas y recibos de granos que da el vehedor tan en daño de la hazienda real , como también en los mil doblones que benefició el Conde en la factoría de los vestidos sin pagar los derechos a la Generalidad , poniendo solamente 500 en beneficio del Rey , y otras cosillas que por notorias V. no ignora , como tienen quarteles hasta los pallafrereros de su casa ... También devia V. dezir que el papel lo formaron el Dr. Rius y Bruniquer , el Dr. Pastor que lo escrivia y el Dr. Portell ... que estos lo comunicaron al obispo cansiller , el qual Moret solito dió su aprobación , que estos quatro ministros persuadieron al conde lo pusiera en manos del Rey como lo havían persuadido a que con todas sus fuerças se aplicara a que su Magd. no viniera a Cataluña porque tubiera Cortes en ella porque estas no podían ser en beneficio de estos hombres ... tiranizando a Cataluña , y no pudiera el Rey saber las justas quejas de ella por haver prevenido todos los caminos de llegar a sus reales ohidos , y si supiera quan perjudiciales son los quatro que llaman comunmente la quatreta que ... han procurado destruir a Cataluña poniendo siempre la disidencia entre el Rey y sus vassallos , siendo tal la malísia de los tres seglares que sacan al pobre obispo canceller de su buena naturaleza ... esta quatreta es la que por disidencias i cismes ha mallogrado grandes sucesos en Cataluña , que desde la entrada del Conde de Palma en ella ,

tiraniza a su bondad y santos deseos .(103)

La quarta representació , que sembla adreçada al rei , de to moderat però no menys interessant per l'estat de la qüestió de les Corts que presenta , posa en dubte que el comte de Palma hagi escrit aquella memòria carregada de aversión a este País , pues de su recto obrar en todo el tiempo que ha gobierna este Principado por lugarteniente de V.M. manifiesta lo contrario aviéndole admirado por religioso y justitiero midiendo siempre sus acciones con la razón y la equidad sin que nunca el ruego ni el interés hayan torcido la rectitud de su gobierno , tot i que reconeixia que no siempre se conforma la buena intencion con los aciertos . Tot seguit plantejava que el rei havia d'alliberar Catalunya de la pesada carga dels allotjaments perquè comportaven abusos , manca de disciplina i perquè finalmente con la ociosidad se invilece un exército tan noble y tan necesario .

Respecte a les objeccions de Palma a acceptar constitucions que havien estat refusades en d'altres Corts anteriors , deia que no por esto se siga deva hallarse dificultad en concederlas de nuevo , pues siempre ha sido reprovado el argumento : no lo hizieron los Antiguos , luego no ha de hazerse ; porque puede ser que muchas de ellas no importaran tanto como ahora , pues la injuria de los tiempos y lo escusado de ellos manifiestan clara y evidente su necesidad ... Luego es inválido el argumento de que no se han de conceder la Constituciones porque no se han concedido en lo passado ... el Sr. Phelipe quarto negó la grandeza a esta Ciudad , el Sr. Carlos segundo la concedió . Supongo que de las constituciones que se piden en la que más se podrá reparar serán quatro , que miradas superficialmente parece contienen alguna diminución de la Real authoridad ... la primera en que tal vez el Conde por la profesión de soldado y zeloso de sus prerrogativas habrá puesto reparo es en la constitución que se suplica a V.M. sea servida no se eximan de los derechos de la Generalidad las tropas de los soldados , proposada a fi d'évitar els fraus que es cometien en el cobrament dels drets . I prossegueix : Las otras constituciones serán sin duda la de la visita de la Diputación , visita de los ministros y la erección del Tribunal que se suplica

a V.M. se forme para la observancia de las constituciones es verdad , Señor , que dispusieron los serenísimos predecesores de V.M. y las Cortes passadas un tribunal que se llama de la visita el qual condenasse las omisiones o excessos cometidos por los Diputados en la administración de la Generalidad , sin que sus sentencias tuviessen revista en otro juicio , pero con el pretexto de nullidad y notoria injusticia se passan las causas al Consejo Real de este Principado , pero se ha observado que de muchos años a esta parte han sido sus resoluciones más favorables a intereses particulares que justificadas para el bien público de esta provincia ... No se ignora Sr. que en caso de contrastación de constituciones de Cataluña está dispuesto que la Real Audiencia declare si lo son o no , pero sea porque las más vezes son parte en las contrafacções los mesmos ministros del Consejo [Real] , o por otras razones que no se alcanzan . Es evidente que por no dar contra si una sentencia o bien por fines particulares se queden sin declararse , siendo infalibles testigos los muchos processos que hoy subsisten sin declaración . Que todo lo referido lo sufran por sí solo los vassallos es sufrimiento que ha de apreciarse que V.M. por sacrificio de su fineza maltratada con tantos abusos . Pero que en ocasión de Cortes no procurassen el remedio , sería culpable pues quitarían a V. M. la gloria de gobernar con justicia y que esta se execute por las personas señaladas en las constituciones y no por los ministros ordinarios de V.M. ni es perjudicial a V.M. ni contra Regalías .

L'acabament de la representació era contundent i tenia com a idea central la defensa del pactisme : dize el Conde que en semejantes casos siempre se proponen constituciones , sólo diré que para esto se instituyeron las Cortes , ni el pedir estas con reverentes súplicas puede ofender a la Magestad ... son amantes por sus privilegios y prerrogativas los catalanes , pero a todos se adelantan en el respeto y amor y veneración a sus Príncipes : defenderán los unos sin passar los límites de un vassallaje fiel y obediente de forma que diestros artífices darán una misma tela de fieles con su Rey y de zelosos con su Patria ... Ni el acto

de Cortes es tan extraño a la Magestad ... en las Cortes se disponen justísimas leyes con las cuales se asegura la justicia de los Reyes y la obediencia de los vassallos . (104)

Recapitulant , aquestes representacions ens situen al bell mig dels problemes essencials existents en la relació entre la monarquia i Catalunya , els quals van reprendre tota la seva virulència a les Corts de 1701-1702 . En primer lloc , la fidelitat al nou rei no es qüestiona si bé aquesta obediència comporta unes contrapartides per a les institucions catalanes en l'esperit del pactisme , del qual les Corts en són el màxim exponent . Per tant , els representants dels Braços cerquen una alternativa al greu problema dels allotjaments i pretenen d'obtenir constitucions favorables a Catalunya com la revocació de la regalia de desinsacular , partint del pressupòsit que Catalunya ha complert amb escreix amb les demandes de la Corona mentre que aquesta ha desatès repetidament les seves súpliques i ha obviat les seves aspiracions (encara que la responsabilitat d'aquesta negligència no es fa recaure en el rei , en darrera instància , sinó en els seus ministres) . D'altra banda , posen de manifest que la filosofia pactista dels representants catalans no és compartida , en absolut , pels ministres reials . Queda clar que per al virrei Palma l'objectiu de les Corts és , únicament , el de l'obtenció del donatiu i que li preocupa ben poc el compliment de la mecànica constitucional des del moment que proposa que el rei abandoni les Corts .

Altra vegada , doncs , el neoforalisme queda questionat . L'anàlisi que fa de les Corts el comte de Marcin és aclaridora : **il ny a point de jour que nous les ayons crû conclus le matin et rompus le soir , ce qui provient d'une part du génie méfiant , léger et republicain de la nation catalane , et de l'autre de la haine incroyable qu'il y a entre eux et les Castellans , qui pour avoir l'avantage , aux dépens des intérêts du Roy leur maître , de paroître meilleurs sujets , et par l'impacience excessive de retourner à Madrid , contribuent sous main le plus qu'ils peuvent à susciter des difficultés pour les faire paroître insurmontables , et par ce moyen presser le Roy de s'en aller avec le dégoût de ne rien conclure , comme fit Philippe IV .** Marcin considerava Ubilla com el màxim exponent de la intolerància dels ministres castellans , mentre salvava San Esteban i Medina Sidonia : **Antonio de Ubilla , qui dans**

cette occasion , depuis le commencement des Estats jusqu'à présent , a fait aussi mal qu'il luy a esté possible , et cela par la même raison que tous les autres castillans , qui veulent à quelque que ce soit , remettre au plustost leur Roy prisonnier à Madrid comme l'ont esté ses predecesseurs et qui prévoient que rien n'y est plus contraire que la conclusion de ces Estats . A la vegada , elogiava davant Lluís XIV l'actuació del rei : Sa Mté. Cat. fait mieux que je ne puis dire , examinant luy même les propositions et ayant toute l'application , la patience et la force nécessaires dans cette occasion . Per últim , mesurava la importància estratègica de la conclusió de les Corts , en clara divergència , per tant , amb els ministres castellans : ce qui me fait tant souhaitter la conclusion de cette affaire , c'est que je vois qu'elle est capitale pour le bien et l'honneur du Regne du Roy Catholique . On la regarde dans ce pays-cy , et dans toute l'Espagne comme une de plus importants qu'il puisse faire , n'y ayant pas eu d'Estats en Catalogne conclus depuis plus de cent ans sous le Regne de Philippe III . Philippe IV le tenta inutilement et n'y put jamais réussir , par l'arrogance de ses ministres castillans et l'antipathie qu'il y a entre ces deux nations . Le feu Roy d'Espagne Charles Second ne fut jamais en estat d'y penser . Il est certain que ces deux peuples quoique dépendans de la même monarchie , ont une telle méfiance l'un de l'autre , qu'ils ont souvent mieux aimé déclarer leurs intentions à la Princesse des Ursins et à moy , qu'aux ministres du Roy Cat. (105)

Noailles pensava de manera semblant : Le caractère inquiet et indocile des Catalans , leur haine pour les Castillans qui ne les haissent pas moins , la hauteur de ces derniers , leurs invectives contre les autres , et même leurs intrigues opposées au succès d'un affaire si importante , tout multipliait les obstacles . Segons Marcin , els catalans volien obtenir el màxim de coses per al seu país , parmi lesqueles il y a beaucoup de choses raisonnables et qui ne regardent que le bien du gouvernement et de la police du pays . Il y en a d'autres qui semblent toucher à l'autorité du roi , et qui cépendant , dans le fons , ne tendent qu'à corriger les abus que l'autorité des vicerois et des

ministres castellans ont établi dans cette province ... Les Castellans , de leur côté , ont une aversion insurmontable pour les Catalans . Ils croient être les seuls bons sujets du roi d'Espagne et s'imaginent que lorsque Sa Mté C. a sujet d'être contente des autres , c'est autant de rabattu sur leur compte , parce qu'ils veulent être seuls possesseurs de tous les emplois et de toutes les dignités des pays dépendans de la monarchie espagnole (106) . També afirmava que el tema més difícil de les Corts havia estat el de la desinsaculació i que les concessions fetes per part del rei tendien a corregir l'abús per part dels virreis . Segons ell , el comte de Palma posà més obstacles que ningú a la conclusió de les Corts , de la mateixa manera que el marquès de San Felipe també era contrari a fer concessions . (107)

Evidentment , no ens trobem pas davant d'un defensor incondicional de les Constitucions i privilegis ni de les institucions catalanes . L'interès dels representants de la monarquia francesa en la conclusió de les Corts , ben entès , era per raons de política immediata que tenien com a objectiu afermar Felip V a la monarquia hispànica . El pensament absolutista de Noailles no permet el més mínim dubte quan afirma : **Il paroît qu'en Aragon , comme en Catalogne , les états ressembloient moins à une assemblée régulière qu'à une cohue de factieux** (108) . Fins i tot , podríem situar en un pla semblant l'actitud dels representants de les potències aliades . Schonemberg escrivia a Londres que les Corts s'acabaven sense que el rei pogués obtenir el donatiu que pretenia , malgrat les seves fortes pressions , cosa que atribuïa a la manca de voluntat dels catalans , sumada a la veritable escassetat de mitjans i a la feblesa del govern . (109)

Però el problema no rau solament en la contraposició entre absolutisme castellà i francès i pactisme català . Com hem pogut veure en les representacions esmentades , les velleïtats absolutistes no eren exclusiva dels ministres castellans i francesos , sinó que es trobaven arrelades entre una part dels jutges de la Reial Audiència , *la quatrele* com era anomenat el grup format per Josep Pastor , Francesc Rius , Josep Güell i Francesc Portell , nucli essencial del partit filipista a Catalunya com podrem veure més endavant . De més a més , les acusacions dels memorials d'abús de poder i de corrupció per part d'aquests funcionaris

reials catalans , posa en evidència els resultats de no haver-se conclòs Corts en més de cent anys . Aquest aspecte , així com el de les tensions que generaren les Corts , ha estat tractat per J. Bartrolí . Efectivament , els Braços intentaren revisar les finances amb la introducció de la fiscalització anual per tal d'evitar l'anquilosament i els abusos comesos pels seus oficials . Ell mateix , també ha exposat el conflicte de competències que es produí entre la Cort , mentre estava reunida , i la Generalitat , per la convocació de novenes (comissions consultives) i per la provisió de càrrecs vacants , atribucions que la Generalitat només tenia entre la celebració d'una Cort i una altra , però no quan aquesta estava reunida . (110)

Sigui com sigui , als primers dies de 1702 tot semblava indicar que ja no hi havia obstacles per a la conclusió de la Cort , encara que la pressa del rei per marxar havia desaparegut (restà a Barcelona fins el 8 d'abril) . Mentre el rei estava malalt i la reina multiplicava la seva presència pública a la ciutat , als braços es despatxaven les darreres constitucions . Medina Sidonia els havia comunicat , segons E. Mas , que **si volian clourer las Corts , que creya que lo Rey los ho concediria tot , menos lo desinsicular sens cognició de causa** (111) . Però encara hi hagué un darrer intent del Braç militar per tal d'aconseguir més concessions reials , aquesta vegada amb el suport dels braços eclesiàstic i reial , els quals van fer saber a Medina Sidonia que esperaven que **en quant a la constitució de desinsicular sens cognició de causa lo Rey aconsolaria la Cort** . Medina Sidonia , per la seva part , els comunicà que la resolució reial sobre les constitucions proposades seria immediata i que , a més a més , el rei admetria que el bisbat de Barcelona fos ocupat per un bisbe català , **y intimà axò del bisbat de Barcelona perquè avia corregut la veu que se'l volia reservar lo Rey** . (112)

També , en els Braços , s'arranjaven les darreres qüestions pendents : **avent-se fet differentes diligencias per los brassos Ecclesiàstich i Militar de alsar un dissentiment posat dias avia en lo bras real acerca de voler algunas Universitats alguns llochs en la casa de la Deputació , després de diferents diligencias fins a voler-ho declarar per justícia , los syndichs de Gerona y Tortosa , qui eran los que avian posat lo dissentiment lo alsaren** , mentre que els braços militar i eclesiàstic

arribaven a un acord amb el braç reial sobre l'estanc del tabac i , finalment , el comte de Peralada , president del braç militar desistí en el seu intent de proposar un augment del donatiu (113) . A la fi , el dia 14 de gener tingué lloc el solí , la cerimònia solemne de conclusió de la Cort , en la qual , tot i que hom intentà que només hi assistissin les persones que hi havien de participar , **no fou possible perquè acudí tanta gent que tota la Iglesia se umplí , y todas las capellas y tribunas estaban plenas de señoras y en algunas de ellas los grandes de España y personas de primera classe** , segons E. Mas . (114)

Finalment , quina valoració podem fer de les Corts de 1701-1702 ? .
¿ Hem de ser tan optimistes com Macanaz que afirmà que **els catalans van aconseguir tot allò que desitjaven , perquè ni a ells no els va restar res per demanar , ni al rei cosa especial per concedir-los , i així restaren bastant més independents del rei que no ho està el Parlament d'Anglaterra ?** Segons Bacallar , **con tantas gracias y mercedes como se concedieron se ensorbeció más el aleve genio de los catalanes... pidieron tantas cosas , aún superiores a su esperanza , para que la repulsa diese motivo a la queja , y algún pretexto a la traición que meditaban . Al seu parer , no se estableció en estas Cortes ley alguna provechosa al bien público y al modo de Gobierno ; todo fue confirmar privilegios y añadir otros que alentaban a la insolencia , porque los catalanes creen que todo va bien gobernado gozando ellos de muchos fueros (114 bis) .** D'entrada , sense voler-ne magnificar els resultats , allò més remarcable fou la mateixa celebració , al cap d'un segle d'inexistència de Corts concloses , i el fet d'haver donat nova vida a les institucions catalanes mitjançant les constitucions que en resultaren . Per a Feliu , com és sabut , les constitucions aprovades foren **las más favorables que avía conseguido la Provincia , perquè consiguió la Provincia quanto avía pedido , moderado sólo el desinsacular .** Amb tot , no amagava en absolut la seva presa de partit proaustriacista . En iniciar l'exposició de les Corts avisava : **Advierto que aunque en el curso de esta relación , al congreso general del Duque de Anjou llame Cortes , no es porque lo sean , que estas sólo las puede congregar el que es legítimo Rey , i en reconèixer la importància de la conclusió de la Cort i de l'aprovació de les constitucions , afegia :**

siquiera para pauta y modelo para quando llegasse el que deseavan (115) . És clar que podia tenir motius per estar satisfet .

S' havia aconseguit el permís per erigir una casa de port franc a Barcelona , la concessió d'enviar dos vaixells a l'any a Amèrica i la formació d'una Companyia Nàutica Mercantil i Universal , tres dels objectius del Fènix , encara que la seva realització diferia dels plantejaments de Feliu .

J. Bartrolí ha remarcat altres mesures aprovades per les Corts . En el terreny econòmic , la unificació de les declaracions fiscals dels vaixells que arribaven al Principat , sol·licitada pels consellers de Barcelona ; la col·lecta del dret de *nova empre* , de guerra , tornava a anar a càrrec de la Generalitat , que després havia de pagar el virrei ; la consolidació de la lliure exportació de vi , aiguardent i productes agrícoles , sense recàrrec ; la imposició proteccionista de drets especials sobre vins i aiguardents importats per mar ; la regulació de la percepció de drets dels consols espanyols als ports estrangers . Ja hem fet esment de les mesures preses per part de les Corts per controlar les finances i la seva administració pels oficials de la Generalitat . Bartrolí ha assenyalat que la Cort aprovà la fiscalització anual amb més de 37 constitucions per evitar la corrupció i que resolgué el conflicte dels fraus per l'entrada de robes per a l'exèrcit i la monarquia sense pagar els drets del general i de bolla . També , que el càrrec de protonotari de la Corona d'Aragó fos rotatiu entre persones dels tres països , ja que fins aleshores era exclusiu de l'Aragó . I , entre d'altres qüestions , les Corts aconseguiren que els càrrecs i rendes eclesiàstiques fossin ocupats només per catalans , a excepció de l'arquebisbat de Tarragona . (116)

D'altra banda , les viles de Cervera i Mataró assoliren la categoria de ciutats , **por medio de sus doblones** , diu Feliu , mentre que Vilafranca del Penedès no ho aconseguí , tot i que Mataró , en ple procés d'especialització vitivinícola i amb capacitat exportadora , coses que la convertien en rival de Barcelona , desistí en l'intent d'oposició a l'establiment de port franc a la capital , tal com ha explicat Joaquim Llovet (117) . Però pel que fa a la presència de les viles a les Corts , N. Sales i M. Jesús Espuny han remarcat que , malgrat l'intent d'eixamplament de la base social de la Diputació i les Corts a partir de la presència de més representants del braç reial en aquestes institucions , les Corts frenaren tot possible canvi . Així , fou rebutjada la representació de llocs reials

com Terrassa , Peratallada , Moià , Verges , Caçà , Palau-Sator , Cardedeu , Agramunt , Tona , Sabadell , Roses , Vilamajor , Vall de Ribes , Cubelles i Montblanc . De fet , no s'acceptaren altres viles que aquelles que foren presents a les Corts de 1599 i , segons N. Sales , la intenció sembla que era que cap augment del braç reial no facilités la impugnació dels impopulars capítols de Corts sobre lliçons i delmes universals de 1599 . El problema reaparegué a les Corts de 1705-1706 (118) . M. Jesús Espuny ha exposat el cas de la vila de Sabadell que no pogué ser present a la Cort fins al 1705-1706 i , encara , després de superar moltes traves . El rebuig a què és sotmesa , ha escrit , malgrat les confirmacions d'anteriors privilegis [havia estat convocada a la Cort de 1382] , sembla que ens aboca a l'afirmació de l'existència d'una oligarquia entre les viles integrants del Braç reial , que suposava un status adquirit d'assistència continuada a la institució catalana . (119)

Per altra part , cal assenyalar , com ha fet Bartrolí , que la Cort no es va mostrar tan generosa amb el rei com pot semblar aparentment , ja que de la xifra inicial del donatiu d'un milió i mig de lliures , cal deduir-ne les demandes per danys i perjudicis contingudes en els greuges que reduïen considerablement aquesta xifra , encara que ens manquen dades precises . Entre això i l'inici de la guerra , doncs , la major part del donatiu no fou satisfet . Aquest , suscità diferències entre el braç reial i l'eclesiàstic

(el primer estava oposat a la creació de nous drets i als estancaments , mentre que el segon no acceptava el repartiment sinó com a últim recurs) i , finalment es descartà crear nous drets . S'acordà de pagar-lo en 7 anualitats de 200000 lliures (les 100000 restants , en principi , havien de servir per compensar els greuges aprovats) . La Diputació havia de pagar 20000 lliures anuals i la quantitat restant s'havia d'obtenir mitjançant la imposició d'alguns drets sobre el vi i l'aiguardent importats per mar , un repartiment general que afectava ciutats , viles i llocs que no era de caràcter individual i , finalment , de l'estancament de la fabricació i la venda de tabac . Bartrolí , seguint Aparici , ha constatat els efectes negatius de l'estancament del tabac que significà una brusca frenada d'aquesta activitat econòmica en expansió , amb exportació a Itàlia , França i Holanda que , al capdavant , provocaren la ruïna de tot l'estament d'adroguers que es dedicaven al puixant negoci de la

seva elaboració i comerç a tot el país i l'encariment del producte , amb la consegüent pèrdua dels importants mercats exteriors . (120)

Tanmateix , a l'hora d'avaluar les realitzacions de la Cort de 1701-1702 , V. Ferro ha subratllat , assenyalamment , la importància de la creació del Tribunal de Contrafaccions que culminava la Constitució de l'Observança , creada per a preservar l'ordre jurídic del país , el qual constituïa un tribunal paritari de contrafaccions , on els Braços , a més d'ésser , a través de la Diputació , postuladors de la legalitat , passaren a ésser-ne conjutges (121) . Tal com diu Ferro en parlar d'aquests textos que encara foren perfeccionats a les següents Corts de 1705-1706 , la constitució 36 assenyala clarament en el preàmbul el principal defecte del sistema anterior : que els doctors de l'Audiència , als quals pertoca la declaració de les contrafaccions , són els més sovint interpellats ... Per tant , hom disposa la creació d'un tribunal integrat pel regent de la cancelleria i els dos doctors més antics de la Reial Audiència o , en son cas , per l'assessor del governador general o el seu portantveus i els dos doctors més antics de l'Audiència vice-regia , l'arquebisbe de Tarragona , el protector o president del braç militar i el conseller en cap de la ciutat de Barcelona , com a jutges de contrafaccions , amb la mateixa potestat i ple poder que fins ara han tingut els doctors de la Reial Audiència i Reial Consell ... Els jutges nats que refusin exercir l'ofici són perpètuament inhabilitats de concórrer als oficis de la Diputació i de la Casa de la Ciutat de Barcelona . Tots sis jutges han de prestar jurament i oir sentència d'excomunicació en l'ingrés de llur ofici ... Si es produeix una paritat de vots sobre si hi ha o no hi ha contrafacció , s'extreu a sort un dels sis jutges perquè desfaci la paritat tornant a votar per segona vegada . Ferro conclou : amb aquesta magnífica disposició hom estableix el criteri de la violació objectiva de la legalitat com a únic fonament de la declaració de contrafacció , eliminant qualsevol consideració subjectiva -sens minva de la responsabilitat civil i penal de l'oficial- , i hom consagra la total autonomia del recurs , dotant-lo així d'una eficàcia

extraordinària . (122)

Per acabar , i malgrat les consecucions assolides per la Cort de 1701-1702 començant per la normalització institucional que significà la seva celebració , no podem oblidar que dues de les reivindicacions fonamentals dels Braços , àmpliament compartides pels catalans , com eren la supressió dels allotjaments i la regalia de la desinsaculació al Consell de Cent i la Diputació no foren assolides , encara que els allotjaments van ser regulats mitjançant diverses constitucions (123) i que enfront de la desinsaculació es podia instar contrafacció , **con que no quitó ni dió derecho , quedando en su fuerza las antiguas Leyes** , segons interpreta Feliu (124) . Només restava veure si en la pràctica el rei respectaria tots els compromisos que havia contret amb els catalans .

3.4. ELS ANYS 1702 - 1703 : DE L'EXPECTACIÓ A L'OPOSICIÓ .

Acabades les Corts , els reis s'esmerçaren en complaure els catalans amb la seva presència pública continuada i organitzant festes i vetllades per a la noblesa . Així , com explica amb detall E. Mas , organitzaren partides de cartes en les quals hi foren convidats alguns cavallers , diversos balls , passejaren per les muralles **ab grandíssim seguit de cavallers** , sovint per les Rambles , i assistiren a les funcions religioses (si calia , a dues misses seguides) . També participaren en el Carnestoltes : **Isqueren los Reys al passeig ab gran concurs de gent y màscaras , y després al vespre hi agué gran bulla en lo clos fins a 10 horas , mirant-se-la los Reys des del balcó** . I un altre cop , els reis sortiren a veure les màscares i les disfresses permetent **Sas Magts. se'n arrimassen algunes al estribo del coche per conversar , com ho avian ja permès lo die antecedent** . Al darrer dia de Carnestoltes els reis tornaren a mostrar-se en públic : **tenia la rua de Margària a dos rengles , des de la Universitat Literària fins a la Atarazana** . Els 7 o 8 cotxes de la comitiva reial , **de tres tiros quiscun** , passejaren pel mig de la rua sense arrengrer-s'hi . Després , a palau hi hagué ball fins a les 11 de la nit (125) . Una tal política d'acostament al poble i d'afalac de la noblesa havia de tenir , forçosament , resultats profitosos per al rei de la nova dinastia , tal com ell i els seus assessors més immediats havien planejat . El cònsol francès a Barcelona , sovint queixós pel maltracte que els comerciants del seu país rebien a la ciutat , amb l'arribada de la noblesa a Barcelona admetia que **cette venue et entrée a Barcelonne , de voir promener tant de noblesse n'a point fait de mal aux esprits du peuple , au contraire et au plus ils seront fréquentés de mieux en mieux , quoy que il y en a toujours de**

mal intentionnés , i afegia que mais bon gré ou mal gré ils se convertiron par force quoy que on ne veut point ajouter foy au traité conclu entre la France , l'Espagne et le Portugal .

I uns mesos després constatava que l'entrada du Roy d'Espagne a Barcelonne ... a bien changé le coeur de plusieurs , il se montre trois à quatre fois par jour à son balcon , il laisse entrer tout le monde à son diné et soupé , il est très dévot et confesse et commune très souvent ... Enfin il est affaible avec tous , il a reçu tous les serments de toute la Province , noblesse , ecclesiastiques , de la ville ... (126) . Nogensmenys Feliu observa que no aprovecharon estos agasajos para entibiar el amante afecto de la Nación Catalana a la Augustíssima Casa de Austria y la oprehensión de su justicia en la Successión de la Monarquía Española , no obstante las artes de los pocos que atentos sólo al tiempo presente , y a las mercedes y agasajos del Duque , fomentavan en esta provincia su partido i remarca que ponderable es la entereza y constancia de muchos que se negaron a todo aparente honor , ja que si D. Pere Ribes , tot i ser austriacista , admeté el títol de noble , Pere de Torrellas refusà el marquesat que el rei li concedí . (127)

Tot i aquests esforços dels monarques , els refrecs entre els representants catalans i els ministres reials continuaven , si bé el Consell de la ciutat havia respost a la petició d'un donatiu graciós al rei amb l'oferiment de 50000 lliures per manifestar el goig de l'estada dels reis , per les seves noces i per aver-se dignat afavorir a la Ciutat y a la Provincia ab tan favorables decretacions a las constitucions y capítols de Cort i el rei el gratificava amb la reintegració de quatre consellers desinsaculats (128) . En una reunió dels jutges de Cort , Ubilla féu saber que hom havia comès un error en el nomenament dels jutges reials , perquè en lloc de nomenar Francesc Portell es designà Jeroni Magarola , per la qual cosa substituïa aquest darrer per Portell . Els jutges dels Braços dissentiren d'aquest nomenament considerant que no es podia realitzar acabada la Cort . Els diputats , el braç militar i la ciutat van reunir-se amb Ubilla qui els respongué que ja estava , en que sa Magt. daria gust als comuns (129) . Segons Feliu , aquest embull el va organitzar el mateix Portell ,

fiscal del Consell Reial , el qual no aviendo sido electo urdió la tela...con el Secretario del Despacho Universal y Proto-Notario , junt amb el canceller , amb Josep Pastor , Francesc Rius i Bruniquer i Fèlix Marimon . (130)

Un nou conflicte fou el provocat pel frau de les robes reials el dia 17 de març . La Diputació va trobar unes robes a la casa dels monjos de Montserrat , a Barcelona , que no havien satisfet els drets corresponents , que se digué eran de un francès , lo qual no volia dexar regonèxer dient era roba del Rey . Y si bé alguns altercats sobre la regonexensa , però insistint en instar los Arrendataris se féu per los diputats una embaxada al Rey y se passà a obrir lo baul e inventariar aquell . Ubilla , de part del rei , comunicà als diputats que la major part era seva , però , segons E. Mas , se digué que lo Francès vehent volian regonèxer avia mesclat ab las mercaderias suas , robes del Rey . Respongué lo consistorial al recado que se li donàs en escrits y li respongueren que ja tenia bona memòria per a recordar-se'n de paraula . Els diputats feren gestions entre els funcionaris reials , els quals els respongueren que no hi avia altre medi per dar al rey satisfacció que tornar la roba a Montserat , y allí se veuria lo que era del Rey y lo que no . Com que Ubilla i Medina Sidonia no volgueren convenir en altre cosa , sinó que tot se tornàs a Montserrat , els diputats enviaren a cercar el francès lo qual respongué que no hi anava , y és lo cas que li volian entregar tota la roba , que no era de contrabando , axí del Rey com de altre . Mentrestant , el dia 29 , Ubilla demanà als diputats que allotgessin la família de l'ambaixador de Toscana . Els diputats li respongueren que per a encontrar privilegis se reportàs a Consell de Cent , davant la qual cosa el secretari del despatx afirmà que el Rey no quería cosa que fuesse contra privilegio i retirà la proposta . Al cap d'una hora els diputats es reuniren amb Medina Sidonia que els digué que el rei no els rebria fins que no haguessin restituit les robes al seu lloc . Finalment , el 2 d'abril , els arrendataris dels drets de la Generalitat lluraren un memorial a Ubilla on renunciaven a la instància i a la part que els tocava dels drets de les robes . I a vista del que estava empenyada la matèria , y que lo Rey volia se tornàs per

dir-se que era cosa sua , els diputats decidiren tornar la roba al rei al dia següent , malgrat l'oposició de D. Pere de Magarola i D. Francesc de Càncer (131) . Davant l'actitud de força del rei i dels seus ministres , el dia 4 , els diputats van fer ambaixada al rei per comunicar-li la resolució del conflicte de les robes . Aprofitaren aquesta darrera visita per a manifestar-li que moltes universitats es queixaven que tenien allotjaments i pagaven contribució alhora i que encara havien de contribuir al donatiu voluntari aprovat per les Corts , lo que era impossible poder-ho suportar , més que més ovent acceptat Sa Magt. la oferta de dit donatiu prometent que per lo temps duraria aquell no hi auria allotjament . (132)

El rei s'embarcà el dia 8 d'abril , acompanyat dels Comuns , cosa que segons Feliu no s'havia vist mai . L'endemà , el comte de Palma jurà el càrrec de virrei i el dia de Sant Jordi apareixien publicades les noves Constitucions . Entretant , el donatiu al rei comportava noves discussions al Consell de Cent , **no volent la Ciutat cuydar-se del que tocava a pagar per los Eclesiàstichs** . A la fi , es decidí que els eclesiàstics pagarien 1550 lliures a l'any i la ciutat 28450 , fent el total de 30000 lliures que la ciutat havia de pagar durant 7 anys . (133)

Per altra part , pel maig , el rei decretà la suspensió de les dues càtedres de filosofia vacants . Tot seguit , la ciutat envià al Dr. Josep Duran a Itàlia per parlar amb el rei sobre aquesta decisió , però al cap d'un mes i mig tornà sense resultats positius (134) . Havia començat la guerra contra l'Emperador i les potències marítimes . Felip V segrestrà les mercaderies i els béns dels comerciants anglesos i holandesos a Barcelona , alhora que treia un edicte prohibint el comerç amb l'Emperador . (135)

A partir de mitjan 1702 s'observa un increment de les topades entre els representants de les institucions catalanes i els representants reials alhora que el desencadenament de les accions de guerra per part de les potències aliades va desvetllar el sentiment austriacista , fins aleshores soterrat , i esperonà els membres d'aquest partit a mobilitzar-se . Les tensions es manifestaven , fins i tot , en qüestions de protocol . Així , per exemple , el canceller no assistí a la funció de la vigília de Corpus com era costum perquè **pretenia tenir almohada , al que no volgueren assentir en manera alguna los consellers**

(136) . Però el veritable cavall de batalla eren les contrafaccions . Els nous jutges de contrafacció es trobaren amb obstacles a l'hora de reunir-se per iniciar la seva tasca . El regent Miquel Calderó fou partidari d'observar les lleis i de concórrer a la declaració de contrafaccions , per la qual cosa fou cridat a Madrid pel cardenal Portocarrero i pel duc de Montalto . Aquesta vegada la gestió de Duran davant el rei fou reeixida . El rei féu tornar Calderó i cessà el bisbe de Girona Miquel Joan de Taverner com a canceller substituint-lo interinament per Manuel de Senjust , prior de Tortosa , **tot lo que causà gran alegria al poble , per dir-se que a dit Sr. regent lo feyan anar a Madrid per aver assistit a la Deputació a posar en forma lo nou judici de contrafaccions (137)** . Encara , els ministres reials es revenjaren dels advocats de les Corts Plàcid Copons , Jacint Dou , Francesc Toda i Gil i Josep Minguella i no els permeteren de cobrir-se sense permís en les dependències reials i els van exigir, des d'aleshores , que els donessin el tractament d' *excel·lència* . (138)

A l'agost , amb l'edicte de Darmstadt a favor de la casa d'Àustria , la seva estada a Lisboa i l'arribada a Cadis de la flota anglo-holandesa , a finals de mes , s'enduriren les relacions entre les institucions de Catalunya i les de la monarquia . El dia 8 , el Consell de Cent i el Braç militar feien una representació al rei en la qual li exposaven que no s'havia pogut posar en funcionament el tribunal de contrafaccions , **en vista en particular de trobar-se dits diputats ab un real decret de Madrid despatxat en forma de cancelleria , manant a dits diputats que digueren què forma y disposició se avia de tenir en dit tribunal , com y també acerca de no voler entregar lo thesorer lo dret de guerra als diputats [la nova empre] , com devia en forsa del capítol 17 de la últimas Corts . I , de nou , el 17 , el Consell de Cent trametia tres noves representacions a Itàlia , on es trobava el rei : la primera sobre la suspensió de les oposicions a les càtedres de filosofia ; la segona , a cerca lo abús gran que hi avia en mudar los subjectes en los llochs de las insiculacions que anomenaven los consellers ; i la darrera a cerca la pretensió del Batlle que en la presentació que li fan los consellers dels cònsols de la Llotja de mar , volia en força de una pretesa consuetut o privilegi que li presentassen aquells dits**

consellers en la Cort , estant ell assentat en cadira y los consellers en banchs , al que no volian assentir los consellers (139). El duc de Cardona havia arribat a Barcelona , cosa que segons Feliu animà els partidaris de Felip V , el qual per lluitar contra els aliats havia ofert al rei **grande número de sus vassallos , los quales se escusaron con no ser este el caso , en que podían obligarles los Barones (140)**. Per altra part , els consellers de Barcelona es negaren a aposentar cavalls als hostals tal com havia demanat el virrei argumentant que ja hi havia lloc a les Dressones i que la ciutat estava exempta de tota mena d'allotjaments . Com a molt , respongueren , acceptaven de pagar les menjadores que s'havien d'instal·lar a les Dressones per a encabir-hi 200 cavalls . (141)

Tanmateix , el pont de diàleg entre Felip V i les institucions catalanes seguí funcionant de manera semblant als darrers anys de Carles II . A primers de setembre el rei responia a les representacions pels Comuns manant que es posés en execució el Tribunal de contrafaccions **jurant lo regent en mà del virrey y los demás consíndichs de dit tribunal en mà del dit Regent** , alhora que ordenava que el tresorer renunciés a favor dels diputats l'aplicació del dret de la **nova ampra** , tal com disposava el capítol 17 de les noves Constitucions aprovades . El dia 22 el regent Miquel de Calderó jurava el seu càrrec per ordre de la reina i del virrei superant-se així la principal dificultat per crear el Tribunal de contrafaccions que era qui havia de prendre jurament al Regent , Cap del Tribunal , i abans d'acabar el mes ja ho havien fet els altres jutges . D'aquesta manera el Tribunal ja podia exercir les importants funcions que la Cort li havia atribuït (142) . El rei va comunicar al Consell de Cent que aviat tornaria a Barcelona i que atendria les demandes que li havien presentat . La calma va ser efímera . A finals d'octubre arribava un decret de Madrid manant al ciutadà honrat de Barcelona Arnald Jäger que junt amb la seva família deixés els dominis d'Espanya per haver estat cònsol d'Holanda . Jäger , com Joan Kies , comerciants holandesos de família catòlica residents a Barcelona des de 1661 i 1669 , respectivament , ben arrelats entre les famílies mercantils de la ciutat , **dedicats a contractes amb l'administració per al proveïment de grans i préstecs per a l'exèrcit** , s'ufanaven d'haver ajudat el govern durant

l'alçament camperol del 1688 . Aquests holandesos no escapaven al delit general per als privilegis de noblesa . Ben recomanats pels Virreis marquès de Leganès (1688) i duc de Villahermosa (1690) , van obtenir en 1690 , malgrat les objeccions del Consell d'Aragó , un títol de cavaller (Kies) i de ciutadà honrat (Jäger) , com una part de pagament , com una torna o "adeala" del contracte de grans , diu P. Molas . Jäger havia invertit capital en el negoci de la fabricació de teixits de Martí Piles i havia estat creditor de la companyia Feu-Feliu . (143)

Immediatament , la ciutat i el braç militar es van mobilitzar davant el virrei al·legant que el decret anava contra les constitucions i van fer costat a la Diputació , tant en la seva representació al rei com en el procés de contrafacció creant-se una comissió conjunta . El Consell Reial acceptà l'ordre del Consell d'Aragó sobre Jäger llevat del regent Calderó (144) . Feliu de la Penya escriu comentaris durs sobre aquest afer acusant els ministres que **suelen pues usar el nocivo arte de acusar de conmovedores a los que justamente defienden la ley y la justicia y resisten a su despótico obrar ... Acostumbran añadir que no es tiempo de defender las Leyes y Privilegios . Pero si es tiempo de romperlos , como no a de ser de defenderlos ? ... Porque con este modo de obrar , pierde su ser , tranquilidad y quietud la República , quedando expuesta a su ruina total ... la Católica ha de fundarse en las leyes , y de otra forma es Machiavelo , injusticia y tiranía . I prossegueix la seva anàlisi sobre el fonament de la monarquia paccionada : los Usages que son las primeras catalanas y fundamentales Leyes , mandan que el Rey no pueda valerse de absolutas y deva juzgar por directo , con cognición de causa y por sentencia . Esta es la Ley de la Patria , que es en fuerza de contrato , y assegurada con el juramento del Rey y Ministros ; con que es Ley humana y de Dios por la palabra dada en el juramento de observarla . (145)**

Entretant , circulaven informacions contraposades sobre els esdeveniments militars que enfrontaven els dos blocs . Però , en tot cas , la notícia de la desfeta de la flota francesa a Vigo , la qual deixà sense vaixells a Felip V per al tràfec amb les Indies , tingué força ressò

a Barcelona a primers de novembre . Les autoritats filipistes iniciaren la repressió de les persones que feien córrer notícies de la flota aliada i controlaren la correspondència . (146)

Aleshores , arran dels judicis de greuges sorgiren discrepàncies entre el braç militar i la ciutat , d'una banda , amb els diputats . El síndic de la Diputació havia apel·lat contra algunes sentències de greuges , **lo que era totalment contraconstitucions y privilegis de la Pàtria** i , sempre segons E. Mas , també es digué que **aparexia que los deputados obravan ab alguna remissió en lo fet del Decret de Arnaldo de Jager** . Ben aviat , els diputats van revocar l'apel·lació interposada pel seu síndic a les sentències de greuges (147) . El cert és que el jutge de l'Audiència Narcís Anglaseñl s'oposà al tràmit de la contrafacció pel cas Jäger , de la mateixa manera que els escrivans hi posaren traves per ordre dels ministres reials argumentant que ells , abans , havien d'habilitar la súplica , cosa no prevista en les Constitucions . De nou , una ordre del rei va contradir els seus propis ministres encara que això va servir de poc perquè el Braç militar , i de manera especial Felicià Cordelles , volia prosseguir el judici fins a obtenir la revocació del decret . Tal com assenyala Feliu , **tenían los Ministros engañado al Conde [de Palma] , y más los de Madrid , que instavan la execución del Decreto , aviendo puesto su punto en hollar las Leyes de Cataluña** . El conflicte no féu altra cosa que accentuar les divergències entre els diputats amb els representants del braç militar i de la ciutat , ja que els primers només cercaven dilacions per diferir el judici i no volgueren signar una representació d'ambdós comuns adreçada al rei (148) . De nou , segons Feliu **no dexó este proceder de dar a luz a los que no eran del todo ciegos , infiriendo como trataría Francia a Cataluña , si se hallasse victoriosa ... [que] obrava tan sin reparos ni atenciones a lo que avía jurado el Duque de Anjou** (149) . A instàncies dels dos altres Comuns , la ciutat actuà d'intermediària per tal de crear unes *conferències* per posar en funcionament el Tribunal de contrafaccions i per discutir **universalitat de cosas** . El problema sorgí , evidentment , en la composició d'aquesta comissió , perquè els diputats pretenien que estigués formada per una meitat de membres de la Diputació i per una altra meitat de membres del braç reial i de la

ciutat . Finalment , fou constituïda per 9 membres , amb 3 representants de cada institució , en contra del que pretenien els diputats . Les *conferències* , doncs , iniciaren la seva tasca a mitjan desembre amb una limitació efectiva evident : l'absència dels diputats . Aquests s'havien excusat de la seva absència a les *conferències* , **que se presumia són de tanta utilitat** , amb la justificació que estaven mancats de poder de decisió , en tant que delegats per la Cort , encara que insistien que calia reduir la presència de membres del braç militar i de la ciutat , veritable raó de fons de llur actitud . (150)

L'arribada imminent del rei va deixar en suspens les desavinences entre les institucions catalanes . Segons E. Mas , aquest , el 20 de desembre , en baixar del cotxe , **se demostrà tant content y alegre , que a las cortesías que al passar , com és costum li feyan los capitans se llevava lo sombrero del cap** . També descriu la bona acollida que va rebre : **Era tal lo concurs de la gent que tant a la plaça de palacio , en la qual hospedava Sa Magt. , com a la muralla de mar , acudí que anava tothom a espentas per a poder lograr la vista de Sa Magt. vitoreant-lo los miñons al veurer sa Rl. persona , y tirant barrets en lo ayre en demostració de la alegría tenian de sa vinguda ...** Una vegada instal·lat sortí al balcó , acompanyat de cavallers que los más eran francesos , remorca , **amb un semblant molt risueño y alegre , y content lo poble de veurer a Sa Magt. reiterò los víctors y crits de *Viva el Rey*** . Altra vegada , hi hagué celebracions públiques durant tres dies i el rei es va fer veure per la ciutat (151) . El Consell de Cent féu arribar al rei les seves representacions sobre les càtedres a la Universitat , sobre els abusos en les desinsaculacions i sobre la pretensió del batlle que el jurament dels cònsols de la Llotja de mar i els administradors de la ciutat es celebrés en la seva cort . També , i conjuntament amb el braç militar , preparà una representació pel cas Jäger . Per la seva part , Ubilla demanà a la ciutat la formació d'un *tercio* nombrós . El Consell de Cent decidí d'estudiar la demanda , **en atenció del molt que desitjava la Ciutat servir a son Rey** , sense que a la pràctica aquesta afirmació de bona voluntat s'arribés a traduir en res d'efectiu , mentre que una divuitena dels diputats resolva que per capítol de Cort li era prohibit fer *tercio* per anar fora

del Principat . Amb tot , per raons estratègiques , acordaren de no comunicar-ho al rei fins que aquest hagués marxat . (152)

Abans de sortir cap a Madrid , el 23 de desembre , el rei nomenà canceller al canonge Senjust . Havent marxat , el comte de Palma tornà a jurar com a virrei , no sense que el Consell de Cent hi oposés obstacles , **perquè havia contrafet a las generals constitucions de est Principat** , i com que la causa de contrafacció estava pendent de resolució apareixia hi avia algun dubte acerca si se avia de **admetrer o no dit Compte de Palma per Virrey** . El dilema fou traslladat a la *conferència* , la qual aconsellà acceptar el jurament però protestant per la contrafacció de Jäger , **sens emperò perjudici algun de dita contrafacció , usos , costums y drets de la Pàtria** i també d'escriure al rei que la ciutat gustosa assentia al **que se avia dignat manar** . (153)

Recapitulant , hem vist com acabada la Cort els enfrontaments entre els representants de les institucions catalanes i els de la monarquia creixien , encara que eren mediatitzats pel rei . Però a banda d'aquestes topades , quin era realment l'estat d'opinió a Catalunya envers el nou rei ? Diversos informes francesos ens hi aproparan i ens permetran de constatar que a la segona meitat de l'any 1702 prenen cos els sentiments proaustriacistes , soterrats fins aleshores , ja fos per la influència inevitable de l'inici de la guerra entre els dos blocs que féu albirar esperances als simpatitzants de la casa d'Àustria o per les decisions de tall absolutista dels ministres de la monarquia que no cessaren a partir d'aquell moment . Endemés , la conjuntura era favorable a la creació del partit austriacista , del qual parlarem més endavant .

Baudrillart remarca que el partit austriacista conspirava a Nàpols a l'estiu de 1702 , al qual pertanyien personalitats conegudes i nombrosos eclesiàstics (154) . Pel que fa a Catalunya , el general francès De Quinson era informat per un mariner català que **les esprits de Catalogne sont toujours fort aigris contre les intérêts de sa majesté Catolique , ce n'est pas seulement le menu peuple qui parle , celo va jusques aux personnes de qualité dont quelques unes ne paroissent pas bien intentionnés , ils y en a même qui ont dit que si le Roy d'Espagne ne réussissait pas dans**

l'affaire d'Italie , que les anglais et hollandais viendraient avec une grosse flotte à faire une descente à Catalogne où les peuples prendraient les armes en faveur de l'empereur sollicitez par Mr. le prince d'Armstad qui y viendrait pour se mettre à la teste de ces troupes-là . També , segons l'informant , le motif du chagrin des catalans consiste en ce qu'ils souhaiteraient avoir un prince estrangeur pour souverain à fin d'estre toujours prests à se jeter dans le party de la France au cas qu'ils ne fussent pas bien traittez de leur maistre . Ils se voyent présentement serrez entre deux puissances qui les empêchent de remuer , et ils envisagent avec dépit la nécessité où ils seront dans la suite de subir les loix de leur souverain , que quoy que très justes , ne laissent pas de leur faire beaucoup de peine , car les peuples-là on l'esprit remuant et ne sont pas acoutumez à la contrainte (155) . Et mateix De Quinson , a finals d'abril , reconeixia que tout ce qui me revient de Catalogne depuis quelque temps , est que la plus part de personnes de ce pays-là , particulièrement de Barcelonne sont très peu affectionnées aux inthérests de Sa Majesté Catholique , les quals feien còrrer la veu que Darmstadt hi desembarcaria amb tropes per ensenyorir-se de la Corona d'Aragó . En aquest sentit , el marquès d'Aitona l'havia advertit que els oficials i el soldats del rei eren mal pagats , raó per la qual desertaven , i que corrien el perill que l'Emperador els prometés pagar-los millor (156) . De la Plana de Vic no li arribaven pas notícies millors , les quals li confirmaven les mateixes esperances de l'arribada de Darmstadt , et que ce sont les prestres et les moynes qui entretiennent les esprits dans ces sentiments-là , où quelques personnes de qualité sont melées aussi . (157)

La gosadio creixia . A finals de juny , De Quinson es queixava que il y a toujours des gens qui parlent ouvertement avec bien de l'impudence et de la temerité , jusques-là , qu'il y eut un homme qui fist un party que dans trois mois l'archiduc serait déclaré Roy d'Espagne , et cet homme-là , en a esté quité pour huit jours de prison . Il dit comme plusieurs autres que la flotte d'Angleterre et d'Hollande serait bientôt dans les

costes de Catalogne amb 12000 homes. Ara , es tornava a queixar de la propaganda austriacista feta pels eclesiàstics (158). A l'agost , l'edicte de Darmstadt cominant els catalans a donar-li l'obediència , del qual se'n repartiren un miler d'exemplars a Barcelona , fou un nou revulsiu per al partit austriacista . En ell , des de Lisboa , el príncep afirmava que **estando en verdadero conocimiento de que la tiranía que exerce la Francia ha aumentado más el carinyo de los bien intencionados y despertado el letargo a muchos , y que unos y otros afectuosamente desean bolver a su centro natural ... la restitución del splendor antiguo del nombre Español tan celebrado en todos los siglos debaxo del dominio de su muy amado hijo** A partir d'aquell moment , segons De Quinson , es parlava **avec la dernière liberté et insolence contre Sa Majesté ... qu'on injurie et menace ceux qui sont portés pour le Roy , qu'il n'y a rien de si dangereux que de laisser prendre routine à des choses semblables** , malgrat que s'havien practicat algunes detencions (159) . Per si fora poc , el manifest també fou repartit al Rosselló . L'intendent d'Albaret , a principis de setembre , escrivia alarmat que **les catalans s'empressent de répandre en Roussillon la répugnance qu'ils ont de séconder les intentions de Sa Magté. Catholique . Les catalans se flattent que le Prince d'Armstad venant en Catalogne , le Roussillon sera reuny à leur Province , il s'en est parlé en Roussillon** . Per aquest motiu fou detingut un perpinyanenc , per haver dit que **l'on verroit bientôt une révolte en Roussillon** amb motiu de la capitació que el veguer volia cobrar (160) . L'assassinat del veguer de la Cerdanya francesa , Sicart , a càrrec de set paisans que es refugiaren als environs de Puigcerdà no féu altra cosa que accentuar la seva preocupació . Tres d'ells foren detinguts pels francesos però els habitants no els van deixar endur al país veí . Hagneren de ser empresonats a Puigcerdà i uns dies després conduïts a Barcelona per oficials de l'Audiència . Des d'aleshores , dos o tres burgesos de Puigcerdà , probablement implicats en l'afer , es feren fonedissos . (161)

Respecte a la precisió de l'actitud dels diferents estaments en aquesta agitació creixent contra Felip V , els informes francesos solen coincidir : **toute la noblesse et la plus grande partie de**

bourgeois de cette ville [Barcelona] sont fort portés pour le roy et demandent qu'on punisse severement ces meschants et impies , segons l'enginyer De Rosmain . Segons D'Albaret la noblesse paroist toujours de mieux en mieux intentionnée , mais il n'en est pas de mesme des autres gens de moyen à bas estat . Hom assenyalava com a perjudicial , també , la presència de molts marxants francesos protestants convertits de nou a la religió catòlica , els quals , segons d'Albaret , parlaven del rei de França com d'un tirà . Un d'ells , Basili de Montpeller , a més , era amic de Darmstadt . Però el problema més greu era , al seu entendre , la manca d'autoritat que reganava a Catalunya . Segons d'Albaret , cependant , ny le viceRoy , ni le ministre de Justice n'osent en faire aucun exemple (162) . De Quinson hi coincidia i era molt pesimista : on me mande [de Barcelona] que l'on ne aurait assés exageré le danger où on est , faute de gens qui déffendent les inthérests du Roy et manque de justice . On doit beaucoup de bien de Mr. le Viceroy , mais il faudrait plus d'autorité qu'il n'a . Qu'il y a de très honnestes gens dans les troupes , mais aussi qu'il est très certain qu'il y en a beaucoup qui sont très pernecieux à l'Etat , et même pormy ceux qui ont du pouvoir et dans le gouvernement ordinaire ... Que la plus grande partye de la noblesse , et casi toute celle de la première qualité est bien portée pour le Roy , cela n'empêche pas qu'il n'y aye de ceux même que Sa magté. a honorés qui semment et preschent contre leur devoir et contre les intérests du Roy , que cela ne sont pas des bagatelles . Que les bien intentionnés , n'ozent pas paroître . L'on escrit des lettres par tout pour animer les méchants et faire peur aux bons . Ceux qui sont chefs des Realistes , sont montrés au doigt et bien des gens fugent leur compagne . Afegia , per últim , que hom deiaque a la flota aliada no li mancaven subsistències perquè els pobles de la costa els en donaven (163) . Segons aquest informe , doncs , l'ambient de revolta a Catalunya es coïa molt abans del que hom ha suposat . La preocupació arribà , com era evident , a Lluís XIV , el qual , a primers d'octubre , va escriure al comte de Marcin : Il paroist par toutes les nouvelles que je reçois qu'il n'y a plus d'ordre ny de gouvernement en Catalogne , que les

peuples de cette Province devenent insolents pour leurs grâces qu'ils ont obtenues dans leurs derniers Estats ny reconnaissent plus l'autorité Royale et que le Comte de Palma est bien éloigné de songer à rémedier au disordre . Enfin il est a en tel point que l'on parle publiquement à Barcelonne en faveur de l'Empereur ... il est de la prudence que le Roy d'Espagne retournant à Madrid ne passe point par cette Province . (164)

De fet , Baudrillart , encara que de passada , tot exposant una anècdota significativa , havia fet esment d'aquest estat d'opinió canviant : **Le désastre de Vigo , suivi de telles mesures , pouvait entraîner les pires conséquences . Déjà les Catalans remuaient ; un muletin de Cerdagne avait bu publiquement à la santé de l'archiduc Charles et dit , en parlant de Philippe V : *Qu'il vienne , le traître à Barcelonne ; s'il en est sorti une fois , il n'en sortira pas la deuxième sans être égorgé .* Et les plus mutins se vantaient qu'on n'oserait arrêter aucun d'entre eux .** (165)

Finalment , les darreres notícies de finals d'any seguien la mateixa tònica . De Quinson deia que l'almirante de Castilla , que era austriacista , havia fet circular un manifest per Barcelona on afirmava que tenia simpaties , **qui sans doute a été composé dans Barcelonne .** Mentrestant , havia estat detingut un notari , mais ... **cela n'empêche pas les assemblées des mescontents et mal intentionnés , ny la continuation des lettres pour nourrir les esprits sur des fausses nouvelles .** I encara , un jesuïta d'Olot filipista li deia que rebia contínuament **des lettres les plus tristes du monde .** (166)

Durant el 1703 persistí una clara continuïtat respecte als trets definidors de la vida política a Catalunya que hem descrit per al 1702 . Mentre la conspiració aixamplava la seva base social i la seva força , seguien pendents de solució els contenciosos entre una part de les institucions catalanes amb els ministres reials , en un veritable *tour de force* . En la mesura que l'actitud del braç militar i de la ciutat era inflexible , els diputats se'n desmarcaven clarament i , alhora , augmentaven les topades entre aquests dos fronts catalans . Ara , però , el distanciament del rei , físic i moral (Feliu remarca que ja no

responia a les representacions que li adreçaven les institucions catalanes) (167) , no feia altra cosa que radicalitzar les postures en la mesura que l'únic interlocutor de la monarquia eren els ministres reials , els quals , com hem vist , havien mostrat tenir ben poca sensibilitat envers els catalans . L'opció moderada i possibilista , doncs , acabava de perdre tot el sentit i , àdhuc , els seus arguments .

El gener , el Consell de Cent escrivia al rei responent a la petició de formar *tercias* comunicant-li que **se trobava impossibilitada de medis per trobar-se son erari exhausto , tot i la gana tenia la Ciutat de fer dit servey** (168) . D'altra banda , persistia el problema que enfrontava el batlle i el Consell de Cent , pel jurament dels oficis . Per sortir del pas , **com que no era cosa molt decorosa que los consellers anassen rodant per Ciutat servint dit offici y que essent tres los que ho exercian feyan molta falta a Consistori** , el Consell decidí que els mostassafs juressin en mà del conseller en cap . Entretant , els consellers tercer i quart anaven a la Llotja per exercir de cònsols de mar mentre no se solucionés el problema del jurament . Com que trobaren la Llotja tancada , hagueren de despenyar la porta . Uns dies després els dos cònsols , els vedaren l'accés a l'edifici . Naturalment , el virrei hi va dir la seva manant que exercissin els dos cònsols antics i intimidant amb penes de 1000 lliures els mostassafs que havien jurat davant el conseller en cap . El Consell de Cent decidí fer cas al virrei i acordà que tres consellers exercirien de mostassafs . Però no transigí en el tema de la Llotja de mar , sobre la qual el Consell deia tenir dret a cobrir les dues places de cònsol mitjançant consellers , argumentació que fou impresa **per a que tota la Ciutat constàs lo bon dret y sobrada rahó assistia a la present Ciutat en sa pretensió** . (169)

Mentre la Llotja demanà converses per a sortir de l'*impasse* , el Consell de Cent emprà mètodes expeditius i resolgué que **en atenció que dita Llotja no se submetia ... llevàs com llevava totas las ordinacions que tenia concedidas a la Llotja** i li retirà el dret de pariatge que collectava ab permissió de la Ciutat . També , com a represàlia , privà un mercader del seu ofici i a un altre li rebaixà el salari . Per la seva part , la Llotja interposà apel·lació per la revocació de les ordinacions . A finals de febrer el Consell de Cent reintegrà en el

seu ofici el mercader , després que aquest hagués renunciat a la instància en la causa de la Llotja contra la ciutat , però va decidir de suspendre l'assistència al Consell i a les comissions de tots els mercaders . Aquesta mesura dràstica , que no fa altra cosa que evidenciar l'estat de tensió política creixent , no es resolgué fins al cap d'un any . (170)

L'altre punt de discòrdia era el de la contrafacció pel cas Jäger . A mitjan febrer la conferència del braç militar i del Consell de Cent acordà fer ambaixada als diputats i aquests van respondre , **cosa inusitada segons E. Mas , que aquella antes se habilités per los assessors** . Però l'ambaixada es féu sense habilitació i en ella els diputats es comprometeren a formar una comissió per analitzar el tema i a donar una resposta ràpida . A la fi , el 8 de març , els diputats van fer ambaixada al Consell de Cent i li comunicaren que després d'haver fet consulta al rei , consideraven que **no tenia obligació ni era decorós** presentar suplicacions deprecatòries pel cas Jäger , davant la qual actitud el Consell arribà a la conclusió que la proposta dels diputats no permetia d'avançar en res **y que se notava acerca de ella alguna omissió en dits diputats** i decidí fer instància contra aquests i participar-ho al braç militar (171) . Com ja era habitual , el virrei acabà d'enverinar el conflicte amb un decret que comminava Felicià Cordelles , Protector del Braç militar , sota pena de 200 lliures de plata , perquè anul·lés una decretació del desembre que establia que els diputats presentessin al virrei citacions o suplicacions deprecatòries per la introducció de la causa de contrafacció del desterrament de Jäger . El braç militar , en bloc , féu costat a Cordelles , tant per pagar la multa com per protestar davant el virrei . Per la seva banda , el Consell de Cent , reunit de les dues a les sis de la matinada i després d'haver fet jurament de **non revelando , per ser matèria de tant pes y de las més àrduas** , acordà que el Protector havia obrat segons les Constitucions , que la ciutat s'obligava a treure'l indemne en cas de pena i que així ho manifestarien amb una ambaixada de tot el consitori al virrei i en una representació al rei . (172)

El 16 de març el Consell de Cent va rebre un decret de part del virrei que comminava els consellers , sota pena de 200 lliures de plata **que no innovassen cosa en lo fet de la decretació de presentar los**

deputats personalment las suplicacions deprecatòries al virrey, feta pel Protector del braç militar Cordelles, com a jutge de contrafaccions, perquè el tema estava pendent de consulta al rei. Ara, de nou, la corporació es comprometé a satisfer la multa en cas de necessitat i, a més, va rebre el suport del Braç militar. El Consell optà per fer representació al rei i al virrei i acordà instar contrafacció per la revocació del decret. D'altra banda, el Consell de Cent i el braç militar assabentaren als diputats que **tenien presa resolució i que axí no tenian cosa que participar ni advertir**, prosseguint els tràmits judicials. Els diputats, d'acord amb els ministres segons adverteix Feliu, justificaren en un imprès la seva actuació en el cas Jäger, on deien **no ser decente a su cargo presentar íntima al Virrey**. (173)

Tanmateix, com diu Feliu, **el disgusto universal de la nobleza y pueblo hizo abrir algo los ojos a los Diputados (174)**. Aquests, finalment, sense vincular-se amb els tràmits judicials dels altres Comuns, optaren per demanar al rei la revocació del decret de desterrament de Jäger. També, consideraren que els decrets penals contra el braç militar i el Consell de Cent eren **contra constitucions y privilegis**, y que **axí devien exir al reparo de dita contrafacció** i es trameté una representació al rei abans d'intervenir judicialment. A tal fi, el Dr. Josep Duran parlà amb el rei a Madrid. Mentrestant, la conferència del Braç militar i la ciutat era ampliada fins a 12 persones, amb 6 de cada institució. A principis d'abril, el Consell de Cent decidí que el síndic de la ciutat assumís la defensa de la causa de contrafacció de Jäger i a primers de maig els consellers presentaren formalment la suplicació deprecatòria al virrei, estalviant-se així el tràmit d'habilitació per part dels diputats. Després de tants tràmits i davant la tossuderia de la Ciutat i del Braç militar, quan el procés s'acabava d'encarrilar, l'11 de juny el rei suspengué el desterrament de Jäger. (175)

Però lluny de ser aquest l'únic problema que enfrontava les institucions catalanes amb les de la monarquia i en algun moment les mateixes institucions del país, al llarg de 1703 sorgiren múltiples conflictes. Un d'ells va tenir el seu origen en la sol·licitud de finals de març que el virrei va fer al Consell de Cent que comprés 200.000 rals de

vuit , perquè la ciutat els convertís en ralets , proposta que la Ciutat no acceptà . El virrei li insistí que comprés 70.000 unces de plata i que en cas de no voler-les les convertiria en rals de dos . La ciutat tornà a respondre negativament al·legant falta de mitjans i li comunicà que **en quant a fabricar dits virrey reals de a dos , podria ser que axò encontràs ab alguns privilegis de la Ciutat y que ací se li suplicava ho dexàs de posar en execució per les difficultats se podrian suscitar** , segons E. Mas . El virrei els replicà taxativament , **que la Ciutat ensenyàs sos privilegis , que quant no la semana entrant se posaria a fer fabricar dits reals de a dos** . Realitzades les consultes corresponents , el Consell de Cent hagué de reconèixer davant el virrei que en els privilegis concedits a la Ciutat els reis no havien renunciat a fer moneda de plata , però que , malgrat tot , **se avian restret a fer-la de pes y lliga la feyo la Ciutat y ab las armas de esta , precehint primer lo consentiment de dita Ciutat** , sempre segons E. Mas . (176)

A l'abril , encara cuejava l'antagonisme entre el batlle i el consell de Cent . En unes converses mantingudes entre les dues parts , el batlle proposà que ell anés a la casa de la Ciutat per al jurament de l'administrador de places i per al de jutge de Llotja i que per al jurament dels cònsols de Llotja i mostassafs els consellers anessin a la Cort del batlle i s'asseguessin **en sas cadiras de vellut** presidint la cerimònia el batlle . Aquesta solució s'entenia com a provisional fins que el rei hagués donat resposta a la representació que la Ciutat li havia adreçat . El Consell de Cent era partidari que per al jurament de cònsols els consellers anessin a la Cort del batlle i que per al jurament de mostassafs el batlle anés a la casa de la Ciutat i que el jutge i administrador de places juressin a la Cort del batlle sense intervenció dels consellers . El batlle tampoc no accedí a la proposta contrària i el tema quedà pendent de la resolució reial (177) . En canvi , el Consell de Cent replantejà la suspensió dels mercaders del Consell i proposà d'aixecar-la perquè **se atrassovan los negocis de la ciutat i s'aprovà que no se pugués tornar a proposar semblant fet , menos que avent revocat tots los del Consell de vint lo syndicat de la causa aportavan contra dita ciutat y avent renunciat a dita causa** . Però , contràriament a aquesta declaració

de bones intencions , el seu retorn no fou efectiu fins el 25 d'abril de 1704 (178) . Amb tot , el Consell resolgué que els oficis que obtenien els mercaders , com el de caixer del banc , fossin propis dels ciutadans i militars traient-los de les bosses de conseller en cap , segon i tercer , perquè , argumentava , **els mercaders ja tenien tants y tant bons oficis , y que no hi avia raó alguna que los ciutadans y militars qui eran los que contribuïan en los quefers y negocis de la casa estassen sens tenir ni gozar casi de offici algun , o alomenos de poch** , explica E. Mas . També , a fi que els artistes i menestrals poguessin tenir algun ofici , s'acordà treure el d'ajudant del racional de la bossa de conseller cinquè i el de credencer del dret nou de la bossa del conseller sisè . (179)

Pel maig rebrotà un vell antagonisme , aturat en el moment de la celebració de les Corts : el de les càtedres de filosofia . El Consell de Cent convocà les dues places vacants i , al cap d'uns dies , el virrei manava la seva suspensió , decisió que atemptava contra els privilegis de la ciutat que li permetien d'estatuir i ordenar en tot el que feia referència a la universitat . En una ombaixada que el Consell féu al virrei , aquest contestà **que moderàs la ciutat semblant deliberació , que Sa Magt. ho havia de sentir molt** . Sense fer cas de l'advertència , el Consell convocà les oposicions per a l'endemà mateix , l'1 de juny , a la vegada que posà al corrent sobre l'afer als diputats i al braç militar i proposà a la *conferència* que preparés la contrafacció al decret . Celebrades les oposicions amb normalitat , el Consell de Cent va fer una representació al rei per justificar la seva actuació i instà contrafacció al Tribunal de Contrafaccions . Alhora , la *conferència* també resolia representar al rei que el Consell Reial havia fet interpretacions sobre certes Constitucions que anaven contra els privilegis i Constitucions . (180)

Els factors climatològics acabaren de convertir el 1703 en un any prou difícil : A la sequera que començà d'esdevenir preocupant a la primavera , i que donà motiu a múltiples pregàries públiques a les quals se sumà la commoció produïda a Barcelona pels **miracles** d'una imatge de la Verònica que plorava i d'un quadre de Santa Florentina que no parava de **suar y traspuar aygua** , la seguiren problemes d'**insalubritat del ayre** al barri de la Ribera i , finalment , a finals de

juny , pluges sobtades i inundacions provocades per la crescuda del Llobregat que s'emportà els ponts de fusta i totes les garberes que eren als camps des de Martorell al mar (181). El Consell Reial va voler intervenir en la qüestió de la insalubritat a la Ribera i la Ciutat respongué que la jurisdicció en la matèria era seva. Tot seguit , la Junta del morbo dictà mesures per fer circular les aigües estancades a l'entorn del convent de Santa Clara , on desembocaven femers i clavegueres , i per a regular-ne l'ús per part dels corders , que hi amaraven el cànem , i dels pellaires (182). Per últim , aparegué la fam , **de tal manera que de molta part de Catalunya se acudia a esta Ciutat ja per comprar pa , ja per comprar blat** . Per fer front a la penúria , la ciutat havia comprat a França 15.000 quarteres de blat . En arribar la primera remesa d'aquesta partida al port , els arrendataris del dret de moneda posaren obstacles al patró del vaixell per introduir-lo a la ciutat . Tot seguit , el Consell de Cent féu ambaixada al síndic dels diputats per expressar-li la necessitat del blat **y que molta part del Principat se subvenia de la plaza y toulas de pa de Barcelona** i li demanaren que els diputats manessin als arrendataris que renunciessin a l'exigència que el patró declarés si marxaria amb els diners obtinguts amb la venda o si els gastaria , perquè en aquest cas havien de cobrar-li drets . Els arrendataris , de moment , van fer segrestar el blat . Els conseller en cap manà que fos portat a la duana i després d'un enfrontament dialèctic amb el representant dels arrendataris , **amb molta gent llançant algunas bravatas contra de ell , prengué lo partit de anar-se'n** i el blat fou entrat a la duana (183). L'hospital de la Misericòrdia amenaçà de tancar per falta de blat fis que el Consell de Cent n'hi prestà 400 quarteres . També hagué d'auxiliar els caputxins del convent de Mont Calvari , perquè no podien alimentar els malalts , **en atenció de trobar-se pocas almoynas per la calamitat dels temps** . (184)

La segona meitat del 1703 , si era possible , encara fou més problemàtica . A finals de juny , la maleta del correu procedent de Madrid fou portada a **palacio [del virrei] , desvalijant aquella y mirant las cartas ... cosa molt nova e inusitada y en grave dany y perjudici del públich** , diu E. Mas . Per Feliu , fou cosa de Josep Pastor , Francesc Rius i el canceller : **ofendiéronse Ciudad y Braço**

Militar , representaron [al rei] el desconsuelo , la ofensa a la Fe pública y agravio del derecho de las gentes (185) . D'altra banda , a mitjan juliol , el virrei féu tapiar un dels portals de l'Escola Militar , obra que el Consell de Cent aturà perquè era de la seva jurisdicció . Pocs dies després el Consell li negà 20.000 quintars de palla per a la cavalleria . (186)

A finals de juliol , la Diputació , a instància dels arrendataris , trobà robes de contraban a casa d'un diputat eclesiàstic . L'enfrontament entre el Braç militar i els diputats fou fulminant quan els militars enviaren un notari a la Cort del veguer perquè elaborés un informe . El procurador fiscal de la Diputació intimidà el notari perquè li lliurés l'informe i instà el veguer perquè el detingués , cosa a la qual es negà per considerar que el notari no havia usurpat cap jurisdicció dels diputats . En conseqüència , el procurador fiscal posà un torp al veguer de 1000 lliures . La ciutat s'oferí com a mitjancera i féu saber a la Diputació **que esperava dita Ciutat , que aqueixa matèria y competència vindria bé lo consistori dels diputats a què se compongués** . La via més adequada per resoldre el problema va semblar , de nou , que era a través de la *conferència* . Iniciades les converses , resorgí el desacord sobre la composició : la Diputació seguia defensant que havia de tenir tants membres com el braç militar i el Consell de Cent junts . Ara , fou el braç militar el que cedí , argumentant que com que era part implicada deixava la seva representació a la ciutat , **perquè ajustassen lo modo y forma que millor aparegués , sens report algun a dit Bras . I la ciutat , vista la fineza y galanteria ab que lo bras obrava ab la Ciutat , li proposà que fos present a la *conferència* . (187)**

Mentre durava la discussió sobre la composició de la *conferència* -perquè al capdavant el Braç militar no acceptà que els diputats hi tinguessin tants membres com la suma dels altres dos Comuns- , el diputat acusat del frau era suspès del càrrec i del salari i hom arribà a un acord per resoldre el conflicte : l'informe del veguer havia de ser lliurat als diputats i , aleshores , el veguer i el notari que havia prè la informació havien de fer una declaració on constés **com no era estat son ànimo perjudicar en cosa alguna als drets y prerrogativas de la Generalitat , si sols que que avian fet lo sobredit pensant-se que ho podian fer** . També s'acordà que el Braç militar

havia de revocar la deliberació feta sobre aquest tema i que la seva actuació no fos imitada en d'altres ocasions . (188)

Poc temps després , es produí un petit incident quan un vaixell reial es negà a pagar la part de drets corresponents per la compra de vi que havien fet a Barcelona . A la fi , la ciutat percebé els drets que li pertocaven . D'altra banda , el Consell de Cent féu costat als gremis que posaven en entredit un privilegi que Darmstadt , quan era virrei , havia concedit als botiguers de teles prohibint als gremis del ram de vendre mercaderies forasteres a la menuda . La Ciutat al·legà que la concessió del virrei anava contra els seus privilegis que li permetien d'estatuir sobre els gremis . (189)

Però la tensió augmentà considerablement als inicis de la tardor , de manera paral·lela al descabdellament de les accions bèl·liques que tenien lloc , cada vegada més , en escenaris apropiats a Catalunya . El 5 de setembre , el virrei comunicà a la ciutat que una esquadra de 40 vaixells holandesos i anglesos havia passat l'estret de Gibraltar i demanava al Consell de Cent que adoptés les prevencions necessàries per si passaven per davant de Barcelona . El Consell respongué amatent que **li agràia la informació i que procuraria si venia lo cas , lo que no creya , a enseñar son zel y fidelitat al Rey Nostre Senyor , axí com en altres semblants ocasions ho avia demostrat** . El virrei també ho notificà als diputats i al braç militar . Aquest darrer proposà que la *conferència* fes una comissió conjunta amb els diputats per tractar aquest tema (190) . A finals de setembre , 12 galeres de França apareixien davant de Barcelona . I , pel novembre , una esquadra de 40 a 50 vaixells holandesos i anglesos feien presència davant València . En aquella ocasió , la *conferència* dels tres Comuns (Braç militar , Consell de Cent i diputats) van sol·licitar al virrei que per tal d'evitar notícies **vagas... , estimaria la ciutat a Sa Excel·lència que quant fos lo cas donàs individual notícia de ahont eran dits vaixells y si venian a inquietar estas costas per a que la Ciutat se pugués en tal cas prevenir com avia acostumat sa fidelitat en semblants ocasions** (191) . Amb tot , les autoritats reials intentaven frenar el corrent imparable de rumors que tant els perjudicava , amb la posta en circulació d'informacions favorables a la casa borbònica i amb la celebració pública d'èxits militars de Felip V

com el de Landau , al Rhin . (192)

Paral·lelament , les accions repressives per part del virrei es multiplicaven a mesura , també , que la confiança i les expectatives del partit austriacista s'afermaven . En aquest sentit és important de recordar com a fet significatiu que el 12 d'agost Carles III havia estat proclamat rei d'Espanya a Viena (193) . A finals de juliol fou empresonat el doctor en lleis Josep Bonvehí per haver dit en una lliçó **que en lo cas que lo Rey no observa y manté los privilegis y fueros concedits , poden los vassalls pendrer las armas defensant-se contra de ell , allegant en prova de axò molts Doctors** (194) . Pel setembre foren detinguts i desterrats tres militars per parlar ab **demosiada llibertat de las matèrias del estat de la guerra del Emperador ab nostre Rey** . Eren D. Pedro Frate , D. Pedro Espinosa i el sergent major D. Juan Borroni . I abans , havien estat detinguts i desterrats el Dr. Casas de Tarragona i el mestre de camp Josep Roncal per parlar favorablement a la Casa d'Àustria (195) . En aquest estat latent de revolta era estrany que els estudiants no hi participessin . A l'octubre , un estudiant de lleis fou detingut per unes escopetades que hi va haver a la Universitat . Fou empresonat pel batlle , el veguer i altres oficials , **no obstant lo molt concurs de estudiants y altre gent avia acudit a la Bòria per no alborotar-se ni moure cosa persona alguna contra la justícia , y després al cap de pochi dies o bé lo endemà li publicaren la enquesta y li daren algunas horas de defensas y després passaren a condemnar-lo a desterro** . En senyal de protesta , els estudiants de lleis estigueren molts dies sense **entrar a escriurer per a pendrer matèrias a la Universitat** , fins que a poc a poc hi tornaren , **no seguint-se de est fet ruido algun , com reselavan alguns** , segons E. Mas . (196)

A les darreries d'any gairebé coincidiren la substitució del comte de Palma com a virrei -a qui les autoritats filipistes consideraven massa tou perquè no havia estat capaç d'imposar l'ordre a Catalunya i els dissenys del partit filipista- per Velasco , amb la declaració de Felip V a favor de la casa de França , que s'havia d'afegir al testament de Carles II , la qual fou considerada per Feliu com una **interpretación de la mente y voluntad de Carlos Segundo** (197) . La reticència dels

Comuns a acceptar aquesta declaració fou notòria . El Consell de Cent manifestà que era de **tota conveniència lo obrar los tres comuns ab tota uniformitat** . I la *conferència* , donant llargues a l'assumpte va escriure al rei dient que la ciutat com y també los demés Comuns de Deputació y braç militar quedavan y estavan incessantment cercant medis y modo com poder posar en execució lo que Sa Magt. manava sens que contrafés a los generals constitucions , usos y privilegis de est Principat y Ciutat . (198)

En línies generals , per tant , el 1703 es caracteritza per la seva clara continuïtat respecte de l'any anterior pel que fa a l'eclosió de les esperances , fins aleshores contingudes , que un sector de la societat havia posat en el candidat no francès a la monarquia hispànica . Cap altre testimoni documental no és tan clar , en aquest sentit , com els informes francesos . D'una banda , el nucli més sòlid del partit filipista català , encapçalat pel bisbe de Girona Taverner , insistia , de manera impotent , en l'error comès pel rei de jurar certes constitucions . Una d'elles , evidentment , era la del Tribunal de Contafaccions . El bisbe ex-canceller afirmava que **le Roy ne devait nullement consentir à ces propositions , attendu que nous seavons par nostre propre experience que tous les Privilèges qui leur ont esté accordés , et que la suite des temps avait comme autorisé , cela n'avait fait que les rendre plus insolents et plus rebelles contre leur Roy et oppiniâtrés à chercher toutes sortes de moyens pour parvenir à leurs desseins jusqu'à mettre tout en oeuvre pour cet effet** i advertia de la perillositat del Tribunal que podia castigar els ministres i jutjar , fins i tot , el rei . L'altre constitució malaurada , al seu entendre , era la de la visita dels jutges de la Diputació , cada tres anys , als ministres reials , els quals jutges no haurien de ser catalans segons ell i els ministres haurien de poder apel·lar a les sentències . D'altra banda considerava nefast que **les inférieurs fussent jugés de leurs supérieurs , dont il s'en suivrait nécessairement que les ministres n'auraient point la liberté d'administrer la justice contre les grands qui peuvent concourir au dit jugement , et les pauvres qui auraient des procès seraient privés de l'appuy des ministres , et qui serait**

contre le Loy de Dieu ... la première obligation des Roys , c'est de soulager leurs Peuples des oppressions qu'ils reçoivent de ceux qui les oppriment . (199)

Per la seva part , el general De Quinson s'expressava en termes semblants als que hem reproduït en parlar de l'estat de l'opinió pública el 1702 . Deia que a Barcelona on y parle toujours fort mal du Roy d'Espagne , que les assemblées particulières des personnes qui sont contre ses intérêts continuent plus qu'auparavant où ils parlent du détronement de Sa majesté Catholique par la déclaration de guerre qu'ils donnent par certaine du Roy de Portugal contre l'Espagne par les intrigues de l'almirante de Castilla , on se flatte mesme que les troupes qu'on lève ne serviront qu'à la faire eschouer plustost , qu'on ne seait s'ils fondent leur party sur ce qu'à la verité jusqu'à présent il semble que Sa Maté Catholique s'étudie à favourir seulement ceux que ne sont pas de ses amys , et qu'elle a étably pour Chancelier à Barcelonne [Senjust] un homme qui n'a pas les qualités requises pour l'exercice de cet employ , outre cela il est neveu d'un gentilhomme qui sortait de Barcelonne lors que le Roy y entra pour ne pas voir sa Maté , et qu'il se tient une assemblée suspecte a les intérêt chez un homme dont j'ay envoyé le nom a Mons. le comte de Palma . Il est certain , Monseigneur , qu'il y a du danger si les ennemis pouvaient avoir le moindre bon succès en Espagne , et que l'on fera mal si l'on ne se met pas en estat de rien craindre de ce costé-là ... l'on réduit les peuples en leur persuadant que le Roy veut prendre l'argent des Églises et avec d'autres supositions infâmes . Finalement , es dolia que on ne prend aucune précaution en ce pays-là , non plus que si l'on estait dans une paix profonde (200) . En un altre informe , encara era més contundent, deia : les peuples de Catalogne sont toujours très mal intentionnez et parlent avec plus d'insolence que jamais , fins al punt que de cent personnes il y en avait toujours quatre-vingt dix contre les intérêts du Roy , raó per la qual calia tenir-hi un bon cos de tropes pour mettre en considération les gens de qualité et le peuple et les empêcher de se déterminer à prendre un mauvais

party au cas qu'une flotte ennemie parût sur les côtes de Catalogne (201) . Il , per últim : m'on dit que la plupart des peuples de ce pays-là , mesme de la noblesse , sont fort portez pour les intérêt de la maison d'Autriche pour plusieurs raisons qui les engageient dont la principale est qu'ils appréhendent avec le tems de perdre leur liberté sous la domination d'un prince de France qui voudra dans la suite introduire chez eux les mesmes usages qui sont pratiquez dans la monarchie française . Je leur ay dit tout ce qui pouvait les désabuser , et leur persuader toute l'affection du Roy pour cette nation-là , leur ayant cité pour exemple la confiance que sa majesté avait en messieurs de Montclar , de Calvo et de Ximenes , catalans de nation en leur donnant le soin de la garde des frontières de son Royaume (202) . Eren els mateixos arguments que Trobat havia emprat pocs anys abans .

Finalment , els informes francesos constaten tres problemes essencials pel que fa a Catalunya des del punt de vista de la causa filipista . El primer , la incapacitat del virrei Palma per frenar les mostres d'austriacisme creixents , de qui De Quinson deia que **n'ose pas châtier les plus mutins crainte d'insoulement** (203) . El motiu de la seva substitució per Velasco , doncs , és evident . El segon , la influència perniciosa , al seu criteri , dels eclesiàstics entre la població . Sobre això , De Quinson ; opinava que **les prestres et les moynes font tous leurs efforts pour donner au peuple de l'aversion pour leur Roy , et cela par la crainte qu'ils ne prennent la méthode de France pour les contenir de vivre en gens de leur caractère et point en libertin** . Ja en aquests moments , foren detinguts alguns eclesiàstics . Per aquestes raons , també , De Quinson controlava l'entrada d'eclesiàstics catalans a França perquè , deia , **sont très dangereux , voulant seavoir toutes les nouvelles et inspirer aux sujets du Roy des sentiments contraires à leur devoir** (204) . Aquest aspecte , per la seva transcendència , el reprendrem més endavant . Per últim , insisteixen repetidament en l'inconvenient de la manca de mitjans de l'exèrcit de la monarquia , agreujat per la deserció dels seus homes . De Quinson , pel març , es queixava que les tropes no havien tocat diners des de feia tres mesos ,

ahora que constatava que mentre d'altres províncies feien des esforços per donar des marques de leur zèle au Roy dans cette conjoncture ... la Catalogne estant une grande province pourrait bien en faire le mesme , contrairement , els catalans s'excusaven que no tenien diners a l'hora de contribuir . La seva deducció era clara : L'on peut compter , Monseigneur , que cette province de Catalogne n'est point bien intentionné pour les intérêts de Sa Maté. Catholique ; tout ce qui m'en revient ne me fait pas comprendre autre chose (205) . Certament , segons ell , l'estat de les tropes era lamentable : els cavallers es venien l'ordi mentre els cavalls es morien ; a Barcelona hi mancaven armes i municions i els oficials no controlaven la tropa . A tot aquest panorama deplorable calia afegir-hi la deserció constant , la qual era agreujada segons el virrei Palma perquè les Constitucions catalanes no permetien d'executar els desertors ni donar-los càstigs exemplars sense que haguessin estat jutjats . El virrei , que excusava la seva responsabilitat en aquest afer , assenyalaria Narcís Feliu de la Penya com un dels lletrats que havien obstaculitzat aquestes actuacions sumàries . (206)

3.5. L'ESPERIT ANTIFRANCÈS .

En parlar de la revolta dels Barretines i de les guerres amb França de les darreries del segle XVII hem fet referència a la fòbia anticastellana i antifrancesa dels catalans a partir de testimonis contemporanis . A principis del segle XVIII , res no ha fet variar aquell estat opinió respecte dels castellans a qui els catalans identificaven amb els funcionaris reials desconexadors de la realitat del país , les accions dels quals sovint eren impopulars , llevat potser únicament del virrei Darmstadt . Però pel que fa al sentiment antifrancès , a partir de 1700 les informacions revelen un increment remarcable en bona mesura coincidint amb el nomenament del duc d'Anjou com a successor de Carles II . De fet , entre la publicística catalana de finals del XVII , tal com ha exposat Miguel Angel Sabio , hi ha una abundosa literatura antifrancesa que blasma la tirania interior de la monarquia veïna (en la qual s'afirma que els parlaments eren inoperants , que les ciutats han estat privades dels seus privilegis i que les classes baixes estaven sobrecarregades d'excessius i continuats impostos) , així com la seva agressivitat exterior i el menyspreu a la religió cristiana . Potser l'exemple més il·lustratiu és aquest fragment que adverteix de l'opressió a què es trobaven sotmesos els rossellonesos : **Així se poguessen deslliurar della [la tirania] los rossellonesos com nos ne podem guardar nosaltres . Aquells sí que son desdichats , pues pateixen baix de son domini quantas misèrias se poden imaginar ; carregats de allotjaments , pechos y tributs ; forçats a servir a la guerra ; obligats a deixar sas casas y compellits a vendre sas hiziendas . No són senyors de dir una paraula , ni de portar un ganivet , ni d'hospedar a un amich , ni de vestir a son gust , ni**

de menjar lo que'ls agrada ; pues a força del gran pecho , los més menjan lo pa ab moltes pedras y sense sal . Allà totes las impositcions són del Rey , y los serveys que li fan han d'eixir de mà y de bossa . De constitucions de Cathalunya no s'en parla . Los usos y usatges no estan en ús . Los privilegis de la Pàtria , abolits . No tenen diputats , oïdors , justícias , magistrats , tribunals ni altre cosa humana que'ls defense de la voluntat del Rey , que allí és l'única lley , y s'observa inviolablement , justa o injusta . I , com és evident , aquest sentiment antifrancès arribà al límit durant el setge de Barcelona de 1697 , moment que les dones acudien a la muralla cridant *no ha de quedar gavatx viu !* i que els miquelets s'estimaven més matar els francesos que capturaven en lloc de lliurar-los a les autoritats i cobrar la compensació corresponent : **tant és lo odi que'ls tenen** . (206 bis)

Efectivament , des de 1670 el cònsol francès a Barcelona Laurent Soleil es queixava repetidament que els vaixells francesos eren controlats escrupolosament per part dels representants de la Generalitat encarregats de percebre els drets sobre els productes entrats al port , actitud que s'endurí a partir de 1700 , mentre que els vaixells anglesos i holandesos rebien un tracte molt més tolerant (207) . Soleil , fins i tot , s'havia adreçat al comte d'Harcourt a Madrid , el 1700 , advertint-lo que *sy par votre voye l'on n'obtien pas un ordre du Roy Catholique sur ce sujet , nous serons de plus en plus privés , car icy il ne y a point de Justice et particulièrement pour la Nation [francesa] , car l'on ne cherche qu'à promettre beaucoup et à ne rien tenir* . (208)

Però , ben aviat , una vegada declarada la guerra , la situació dels ciutadans francesos a Barcelona es deteriorà encara més . A primers d'abril de 1702 , quan Felip V encara era a la ciutat , el cònsol escrivia a Ponchartrain : *L'on est si malicieux en cette ville que depuis environ 25 jours on s'est sy fort accoutumé à faire des cris à la nation que je ne puis me priver de vous le dire en propre mots parce que lorsque les français passent de jour ou de nuit on leur crie de tous costés oin , oin , Gavatx Porch , que par bonheur jedy dernier se trouvant un gentilhomme français sur la mole se retirant pour aller à port on fit agir sept à huit*

enfants qui estoient soutenus par dix à douze hommes avec leurs manteaux au visage et ces enfants allant au devant ce gentilhomme , ils luy criaient le cy-dessus , leurs ayant au commencement fait comme celuy qui n'entendait pas cela ny crust que ce fait à luy qu'ils en voulussent ; à la 5 ème. fois il en repoussa un . Touts ces douze petits se mirent à luy tirer des pierres de telle façon qu'il fust obligé de se retirer dans une barraque . I acabava amb aquesta lamentació : Rien nous donne justice en ce Pays ... sy l'on ne le fait pas , croyez Monseigneur que une fois que le Roy soit hors on [nous] tuera comme des chiens . (209)

El juny , reiterava a Ponchartrain la demanda que des de Madrid dictessin mesures per protegir els francesos a Barcelona per tal que poguessin viatjar sense por i sortir a totes hores de casa seva , quan il faut que avant le soleil couché se retirer et de fermer chez soy . I a l'agost del 1703 encara repetia que nous sommes très mal veus en ce Pays et il ne y a poin de jour que la nation quoyque tous sages et sans tourner la teste , on ne crie milles insolences aux français que l'on fust au départ du Roy d'Espagne . J'exorte la nation à se retirer de tout et prendre autat de patience que l'on peut , mais je crains que sy cela continue , qu'il n'arrive quelque malheur parce que Mr. le Vice-Roy n'ose rien dire et laisse tout faire quoyque l'on le prie de rendre justice (210) . També sabem que una vegada el rei va haver marxat cap a Nàpols , l'abril de 1702 , aprofitant que el virrei era a Montserrat acompanyant la reina , a la processó de Dijous Sant , quan els francesos residents a Barcelona desfilaren amb una representació de la flagel·lació , reberen una gran quantitat de pedres i de cops de bastó . Per a l'enginyer De Rosmain , els organitzadors d'aquestes accions , segons ell burgesos , no gosant treure la cara havien pagat soldats de la guarnició . A més a més , els dies següents alguns francesos foren apallissats a casa seva i amenaçats de mort si no marxaven . L'esmentat De Rosmain es va haver de refugiar a casa el marquès d'Aitona i el virrei va detenir alguns soldats però no va descobrir qui els havia pagats . (211)

A partir d'aleshores , els informes francesos reiteren la mala

predisposició dels catalans envers ells . L'intendent del Rosselló D'Albaret havent estat informat de l'alegria que produí a Catalunya la notícia que Darmstadt anava al davant de l'armada anglo-holandesa amb 12000 homes , es dolia de **toutes les extravagances que ces gens ont faites et qui marquent une haine très forte contre la nation française** (212). A finals de 1702 un informant de Barcelona afirmava que mentre que per l'expulsió de l'eclésiàstic Pere Rius decretada pel virrei Darmstadt , perquè havia parlat bé del rei de França en un sermó ningú no s'havia queixat , circumstància que es repetí en d'altres ocasions , en el cas de l'expulsió de Jäger les institucions catalanes s'havien mobilitzat . Aquest mateix , deia : **Ce n'est pas une affaire de rire ; il faut songer au remède ; ces ennemis ny ont que trop d'amis , il n'est que trop vray ce qu'ils publient dans leur gazettes que si le complot [el desembarcament de l'armada anglo-holandesa] avait réussi l'on aurait esgorgé tous les français du Royaume , à quoy ils doivent ajouter tous les fidèles Espagnols . Car l'on nous en a bien menacé plusieurs fois et nous connaissons de jour en jour que nous sommes sortis d'un très grand danger . Si les ennemis fussent venus en Catalogne au lieu de Cadiz , tout estait perdu** (213). Fins i tot el virrei Velasco , el 1704 , en escriure al marquès de Ribas per valorar la possibilitat de portar tropes franceses a Catalunya -en una versió traduïda per a les autoritats de París- , objectava que **considerant que les français sont la pierre de scandal de toutes ces troubles qu'on commencé à soulever les esprits et par l'horreur que les Catalans ont par eux , cela me fait dire qu'il ne faut point en introduire à moins qu'ils viennent au nombre de 3000 hommes pour subjuguier cette province , la connaissance que j'ai de son antipatie par les français fit qu'à l'approche de la flotte ennemie je fis venir le consul de leur nation et je le priay avec toute l'affection possible de faire en sorte que les français ne sortissent point de leurs maisons et n'allassent point dans les places publiques . Je lui dis mesme qu'ils ne devaient pas faire semblant d'entendre les injures qu'on leur dirait dans les rues , parce que la moindre querelle qui pourrait sùrvenir entre eux et les Catalans pourrait faire**

naître un feu qui embrasserait toute la province ; non obstant ma précaution cela ne peut garantir deux pauvres malheureux français d'estre assassinés qui s'estaient trouvés dans la place sur le bruit qui s'estait rependu qu'il venait des troupes de leur nation . Ell mateix , també , en una carta a De Quinson deia que le nom de français est en si grand horreur dans cette Principauté . (214)

Sovint , a més a més , les autoritats franceses culpen als eclesiàstics d'haver fomentat el sentiment antifrancès . De Quinson , en referir-se als predicadors , parlava de l'aversion que les gens d'Église ont pour les français parce que ceux cy ne peuvent approuver leur libertinage . I encara afegia que , una part de la noblesa i els eclesiàstics i el poble , en general , haissent pairfètement la nation française , les gens mesmes qui paroissent les mieux affectionnés et qui le sont en effet , ne peuvent tenir contre cette antipatie naturelle qui les jette souvent dans la foible de tenir mauvais discours injurieux à la nation ; il m'en a esté raporté quelques uns de cette nature qui font voir la peu de confiance qu'on doit avoir en ces gens-là . I en un altre carta assenyala , no sense raó : on doit tout craindre de la part des Écclesiastiques car ils sont fort dangereux et acreditez en Catalogne parmy le peuple qui se laisse facilement séduire par ces gens-là . (215)

És clar que el sentiment antifrancès no era exclusiu dels catalans ni aquest tampoc era posterior al nomenament del duc d'Anjou com a rei . El 1689 l'ambaixador francès , comte de Rebenac ja l'havia copsat i pensava que per tal de fer-li front il ne reste donc qu'à diminuer la prévention dans laquelle les Espagnols se trouvent contre le gouvernement de la France . On doit faire réflexion que l'antipathie n'est point naturelle et qu'elle n'est inspirée que par le Conseil d'Autriche ... les coutumes mêmes qui subsistent entre les deux nations , quelque contraires qu'elles paroissent les unes aux autres , ne les rendent pas incompatibles autant qu'on le croit . Les moyens qui paroissent les plus propres à diminuer l'éloignement que les Espagnols ont pour le gouvernement de la France consistent à

les ôter de la préoccupation où ils sont contre lui , pour leur faire voir les choses dans leur véritable jour . J'ai remarqué que ce n'est ni la France ni les François que les Espagnols haïssent : c'est un fantôme que la maison d'Autriche leur propose sur le nom de France et de François . Elle lui attribue ce qui peut exciter la haine et l'aversion et se prévaut adroitement de tout ce qui arrive pour fortifier cette idée . On doit songer que depuis un grand nombre d'années la politique de la France a été de traiter les Espagnols comme des ennemis irréconciliables ; ils n'ont vu d'elle que les effets d'une grande puissance soutenue par toutes les suites d'une guerre sanglante et animée . Ils sont naturellement orgueilleux et ils ont été traités avec un mépris d'autant plus sensible pour eux qu'il était fondé sur leur faiblesse . Cependant on peut dire que leur haine est beaucoup moins grande que la faction de l'Empereur ne le voudrait . (216)

Tanmateix , la tasca no fou tan fàcil com pensava Rebenac . Baudrillart en parlar dels primers anys del govern de Felip V reconeixia que sans les divisions profondes qui avaient discredité les François , le mode de gouvernement qu'avait adopté Louis XIV , sur les instances des Espagnols eux-mêmes , eût été bon et fût demeuré populaire . La présence de Mme. des Ursins qui devait par la suite être utile à la cause française , lui fut d'abord fatale , en creant à la cour d'Espagne une influence rivale de celle que l'ambassadeur exerçait légitimement au nom du roi son maître . Les scandaleuses intrigues des François firent oublier les services très réels que le roi de France rendait à l'Espagne ; elles donnèrent matière à l'opposition des partisans de la maison d'Autriche et aux réclamations justifiées des plus fidèles serviteurs de Philippe V ; c'est ainsi que se forma une opinion publique antifrançaise dans un royaume qui avait d'abord salué avec joie l'avènement des Bourbons et s'était , on peut le dire , jeté aux pieds de Louis XIV (217) . Els senyals d'aquest estat d'opinió es manifesten en fets tan quotidians com el rebuig de la noblesa espanyola dels servents francesos a la cort de Felip V a Barcelona , no pudiéndose sufrir

unos a otros , en paraules de Feliu , o bé en el descontentament pel nomenament d'uns mosqueters francesos per a la guàrdia del rei , cosa que féu dir de nou a Feliu : **Estrañósse muchos porque si no avía de fiar de los Españoles , por qué se introducía en España ?** (218) . Un pasquí escampat per Castella denunciava que el pa que es donava als soldats era negre quan , precisament , la collita havia estat molt bona . Entretant , l'impopular Orry carregava de blat tartanes franceses per a endur-se'l al seu país i els soldats espanyols no cobraven de feia mesos , mentre que els francesos ho feien setmanalment . Les autoritats franceses , ja iniciada la guerra , arribaren a pensar, fins i tot , que **l'aversion que s'est mise entre les troupes de deux nations doit faire craindre quelque reccevu de fortune à la perte des conquestes qui ont esté faites** (219) . Ben il·lustratiu d'aquest estat d'opinió antifrancès són aquests rodolins que pertanyen a un pasquí repartit a Cadis el 1704 :

**Si se fuera Brancacho
no faltarà otro Borracho
más si faltare el muchacho
no volverá a Reynor otro Gavacho .** (220)

3.6 . LA FORMACIÓ DEL PARTIT AUSTRIACISTA .

Tal com hem pogut veure en un capítol anterior , tots els indicis apunten al fet que el partit austriacista prengué forma i va començar a tenir capacitat de mobilització a partir de 1702 . Sense que per ara poguem entrar en més detalls , per la desconexença del tema , una primera nòmina dels seus components probablement força encertada , la trobaríem entre els representants del Braç militar que van posar dissentiment a les Corts de 1701-1702 . Hi trobem : D. Josep Mata , D. Pere Montoliu , D. Grau de Peguera , D. Anton de Peguera , D. Pere Sentmenat , D. Joan Bonaventura de Gualbes , D. Francesc Despujol , D. Francesc Sunyer , D. Anton Sunyer , D. Jaume Falcó , D. Francesc Sans , D. Anton Solà , Dr. Fortunat de Parrella , D. Pere de Miquel , Francesc Prat de Sant Julià , Francesc Torrelles , D. Francesc Mugarola , D. Felicià de Cordelles , D. Miquel de Cordelles , D. Ignasi Corts (221) . Més endavant presentarem llistes dels membres destacats tant del partit austriacista com del filipista procedents de diverses fonts i amb la perspectiva dels esdeveniments posteriors que posaren en evidència les tendències de les personalitats més destacades en els dos fronts .

Seguint Feliu de la Penya , aquest grup actuà en primera instància en defensa de les Constitucions i a favor de la casa d'Àustria en oposició a la dinastia francesa . En parlar de la detenció de les Corts de 1701-1702 a causa del dissentiment posat per membres del braç militar , l'autor dels **Anales** argumentava que **no tuvieron motivo los que culparon a la Nación Catalana en las dilaciones , aunque fundados en la antipatía con la nación francesa y su Gobierno , y en el connatural amor a sus antiguos Reyes ... estrañando el modo de introducirse en España la Casa de Francia , sin aver dado a lugar que la Pròvincia (como devía) declarasse su ánimo , que no pudo por su desprevenición y la cercanía de Francia y por las armas de Castilla que se hallavan dentro , gobernadas a los órdenes de los que poco afectos a ella la avían llamado , siéndolo también todo el Exército .** I afegia la coneguda frase : **Más esto no pudo dar motivo a la detención , por parte de las**

Cortes , porque todos consideravan quanto importava la conclusión para restablecer las Leyes y assegurarlas , siquiera para pauta y modelo para quando llegasse el que deseavan (222) . En parlar de les dilacions que va patir el procés de contrafacció pel cas Jäger , escrivia : en esta Provincia donde todos los que querían la Ley , Razón y Justicia seguían y defendían la de su Augustíssima Casa , como los políticos y contrarios de las Leyes y Privilegios de Cataluña , favoreciendo las ideas de la Francia , se oponían al bien común y a su legítimo monarca . Feliu conclouia : No dexó este proceder de dar a luz a los que no eran del todo ciegos , infiriendo como tratoría Francia a Cataluña , si se hallasse victoriosa ... [que] obrava tan sin reparos , ni atenciones a lo que avía jurado el Duque de Anjou , cosa que el portava a demonar-se : los catalanes que seguían el Partido de la Francia : no sé de que esperañados ? (223)

Però a banda dels cavallers que manifestaren la seva oposició als mètodes del nou rei i dels seus ministres en les Corts , podem endevinar dos focus més d'aglutinament austriacista . El primer el constituí el cercle dels negocis , del qual Feliu de la Penya és el màxim exponent , on conflueixen personatges com Pau Feu , Francesc Feliu , Pau Dalmasas i Josep Duran , que mantenen negocis amb holandesos com Arnald Jäger i Joan Kies (224) . Martinez Shaw també ha remarcat la presència de Mitford Crowe en el món dels negocis de finals del XVII , representant dels aliats en el Pacte de Gènova , el qual constituí una companyia exportadora amb J. Shallett , amo o soci de fàbriques d'aiguardent reusenques , mentre que David Francis ha subratllat el paper fonamental de Crowe com a enllaç entre els dirigents de la revolta a Catalunya i els aliats . A. Porta , ha assenyalat que Crowe era òmic personal de Darmstadt i que també tenia bones relacions amb Guerau i Antoni de Peguera . Per últim , tancant el cercle , Shallett i Crowe participaren en negocis d'exportació d'aiguardents a Gibraltar i Lisboa de la Companyia Nova de Gibraltar creada per Narcís Feliu de la Penya , el 1714 i el 1721 (225) . La relació habitual per part d'aquest grup social amb personatges holandesos i anglesos havia d'afermar , forçosament , la seva admiració pels models parlamentaris holandès i anglès i per llur puixança comercial . El nomenament del duc d'Anjou com a successor a la

corona i l'inici de la guerra no van fer altra cosa que accentuar aquest sentiment així com la seva bona predisposició a col·laborar amb els aliats.

El segon nucli cohesionador dels partidaris de la Casa d'Àustria fou l'Acadèmia dels Desconfiats. Constituïda el 3 de juny de 1700 per 16 representants de la noblesa i l'erudició, per **sugetos en quien lo erudito corre parejas con lo noble** (226), l'Acadèmia aristocràtica, sota la invocació de la Maredeu de Montserrat, es batejà amb el qualificatiu de *desconfiada*, el qual expressava la qualitat predominant en sos fundadors y aquesta era la *desconfianza* en llurs propis talents; y aixís esculliren com divisa o marca social ... una barqueta desarmada en la arena davant de la mar esvalotada ahont altra nau havia naufragat, ab lo tema escayent de *Tuta quia diffidens*. Ab lo qual símbol expressava la nova Acadèmia ... que conexia lo limitat de ses forces, que s'apoyava en la axuta arena de sa ciència y que s'abrigava ab la desconfianza contra les tempestats de la **presumpció infundada** (227). J. Amelang ha parlat del component social i dels objectius literaris i erudits de l'Acadèmia, preocupada per fomentar una cultura d'èlite, propòsit comú tant de la vella com de la nova noblesa, a les sessions de la qual acudia un auditori selecte **com lo de les xamoses y distingides dames qu'escollten abscondides redera cortines** (228). Però el que més ens interessa, ara, és de remarcar que dels 16 fundadors inicials, 9 foren austriacistes destacats (Pau Ignasi Dalmasas i Ros, Joan Antoni de Boixadors, de Pinós i de Rocabertí, Josep Antoni de Rubí i de Boixadors, Francesc de Josa i d'Agulló, Felip de Ferran i de Çarriera, Alexandre de Palau i d'Aguilar, Antoni de Peguera i d'Aymerich, Josep Clua i Granyena, i Joan de Pinós i de Rocabertí) mentre que 4 s'arregleraren en el partit filipista (Josep d'Amat de Planella i de Despolau, Francesc de Junyent i de Vergós, Josep de Taverner i d'Ardena, Agustí de Copons i de Copons de Berardo). Val a dir, també, que entre la resta dels acadèmics -on s'hi troben molts eclesiàstics i advocats-, encara que en menor intensitat, segueixen predominant els austriacistes (remarcuem la presència de Josep Faust de Potau, Francesc Sans Miquel, Felip d'Armengol i de Folch, Benet de Sala i Cella, Joan Baptista de Vilana i

de Millàs i Joaquim Vives i Ximènez) . També s'hi constata una presència notable de militars , la majoria dels quals havien participat en la defensa de Barcelona el 1697 contra els francesos . (229)

Tant la data de creació de l'Acadèmia , en l'ambient d'incertesa immediat a la mort de Carles II , com l'assistència del virrei Darmstadt a la quarta sessió (22 de juliol de 1700) , són políticament significatives . També , no cal dir-ho , la temàtica que es desenvolupà en les diverses activitats literàries . Precisament la seva primera manifestació pública fou un panegíric del darrer Habsburg amb el llarg títol de **Nenias Reales y lágrimas obsequiosas que a la inmortal memoria del gran Carlos Segundo Rey de las Españas y Emperador de la América , en crédito de su más imponderable dolor y desempeño de su mayor fineza , dedica y consagra la Academia de los Desconfiados de Barcelona** . El llibre anava dedicat **A las Reales Cenizas de nuestro adorado Monarca Carlos Segundo** , i el treball era qualificat de **sudores Académicos que como feudo desigual a mérito tan augusto tributamos Desconfiados a su celebridad** . Per últim , remarcarem també com a fet significatiu que el llibre incloïa l'aprovació del canonge Daniel Saiol , el qual havia donat suport als barretines i havia participat en l'intent de conspiració de 1691 , que establia una comparança entre l'Acadèmia i les institucions similars de Lisboa , Nàpols , Roma i Venècia . (230)

Tal com ha recordat J. Amelang , els temes que es van exposar el llarg de 1700 descobrien cada vegada més preocupació per la política : **En medio de la habitual serie de discursos relativos a las sutilezas de la erudición clásica y de la filosofía moral , figuran temas políticos que se presentan disfrazados de estudios de episodios de la historia catalana o imperial** . En particular , en la reunió del 30 de agosto se recurrió a tales artimañas en un intento deliberado de recabar apoyo para la casa de Austria . Así , el primer discurso [fet pel canonge Josa] celebró la heroica defensa que Jaime I hizo de su sucesión , a la edad de diez años , contra una camarilla de nobles descontentos , lo que constituía una alusión clara al pretendiente austríaco . El segundo *assumpto* -uno de los muy pocos que se trataron en catalán- [presentat per Felip de Ferran]

consistí en una eulogia del famós guerrero medieval Dalmau de Creixell , que morí defensando a su rey en la batalla de las Navas de Tolosa (1212) . Un altre discurs , a càrrec d'Antoni de Peguera , autor que a las **Nenias** va escriure en català , va lloar el valor de los Ciudadanos de Sagunto , que quisieron más acabar con su Ciudad y Vidas , que sugetarse a la ambición de los Cartagineses . I un altre , fet pel marquès de Rubí , segons Amelang contenía la manifestación más abiertamente favorable a los Habsburgo y relatava la fundación de una ermita por un emperador reciente *célebre [por] su religión* . Orociones como éstas , conclou Amelang , -de caràcter aparentement històric , exaltando al mismo tiempo el tradicional nacionalismo catalán y la dinastía de Austria- son indicios de una creciente disposición a efectuar declaraciones políticas , al menos indirectas , en favor del pretendiente austríaco al trono . Es significativo que la décima sesión también se caracterizara por un tono palapablemente antifrancés . Después de que don Agustí de Copons recordara los sufrimientos de Barcelona durante el asedio francés de 1697 , el marquès de Rubí soltó una perorata sobre los peligros que acechaban a las naciones durante los años de paz prolongada (231) . A aquesta enumeració , prou significativa , podríem afegir-hi la disertació d'Agustí de Copons criticant Carlemany però elogiant-lo per l'elecció del seu successor ; el discurs del canonge Francesc de Josa en honor de Darmstadt el dia que aquest presidí la sessió acadèmica ; les octaves de Llorenç de Barutell exalçant les paraules d'uns catalans que el 1686 lluitaren a Alemanya i Hongria , **a morir per la fe , digueren , y per la Casa d'Àustria** ; també l'epitafi que presentà Diego de Pellicer en honor del mestre de camp de la Diputació Joan de Marimon , ferit de mort pels francesos mentre defensava Barcelona . (232)

Tanmateix , l'Acadèmia no donà massa senyals de vida entre el gener de 1701 i el març de 1703 . Probablement la tensa situació política , sumada a la detenció de Dalmases explicarien en part aquesta minva de l'activitat i , si més no , la inexistència d'actes que en deixessin constància (233) . J. R. Carreras ha parlat d'una sessió extraordinària celebrada a Can Dalmasses per obsequiar als Reys Felip y Maria ...

a la que concorregueren molta gent d'upa , tant de la Cort com de nostra terra . De nou , se celebrà una Acadèmia el 25 de març de 1703 a la qual no assistiren la majoria dels fundadors . En ella , però , Pau Ignasi de Dalmasas féu una disertació històrica sobre les pèrdues y restauració de Catalunya ab breu notícia dels Comtes de Barcelona . (234)

D'altra banda , com ja hem esmentat anteriorment , el paper dels eclesiàstics fou determinant a l'hora de fer queilar el projecte austriacista . La seva capacitat d'organització , la incidència en els parroquians -a través de les prèdiques i les confessions- , acompanyades de la protecció que els atorgava el seu status privilegiat , van permetre que juguessin un paper essencial tant en l'aspecte de difusió de la causa de l'Arxiduc com en l'organització de reunions clandestines i d'establiment de contactes . Més endavant analitzarem les raons específiques que decantaren majoritàriament els eclesiàstics catalans per l'Arxiduc .

Per últim , un element essencial que va atraure les simpaties dels catalans envers la casa d'Àustria i que posteriorment esdevingué un element aglutinador dels partidaris d'aquesta dinastia fou Jordi de Hessen - Darmstadt , landgravi de Hessen i membre de la família imperial austríaca . Efectivament , tal com ha remarcat Joaquim Ragon , Darmstadt va venir a Catalunya el 1695 i s'instal·là a Vic -on contactà amb la noblesa de la comarca- per tal de lluitar contra els francesos . El 1697 , com hem vist , fou partidari de la resistència als francesos , en oposició al virrei Corzana . El 1698 fou nomenat virrei . Com a tal , la seva política fou radicalment distinta de la dels virreis anteriors i posteriors intentant donar solució a les qüestions cabdals que li foren plantejades : donà suport a un memorial del Consell de Cent en el qual s'exposaven els mèrits de la ciutat en la defensa contra l'ocupació francesa i on reivindicava el dret de controlar les insaculacions ; en l'aspecte militar féu conèixer al rei l'estat d'indefensió en què es trobava Catalunya , sobre el qual , com hem vist , els diputats i els consellers de Barcelona tant s'havien queixat anteriorment i adoptà mesures per a fer front al problema dels allotjaments ; en el terreny econòmic , el 1699 atorgà un privilegi al gremi de mercers i de botiguers de llenços que els concedia l'exclusiva de vendre qualsevol

gènere a la menuda . La mesura fou discutida , pel monopoli que implicava , però responia a una actitud proteccionista enfront dels teixits francesos . Aquell mateix any , d'acord amb el Consell de Cent , donà ordres per augmentar els drets i aranzels duaners per a la sortida de seda i llana del Principat . A tot plegat , Ragon hi ha afegit que es **importante señalar que al Consejo de Ciento se le concede poder para determinar las medidas pertinentes en el orden económico , si bien dichas medidas deben ser sancionadas por el virrey . Con ello vemos que en el aspecto económico , quizá por haberse despegado ya definitivamente del ritmo de evolución del comercio y de la industria castellanos , obtiene una total autonomía puesto que las decisiones que se adopten no tienen que pasar por el estrecho tamiz del gobierno central , sino tan sólo por el virrey . (235)**

El millor indicador de la seva popularitat el trobem en el fet que en ser nomenat virrei , tots els obstacles legals utilitzats per les classes dirigents catalanes contra Corzana , amb Darmstadt desapareixen . De manera semblant , amb la mort de Carles II , l' *alter nos* del rei hauria de cessar en el seu càrrec ; amb tot , no sorgí cap problema significatiu per part de les institucions catalanes enfront de la seva continuïtat com a màxim representant del rei . **Queda clar que , assenyala Ragon , quan interessa , tot l'aparell legalista del Principat es pot adequar a una circumstància política determinada . Però a finals de 1700 la situació es complicà quan la Reial Audiència signà els seus plets en nom de Felip V en lloc de fer-ho amb el de la Junta de Govern o de la reina , a la vegada que arribaren a Catalunya 1000 soldats de cavalleria , cosa que originà un profund malestar . A la fi , el 2 de febrer de 1701 , Felip V substituïa Darmstadt pel comte de Palma . Després de llargues reunions , les institucions catalanes decideixen sacrificar la figura del virrei al mateix temps que negar el jurament al nou nomenat , mentre el rei no jurés les constitucions de Catalunya . (236)**

De la seva popularitat i dels vincles estrets que mantenia amb personalitats de Catalunya , n'hi ha múltiples testimonis . Mossèn Ombravella , en la seva crònica , es refereix a Darmstadt com a **pràctich del pays y benvolgut dels catalans ... molt afecte dels**

catalans y práctic de la guerra y sabia el pahys per hont havian de donar los avansos (237). Segons el general De Quinson , el 1702 Darmstadt mantenia contactes amb molts amics a Catalunya , entre ells el bisbe de Barcelona . També era amic de Juan de Acuña , aleshores governador de Messina (238) . Per altra part , l'antic virrei tenia cura dels detalls que sabia que feien créixer la seva popularitat en un moment que això era decisiu . E. Mas explica que el febrer del 1702 va fer portar una dàdiva a la capella de Santa Eulàlia , elaborada amb una rica roba i que **judicaren molts que era lo Príncipe Jordi de Armenstad** el qui féu el regal . De nou , el juliol de 1703 , féu una dàdiva a Montserrat , la qual arribà mitjançant uns mercaders de Gènova . Era un **riquíssim salamó de plata de pich de martell , de pes segons lo judici de argenters , de algunas sis arrobas** . En el centre , hi havia les armes de Darmstasdt . E. Mas calcula que costava unes 9 o 10 mil lliures de Barcelona . Fou guardada a casa de l'ardiacà Foix , després que aquest la mostrés al comte de Palma , **ahont se desterrà tota la gent de la Ciutat tant est die com lo següent** per a veure-la (239) . A l'estiu de 1702 , quan Darmstadt es trobava a Lisboa amb les tropes aliades , la força del partit austriacista creixia i a Barcelona hom escampava el seu manifest . De Quinson escrivia , en to quasi desesperat que a Barcelona , el príncep hi tenia **beaucoup d' amis , et on me l'exprime en ces termes , beaucoup , beaucoup et beaucoup** (240) . També explicava que un jutge de l'Audiència havia dit , en veure un retrat de Darmstadt a cavall a casa de l'ardiacà Foix , on es guardava la dàdiva , que aquest semblava trotar , a la qual afirmació una altra persona va respondre **qu'on le verrait bientôt revenir au galop** fent referència als anhels de molts catalans de veure arribar la flota anglesa i holandesa . Per últim , De Quinson havia rebut notícia que aquell estiu , Darmstadt havia estat quatre o cinc dies a Barcelona i que al cap de poc s'havien enganxat pasquins a les portes de les esglésies i a les cantonades exhortant els catalans de part seva a seguir el partit de l'Arxiduc . (241)

La puixança del partit austriacista , el 1704 , es feia sentir fins i tot al Consell Reial , segons l'intendent del Rosselló d'Albaret , **composé d'une partie de mal intentionnez** entre els quals destacava el regent Narcís Anglasesell , Pere Amigant , Cristòfor Polau ,

el Dr. Domènec Aguirre , el Dr. Josep Moret , el Dr. Melcior Prous , tots ells amics íntims del bisbe de Barcelona , Jeroni de Magarola i Antoni de Vilaplana (242) . A principis de 1705 el virrei Velasco no dubtava que el príncipe Darmestat tiene en Barcelona un gran partido que está a punto de declararse en la primera ocasión que se ofreciere . (243)

4. L'INTENT DE 1704 : UN FRACÀS I UN ADVERTIMENT

4.1 . L'ANY 1704 : VELASCO VIRREI . ELS VIGATANS

A finals de gener de 1704 Francisco de Velasco jurava com a virrei de Catalunya , el qual fou rebut , segons Feliu , **con poco gusto , aunque con algún séquito de la Ciudad** . Segons ell mateix , **el arte de agasajar y no publicar afición a los intereses de Francia , avía algo moderado la aversión que tenía la Provincia a Don Francisco Velasco (1)** . Ben aviat , però , el tarannà altiu del nou virrei topà repetidament amb la manera de fer de les institucions catalanes .

Només d'arribar ja va reclamar a la Ciutat l'avançament del donatiu fet a les Corts de 1701-1702 per tal de pagar els soldats . El Consell de Cent , de moment no li donà resposta . Tot seguit , prohibí les màscares sota pena de multa i presó així com els balls públics . A continuació , féu tallar dues fileres d'àlbers que hi havia davant la Llotja de mar , plantats feia cinc anys **causant esta novedat alguns recels als Consellers , de que usant de la mateixa absoluta , no se executàs lo mateix en los de la Rambla** , per a regar els quals , la Ciutat estava fent obres . El virrei digué que **aunque él era tenido por extravagante que no pensava ni pretendía cortar dichos árboles y que antes él gustava mucho de ello y que la causa de aver mandado cortar los que estaban delante de la casa de la Lonja del mar era sólo porque impedían la vista de los balcones de Palacio assia la muralla donde acostumbran ruar los coches (2)** . Pocs dies després , no deixà sortir de la ciutat uns carretons de runa perquè volia que els obrers l'aboquessin en el lloc on va fer tallar els arbres , davant la qual cosa els consellers li manifestaren que aquest afer era competència d'ells . Velasco s'excusà assegurant que qui havia executat l'ordre **tenía la culpa en no saber y prevenir essas etiquetas** . De més a més , també va pretenir que la Ciutat donés franqueses als assentistes de la fabricació d'armes reials , mentre que la Ciutat li respongué negativament . (3)

Un nou incident , aliè a les topades amb Velasco , enrarí encara més l'ambient . El 13 de febrer es produí un incendi en l'impremta on

s'editaven les Constitucions aprovades a les Corts . Feliu emfasitza que **fue cosa notable pegarse sólo el fuego en las Constituciones** (4) . Aviat , però , el moviment de les tropes de l'Arxiduc a Portugal i Gibraltar va absorbir l'atenció d'uns i altres , arran de la qual la Ciutat , aconsellada per la Conferència , demanà al virrei que estimaria ... **que sa Exa. se servís quant fos lo cas de dar a la Ct. individuals noticias ahont se trobavan dits vaxells y si venian a inquietar estas costas per a que la Ct. se pogués en tal cas prevenir** . Efectivament , havien arribat notícies que l'armada anglesa i holandesa era composta de més de 300 vaixells i de dotze a catorze mil soldats , sense comptar-hi els de l'exèrcit portuguès . (5)

Mentrestant , la dinàmica del Tribunal de Contrafaccions aprovat a les darreres Corts no era gens plàcida . En la votació sobre la contrafacció contra el protonotari Baltasar d'Oriol per haver fet pagar en moneda de plata el dret del segell , **els de la part de la Provincia** votaren a favor i els ministres reials en contra . Calgué el vot de desempat del canonge de Vic Pere Oliver , que fou favorable a la contrafacció . Igualment va succeir en la causa contra el governador de Cardona que havia castigat un home sense cognició de causa . Els ministres reials volien absoldre'l , contràriament al que pretenien els jutges de les institucions catalanes . Pere Oliver va tornar a votar amb els seus a favor de la contrafacció (6) . També els diputats procediren contra el regent amb l'amenaça d'un torp de 2000 lliures a fi que revoqués una contrafacció contra un diputat eclesiàstic que tot i estant desinsaculat nomenà persones per a la insaculació per als llocs vacants . El regent , a la fi , revocà el procediment . (7)

Per si fora poc , a finals de maig , Velasco s'enfrontà amb l'Església . El dia de 22 , a conseqüència de la pluja , fou suspesa la processó de Corpus . El cabiscol ho participà als obrers i aquests als consellers , **y com la hora era ja molt avançada , no hi agué temps de poder avisar del sobredit al virrey...** , qui es presentà amb el Consell Reial a la catedral i s'entornà irat al palau dantse per sentit de que no se li agués dat avís , o , alomenos , no se li agués dat alguna satisfacció aquella nit mateixa per part dels obrers o Ciutat , explica E. Mas . Aquest incident , a banda de múltiples disculpes , generà d'altres problemes , perquè la Ciutat féu saber al

virrei que la culpa era del Capítol , a la vegada que Velasco es negava a rebre els consellers que pretenien justificar-se . Resultat d'aquest embolic fou que la Ciutat , en senyal de protesta i volent fer costat al virrei es negà a assistir a la processó de Corpus , malgrat la insistència del bisbe . A la fi , el Capítol fou rebut pel virrei que els digué , amb el seu estil absolut , que **per aquell die suspengués lo Capítol lo fer la professó y que ja los avisaria del die que se podria fer** . L'endemà , els consellers eren rebuts pel virrei o qui manifestaren submisament que **no era estat en lo fet de la professó de la intenció de la Ct. , ni seria mai faltar en cosa alguna de la atenció que se devia al virrei i Capitá General** , a la qual cosa respongué el virrei que no tenia cap queixa de la Ciutat , sinó de l'obrer que no el féu avisar i per això els demanà que oblidessin les diferències amb el Capítol i que assistissin a la processó . Si de cas , digué , els retreia que **no agués passat lo Consistori a fer alguna demostració de sentiment de dit obrer (6)** . Tanmateix , el conflicte entre la Ciutat i el bisbe no es resolgué fins a principis de desembre , a instàncies d'aquest darrer i aleshores els consellers tornaren a assistir als oficis a la catedral (9) . A les darreries de maig , la imminència de l'arribada a les costes catalanes de l'armada austriacista centrà l'atenció tant dels catalans com dels ministres reials .

Quin era , però , en els primers mesos de 1704 , la incidència del partit de l'Arxiduc ? Certament , la seva influència era creixent en el conjunt de la societat catalana . L'intendent del Rosselló De Quinson , al gener , parlava dels *esperits malintencionats* referint-se a **non seulement le peuple , mais encore partie de la noblesse et les ecclesiastiques** tot queixant-se de la gent de Barcelona i afegint que **ceux de la Plaine de Vic ne valent pas mieux , et suivant les nouvelles que j'ay de ce costé-là , ils ne paroissent pas fort estoignez d'une révolte s'ils trouvaient jour à la faire** . I pel que feia a la resta de Catalunya , deia que **n'est guère plus assurée** , de manera que si veien la flota enemiga a punt de desembarcar **ils pourraient oublier la fidelité qu'ils doivent à leur Roy** , per la qual cosa calia reforçar el magatzem de pólvora i plom de Barcelona , protegir les costes i crear uns regiments amb oficials fidels **pour la**

purger des fainéans et mutins dont cette province-là est remplie (10) . A Girona , Francesc de Cardona es queixava que tres homes havien intentat d'assassinar-lo per ser fidel a Felip V . A més , denuncià que el capità Diego Vela féu fer armes en la culata de les quals s'hi reproduïen les armes imperials i advertia que **les peuples de ce costé-cy sont presque tous imperiaux . (11)**

Des de Barcelona , el cònsol francès L. Soleil s'expressava en termes semblants : **Les gens d'ici sont toujours très mal intentionnez ... leurs secours en faveur de Philippe Quint ne seraient fort grands** , alhora que es queixava del mal tracte que rebien els comerciants francesos , amb els seus vaixells sotmesos a inspeccions constants per part d'oficials de la Generalitat que perseguïen el contraban (12) . El mateix De Quinson escrivia que en aquesta ciutat pretenien omplir les places vacants de consellers amb austriacistes , tal com passava a Vic , lloc on **les habitants ny valent rien** . Deia que l'any anterior a Barcelona no es va fer insaculació perquè el rei no retornà la llista tramesa pels consellers , a conseqüència de la qual cosa **ils travaillent fortement à chercher dans leurs archives des vieux papiers ou privilèges qui puissent les dispenser d'envoyer le dit mémoire au Roy et de pouvoir eux memes à ces employs** .

Mentrestant , les reunions clandestines en cases particulars augmentaven i , per la seva part , Lluís XIV s'adreçava a l'intendent comunicant-li que estava assabentat de la mala disposició dels catalans envers el seu nét (13) . Des de Barcelona mateix , un filipista escrivia a De Quinson que al convent dels dominicans de Santa Caterina hi havia molts infidels , entre els quals s'hi trobaven rossellonesos , a les cel·les dels quals es feien reunions d'austriacistes . Sobre els eclesiàstics De Quinson tenia idees clares : **on doit tout craindre... car ils sont fort dangereux et acreditez en Catalogne parmy le peuple qui se laisse facilement séduire par ces gens-là ... ils causent en partie la haine que les catalans ont pour la domination française . I pensava que cette grande licence qu'on voit regner en Catalogne dans toute sorte d'estats , provient encore de ce que les gens de justice au lieu de châtier ceux qui tiennent de mauvais discours du Roy paroissent y applaudir et incliner pur**

le parti de la maison d'Autriche ; le peuple qui voit des mauvaises inclinations dans le coeur des principaux de la province se laisse aller au même penchant , s'imaginant ne point pécher de suivre les sentiments des personnes qui les gouvernent (14) . I , finalement , en una altra carta adreçada a París insistia en el sentiment antifrancès dels catalans i parlava de l'aversion que les gens d'Église ont pour les français parce que ceux-cy ne peuvent approuver leur libertinage . En general , deia , una part dels nobles , els eclesiàstics i el poble haïssent parfaitement la nation française , les gens mesmes qui paroissent les mieux affectionnés , et qui les sont en effet , ne peuvent tenir contre cette antipatie naturelle qui les jette souvent dans le faible de tenir mauvais discours injurieux à la nation (15) . El bisbe de Barcelona fra Benet Sala , que fou un austriacista destacat , probablement pressionat es queixà a les parròquies perquè no deien a missa l'oració *Et famulos* i , si la deien , ometien el nom de Felip V . (16)

Tanmateix , a Vic , el partit austriacista es manifestava obertament i havia congriat un estat de revolta imminent . El mateix veguer , Ferran Comas , era acusat per Velasco de ser-ne còmplice (17) . Res no és més il·lustratiu d'aquest ambient que les cartes que un canonge filipista trameté a un amic de Barcelona qui , a la vegada , les féu arribar a De Quinson traduïdes . En una d'elles afirma que **la trahison a esté et est encore dans cette Principauté** i que l'havien amenaçat per escrit que li tallarien el coll quan arribés l'Arxiduc . Segons ell , l'escrit havia sortit dels pares de la Trinitat descalços , els quals deia que eren molt agosarats . Un de jove havia predicat al Capcir que **à présent pour nos pechés il estait sous le joug et la tyrannye française** . Per revoltar el poble deien que **les gavachos nous voleront jusqu'à l'or et l'argenterie des Églises** . En una altra extensa carta -que reproduceix en part pel seu interès- feia un veritable memorial de greuges : els traïdors es reuneixen impúnement i es vanten que en quinze dies tot el país serà de l'Arxiduc ; **on a averti tous les habitants de la Plaine de Vic de tenir prêts les gens propres à porter les armes , et pour les attirer ils leur proposent des immaginaires montagnes d'or par la venue du Prince d'Autriche , et**

préchant continuellement que sous la domination de nostre doux Prince , il faut s'attendre de porter une chaîne intolérable . Que la trahison soit disposée , cela est constant et on n'en peut pas douter , car autrement cette grande Province se pourrait elle changer dans quinze jours , et on ne le pourrait par voie de conquête : ils fulminent des sentences contre les fidèles et disent qu'on brulera tel... qu'on en bannira d'autres , qu'on mettra le feu à telles maisons , qu'à certains on leur confisquera ses biens ; ils publient des papiers contre nostre Roy et ses alliés . Ils les montrent si publiquement que si c'estoit un jubilé , ils ont tenté de tuer quelques bons serviteurs du Roy à coups de pierres , ils leur envoient des libelles , ils incitent les autres à les fuir comme des pestiferés , ils les regardent avec plus de mépris qu'à des juifs, et nouvellement ils ont eu l'esfronterie de dire que s'ils voyaient promener sur la place des boutiflers , gavaches ou jarnis (ils nous appellent ainsi) à coups de pistolets ils les en chasseraient ; ils les privent de toutes les honneurs , ils leur imposent des faussetés qui ne peuvent estre imaginées qu'en enfer , et ils tâchent d'oster à plusieurs les pratiques de leurs boutiques et leur enlever les moyens précisément nécessaires pour le soutien de ses familles , ne les ayant peu faire changer par prières ni menaces . Le portrait de nostre Monarque n'est point dans le consistoire de cette cité comme il est de coutume et on n'a fait aucune demonstration publique qui peut témoigner la moindre estincelle d'amour soit pour son mariage , récouvrement de santé , ou pour les victoires de ses armes . On le connaît seulement pour le blasphémer et jeter des coups de pierre comme on fit à un de ses portraits auquel on fist un trou . Monsieur Antoni Vila ayant fait mettre un portrait de nostre Roy dans la chapelle de St. Antoine le jour de la feste de ce St. , on lui envoya dire par plusieurs de le tirer delà , qu'autrement on le détruirait ... On parle pire du Roy très chrétien que si c'estoit un dioclétien , cela sans empêchement , mais il ne manque pas de fidèles pour ... [il.legible] à tant d'injure , et qui en méprisant ces infâmes

ménaces se soutiennent et se soutiendront dans le parti royal .

A continuació , el canonge filipista adjuntava un llistat dels principals austriacistes , al seu furibund parer **criminels meritant le suplice** . En ella hi constaven nombrosos militars , diversos mercaders , tots els notaris i pel que feia als eclesiàstics deia que de 170 que pertanyien a la catedral , els fidels a Felip V només eren 20 . Del poble , afirmava que **casí tout est pour l'archiduc , et on le tient toujours trompé par des promesses , par des victoires , prise de places , de vaisseaux des millions imaginaires d'hommes , et leur cachent toujours nos glorieux triomphes et quoi que nous leur faisons une morale evidence , leur entendement est si obscurci , qu'en nous disent que nous sommes des gavaches menteurs** . La responsabilitat final d'aquest ambient tant hostil als filipistes l'atribuïa als eclesiàstics : **Tout le verin est sorti des ecclésiastiques , parce que comme le peuple ne regarde point la personne , mais bien le caractère et prenant ce qu'ils sont , pour ce qu'ils devoient estre , ils ont empoisonné toute la province par leurs exhortations et communions . C'est un malheur qui devrait estre pleuré avec des larmes . Et ceux-ci sont en grand nombre , tant chanoines , prestres que religieux , ils menacent les fidelles , et le pire est que les moines des couvents sont les plus infectés de cette maladie** . Per aquest motiu , conclouïa , l'escarment més exemplar s'havia d'aplicar als eclesiàstics , **car à leur imitation toutes les communautés et les seculiers se mettraient à coup seur en repos** . (18)

Aquest document interessantíssim pel fet que ens dona a conèixer d'una manera clara l'estat de revolta a la Plana de Vic més d'un any abans del desembarcament de l'Arxiduc , cosa fins ara molt poc coneguda o ignorada a conseqüència d'una interpretació de la Història de Catalunya exclusivament a partir del seu Cap i Casal , també és digne de remarcar per l'observació que fa sobre els qualificatius que reben els filipistes : **boutiflers , gavaches ou jarnis** . Sens dubte , la paraula *gavachs* és la de més difusió des de temps anteriors , aplicada als habitants del país veí i usada amb freqüència en sentit despectiu amb motiu de les ocupacions franceses de finals del XVII . En segon lloc , la paraula *botifler* , avui tan vinculada amb els seguidors de Felip V , té uns orígens

foscós . El seu ús en aquest document de 1704 qüestiona de ple l'afirmació de N. Sales que el 1705 als filipistes se'ls anomenava *gavatxs* i no pas *botiflers* (19) . Per Joan Coromines , el mot *botifler* , derivat de botir-se , amb el sentit d'omplir-se com un bol , *botinflat* , sembla haver tingut primer el sentit de *gallut* , d'ací el sobrenom de **botifler donat des de 1700 a la figura odiosa dels traïdors a la causa nacional** , conclou , mot que troba tant a Catalunya com a les Illes , mentre que al País Valencià s'emprava *botiflet* . També localitza variants semblants en els parlars rodanès i provençal (20) . Probablement , trobaríem un precedent immediat al de *botifler* en el mot *botiró* , utilitzat a Centelles el 1689 , en plena revolta dels Barretines , aplicat als castellans . En una carta de finals d'aquell any el cavaller de Landorte explicava que havia trobat 25 revoltats en aquesta vila que li demanaren l'ajut de les tropes franceses **pour en chasser ces Boutirons parlant des Espagnols** (21) . I , efectivament , tant Pere Labèrnia com Marià Aguiló i Francesc B. Moll , recullen el mot a Centelles amb el sentit de xicot gras i petit , en castellà *botijo* , *rechoncho* , *repolludo* , entre d'altres sinònims , com també ho fa J. Coromines , paraula que fan derivar de *botir* , com *botifler* . (22)

L'ús del mot *botifler* , doncs , aplicat a **tots aquells que fan lo partit de Felip Duch de Anjou , o a aquells qui sont ceux qui paroissent affectionés du roy d'Espagne** (22 bis) pot ser un indicador més de la continuïtat de la presència de la guerra i de la revolta a Catalunya , enfront dels castellans i dels francesos , en un marc geogràfic coincident , la Plana de Vic , entre les darreres dècades del segle XVII i la primera del XVIII . Josep M. Torras , ha assenyalat una altra possible significació del mot *botifler* , que no es correspondria amb la de *botiró* adreçada als castellans , referint-se a unes connotacions de tipus econòmic i social , de riquesa , opulència i poder , que caracteritzaria els partidaris de Felip V . Mentre *vigatà* , *maulet* , *aligot* , *austriac* (i hi podríem afegir *alemany*) , mots atribuïts als austriacistes , tenen una significació política , diu , a Mallorca , per exemple , eren coneguts també per *botifarres* , i el mateix renom era atribuït als membres de la noblesa , i en general **hom dona com a accepcions principals del mot *botifler* "el que té les galtes inflades"** , és a dir , gras , lluent , ben alimentat

, matisos que d'altra banda s'explicitaven a l'Empordà amb la variant *batifló* : "persona molt grassa i panxuda" ... Aquest sentit , d'altra banda , ve confirmat també per expressions denigratives com fora galls que eren llençades contra els partidaris de Felip V a Mallorca , ja que el mot gall , ultra la seva evident significació zoològica , tenia també una accepció de tipus sociològic : persona o animal que predomina o pretén de dominar entre els altres . (23)

Aquesta significació social , clara al País Valencià i a les Illes sembla difícil de mantenir al Principat on bona part de la noblesa del país i de les classes benestants feren l'opció de l'Arxiduc a partir del seu desembarcament . El sentit social de *batifler* , si de cas , sembla sorgir avançada la guerra , quan les condicions de vida s'havien deteriorat considerablement , com a pretext per a fer contribuir els rics o simplement per a robar-los . Així , el gener de 1707 , De Quinson escrivia : *l'injustice regne toujours souverainement en ce pays-là , et des qu'on sent quelqu'un argent dans la bourse d'un homme , on l'accuse de Boutifler (qui est le nom qu'on a donné aux bons sujets) pour avoir prétexte de le lui oster .* I , efectivament , el febrer de 1707 , ens ho confirma Du Beueh , Carles III , per pal·liar la manca de diner, va taxar *tous les boutiflers* amb sumes exorbitants i n'empresonà molts a fi que els seus parents paguessin aquestes quantitats (24) . Més aviat , doncs , el significat de *batifler* , podria ser el de persona arrogant , presumida , inflada , (25) connotacions que ens acostarien de nou a la paraula *batiró* . Per últim , l'ús del qualificatiu *jarni* , forma abreujada de *je renie* (26) , equivalent a *renegat* i , per tant , ple de connotació política , és totalment novedós i no hi ha cap evidència que demostrï que hagués estat emprat de manera generalitzada i usual per qualificar els filipistes .

4.2. L'INTENT FRUSTRAT DE DARMSTADT (1704)

A primers de maig , els exèrcits anglès i holandès aprofitant el replegament de les tropes franco-espanyoles , des de Lisboa enfilaren el rumb de Niça . Estaven formats per 30 vaixells anglesos i 18 de les Províncies Unides , amb un total d'uns 2400 homes a les ordres del príncep Jordi de Hessen Darmstadt . En el seu pas per Barcelona , del 26 al 31 de maig , intentaren provocar l'alçament de la ciutat i prendre-la sense resultats satisfactoris . De camí cap a Niça forem embestits per la flota francesa , cosa que els obligà a tornar a Portugal . En el retorn , Darmstadt ocupà Gibraltar el 6 d'agost . (27)

Els efectius militars amb què comptava Velasco eren minsos : 2000 homes d'infanteria i 200 de cavalleria . El dia 27 , a la nit , el conseller en cap , un diputat , el Protector del Braç Militar i un canonge de la catedral reberen una carta **closa y sellada ab lo sello del Príncipe de Armenstad virrey que fou de est Principat... les quals cartes se entregaren per mà de persona incògnita y dissimulada , dexant-las en sas respectivas casas , o altrament , sens que ningú pogués conèixer qui les entregà .** Sense repensar-s'ho , els representants de les institucions portaren les cartes , encara closes , al virrei , **lo qual estimà y agrahí molt esta acció i digué que les trametria al rei noticiant-lo del zel y fidelitat ab què obravan dits Comuns (28) .** Tot seguit , la Conferència dels Comuns proposà a la ciutat que oferís al virrei la Coronela de les confraries i gremis , cosa que féu . Semblantment , els altres Comuns li oferiren **vidas , haziendas y quanto fuesse imaginable por el servicio del Rey y beneficio de la Patria , lo que tuvo grata aceptación en los oídos del lugarteniente de S. M. ,** segons explica Pau Ignasi Dalmases (29) . En aquest moment extremadament delicat , els Comuns actuaren com un sol home donant suport al virrei , **sempre units i guiats per la conferència .** El virrei demanà a la ciutat que es reponsabilitzés de les rondes nocturnes mitjançant les esquadres , dirigides per 2 cavallers , 2 juristes , un metge i d'altres persones dels gremis i confraries fins arribar a 15 , que rondaven casi tota la nit ab dos atxes encesas per lo quarto

se'ls assenyalaria de ciutat . El zel del Braç Militar es manifestà posant al servei del virrei dos cavallers en el seu palau , als quals Velasco correspongué amb gratitud fent-los asseure **en sa pròpia taula** (30) . D'altra banda , la Coronela quedà formada per 3700 homes repartits en 42 companyies capitanejades per cavallers catalans , al davant de la qual hi havia el conseller en cap Francesc Costa , el tinent coronel Antoni de Lanuça i el sergent major Jaume de Cordelles . Per la seva part , el bisbe col.laborà amb mules per transportar l'artilleria , mentre que el virrei distribuïa l'escassa gent d'armes de què disposava **con tanto acierto , como se dexa creer de su experimentada y sabia conducta** , l'elogia P. I. Dalmases . (31)

El dia 30 Darmstadt envià un missatger a Velasco demanant-li que deixés entrar un cavaller a la ciutat , de part de l'emperador , per parlar amb ell i amb els Comuns . El virrei demanà l'opinió als Comuns , els quals , segons Dalmases , **admirándose de que el que podía enseñarles a todos , llegasse como a pedir consejo** , respongueren que **no querían ni podían los Comunes tener conferencias con enemigos del Rey** (32) . El virrei comunicà a Darmstadt que eren enemics i que , per tant , **no se estilava entre enemichs tenir en temps de guerra conferencias** . Però si hem de fer cas de Velasco , Darmstadt es cansà d'esperar la resposta dels Comuns , a conseqüència de les seves complicades formalitats (33) . A partir d'aleshores , amb Darmstadt al capdavant , s'inicià el desembarcament d'uns 2600 homes a prop del Besòs , al mateix lloc que ho havien fet els francesos el 1697 , i s'obrí el foc contra la cavalleria del virrei , formada per uns 200 homes , la qual hagué de retrocedir posicions . A la nit , el príncep envià 3 cartes al virrei , aquesta vegada obertes , adreçades als Comuns , als quals les lliurà . En elles els demanava que obrissin les portes de la ciutat i que el sortissin a rebre en un termini de quatre hores , **que quant no , experimentarian lo rigor de la guerra perquè axí era de rahó y justícia** . (34)

Sense dilació , els Comuns debateren la proposta de la Conferència a fi de respondre Darmstadt . Segons E. Mas , la carta que lliuraren al virrei perquè la transferís a Velasco deia que **en esta ciutat se trobavan lo virrey y governador , y que axí no estava en mà dels Comuns lo entregar las portas y fer lo que demanava , y**

que encara en est cas que estàs lo obrirlas en mà dels Comuns , que bé sabia lo Príncep de Armenstad la fidelitat ab que servian los Comuns de est Principat a son Rey y Senyor (35) . Malgrat l'ambigüitat de la resposta , ja que no especifica de quin Rei i Senyor es tracta , les institucions catalanes jugaven la carta més segura de la fidelitat a Felip V . Tanmateix , aquesta afirmació no va satisfer tothom . Feliu assenyala que no agradó esta respuesta a los aficionados al Duque de Anjou , pues querian que en las cartas se declarasse el nombre de Phelipe Quinto . L'únic que es manifestà satisfet , i fins a cert punt desconcertat , fou Velasco , perquè tal com diu Feliu , menos aprobó la respuesta el Príncipe , pues en retorno el día 31 cerca las diez empezó el bombardeo . (36)

En efecte , el matí del 31 començà el bombardeig des del mar contra una ciutat que no se l'esperava i que no arribava a creure's que el seu admirat Darmstadt complís l'amenaça , lo que causà gran tribulació , per aver retirat molt poca cosa la gent dels barris de per avall per estar en comprehensió que no tiraria bombas dita armada . Va durar una hora i mitja i la ciutat rebé unes 50 bombes . Els diputats oferiren al virrei de fer una lleva , cosa que no acceptà perquè la seva formació requeriria massa temps . Alguns cavallers sortiren de Barcelona per aixecar gent per a la defensa , mentre la Generalitat feia circular una crida per tot el Principat demanant quietud i el Consell de Cent acabava de formar la Coronela , entretinguda fins aleshores per la manca d'armes (37) . A la nit , el bombardeig reprengué amb un total de 150 bombes . El virrei es reuní amb els Comuns a la Universitat Literària , on s'havien aixoplugat per temor a les bombes , juntant-los a tots tres dalt en lo teatro en lo aposento ahont se acostuman votar las càthedras , per comunicar-los que sabia que hi havia una conspiració i que 50 homes havien d'ensenyorir-se del Portal de l'Àngel i havien d'obrir les portes per tal que Darmstadt hi entrés amb 1500 homes . Velasco els manifestà que controlava la situació però que calia prendre precaucions per lo que podia succehir , estant com estava tan assegurat de la fidelitat y obrar de tots los Comuns . Per aquesta raó , va pensar que la millor manera de cobrir-se les espalles era d'implicar els representants catalans en la defensa i col·locà al

conseller en cap Francesc Costa i la Coronela , justament , al portal de l'Àngel i en aquella part de la muralla . També repartí gent de la Coronela per la ciutat , **y per tota ella isqueren a rondar ab gent de la coronela quatre consellers , los deputats , lo Protector del braç militar y molts altres cavallers** , així com el virrei i tropa de cavalleria . També féu posar teies enceses pels carrers i llums a les finestres de les cases . A la fi , no hi hagué cap incident i la conspiració fou frustrada , no sense els temors inevitables de part dels representants de les institucions catalanes , als quals Darmstadt no volgué posar a prova segurament perquè estava poc convençut de comptar amb llur suport incondicional , i els dubtes de Velasco qui , amb mirada atenta , soljava de reüll els prop de 4000 homes armats de la Coronela que superaven , de llarg , els seus propis efectius . Les bombes havien mort dues persones i destruït unes 40 cases . (38)

Malgrat la força creixent del partit austriacista a Catalunya , la confiança en les seves pròpies capacitats era insuficient per capgirar la situació política , situació que el 1704 encara era contradictòria i que permetia afirmar a V. Bacallar que **permaneció traïdoramente fiel la provincia** , perquè algunos ofrecieron adherir a la rebelión , pero no empezarla , por no correr riesgo , porque las fuerzas con que Armestad venía eran menos que sus promesas , y así nadie osó ser autor de tan arriesgada obra (38 bis) . Els representants de les institucions catalanes seguien aferrats a la fidelitat a Felip V , encara que molts d'ells a contracor , temerosos de la repressió de Velasco . Com molt bé ha remarcat Joaquim Nadal , fins que la diplomàcia internacional no donà un suport explícit al partit austriacista català , amb el Pacte de Gènova de l'any següent , les inhibicions de 1704 no van deixar pas a l'entusiasme austriacista en veure arribar de nou la flota aliada el 1705 . (39)

Els senyals d'aquestes inhibicions són múltiples . P. I. Dalmases , que més tard va patir la repressió de Velasco , escriu que quan els Comuns foren informats de la conspiració **quedaron igualmente pasmados como ensangrentados contra los maquinadores de infamia tan horrorosa** i assenyala la confiança del virrei envers els catalans , als quals assignà pràcticament la defensa de la ciutat enmig de **una honrada como confusa quietud** . També elogia la actividad ,

vigilancia , celo , cuydado y valor de Velasco , així com la continuada fidelidad catalana y barcelonesa (40) . Per la seva part , Francesc de Castellví es dol que l'historiador militar francès De Quincy assegurí que els ciutadans i la noblesa de Barcelona van trair Velasco i escriu que es **estrange en tan delicado asunto en un autor tan grave , afirmar con ligereza una tan fea como falsa calumnia a toda una Nación (41) . I bé , si fem cas de De Quinson , els habitants de Barcelona estaven disposats a defensar-se i no hi hagué cap intent de revolta sota el control de Velasco i el marquès de Rupit , tot i que la flota enemiga **aparement à dessein de faire crier les gens de leur parti qu'ils croyent très supérieurs aux fidèles sujets du Roy** . És més , creia que ce **bombardement produira le contraire pour la fermeté de Monsieur de Velasco qui contiendra tout le monde** . Opinió que ratificà en una altra carta : **Le prince d'Armstat a croit toujours que ses partisans dont le nombre leur paroissait supérieur aux fidèles sujets , se soulevaient à son approche et se rendraient les maîtres , mais il a esté trompé , perquè pensava que ningú no gosaria moure's en presència de Velasco . Segons ell , la retirada de la flota fera que les fanatiques désespèrent d'aucun secours . (42)****

Ben entès , el paper del virrei Velasco esdevé cabdal a l'hora d'explicar el fracàs de la conspiració de 1704 . El cònsol francès Soleil compartia la manera de pensar de De Quinson respecte al control i al temor que imposava sobre la ciutat , junt amb el marquès de Rupit , i el qualificava com **un homme actif , creient et labourieux qui mettra tout en usage pour empêcher les ennemis de rien entreprendre (43)** . El duc de Medinaceli també era del parer que **Fco. de Velasco ha acreditado bastantemente su gran valor y capacidad , y el común de aquel Principado su fidelidad al Rey... Velasco es digno de premio sobresaliente , el Principado de demostración que le anime , como también la Nación , digna de que se le haga justicia , desvaneciendo con las obras lo que quatro individuos della pueden haver hecho creer (44)** . Noailles coincidia amb aquestes opinions , tot i que recollia la perplexitat de Velasco sobre l'actitud dels catalans : **Quoi qu'il y eut beaucoup de séditieux et que le prince de Darmstadt comptât sur un**

soulèvement , le viceroi Velasco rompit toutes les mesures ; les peuples ne remuèrent point... Velasco écrivit que , sans un secours visible du ciel , tout aurait été perdu , parce que la Catalogne était dégarnie . (45)

Certament , el virrei havia quedat sorprès del capteniment dels representants de les institucions catalanes . De Quinson explicava que Velasco després de reunir-se amb ells per demanar-los ajut , al cap d'un quart tenia a la seva disposició 4000 homes amb **des armes fort claires et nettes** , cosa que va sobtar , fins i tot , als oficials de les guàrdies napolitanes . Aquest fet en concret el feia reflexionar : **il ny avait là que les bourgeois divisez en compagnies , cela doit vous faire penser monseigneur quel nombre de gens il y aurait si tous ces peuples prenaient les armes (46)** . Finalment , Feliu aporta la visió més crítica i partidària : [el virrei] **llegó aturcido a ponerse en manos de los Comunes , fiándose de los que temía . Rondaron Velasco , Conselleres , Deputados , Braço Militar i Gremios ; pero no hallaron ni indicio de su recelo (47)** . Al cap d'un any , en un ambient de revolta latent , Velasco , massa orgullós , s'havia oblidat dels seus propis temors i del deute contret amb els representants de les institucions catalanes i qualificava de covards els barcelonins perquè no s'havien alçat el 1704 quan , deia , simplificant la realitat , només hi havia 1000 soldats i uns 100 cavalls per a fer-los front a ells i a l'armada enemiga . (48)

Entre els implicats més directament en la conspiració hi trobem el veguer Don Liätzer Gelsen , qui atemorit la descobrí a Velasco . Advocat pertanyent a la classe benestant perpinyanenca , precisament havia estat un dels conspiradors al Rosselló el 1674 en l'intent de lliurar Perpinyà i Vilafranca als espanyols , per la qual cosa l'intendent D'Albaret considerava que havia traït , alhora , la monarquia on es refugià (Espanya) i la seva *pàtria* (França) . El mateix intendent escrivia que la conspiració funcionà com la de 1674 , amb 3 o 4 caps que a sota seu tenien 10 o 12 persones més que es posaven en contacte amb llurs amics , els quals no coneixien mai la totalitat de la resta de dirigents . Per això , la descoberta dels implicats , deia , era difícil . A més del veguer esmentat la llista publicada incloïa a Don Antoni de Peguera i Aymeric , que aleshores només tenia 22 anys , al Dr. Josep

Duran , advocat de 40 anys , al notari Gabriel Rossinés , d'uns 40 anys , al flequer Martí Andreu i al botiguer Pere Careny . D'Albaret afegia que hi estaven implicats molts eclesiàstics , així com D. Emmanuel de Toledo , germà del duc d'Alba . (49)

Feliu ens narra així la trama de l'intent frustrat de 1704 , en la qual hi tenen un paper destacat els eclesiàstics i el grup de *vigatans* : **la conspiración particular (como me refirió Don A. de Peguera y Aimerich al saber le buscavan para prenderle , hallándome yo ignorante de sus tratados) fue que avían resuelto D. Antonio , el teniente Miquel Gallart , los Puig de la ciudad de Vique y otros , formar un regimiento para asistir al Rey quando llegasse a esta Provincia .** Darmstadt havia entrat en contacte amb Peguera a través d'un religiós . Per altra part , Jeroni Ribas recollí unes cartes de Darmstadt i les repartí . Mitjançant el rector de Vilabella i de Rossinés establí contacte amb Peguera i d'altres perquè lliuessin la porta de Sant Antoni , **pero ellos viendo la dificultad y teniendo reparos , no asintieron a la proposición , aunque tenían a algunos sugetos prevenidos (50) .** Segons el rector de Vilabella , Antoni Pons , la pressa del general Rock malmeté el projecte , **pues con tan corto tiempo no podían obrar los naturales y fieles vassallos** amb el que havien convingut amb Darmstadt i amb ell mateix . (50 bis)

Superat l'ensurt del bombardeig , el dia 1 de juny , la notícia de l'embarcament dels homes de Darmstadt fou ben rebuda , segons E. Mas : **és inexplicable la alegría y contento ab que restà tothom... dant-se uns a altres los parabienes y enorabonas ab extraordinàries demostracions de alegría per aver-se serenat tanta tempestat com en los dies antecedents avíam tingut .** També fou el moment dels elogis i reconeixements mutus entre els representants dels Comuns i el virrei , en una tan estranya com fugaç lluna de mel en les seves relacions , habitualment tenses . Així , doncs , els Comuns agrairen al virrei **del molt que sa activitat y zel avia obrat en esta ocasió y juntament la enorabona de trobar-se ja esta Ct. libre dels ahogos en que la avia posada la armada enemiga , confessant deurer-se tot a la direcció , zel y activitat de sa Exca. , a la vegada que el virrei feia demostracions**

semblants favorables als representants catalans que tot se devia a la fidelitat y al garbo ab que avian tots obrat... que quedava tant agrahit que ho participaria a sa R. Magestat , sempre segons E. Mas . Els Comuns també informaren dels esdeveniments als reis , ab imponderable contento i a la nit i en els dies següents hi hagué festa , lluminàries i oficis solemnes a la catedral que van fer oblidar , momentàniament , les diferències entre els consellers i el bisbe . Aviat van rebre el reconeixement de la reina i del president del Consell d'Aragó . La Coronela celebrà la festa del seu patró , Sant Antoni de Pàdua , de la qual E. Mas remarca que el conseller en cap i el virrei van estar tota la hora de corteig . La Diputació féu un solemne Te Deum al saló de Sant Jordi , guarnit ab les colgaduras , tapisseries , salomons y demés ab que se acostuma adornar per la festa grossa de Sant Jordi . (51)

Però malgrat les celebracions i l'arribada de bones notícies de Portugal per als exèrcits filipistes , la Coronela seguia vigilant la ciutat amb un cos de guàrdia permanent i mantenia dos cavallers de guàrdia en el palau del virrei . I , segons Mas , era tal lo aprecio que sa Exca. feya de est regiment y son coronel , que ell mateix de sa boca dava totes las nits lo nom al Coronel que anava cada vespre a palacio a cortejar com los altres generals y mestres de camp a sa Exca. , antes de dar-lo al governador de la plaza . D'altra banda , el virrei continuava sense assistir als actes religiosos a què era convidat pel bisbe donant excuses diverses (52) . Mentrestant , tres membres del Consell Reial es van desplaçar pel Principat per tal de desimpressionar los ànimos dels paysans , que ab sas cartas auria pogut impressionar lo Príncep de Armenstad quan desembarcà . El comte de Vallcabra , Cristòfol Potau , anà a les parts de Sarreal i Cabra ; Jeroni Magarola al Vallès ; Josep Moret a Girona i Domènec Aguirre , que era a Mataró , va rebre ordre de fer el mateix . Poc servei devien fer a la causa filipista tots aquests homes que , com veurem aviat , eren membres del partit austriacista . Més que res , com apunta Feliu , cal pensar que Velasco els preferí lluny de Barcelona on no retornaren fins a mitjan novembre . (53)

Començà , aleshores , la llarga i implacable repressió de Velasco -encara que Bacallar considerà que fou massa tova perquè , segons

aquest historiador , el virrei era un home de poca autoritat- (53 bis) que va tenir tantes conseqüències en el decantament per l'Arxiduc . La primera de les mesures repressives fou una crida a fi que **qualsevol persona que tingué estampas , effigies , quadros e imatges del Príncep de Armenstad ara fossen pintadas en tela , de bulto , entalladas , buydadas o en altra manera , encara que fossen de or , ni plata , dins vint-y - quatre horas las entregassen a la Règia Cort Real y efectivament sens poder-las cremar , trencar ni espallar , sinó que vertaderament se aguessen de entregar , els cavallers i gaudints sota pena de relegació en el seu lloc i als plebeyos de servir remant en galera , prometent sa Exca. 500 lliures pagadoras de son bolsillo a qui en descobris . Així mateix , foren esborrades les armes de Darmstadt de l'arc del saló del pont del palau del virrei , fetes esculpir en pedra durant el seu virreinat , que foren substituïdes per les de Felip V (54) . Quitóse la máscara Velasco , diu Feliu , junto a los ministros , y resolvieron prender a D. Antonio de Paguera y Aymerich , el qual tenia prevenidos los sugetos de más séquito de toda la Provincia y más afectos a la Augustíssima Casa para la ocasión de llegar las fuerças que se esperavan . També van fer detenir Pere Careny , Jaume Carreras , Rafael Anés , Jeroni Ribas , el Dr. Miquel Ruaix i el Dr. Josep Duran , que més tard morí d'un tret . Però molts d'ells ja havien fugit amb el príncep i lluitaren a Gibraltar , com el capità Francesc de Casamitjana , el rector de Vilabella Dr. Antoni Pons , el canonge de Barcelona Andreu Foix , Don Francesc Amat , el rector Joan Basset i Gabriel Rossinés i d'altres s'escaparen mentre Velasco consultava a Madrid i a París sobre l'escaiença d'empresonar personalitats importants com el mateix Paguera que fugí a Gènova i Viena . Segons Feliu , **prosiguieron su inquisición , pero no hallaron la conspiración ideada (55)** i encara menys arribaren a la seva cúpula , tot i que la podien intuir fàcilment .**

També foren víctimes de la repressió el Dr. Ramon Vilana Perlas , membre de la Conferència , el Dr. Francesc Barata , rector de Premià i Narcís Feliu , **llevándose de mi casa Don Narciso de Anglasesll los manuscritos de esta Historia [els Anales] , los quales se llevó**

Don Fco. de Velasco a los navíos , después de aver pactado Barcelona [octubre de 1705] , diu ell mateix , sense que trobessin la part posterior a la mort de Carles II . Feliu explica que havia donat una carta per a Darmstadt al rector de Vilabella i a Rossinés , previniéndole lo difícil del empeño [referint-se a l'ocupació de Catalunya] , y que no juzgaba poder lograrse ; pero si le parecía , podría executar alguna prueba , aunque juzgava sin fruto . A la presó hi trobà l'eclesiàstic de Barcelona Miquel Brunells , que de part de Jaume Puig de Perafita , el dirigent *vigatà* , li comunicà que tenia preparada gent que introducida a Barcelona , con los amigos que tenía yo en la ciudad me libraría . Al cap de set mesos de dura càrcel i en lugar muy indecente , aconseguí que el confessessin els austriacistes fra Josep Parés i fra Josep de S. Olaguer . Aquest darrer estava en contacte amb Peguera . A través d'ell li féu saber que per tal d'evitar un altre fracàs en el desembarcament anés a Vic a parlar amb Jaume Puig i amb el seu fill Francesc i que tots junts comunicessin a Darmstadt que Barcelona era difícil de prendre i que abans calia aconseguir Montjuïc on hi havia poca guarnició i la fortificació era feble . (56)

En els dies següents foren empresonats Jacint Vilanova , rector de Vila-rodona , col·laborador del rector de Vilabella i dels germans Nebot del Camp de Tarragona **con muchas sumas de dinero** , el qual fou passejat per llocs de gran concurrència **con suma ignominia , como irrisión a los afectos que tenía el Rey en Barcelona** , i una llarga llista d'austriacistes que Feliu publica en els *Anales* , engarjolats fins a l'octubre de l'any següent , en un ambient que s'enraria i que acreixia les desconfiances , **de modo que a todos temían los ministros , ni jamás se davan por seguros** . (57)

Fruit d'aquestes suspicàcies , segons el mateix Feliu , fou el llicenciament de la Coronela , el 15 de juny , **no fiando ya Velasco de los ciudadanos , añadiéndole rezelos sus consejeros Dn. Josep Pastor , don Fco. Rius i Bruniquer , el Doctor Josep Güell y otros** , destacats filipistes , membres de l'anomenada *quatreta* (58) . La narració de F. Gelat , per bé que menys precisa no deixa de ser il·lustrativa de l'ambient de terror creat per Velasco : **lo virrey... en saber que algun era afectat a l'emperador ja lo prenien y los**

portaven a les presons de Barcelona , que dites presons eren plenes aquí , hi havia capellans , frares , cavallers , de tota qualitat de gent (59) . Ni tan sols les cartes d'agraïment del rei als Comuns per la seva fidelitat durant l'atac de Darmstadt no suposaren un relaxament en aquell ambient de crispació . (60)

En aquest estat de coses , el Braç Militar comunicà als consellers que faria una ambaixada al virrei a vista de las capturas se feyan de differentes personas així eclesiàstiques com seculares , passant a descriurer los béns de algunas de aquellas , y a vista que no en tot aparexia se feyan segons nostras constitucions y privilegis , dient-li y representant-li que per alguns ministres reals com eclesiàstichs , se forian o feyan alguns procehiments , que a més que aparexia contravenir en algo a nostras constitucions y privilegis eran aquells un tant perturbatius de la quietud de la qual tant se necessitava en la ocasió present , per poder-se témer que a la buelta no intentàs altra vegada la armada naval enemiga hostilisar esta Ct. y Principat . El Consell de Cent s'adherí a la proposta del Braç Militar i decidí de fer , també , ambaixada al virrei , mentre que els diputats se'n desentengueren (61) . L'endemà , eren rebuts per Velasco , qui , segons E. Mas , els respongué frívolament que se avia de administrar justícia y que en la administraci6n de ella consistía la quietud pública y que no jugava se hiziesse cosa que fuera contra las constituciones y privilegios del Principado . En vista del fracàs , els militars i els consellers decidiren de fer ambaixada al rei per a exposar-li la seva preocupaci6n per l'escalada de les detencions . (62)

Ben entès , l'actuaci6n repressiva a discreci6n és un clar reflex de la sensaci6n d'inseguretat del virrei i dels ministres reials en descobrir aquests l'abast de la trama de la conspiraci6n , tal com indiquen diversos testimonis . Un d'ells , M. Mondran , escrivia des de Barcelona que la *conspiration est si nombreuse qu'on croyait ... j'entens tous les jours de mes propres oreilles de nouvelles m6naces disant hautement que si nous avons échap6 celle-cy il n'en sera pas de même dans la seconde . Nous avons gardé de rien dire lors qu'on est insulté , nous faisons les sourds* . També recomanava a París que s'informessin per altres vies que les dels espanyols , qui

sans doute vous feront entendre qu'il n'ya rien à craindre , a fi que no hi enviessin generals francesos amb llurs tropes (63) . D'Albaret , després d'informar que hi havia tants eclesiàstics implicats que per tal d'instruir els processos corresponents havia calgut nomenar un subdelegat del jutge del breu -el bisbe de Girona- en la persona del canonge Taverner , el seu germà , explicava que la conspiració fou descoberta per una dona , l'home de la qual hi era implicat , i que estava previst d'égorger cette nuit le vice-roy et tous les français aussy bien que tous les Cathalans du parti du Roy d'Espagne .
(63 bis)

D'altre banda , en una llarga i interessantíssima carta Velasco escrivia a A. Ubilla , el marquès de Ribas , que des de la retirada de la flota enemiga s'havien produït **plusiers querelles entre les soldats et les Cattalans fondées sur ce que les soldats disaient qu'ils se réjouissaient de ce qu'on avait découvert la conspiration et au contraire les bourgeois témoignaient leur douleur de ce qu'elle avait esté découverte .** Per això , deia , mantenia una forta vigilància , en la qual hi havia implicat als burgesos i havia prohibit de fer processons per tal de no deixar **assembler tant de gens , jusques à ce que les chefs de la trahison ayent esté châtiés .** El virrei , a partir de la declaració del veguer Gelsen havia fet detenir algunes persones però esperava que arribessin tropes , **pour supléer au défaut de l'autorité de les généraux qui a esté fort enervée par les derniers privilèges accordés à cette ville ,** per tal d'empresonar-ne més , perquè **comme le nombre en sera infini il serait dangereux de l'entreprendre sans force .** I continuava : En effet , dans la plaine de Vique comme d'autres endroits de cette province il s'estait assemblées plusiers gens avec des armes pour venir se joindre au Pce. Darmstat... L'intérieur n'est pas meilleur si on en juge par plusiers libelles qui se sont répandus pour donner avis que l'archiduc regnait en Catalogne . Ces mesmes escrits sont fort injurieux contre la personne du Roy ; ce n'est pas une nouveauté , car de tout temps les Cattalans ont mal parlé de leur souverain , il n'y a que le temps qui y puisse apporter remède . Il faut dissimuler jusques à ce que nous ayons des troupes . Velasco creia que Josep

Duran era un dels principals caps de la conspiració , de qui deia que mai no l'havia tingut en bon concepte , sobretot des que persones de Madrid que el coneixien bé l'havien informat en sentit negatiu sobre la seva persona . A més , fou un dels defensors del Tribunal de Contrafaccions qu'il obtint au grand prejudice de l'authorité royale . També parlava de les dificultats que trobava à faire arrester des personnes de nom et à chatier ceux qui sont desja convaincus d'estre coupables , pour n'avoir pas de forces suffisantes pour asseurer la execution de la justice , principalement dans une province dont les statuts des dernières estats l'ont rendue si esclave qu'il ne manque aux concessions qu'on a accordé aux Cattelans si non une déclaration du Roy de ne pouvoir faire justice en Catalogne . Per tant , s'havia limitat a arrester gent de poca consideració , tot i que el veguer par sa déclaration charge les premières familles de Catalogne et ce qui est de plus fascheux cela se trouve justifié par plusieurs papiers qu'on a trouvé chez ceux qu'on a arrêté ; ces mesmes seigneurs qui venaient rarement chez moy , prosseguia , y viennent avec assiduité depuis la conspiration découverte , mais je les traite de telle manière qu'ils ne s'apperceveront point que je suis informé de leurs mauvais desseins .

Tot seguit , el virrei afirmava : Je crois encore avec beaucoup de douleur qu'il y a peu d'hommes connus qui ne seussent la conspiration , encore qu'ils n'en fussent pas complices , mais leur silence les rend criminels et il y en a un peu en qui on puisse avoir une entière confiance . Amb tot , deia que es veia capaç de controlar Barcelona amb 1500 cavalls i 4000 soldats , amb la fortificació de Montjuïc acabada , i demanava que quan es posés fi a l'afer dels *camisards* de les Cevennes li enviessin 4000 *fantasins* , tot i que manifestava les seves reserves a la vinguda de tropes franceses a Catalunya tenint en compte que les français sont la pierre de scandal de tous ces troubles qu'on commencé à soulever les esprits et par l'horreur que les Cattelans ont par eux , cela me fait dire qu'il ne faut point n'introduire à moins qu'ils viennent au nombre de 3000 hommes pour sujuger cette province . Per últim , en referència al tema que ja hem plantejat de la

francofòbia dels catalans , exposava que la connaissance que j'ai de son antipatie par les français fit qu'à l'approche de la flotte enemie je fis venir le consul de leur nation et je le priaï avec toute l'affection possible de faire en sorte que les français ne sortissent point de leurs maisons et n'allassent point dans les places publiques . Je lui dis mesme qu'ils ne devaient pas faire semblant d'entendre les injures qu'on leur dirait dans les rues , par que la moindre querelle qui pourrait survenir entre eux et les Cattalans pourrait faire naistre un feu qui embraserait toute la province ; non obstant ma précaution cela ne peut garantir deux pauvres malheureux français d'estre assassinés qui s'estaient trouvés dans la place sur le bruit qui s'estait répandu qu'il venait des troupes de leur nation . (64)

À mitjans de juny , donc , les perspectives no eren gens afalagadores per a les autoritats filipistes , conscients que la causa de l'Arxiduc havia pres volada després de l'intent frustrat de finals de maig de dominer Barcelona . De Quinson deia que cada dia hi havia més perill a Barcelona per la força dels austriacistes . Els habitants de Puigcerdà i Llívia que , segons ell , devaient estre plus retenus que les autres à cause de voisinage , havien manifestat , tanmateix , une joye extrême à l'arrivée de la flotte enemie (65) . L'intendent del Rosselló D'Albaret fou informat que pels camins de Catalunya no es podia anar segur à cause de la quantité de paysans qui sont dans les chemins et qui veulent égorger tout ce qui s'appelle français i li havien assegurat que dans la plus part des villages le nombre des mauvais sujets de sa M^{té}. Catholique est infiniment plus grand que celui des bienintentionnez , et qu'ils disent hautement que c'est l'archiduc qui est leur legitime Roy , et que lors que le Prince Darmstat viendra ils se metront ensembles plus de 14000 hommes pour le service de l'archiduc . També , que els capellans i frares , alguns dels quals anaven i venien portant noves del cantó de l'Arxiduc , sont ceux qui inspirent hautement au peuple des mauvaises intentions . A Figueres , quan l'Arxiduc va desembarcar van celebrar un repas magnifique amb feux de joye , bevent a la seva salut i trencant els

vasos . I a Barcelona , Velasco havia trobat una gran quantitat de retrats de l'Arxiduc que féu retirar . A la vegada , D'Albaret va rebre notícia que **l'affluence des paysans que venaient armés pour joindre la prince Darmstat était plus forte que lorsque se fit la révolte des Barratines** , malgrat que creia que els membres de la Diputació complien bé el seu deure i que hi havia molta noblesa que feia per manera de desenganyar els pobles de llurs pobles . (66)

A la Seu d'Urgell , els canonges empresonaren dos capitans de miquelets que havien fet una lleva de soldats . Com a represàlia , d'Albaret rebé l'ordre de Lluís XIV d'incautar els béns que el capítol tenia a la Cerdanya francesa (67) . Per tal d'intentar posar ordre a la Plana de Vic , Velasco envià al veguer d'allí , Comas , una ordre d'arrest contra algunes persones implicades en la conspiració . Aquest , però , manifestà que se sentia impotent per a complir-la , ja que no disposava de tropes mentre que Carles Regàs , un dels principals dirigents *vigotans* , comptava amb un grup d'homes armats . Arran d'aquest fet , De Quinson , encertadament , acusà Comas de connivència amb els revoltats : **ce viguier a overtly sous main les complices de se sauver leur donnant avis de l'ordre qu'il avait reçu ; j'avertis Mr. le comte de Palma des l'année passée que ce viguier de Vich et deux autres officiers de justice de cette ville là estoient imperialistes et soutenaient ce parti .** (68)

Als carrers de Barcelona i d'altres pobles havien aparegut pasquins coincidint amb l'arribada al port de la flota del comte de Toulouse , **par les quels l'on suposait que Mr. l'amiral demandait dix mil pistolles d'or et la moitié de l'argenterie des Églises** . Davant d'aquest pamflet antifrancès , Velasco n'escampà un altre **pour désabuser le peuple** i demanà als diputats que convenia al servei de Sa Magt. y quietut pública de est Principat que fessin una circular per a desmentir y desvanèxer las falsas y suposadas veus , que avían corregut de que lo compte de Tolosa... demanà per refresch de sa armada deu mil dobles y la meytat de la plata de les iglesias . En aquesta campanya antifrancesa i antifilipista alhora , ben segur , els eclesiàstics austriacistes hi tingueren molt a veure . Els diputats condescendiren a la petició del virrei en atensió que se avia esparsit dita notícia sens

fonament algú y contra la veritat (69) . La prova més evident de l'èxit de la campanya de desprestigi és que , malgrat que a finals d'octubre el virrei demanà al Consell de Cent que donés al comte de Tolosa el mateix tractament que s' havia dispensat a D. Joan Josep d' Àustria , tal com havien fet a Màlaga i Alacant , al cap de dos dies el comte deixava la ciutat sense que aquesta ni tan solament no hagués pres resolució sobre la petició del virrei . Tolosa va haver d'esperar una altra avinentesa , en el sojorn que féu a la ciutat el juny de 1705 , per ser rebut amb els honors que Velasco pretenia . (70)

Tot plegat , doncs , havia abocat a una situació ben crítica per a Velasco i els seus homes . En realitat , malgrat el fracàs militar del desembarcament de Darmstadt i l'avortament de la conspiració , amb la tranquil·litat inicial que ambdós fets reportaren al virrei , es pot parlar d'èxit relatiu del cop de mà a favor de l'Arxiduc en la mesura que a partir d'aleshores el templeig del partit austriacista deixà pas a un avançament imparable arreu de Catalunya . Ens troben , doncs , davant d'una doble realitat sovint infravalorada : d'una banda , la importància política de l'intent de 1704 que fa emergir a la llum el moviment a favor de l'Arxiduc de manera irreversible i que esvaeix la pròpia por a sortir de la clandestinitat ; de l'altra , el paper creixent d'aquest moviment polític a les ciutats i pobles de Catalunya fins al punt que acabà encerclant i reduint Velasco a Barcelona . Convé no oblidar , tampoc , la incidència de la repressió de Velasco , a partir d'aleshores , i la repercussió indiscutible que el fet va comportar en el creixement del descontentament que cristal·litzà en el suport a l'Arxiduc de 1705 . Finalment , pel que fa a l'actitud dels grups socials , cal remarcar que mentre la noblesa mantenia una actitud distant , però expectant alhora , el compromís dels burgesos i d'una part dels cavallers en la conspiració fou decisiu .

La realitat és que , frustrada la temptativa de conspiració , Velasco no creia que el fet no tingués major transcendència . D'Albaret escrivia que **Mr. de Velasco ne paroist pas fort tranquille** , tot observant que havia fet doblar la guàrdia al seu palau , a la vegada que havia enviat nobles de confiança per Catalunya **pour y contenir les esprits** , encara que afegia que **à cet exemple quelqu'un des malintentionnés ont voulu faire la même chose** (71) . Ell mateix

, en fer referència a la situació política de Catalunya comentava que la notícia de l'embarcament de Darmstadt va ser molt afortunada , perquè **sans cette nouvelle il y aurait eu une guerre civile dans la Catalogne , et même dans Barcelonne où les partisans de l'archiduc insultaient ouvertement les bons sujets du Roy qui se trouvaient inférieurs en nombre aux premiers** . El principal obstacle al qual havien de fer front les autoritats reials , segons ell , era de donar un càstig exemplar als implicats en la conspiració . Cosa particularment difícil , per no dir impossible , perquè la presència d'austriacistes en càrrecs de primer ordre era molt notable començant pels jutges del Consell Reial , l'òrgan polític màxim de la monarquia a Catalunya . Per D'Albaret , aquest organisme estava format per **une partie de mal intentionnez** que parlaven obertament contra el rei Felip V i a favor de l'Arxiduc , assenyalament el regent Calderó , Narcís Anglasell , Pere Amigant , Cristòfor Potau , Domènec Aguirre , Josep Moret i Melcior Prous , als quals considerava membres del partit austriacista i amics íntims del bisbe de Barcelona que aparentment era fidel , deia , però que deixava actuar impúnement els eclesiàstics a favor de l'Arxiduc (72) . De Quinson reforçava l'opinió de l'intendent D'Albaret , en un informe polític detallat sobre tots els membres de l'Audiència Reial , on coincidia en l'acusació d'austriacistes als jutges esmentats ara mateix , afegint-hi Jeroni de Magarola i Antoni de Vilaplana . Donat el seu interès , sintetitzarem el contingut :

- El canceller , el bisbe de Girona Miquel Joan Taverner , feia mal ús de la seva autoritat pel seu caràcter irresolut , cosa que li havia creat mal nom entre els filipistes .

- El regent , Miquel Calderó , **quoy qu'écclésiastique , est des plus pernícieux sujets que la province puisse avoir , et ses dépendances , comme sont alguazils , viguiers et quelques baylles des villes et cités de la Principauté qui sont des plus scandaleux et desesperés par la méchante affection à leur Roy.**

- Narcís Anglasell , **n'est pas de moindre qualité , et s'il estait si malicieux , qu'il est ignorant , ce serait un des plus méchants .**

- Jeroni de Magarola , no s'havia posat en evidència però creia qu'il **sera plustot méchant que bon .**